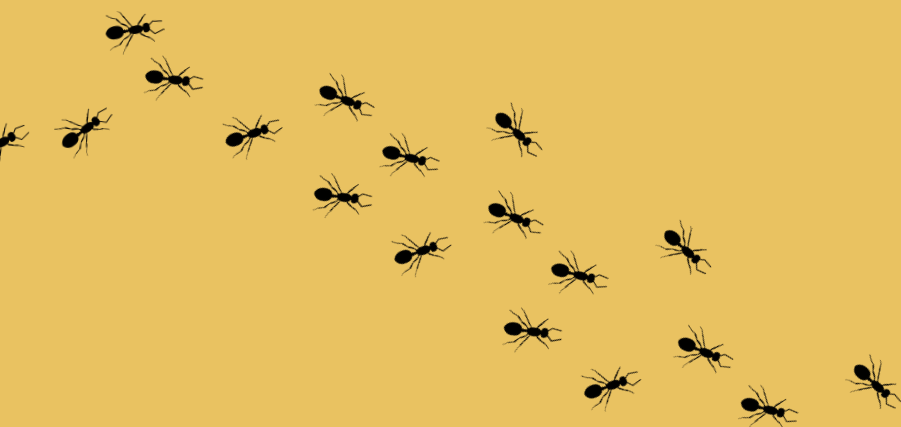

כלכלה מבוססת רצון

מענה רוחני מעשי לשאלה הכלכלית

רועי אהרון

מדריכים רבים נכתבו על "כיצד להפוך לאדם יותר מאושר",
ומעטים על "כיצד להפוך לאדם יותר טוב." אך מה אם על-מנת
להיות יותר מאושרים, עלינו להיות יותר טובים?

מחיר מומלץ לצרכן: 0 ש"ח

11111111111

מהדורת טיוטה

כלכלה מבוססת-רצון

מענה רוחני מעשה לשאלה הכלכלית

רועי אהרון

הקדמה

"ביום שיזוהמו כל המים על פני העולם, כל העצים ייחטבו, והשדות כולם יתייבשו, רק אז אולי יבינו בני-האדם, שאי-אפשר לאכול כסף." ~ פתגם אינדיאני

"והכסף יענה את הכל." - שלמה המלך

"מאחורי כל הון גדול מסתתר פשע גדול." - בלזק

"איש אינו יכול להיות עבד לשני אדונים... אינכם יכולים להיות עבדים לאלוהים ולממון.. ואני אומר לך, קל יותר להעביר גמל דרך הקוף של מחט מאשר לאדם עשיר להיכנס למלכות האלוהים." - ישוע מנצרת

"הכסף מייצג צורה חדשה של עבדות במקומה של העבדות העתיקה." - לב טולסטוי

"רכוש פרטי הוא שוד מאורגן." - ג'ורג' ברנארד שו

הורים לימדו שהוא לא גדל על עצים. חכמי רחוב הטיפו שהוא אמצעי ולא מטרה, שהוא לא הכל בחיים, ושלא לוקחים אותו לקבר. נביאים הזהירו שהוא שורש כל הרוע. עסקנים טענו שהוא מסובב את העולם. יוגים כינו אותו אנרגיה. משוררים כתבו שהוא לא יכול לקנות אהבה, יאפים האמינו שהוא יעניק להם חופש. משקיעים אמרו שזמן שווה אותו, ממשלות התייחסו אליו כמשאב. מדענים גרסו שהוא בסך-הכל סיפור שלא באמת קיים. פעם אחת, חבר שהגיע ממשפחה אמידה אמר לי: "כסף זה הכל."

להלן נפרוש ניתוח של הכלכלה האנושית, כמבוא לכלכלה מבוססת-רצון.

הניתוח הינו מטא-כלכלי. כלומר, הוא אינו עוסק בכלכלתה של מדינה מסוימת, ואפילו לא באסכולה כלכלית כלשהי. אלא, הוא סוקר בקצרה את החוקים האובייקטיביים הפועלים בכלכלתו של כל אורגניזם תבוני שהוא. במקרה, האורגניזם התבוני היחיד המוכר לנו כיום הוא האדם.

לפיכך, החיבור אינו כבול בשום צורה להיסטוריה הכלכלית האנושית. אף על פי כן, לעתים הוא משתמש בדוגמאות קונקרטיות ממנה, לשם ההמחשה.

ניתוח כלכלי זה נועד על-מנת שנוכל לכייל את תודעתנו בנוגע למניעינו הכלכליים. בהמשך, נוכל לכייל את בחירותינו הכלכליות - אותן ניתן לחלק לשלושה תחומי-על:

1. מה שאנו צורכים ומייצרים: התנאים החברתיים והסביבתיים הנדרשים לאורח חיינו.
2. עצם השימוש שלנו בכסף ו/או המדידה של מעשינו.
3. היחס שלנו לבעלות על אדמה, לרבות שכירות מכל סוג.

האופן בו כל אחד מאיתנו בוחר להתנהל בשלושת התחומים הללו בחייו האישיים - והוא בלבד - הוא שקובע כיצד תיראה הכלכלה האנושית.

מאמר זה לא בוחן לעומק את ההיתכנות של הצעה כזו או אחרת לשיפור המערכת הכלכלית. אלא, הוא מצביע על התפיסות והמניעים השורשיים שלנו, הגורמים לכלכלתנו להיראות באופן כזה או אחר. קוראים רבים יזדהו ויאמינו בכל ליבם בכתוב להלן, אך יחרצו את דינו כ"בלתי-מעשי". לעת עתה, מוטב רק להרהר באמיתות המובאות כאן לכשעצמן. בחלק האחרון, יורחב על הפתרונות המעשיים, היתכנותם, והתנאים הנדרשים להיווצרותם.

הקורא יפיק את המיטב מן האמיתות המובאות כאן אם ישהה את שיפוטו, ולו לרגע קט. כך, הוא יאפשר לדברים להדהד בתוכו. לא באופן דוגמטי, אלא מתוך פתיחות וסקרנות. אחר כך יחרוץ דין. אם חיבור זה הינו נעליים, הקורא לא מתבקש לרכוש אותן. אלא, לצעוד בהן כמה קילומטרים, ולהרגיש בעצמו.

כלכלה אמיתית וכלכלה מדומה

לכל אורגניזם בטבע יש כלכלה.

מהי הכלכלה? הכלכלה היא מערך השימוש במשאבי הטבע הקיימים, באמצעות הגוף ו/או התודעה, לצורך סיפוק צרכי הקיום של האורגניזם.

נשים לב כי הכלכלה של אורגניזם שאינו אנושי היא מוחשית בכללותה. נדמיין, למשל, קן נמלים. כלכלתו מורכבת מהאדמה הקיימת על כל משאביה, ומהשינויים שהאורגניזם מחולל בהם, לצורך סיפוק צרכיו החומריים. הוא עושה זאת באמצעות מעשיו, ולא באמצעות מדידה מופשטת כלשהי. במילים אחרות, לנמלה אין הלוואות, רשות מיסים או אמצעי חליפין כלשהו. עמלה וערכו הם אותו הדבר גופו.

כמו כן, בניגוד לאדם, אורגניזם שאינו אנושי מודרך על-ידי חוק פנימי נסתר כלשהו. חוק זה מורה לו כיצד לפעול בתוך כלכלתו. הנמלה "יודעת", באורח פלא, מה תפקידה במערך הכלכלי.

שני המאפיינים העיקריים של כלכלתו של אורגניזם לא-תבוני הינם אפוא: מוחשיות מוחלטת, והדרכה על-ידי חוק פנימי.

גם לאדם יש כלכלה מוחשית. למעשה, זוהי כלכלתו האמיתית. כלכלתו של האדם היא השימוש במשאבי הטבע הקיימים ובקרקעות הקיימות, באמצעות גופו, לצורך סיפוק צרכיו ורצונותיו הגשמיים והרוחניים. גם פירות של התודעה האנושית כלולים בכך: רעיונות, טיפול שיחתי, שירה, וכן הלאה. הדברים הממשיים שהאדם מייצר וצורך, הם כלכלתו האמיתית. מימד זה מתקיים לפני שכלכלתו של האדם קשורה במושגים כמו כסף, אינפלציה, חסכון, חליפין, וכן הלאה.

יחד עם זאת, האדם נעדר אינסטינקט פנימי שיורה לו כיצד לארגן את כלכלתו. לפיכך, בניגוד לאורגניזם שאינו אנושי, מכונן האדם מערכות הסכמים כלכליות חיצוניות, כגון קפיטליזם, קומוניזם, וכן הלאה. המערכת משתנה תדיר לאורך ההיסטוריה, והינה תלויה זמן ומקום. כיום, בחברה המערבית, אלו בעיקר מערכת הכסף, והסכמי הבעלות הפרטית על

קרקעות. בעבר היו אלו תכנון עבודה מרכזי, בעלות על בני-אדם, פיאודליזם, וכיוב'.

נשים לב כי מערכת ההסכמים איננה מוחשית, אלא תודעתית. האדם מבין את ההסכמים שהוא פועל לאורם במחשבתו. ההסכמים לא קיימים באותו האופן שקיים העץ, או הבית. לאדם יש אפוא שני מימדים מקבילים של הכלכלה.

המימד האחד: הכלכלה האמיתית, המוחשית. היא כוללת את האדמה הקיימת על כל משאביה, ואת המעשים הממשיים שבני-אדם עושים בעולם האמיתי. מעשים אלו, על כל תוצריהם, מפיקים מוצרים ושירותים מן האדמה ומשאביה (או מן הרוח).

המימד השני: הכלכלה המדומה, התודעתית. זהו החוק החיצוני המיועד לניהול, ארגון ומדידה של הכלכלה האמיתית. בימינו, היא כוללת את הסכמי הבעלות על האדמה, ואת מערכת הכסף על כל נגזרותיה (חובות, חסכונות, מניות, תשלום, וכיוב'). אך גם תכנון שעות העבודה של כל חבר בקהילה מהווה מערכת הסכמים חיצונית. אפילו סחר חליפין ישיר, כולל הסכם תודעתי בנוגע לערכם של מוצרים ושירותים (למשל, "שתי עגבניות=תפוח אחד" הוא הסכם תודעתי).

הצעד הראשוני וההכרחי לעבר הבנת הכלכלה האנושית לאשורה - ולפיכך לעבר הבראתה - הינו פיתוח היכולת להבחין הבחנה ברורה בין הכלכלה האמיתית לבין הכלכלה המדומה. נרחיב על כך.

תיאורטית, הכלכלה האמיתית הייתה יכולה להתקיים ללא הכלכלה המדומה. במילים אחרות, עד כמה שזה עשוי להישמע משונה, לכלכלה האמיתית אין כלל קשר לכסף.

נמחיש זאת בעזרת ניסוי מחשבתי. נשווה בנפשנו חיזור הניחן בחושים, אך לא בתבונה. כלומר, מצב התודעה שלו דומה לזה של תינוק, או של כלב. חיזור זה מביט לעבר כדור-הארץ. הוא מסוגל לקלוט את המעשים הנעשים על-ידי בני-אדם בעולם האמיתי ואת תוצריהם. אולם, הוא לא מסוגל להבין את מערכת ההסכמים הכלכלית השוררת ביניהם.

לדוגמה: החיזור רואה את אדם א' מוסר תפוח לאדם ב', ולאחר-מכן את אדם ב' מוסר שטר לאדם א'. הוא אינו מבין שמתבצעת שם עסקה או תמורה. הוא לא מבין את פשר הספרות המוטבעות על גבי השטר. הוא רק רואה פעולות פיזיות שנעשות.

במילים אחרות, אותו חיזור תופס את האנושות כקן נמלים אחד גדול. מבחינתו, קן זה יודע באורח פלא לפעול לכלכלתו. עבור החיזור, חברי הקן מודרכים ע"י חוק פנימי נסתר כלשהו, בדומה לקן הנמלים. החיזור רואה אנשים שותלים, קוצרים, משנעים, כורים, כותבים, מתכתנתים, מופיעים, מדברים. כלומר, חיים בעולם, יוצרים זה למען זה, ובונים יחד את החיים האנושיים. החיזור לא יודע כיצד כל אחד יודע מה לעשות עבור אחרים, וכמה לקבל לצורך קיומו. הכלכלה האמיתית הינה אפוא המעשים הממשיים אותם החיזור מסוגל לראות במו עיניו. לעומת זאת, הכלכלה המדומה שוכנת אך ורק בתודעתם של בני-אדם.

יודגש כי הדבר נכון גם לגבי סחר חליפין. למשל: החיזור רואה את אדם א' מוסר תפוח לאדם ב', ואת אדם ב' מוסר לאדם א' שתי עגבניות. החיזור לא מבין שיש ביניהם הבנה משותפת כלשהי לגבי ערך. כלומר, שתפוח אחד שווה שתי עגבניות. הוא רואה אך ורק את פעולת המסירה. על אחת כמה וכמה, נכון הדבר לגבי מושגים כלכליים "משוכללים" כמו כסף, מניות, השקעות נדל"ן, וכיוב'.

ערך מופשט הוא מושג תודעתי ואינו מוחשי. נזכיר תגובה נאיבית ורווחת לכל ביקורת על מערכת הכסף: שהיא בסך-הכל אמצעי המייצג סחר חליפין. אולם, עלינו לנתח גם את שאלת החליפין של ערך. על-מנת להבחין בין כלכלה אמיתית לכלכלה מדומה, עלינו להבין שכל מדידה של ערך באופן כלשהו שייכת לכלכלה המדומה.

לפני שבית "עולה כסף", הוא פועלים שחצבו חומרי גלם מהטבע, שינעו אותם, והרכיבו אותם.

נפרוש דוגמא נוספת הממחישה את ההבדל בין הכלכלה האמיתית למדומה. נדמיין לעצמנו משבר כלשהו של הכלכלה המדומה. זה עשויה להיות קריסת הבורסה, התפוצצות בועת

הנדל"ן, היפר-אינפלציה, וכן הלאה. יתרה מכך – נניח כי מחר בבוקר נמחקן כליל כלל חשבונות הבנק.

כעת נחשוב: מה היה קורה אילו, באורח פלא, היו מסוגלים לקום בני-האדם באותו הבוקר, ולבצע בדיוק את אותם המעשים שהיו מבצעים אלמלא המשבר? ובכן, הכלכלה האמיתית הייתה ממשיכה לתפקד כהרגלה.

במילים אחרות, אם כלל בני-האדם היו מייצרים וצורכים ללא מדידה, בדיוק את אותם השירותים והמוצרים שהיו מייצרים וצורכים עם המדידה – לא היה שום דבר מוחשי נוסף שנחסך מהם או נדרש מהם. אותם מוצרים ושירותים היו מופקים, ואותם מוצרים ושירותים היו נצרכים. כמובן שלפקיד הבנק, למשל, לא הייתה סיבה ללכת לעבודה באותו היום, אבל נניח שגם הוא היה מגיע לבנק וסתם מתקתק על המקלדת. אם, במקום, הוא אפילו היה ניגש לעזור לחקלאי בעבודתו החיונית – היה נוצר ערך נוסף, ללא מדידה.

כמובן שמסיבות רבות, האנושות עודנה רחוקה מאוד משלב זה. על כך יפורט להלן. בימינו, שלטונה של הכלכלה המדומה – כלומר, של הכסף – חובק כל. עד כדי כך, שאיבדנו את הכושר להבחין בינה לבין הכלכלה האמיתית. עלינו להפעיל כוח מחשבה אקטיבי כדי לפרק חזרה את מה שחובר באופן מלאכותי.

בין היתר, המדידה מאפשרת לנו לבחון את הכלכלה מנקודת המבט האישית והמצומצמת של: "כמה זה עולה ליי?", במקום לבחון את הבחירה הכלכלית בהקשר האמיתי שלה. כלומר, של המחיר הלא-מוניטרי: המשאבים הנדרשים להפקת המוצר ברמה האישית, החברתית, והסביבתית. זה קורה גם בחוגים "רוחניים" שמדברים בהם על "זימון שפע".

זה לא חשוב כיצד מתבצעת המדידה: זהב, מטבע מקומי או מדיני, מטבע קריפטוגרפי, בנקאות או סחר חליפין. המהות היא המדידה, ההפשטה של העשייה הכלכלית האמיתית, והנפרדות שהיא מייצגת (אודותיה יורחב בהמשך). כל שינוי במערכת ההסכמים החיצונית לא יהיה מהותי, כל עוד מצב התודעה לא ישתנה.

יובהר: כמובן שבכלכלה האמיתית, מתבצעות פעולות ממשיות ואמיתיות בחסות הכלכלה המדומה. למשל: הדפסת שטרות, ייצוק כרטיסי אשראי, כוח מיחשוב הנועד לחשבונות בנק, ברקודים בסופרמרקטים, קופות, רכבים של ברינקס. במילים אחרות, מערכת ההסכמים התודעתית יוצרת מציאות גשמית ממשית.

עובדה זו אפילו מקשה יותר על ההבחנה בין הכלכלה האמיתית למדומה. כפי שנראה בהמשך, פעולות כגון אלו הינן אנרגיה אנושית מבוזבזת. באופן אירוני, האדם מפתח מערכות ייצוג ומדידה, על-מנת לנהל את הכלכלה האמיתית וליצור יעילות והגינות כלכלית. בפועל, הוא אנוס להשקיע כמויות אדירות של אנרגיה ממשית בעצם הניהול של המדידה.

בהמשך נבקש למצוא תחליף פנימי למערכת ההסכמים הכלכלית החיצונית. אם נצליח, האנרגיה אנושית הנדרשת לניהול המדידה, תוכל להיות מנותבת לערוצים מועילים יותר. כלומר, נבקש לחשוף חוק טבע פנימי, שיוורה לנו כיצד לכוון את חיינו הכלכליים. נחפש חוק החל על האדם, באופן דומה לחוק החל על הנמלה. במצב כזה, לא נזדקק למערכת הסכמים כלכלית חיצונית. כלומר, לא נזדקק לכלכלה מדומה.

יודגש כי לאורך ההיסטוריה, נעשו ניסיונות שונים על-מנת לחשוף חוק שכזה. למעשה, מקורה של כל מערכת כלכלית שהיא הינו ניתוח פילוסופי של טבע האדם. דוגמא רווחת אחת היא הקפיטליזם. אדם סמית' גרס שהחוקים הפנימיים הם: הרצון האגואיסטי לקבל, היד הנעלמה - הרוותמת את הרצון האגואיסטי לטובת הכלל, והרגש המוסרי האינהרנטי של האדם. בהמשך נפרט בקצרה אודות הכשלים שבפרשנות זו. דוגמא אחרת היא הקומוניזם. קרל מרקס הדגיש את מלחמת מעמדות. בהמשך נראה כי במהותו, הקומוניזם אינו שונה מן הקפיטליזם. שניהם מניחים אנוכיות, חמדנות חומרית, מאבק, ומטריאליזם.

אם כן, חשיפתו של אותו חוק פנימי היא אחת מהתולדות של חקירה כלכלית זו: זוהי הכלכלה מבוססת-הרצון. למעשה, זוהי תכליתו העיקרית של חיבור זה.

הכלכלה האמיתית: אדמה ומעשים

הצלחנו להפריד בתודעתנו בין הכלכלה האמיתית למדומה. או, לכל לפחות, התחלנו לצעוד בכיוון לכך. כעת, נוכל לבחון את מהותה של הכלכלה האמיתית.

הכלכלה האמיתית מורכבת משני רכיבים, ושניהם בלבד: **בעלות** (או שימוש) על אדמה ותוצר של מעשים. שני רכיבים אלו שונים במהותם השורשית ביותר. יש ללמוד להבחין בין שתי המהויות הללו, כשם שיש להבחין בין הכלכלה האמיתית למדומה.

המאפיין המכונן של האדמה הינו: **היותה קיימת מכוח עצמה**. כלומר, האדמה הייתה שם בטרם אדם כלשהו עשה משהו על-מנת לייצרה. זאת בניגוד לשולחן; לצורך ייצורו, מישוהו היה צריך לגדל עץ, לחטוב אותו, לשייף אותו ולשנע אותו. בהתאם, המאפיין המכונן של כל מוצר או שירות אחרים הינו: **היותם תוצר של מעשים אנושיים**. כל תופעה בכלכלה האמיתית הינה תוצר של פעולתם של בני-אדם על האדמה הקיימת ומשאביה הקיימים.

נשים לב: ניתן לשייך כל מוצר או שירות בכלכלה לאדם, או לקבוצת אנשים ולמעשיהם. אם נתחקה אחר מקורם, נוכל לדעת מי השתמש במשאבים הקיימים על-מנת לייצרם. לעומת זאת, אם נתחקה אחר מקור הבעלות על אדמה, לא נגיע לאדם ספציפי שייצר אותה. האדמה הייתה שם לפני האדם. לפיכך, תמיד נגיע לאיזה כיבוש. כלומר, אדם או קבוצה שהגיעו וקבעו: זה שלי.

מהי בעלות? הדימוי שאנו מקשרים לבעלות הוא של דבר הכפוף לשליטתנו. מנקודת מבט רוחנית עמוקה, אף אחד אינו הבעלים של האדמה – היא לא שייכת לאף אחד, אנחנו שייכים לה. גם ברמה המעשית ביותר – **בעלות היא תמיד זכות שימוש**. זוהי מהותה. גם אם זכות השימוש היא למשך כל חיינו הקצובים, היא עדיין זכות שימוש. כיום, במקרים רבים, בעלות על אדמה היא מעין זכות שימוש "נצחית" (משום שניתן להוריש אותה). בהמשך נרחיב אודות המאפיינים של ה"בעלות".

בינתיים, הכרחי להבין שבעלות על אדמה היא במהותה הסכם משפטי בנוגע לזכות השימוש בדבר-מה שקיים שם מלכתחילה. לעומת זאת, חליפין של סחורות ושירותים, הינו במהותו הסכם כלכלי בנוגע לתוצר של מעשי אנוש. אף על פי כן, בימינו, גם הבעלות על אדמה וגם מוצרים ושירותים, מיוצגים ונמדדים על-ידי אותו האמצעי המופשט והבלתי-אישי: כסף.

מהו כסף? כפי שנראה בהמשך, כסף איננו אף אחת מן הקלישאות שתוארו בפסקה הראשונה של פרק זה. בקצרה, כסף הינו ייצוג למה שבני-אדם עושים זה למען זה. בימינו, הוא מייצג גם בעלות על אדמה.

נבהיר טענה זו.

כאמור, המקור של כל מוצר ושירות הינו עשייה אנושית. אין בנמצא מוצר או שירות שלא הושקעה בו עשייה אנושית. אם היה כזה, לא היה לו ערך כלכלי. לתפוח התלוי על עץ במעמקי היער אין ערך כלכלי. יש לו ערך כלכלי רק אם אדם גידל אותו, קטף אותו, שינע אותו, וכיוב'. אם התפוח היה פשוט מופיע בתוך מערכת העיכול של האדם, הוא לא היה מוצר כלכלי. נכון להיום, האוויר אינו מוצר כלכלי. הוא יהפוך לכזה רק כאשר הוא לא יהיה נגיש עבור אדם מסוים, ללא התערבותו של אדם אחר.

המקרה היחיד בו יש לתפוח ערך כלכלי מבלי שהושקעה בו עשייה אנושית, הינו בעלות על אדמה. כלומר, אם אדם מסוים טוען לבעלות על אותה חלקת יער, ודורש תמורה עבור עצם הגישה לתפוח.

הביטו סביבכם. כל מה שאתם רואים הוא תוצר של מעשים אנושיים שהופעלו על משאבי הטבע הקיימים. אלא אם כן הם משאבי הטבע עצמם, כמובן. אם יש להם ערך כלכלי, אם מישוהו שילם עליהם, סימן שהושקעה בהם עשייה אנושית. גם אם יש לכם עציץ בבית, שהוא תוצר טבעי של הטבע, מישוהו גידל אותו ושינע אותו לביתכם. אם הוא פשוט היה צומח שם איכשהו מעצמו, לא היה למי לשלם עליו.

יצוין כי ישנם פירות כלכליים שאינם גשמיים במהותם, כמו פירות של הרוח. למשל: תרבות, אמנות, שירה, טיפול, וכן הלאה. אבל גם שם – האדם משתמש בתודעתו ובגופו על-מנת

להפיק דבר-מה. דבר זה נותן מענה לצורך או רצון של עצמו ו/או של אחרים.

עוד יצוין כי שלא כמו בתיאוריית הערך של העבודה של מרקס, חיבור זה אינו טוען שניתן למדוד את הערך במונחים של עשייה אנושית. הכוונה איננה שעלינו למדוד את סך העשייה שהושקעה במוצר או שירות, וכך לקבוע את ערכו. כפי שנראה בהמשך, מטרתנו רחוקה מכך. אלא, ראשית עלינו להבין שלמוצר יש ערך כלכלי אך ורק בתנאי שהושקעה בו עשייה אנושית, ושכסף מייצג עשייה אנושית. במובן זה, הכלכלה האמיתית היא סך המעשים, ולא סך המוצרים והשירותים. עלינו ללמוד לראות את הכלכלה האמיתית כסך המעשים של כלל בני-האדם.

כמובן שישנם מאפיינים נוספים של מחזור הסחורות, לצד המאפיין המרכזי של המעשה האנושי. עם זאת, כל שאר המאפיינים של מוצרים ושירותים, ושל האדמה הקיימת, הינם תלויים. המאפיינים הבלתי-תלויים היחידים הינם המעשים והאדמה. הווה אומר: ייתכן שהמוצרים, השירותים, ואף האדמה, מצויים במחסור או בשפע. ייתכן שהם כפופים לחוקי היצע וביקוש או שאינם כפופים לחוקים אלו. ייתכן שבני-האדם נוהגים בהם בשיתוף פעולה, או בתחרות. אך לא ייתכן בשום פנים ואופן שישנה כלכלה שאינה מבוססת על אדמה, שהייתה קיימת בטרם הגיעו אליה בני-אדם. זאת מעצם היותנו כפופים למימד החלל. בנוסף, לא ייתכן שישנו מוצר שיש לו ערך כלכלי, אם לא הושקעה בו עשייה אנושית.

נדמיין קבוצה מסוימת של בני-אדם, המגיעה לאדמה בתולית - אי בודד. עליה לכוון שם כלכלה. אם כן, עליהם לכוון שני סוגים של הסכמים. הסוג הראשון הוא הסכמים בנוגע לגישה לאדמה הקיימת ולמשאבים הקיימים. הסוג השני, הוא הסכמים בנוגע למה שכל אחד מייצר מאותם משאבים, ושטרם קיים. עליהם להשתמש בסך כישוריהם, על-מנת לעצב את המשאבים הקיימים - זוהי הכלכלה האמיתית.

(נצביע בקצרה על נטייה כה מושרשת בתודעתנו, לחשוב שאותה קבוצה בהכרח תתחרה אחת בשנייה. זאת מכוח "טבע-האדם האגואיסטי". אנו כל-כך רגילים לחשוב על מדידה

של התוצר, על נפרדות בין אני ואתה, או בין נתינה וקבלה. כך, כל אלטרנטיבה שמוצעת למערכת הכסף, מיד פוגשת בזעקה: "מאז ומתמיד היה חליפין!" או "הקומוניזם נכשל!"... למען האמת, חברות שבטיות לרוב לא מדדו כלל את התוצר באף אמצעי. הן פעלו בשיתוף פעולה, ובעשייה ספונטנית והדדית זה למען זו. אך כאמור, זהו אינו חיבור כלכלי-היסטורי כי אם מטא-כלכלי. אין הכוונה להשתמש בהיסטוריה כאבן-בוחן לעתיד, לא לחיוב ולא לשלילה. שכן, הרוח האנושית האנסופית תמיד מאפשרת לברוא עתיד חדש לחלוטין. לכן, לא נרחיב יתר-על-המידה בנושא זה. קריאה נוספת תימצא בנספחים).

מטעמי נוחות ובהירות, לעת עתה נניח בצד את שאלת המדידה של בעלות על אדמה. נבחן את הכסף כמייצג מעשים אנושיים בלבד. בהמשך נחזור לשאלת הבעלות על אדמה, ונטפל בה באופן קפדני. כלומר, נטפל ראשית בהסכמים אודות הנתינה והקבלה של תוצרי המעשים. לאחר מכן, נדון בהסכמים אודות הבעלות על אדמה.

הכלכלה המדומה: דרגות הפשטה

לעומת הכלכלה האמיתית - המורכבת משתי מהויות ממשיות שונות (אדמה ומעשים) - הכלכלה המדומה מורכבת ממספר דרגות שונות של הפשטה. באופן כללי, ישנן שלוש דרגות כאלה.

הדרגה הראשונה היא הכסף עצמו. ליתר דיוק, המדידה עצמה (בין אם בכסף, שעות עבודה, חליפין, וכו'). ברגע שבו האדם עובר - לא חשוב מאיזו סיבה - מלעשות משהו למען משהו, ללמדוד את מה שנעשה, מתבצעת הפשטה. הפעולה חדלה מלהיות מוחשית באופן טהור (בניגוד לפעולת הנמלה). מימד שני נוסף למעשה - והוא דורש אנרגיה. כלומר, הוא דורש מחשבה, תכנון, לרוב גם הנפקה של אמצעי כלשהו של מדידה. לפיכך, הוא יוצר באופן מיידי פעולות נוספות בכלכלה

האמיתית, המתווספות לפעולה המהותית המקורית עצמה (למשל, ייצור מטבעות היא פעולה אמיתית שמהותה מדומה).

כבר בשלב ההפשטה הראשון, מספר מושגים נולדים בשפת הכלכלה המדומה. המילון הזה כולל את המונחים כסף, תשלום, מחיר, חסכונות, הלוואה, וחוב. על מנת שיהיה להם ממשות, חובה לתרגמם ל"אמיתית מדוברת" - כלומר, למונחים של מעשים אנושיים. נדגים זאת בקצרה, ולאחר מכן נרחיב על חלק מהמושגים:

- **כסף** - ייצוג מספרי מלאכותי של מה שבני-אדם עושים זה למען זה. במובן מסוים, זוהי מדידה של נתינה. כשיש לאדם כסף, במובן מסוים יש לו את הזכות/האפשרות לקבוע מה אנשים אחרים יעשו (עבורו, או עבור אחרים, אם הוא תורם את הכסף). תרומה היא בעצם הקצאה של מעשים שהיו עשויים להיעשות עבורך, עבור אדם אחר - אבל ההקצאה היא של מעשים של אנשים אחרים, ולא של התורם עצמו).

- **תשלום** - הסכם המורכב משלושה חלקים:

- המשלם מוכיח שהוא עשה משהו עבור מישהו (אחרת לא היה ברשותו כסף).

- המשלם מכריז שזה שהוא משלם לו עשה משהו עבורו.

- העובדה שאנשים רבים מסכימים על הכסף כאמצעי של ייצוג, מבטיחה ברמה מסוימת שאדם שלישי אחר יעשה משהו עבור זה שמשלמים לו.

- **מחיר** - מספר שכביכול מייצג את סך כל המעשים האנושיים המושקעים במוצר או שירות, ביחס לכל שאר המעשים האנושיים ותוצריהם (נשים לב: המחיר תמיד שרירותי. מאחר והכלכלה הינה מורכבת לאינסוף, יחס שכזה פשוט אינו יכול להיות מכומת כראוי. כמות המשתנים המשפיעים על המחיר הופכת אותו למנותק לחלוטין מפעולת הנתינה הממשית

אותה הוא אמור לייצג. היפר-אינפלציה היא דוגמא קיצונית לטבעו השרירותי של המחיר, אך הדבר נכון גם בכל מצב אחר).

- **חסכון** - ייצוג של העובדה שאדם נתן לאחרים יותר מאשר מה שהוא קיבל מהם, בנקודה מסוימת בזמן. החסכון מאפשר לאדם לקבוע מה אנשים אחרים יעשו, מעבר לגבולות מסגרת הזמן המיידית של פעולותיו.

נשים לב שגם לחיסכון יש טבע אשלייתי (כמו שתמיד מתרחש, ברגע שמתקיימת הפשטה - שכן ההפשטה בעצמה היא סוג של אשלייה). נחשוב, למשל, על אדם שעשה הרבה מעשים עבור החברה, וצבר הרבה כסף. שלושים שנה לאחר מכן הוא מעוניין להשתמש באותו הכסף, כדי שיעשו דברים עבורו. אולם, המעשים שעשה לפני שלושים שנה הם כבר היסטוריה - אין באמת דרך לכמת את תרומתם לכלכלה האמיתית. בגלל סדר הגודל שלה, המערכת הזו מתפקדת כך שבמידה מסוימת, אנשים מצליחים לעשות דברים אחד עבור השני גם בהפרש של עשורים זה מזה; אך בפועל, הדבר גורם לשלל תנודות ופתולוגיות, משום שהייצוג לעולם לא יכול באמת להיות מנותק מהמעשים עצמם.

אם, למשל, אדם מסוים עשה דברים בשביל אנשים, ובכסף שהרוויח קנה נכס שאותו הוא משכיר - כעת הוא רשאי שאנשים יעשו דברים עבורו לנצח, באופן שאינו פרופורציונלי למה שהוא עשה או עושה. כמובן שמחירי הדיור והשכירות יעלו אז, משום שהמחיר צריך לשקף לפחות במידה מסוימת את המעשים שנעשים או לא נעשים.

- **הלוואה** - כאשר אדם א' מלווה כסף לאדם ב', הוא בעצם מקצה לאותו אדם חלק מהפעולות שאנשים היו עשויים לעשות עבורו (כתוצאה מכך שהוא עשה משהו עבור אנשים). אדם ב' מתחייב לעשות דברים

עבור אחרים בנקודה מסוימת בעתיד, ואז להקצות את הזכות לכך שיעשו דברים עבורו חזרה לאדם א'.

• **חוב** – מתרחש כאשר אנשים אחרים עשו משהו למען אדם לפני שהוא עשה "מספיק" דברים עבור אחרים.

אלו כמוכן המושגים בצורת האידיאלית. חשוב והכרחי להתחיל לתפוס את המושגים הכלכליים באופן זה, על-מנת לאמן את השריר של תרגום ל"אמיתית מדוברת". ככל שעולה דרגת ההפשטה – בימינו יותר מאי-פעם – כך מתרחקים המונחים מצורתם האידיאלית. לדוגמא, כיום ניתן להשיג כסף לא על-ידי נתינה של משהו, אלא על-ידי לקיחה, למשל על-ידי מניפולציה פיננסית או שיווקית כלשהי.

לכאורה, ניתוח מושגי זה מדגים שמי שיש לו יותר כסף הוא מי שנתן יותר לחברה; אדם שברשותו סכומים גדולים של כסף הוא אדם שיותר אנשים הכריזו – באמצעות תשלום – שהוא עשה דבר מה עבורם. יחד עם זאת, בהתאם למורכבותה האינסופית של הכלכלה, ואינספור המניפולציות אליהן היא כפופה, במקרים רבים תשלום כבר לא מייצג עשייה חיובית למען אדם כלשהו או למען החברה. במקרים רבים, תרומות גדולות לחברה אינן זוכות לפיצוי מוניטרי הולם או בכלל, מסיבות שונות (לדוגמא מורה בבית ספר); במקרים אחרים, פעולה מזיקה זוכה לפיצוי גבוה (למשל, יצירה של משחק מחשב ממכר עם פרסומות). זה מתאפשר בעיקר בגלל ההפשטה.

הדרגה השנייה של ההפשטה היא איננה המדידה עצמה, אלא מערך הניהול של ההפשטה.

ברגע שקיימת מערכת של מדידה, יש להשגיח עליה ולארגן אותה. הפשטה זו כוללת לא רק את הנפקת אמצעי המדידה, או וידוא שהם מתפקדים "כשורה" – אלא, מערך שלם של רואי חשבון, בנקאים, יועצים, אנליסטים, מתכנתים, פקידי ממשלה, כתבים, מזכירים, מרצים לכלכלה.. הרשימה ממשיכה וממשיכה. כל אנרגיה שבני-אדם משקיעים, הקשורה למערך

הניהול של המדידה, שייכת לרמה זו של הפשטה (לרבות המכתב שנשלח בדואר בנוגע לחשבון החשמל, או הזמן שנדרש על מנת להתמקח על מחיר זול יותר – בשוק או מול חברת הסלולר). גם כאן נוצרים מספר מושגים, לדוגמא:

- **בנק** – תשתית הכרחית, הנדרשת לצורך סנכרון מערך מדידה מורכבת דיו (למשל, הגנה על הכסף, כלומר, על הזכות של אדם מסוים שיעשו דברים עבורו כתוצאה מכך שהוא עשה דברים עבור אחרים. אפשרות הגניבה מקבלת משמעות אחרת במסגרת ההפשטה).

בהמשך יובהר כי חיבור זה מדגים שכל עסק, כל מניע לפעולה כלכלית שנעשה במסגרת מדידה, ברמה מסוימת אינו חופשי ואינו אוהב במהותו העמוקה. אולם, במקרה הספציפי של בנק, עובדת היותו עסק למטרת רווח הינה אפילו יותר בלתי מתקבלת על הדעת – שכן, זוהי תשתית הכרחית למערך הכלכלי שכמעט ולא ניתן להתחמק ממנו (כפי שיובהר בהמשך, התנאי הראשוני להיפרדות ממנו הוא גישה ללא-תנאי לאדמה).

- **מיסוי** – בני-אדם מקצים חלק ממעשיהם למען הקולקטיב, לצורך פרויקטים שדורשים שיתוף-פעולה של מעשים בסדר גודל רחב.

דרגת ההפשטה השלישית מתרחשת כאשר כסף הופך להיות מנותק לחלוטין מהכלכלה האמיתית, ונתפס כדבר הקיים בפני עצמו (במקום ייצוג בלבד). זה יכול לקרות רק עד רמה מסוימת – בסוף היום, מתוחכמת ככל שתהיה, אין באפשרותה של הכלכלה המדומה לנפץ לגמרי את גבולות העולם האמיתי.

דרגה זו של הפשטה מקבלת צורה של מניות, השקעות, ריבית, אופציות, איגרות חוב, וכן הלאה.

ברמות אלו של הפשטה, נהיה מאתגר יותר לתפוס את המהות "האמיתית" של התופעה (במובן של הכלכלה האמיתית). אף

על פי כן, זה תמיד אפשרי, ואף הכרחי. נשתמש בשתי דוגמאות: מנייה וריבית.

• **מנייה** – כאשר אדם רוכש מנייה, הוא מחליף את מה שהוא נתן לאנשים תמורת הזכות לקבל לנצח חלק ממש שקבוצת אנשים (כלומר, החברה המנפיקה) עושה למען אנשים.

במילים אחרות – קבוצה של אנשים עושה משהו למען החברה כולה (נתעלם רגע מהעובדה שרוב החברות המונפקות גובות מחיר סביבתי וחברתי אדיר, וממלאות את העולם במוצרים ושירותים שאינם נדרשים באמצעות שיווק מאסיבי). בתמורה, חברי אותה קבוצה מרוויחה את הזכות שאנשים אחרים יעשו דברים עבורם (זהו השכר שלהם); אולם, בשל ההסכמים הכלכליים הקיימים והמבנה של בעלות משפטית על חברה, נתח מאותה תמורה ניתן למחזיק המנייה.

במקרה שאדם רכש את המנייה ברגע ההנפקה שלה, הוא למעשה מכריז: "אני מוכן להקצות חלק ממה שעשוי להיעשות עבורי (כתוצאה ממה שאני עשיתי עבור אחרים) למען השאיפות של קבוצה זו, משום שאני מאמין שהרבה אנשים יהיו מוכנים להקצות חלק מ"קרדיט העשייה" (כסף) שמגיע להם על-מנת שאותה קבוצה תעשה דברים עבורם."

אולם, ברגע שהמנייה נמצאת בשוק, לרכישתה אין שום דבר במשותף עם קבוצת היחידים שמרכיבים את הקבוצה.

אדם שרוכש מנייה מאדם אחר מוסר חלק מ"קרדיט העשייה" שמגיע לו בשביל אחת משתי סיבות (או שתיהן): לקבל עשייה מאותה קבוצה (דיבידנדים) או קבלה של עשייה מאדם אחר (שירכוש את המנייה במחיר גבוה יותר).

בהסכם זה יש שתי פתולוגיות עיקריות: העובדה שפעולה חד-פעמית של הנפקת המנייה, מסתיימת בהתחייבות נצחית של חברי הקבוצה (החברה) לבעל המנייה; והעובדה שהמנייה נסחרת במחיר שרירותי,

שיש לו קשר רופף עם הדיבדנדים הממשיים שמחלקת הקבוצה (שכן, ריוח לעתים קרובות מושקע מחדש בחברה).

• **ריבית** - כשאדם או מוסד מלווה כסף לאדם אחר

תחת הסכם נושא ריבית, הוא בעצם אומר: "מגיע לי שיעשו בשבילי דברים, בגלל שעשיתי דברים בשביל אחרים. אני מוכן להקצות חלק מהזכות הזו לך, כדי שאחרים יעשו דברים (או בהוראתך) במקום עבורי (או בהוראתי). יחד עם זאת, אני מוכן לעשות זאת אך ורק אם בעתיד, אחרים יעשו יותר דברים עבורי ממה שהם היו עושים אלמלא הקציתי לך חלק מהזכות. מאחר שאתה הוא האחראי לוודא שזה קורה, אתה מחויב ליצור איכשהו סיטואציה בה אותם מעשים שאנשים עושים בהוראתך עכשיו, יגרמו לאחרים להסכים לעשות יותר ממה שאותם אנשים עשו."

זוהי, בקיצור, המהות של צמיחה כלכלית. כאשר מבינים אותה כך, ברור שצמיחה נצחית היא איננה ברת-קיימא ולמעשה בלתי-אפשרית.

יש גבול לכמה רעיון חדש, או שיפור טכנולוגי, מסוגלים לחולל יותר פעולות מתוך פעולות קיימות (במיוחד בעולם של משאבים גשמיים סופיים (ונשים לב להבדל המכריע בין משאבים סופיים לבין משאבים שנמצאים במחסור. סופיות משמעה מחסור רק בתנאי שמה שנדרש לשגשוג ואושר הוא יותר מהכמות הקיימת. בהמשך נראה שזהו לא המצב.)).

אם כן, על-מנת להבין מושג כלכלי לאשורו, יש לתרגמו למונחים של עשייה אנושית.

כאמור, תשלום הינו אסמכתא על נתינה. גם כאן מסתתרת הנחת היסוד ההישרדותית, שאם אני נותן אני חייב לוודא שאני מקבל (מה לעשות, "ככה העולם עובד"). כמוכן שזה נכון במצב תודעתי מסוים ובמצב חברתי מסוים, אך האם זו האפשרות היחידה?

נשים לב: כאשר אני דורש תשלום עבור מעשה שעשיתי, אני מתנה את המעשה בכך שמישהו אחר יעשה דבר מה עבורי. קלישאות כגון "הרוויח את כספו ביושר" או "אם יש לאדם אמצעים, זכותו להשתמש בהם," הינן אפוא עקרות. יש לחקור מה מייצגים אותם "אמצעים" בכלכלה האמיתית. מניין הם הגיעו? מה פשרו של "ביושר"? הכסף הוא אך ורק ייצוג לדינמיקה חברתית עדינה הנוגעת לעצם חייהם של בני-אדם, לאופן בו הם מכלים ומבלים את זמנם הקצוב עלי אדמות.

נדגיש זאת: כאמור, במובנים מסוימים, "להרוויח כסף" משמעו "לגרום לכך שבני-אדם אחרים יעשו דברים עבורי או עבור אחרים." כאשר אנו מתעלמים ממצואות זו, המונח "להרוויח כסף" מתפקד כמניפולציה מילולית. מניפולציה זו מאפשרת לנו להתעלם מהדינמיקה החברתית המורכבת, שנמצאת מאחורי הפעולות של קבלת תשלום ושל רכישה.

יצוין כי כאשר אני רוכש מוצר מתאגיד מסוים, אני למעשה משלם על הייצור של המוצר הבא. אני אומר לתאגיד: "יש מי שהיה מעוניין בייצור של המוצר הזה, על כל ההשלכות שלו. לפיכך, כדאי לך לייצר מוצר נוסף שכזה, ובאותו האופן". בראייה נאיבית, קניתי מוצר שכבר קיים, ולכן לא השפעתי על המציאות הכלכלית. כמובן שזה איננו המצב.

באופן דומה ניתן לתרגם כל מושג כלכלי מ"מדומה ספרותית" ל"אמיתית מדוברת". לרבות: מחיר, חסכון, הלוואה, חוב, השקעה, הוזלה, צמיחה, מנייה, דיבידנד, סובסידיה, אינפלציה, ריבית, וכיוב'. למעשה, על-מנת להבין את הכלכלה האמיתית לאשורה, אנו חייבים לתרגם כל מושג כלכלי למושגים של מעשים אנושיים. אחרת, המושג נותר מופשט וחסר ממשות.

בפרט, מחיר הוא ייצוג מספרי מלאכותי ליחס. זהו היחס בין הערך של העשייה האנושית, המושקעת בהפקתו של מוצר או שירות מסוימים, לבין כלל האנרגיה האנושית, המושקעת בהפקתם של כלל המוצרים והשירותים במחזור הסחורות.

למען הסר ספק: המחיר תמיד שרירותי. הכלכלה מורכבת לאינסוף. לכן, לעולם לא ניתן למדוד את מעשי האדם באמצעי מופשט. אותו מספר שאמור לשקף ערך יחסי של מוצר או שירות, ביחס לכלל המוצרים והשירותים הקיימים – הינו תוצר

אקראי של מניפולציות וגחמות אין קץ. לא כל שכן – מחירה הפיקטיבי של האדמה מגולם בכל מוצר ושירות, כפי שיפורט בהמשך.

לדוגמא: עיפרון עולה דולר אחד בחנות א'. אותו דולר אמור לגלם את כמות האנרגיה הנדרשת לפרנסת ילדיהם של כורי הגרניט בארץ רחוקה, את הזמן שנדרש לגידול העץ ולבניית מכונות הניסור, את קרצוף האניות ששינעו אותו, את הפרנסה של המזכירה במחלקת שיווק של מותג העפרונות, וכיוב'. כל אלו אמורים להימדד ביחס לכלל הכלכלה האנושית וכלל העלויות האחרות. לכך יש להוסיף את שלל התנודות בשערי הריבית של הבנק – שממנה את חברות העפרונות, הכרייה, הספנות, וכו', כמו גם עוד אינספור משתנים ערטילאיים בלתי-מדידים. מה גם, שבחנות ב' שממול, אותו העיפרון יעלה שני דולרים, בשל מיתוג, זניחות ההבדל עבור קהל היעד, וכיוב'.

המופשטות הרדיקלית של הכסף כיום, כמו גם הגלובליות של הכלכלה, מגחיכות את עצם הרעיון שניתן למדוד ערך באמצעי מספרי מדויק. דוגמאות מובהקות ניתן לראות במקרים של היפר אינפלציה. למשל, כאשר נייר טואלט עולה ביום האחד 700 פזו וביום למחרת 900 פזו.

מהי המשמעות, למשל, של מחיר זול יותר? לרוב, המשמעות היא שבאמצעות מניפולציה כלשהי, דחקו את הטבע ו/או בני-אדם אחרים לעבוד יותר ולקבל פחות. במקרים נדירים זו התקדמות טכנולוגית גרידא, שלא גבתה מחיר סביבתי או חברתי כבד.

בחוגים לכלכלה ילמדו ש"מחיר מורכב מעלות רכיבים, עלות עבודה, תחרות והתערבות ממשלתית". הסטודנטים יקשיבו למרצה ויהנהנו. הם הצליחו לראות בעיני רוחם תמונה מנטאלית של אותה מניפולציה מילולית. לכן, הם יאמינו שלמחיר יש ממשות. שהכלכלה המודרנית היא דבר סדור ובטוח. נדמה שאותה "תחרות" של מיליוני אנשים, מצאה את דרכה לכימות הדולר האחד, שהוא מחירו של העיפרון. תפיסה ארכאית זו מבוססת על תיאוריות שנכתבו בהקשר של כלכלה הרבה פחות משוכללת ומורכבת, הרבה פחות מופשטת ומדומה,

והרבה יותר אמיתית. אין לה אחיזה במציאות כלכלית המורכבת ממיליארדי פרטים.

יצוין כי מזה עשורים שנס ליחס של הדיונים הערטילאיים המתקיימים בין כתלי הפקולטות לכלכלה. אבד כל קשר בינם לבין המציאות הכלכלית הממשית. עלינו לזהות את הנטייה הטבעית שלנו לחפש אוטוריטה ברת-סמכא. במקרים רבים בימינו – בכלכלה ומחוצה לה – אותן אוטוריטות קפאו על השמרים, ועל כן איבדו את הרלוונטיות שלהן. אין הבדל בין לבין הארכיבישופים, שהיו האוטוריטות של המבנה החברתי בימי הביניים.

כמובן שהתרגום למעשים אנושיים מייצג את המושגים הכלכליים בצורתם האידיאלית. בימינו, כל הללו נתונים למניפולציות אין קץ. אפילו הקורא הנאיבי ביותר יודע עד כמה העיסוק בכסף המופשט כשלעצמו משבש את המערכת הכלכלית (השקעות, עסקאות, ריביות, מיסוי, וכן הלאה). כך, הכסף הפך רחוק מלמדוד נתינה, תרומה לחברה, עשייה הדדית, וכיוב'.

במקור, כסף אמור לייצג תרומה לחברה. הרי אם יש באמתחתו של אדם מסוים כסף, זה אומר שאחרים שילמו לו. כלומר, הם הכריזו שהוא עשה דבר מה עבורם. אם הוא עשה דבר מה עבור אחרים רבים, הוא תרם לחברה יותר. כתוצאה מכך, יש לו יותר כסף. "מי שנותן יותר מקבל יותר".

כיום, לעומת זאת, העבודות החיוניות ביותר, הינן אלו המקבלות את התגמול המוניטרי הנמוך ביותר. למשל חינוך, עבודה סוציאלית, חקלאות, תשתיות, וכן הלאה. זאת לעומת מניפולציות על מערכת הכסף, שמקבלות תמורה כספית גבוהה: עסקאות נדל"ן והון, מניפולציות שיווקיות למיניהן, וכיוב'. זוהי תולדה בלתי-נמנעת של מדידת מעשי האדם. על כך יפורט להלן.

במילים אחרות, במרבית המקרים, הגישה לכמויות גדולות של כסף כבר לא מייצגת עשייה למען החברה. אלא, היא מייצגת את הכשרון לתמרן את המערכת הקיימת בכל מיני מישורים. כפי שנראה בהמשך, במובן מסוים, כסף כבר לא מייצג מי תרם יותר לחברה או לטבע, אלא מי ניצל יותר את החברה ואת

הטבע. אף על פי כן, כסף מקבל את ממשותו אך ורק כאשר הוא מתורגם בפועל לתוצר של מעשים (או לרכישת אדמה).
מה גם, שכפי שנראה בהמשך, אדם שבאמת מונע מנתינה, לא חושב במונחים של "עליי לקבל יותר, משום שנתתי יותר."

אנו למדים להבחין בין הכלכלה האמיתית לכלכלה המדומה. אנו גם למדים להבחין בין שני ההיבטים של הכלכלה האמיתית: בעלות על אדמה ותוצר של מעשים. בנוסף, אנו מתרגמים את דרגות ההפשטה של הכלכלה המדומה לשפת הכלכלה האמיתית.

בפרט, אנו מבינים שכסף הוא ייצוג למעשים אנושיים. כך, נהיה מסוגלים להתחיל לחשוב על פעולה לכיוון כלכלה אמיתית יותר, שהינה פחות תלויה בכלכלה המדומה.

אולם, הכלכלה, ופעולת האדם בתוכה, היא בסך-הכל ביטוי של מצב התודעה שלו ושל המניעים שלו. אם כך, בטרם נוכל להבין את השלכותיה של הכלכלה המדומה וכיצד לצמצמה, עלינו להבין ראשית מה מניע את האדם לפעולה כלכלית.

המניע התלוי והמניע הבלתי-תלוי

"עובד אתה למען תהיה אחד עם האדמה ונשמתה. ההולך בטל - זר לחליפות העתים, פרוש ממצעד החיים.. נאמר לך כי רעה העבודה והעמל ארור, ואני אומר - רק עת תעבוד, תגשים את המעט אשר נועד לך מחלום תבל שגיב, ורק בעמלך תאהב את החיים ותדע צפונותיהם.. ואם באהבה תעמול - אחד תהיה עם עצמך ועם כל האדם ועם האלוהים." - חליל ג'ובראן

"יבחר את העמל ויעמול בו, ומי יתלונן?" - קונפוציוס
(*פרפרזה: אדם שאוהב את עבודתו, לא עובד יום אחד בחייו).

לאחר שהבנו את הכלכלה האמיתית כסך המעשים האנושיים (כאשר לשאלת הבעלות על האדמה נחזור בהמשך), כעת עלינו לשאול: מה מניע את האדם לפעולה כלכלית?

כמובן שהשורש של כל מערכת מדידה שהיא - כמו של כל תופעה חברתית - הוא פסיכולוגי. כלומר, האמונות של בני-האדם, דפוסי המחשבה שלהם, הם שקובעים כיצד ייראו חייהם. בחיבור זה, לא נעסוק בשאלה המטאפיזית העמוקה של מקור האמונות ואמיתותן. אלא, נתמקד בניתוח פנומנולוגי ממוקד של התפיסות הקשורות לפעולה כלכלית (כלומר, פעולה של נתינה).

באופן כללי, ישנם שני סוגים של מניעים לפעולה כלכלית אצל האדם. ישנו מניע תלוי, המתנה את העשייה בקבלת תמורה כלכלית. וישנו מניע בלתי-תלוי, שאינו מתנה אותה.

הווה אומר, ישנן פעולות שנעשה רק אם נקבל עליהן תמורה, ופעולות שנעשה גם אם לא נקבל תמורה. אצל כל אחד מאיתנו קיימים שני המניעים, וכל אחד מאיתנו מכיר את שניהם.

אמנם, במקרים רבים, באותה הפעולה גופא שני המניעים דרים יחד בכפיפה אחת. ייתכן שאני עושה משהו שאני אוהב לעשות - ובמובן מסוים הייתי עושה אותו גם ללא קבלת תמורה - אולם, בשל פחדים, חמדנות, הישרדות, או כורח מבני של

המערכת הקיימת, אני דורש עבורו תמורה. במקרה זה, אני חי גרסה מסוימת של מה שאני אוהב לעשות, אולי עם פער מוסרי קטן (למשל, אני גובה מחיר גבוה מאנשים שאני מעוניין לעזור להם ויודע שגם הם קורסים תחת נטל כלכלי), או יותר דחק נפשי (למשל, אני עושה "יותר מדי" ממה שאני אוהב לעשות, או מקדיש משאבים רבים לניהול הגבייה או השיווק).

יחד עם זאת, החלוקה לשתי הקטגוריות היא מושלמת. ניתן בנקל לשאול לגבי כל פעולה מסוימת שהיא: האם היינו מבצעים אותה גם אם לא הייתה מובטחת לנו שום תמורה כלכלית, או לא.

יודגש כי חיבור זה אינו עוסק בשאלה האונטולוגית אודות חופש הרצון. אנו נעבוד עם הגדרה ברורה ומצומצמת של מעשה תלוי ומעשה בלתי-תלוי.

מעשה תלוי הוא כל מעשה שלא היה נעשה אלמלא הייתה מובטחת תמורה כלכלית.

מעשה בלתי-תלוי הוא כל מעשה שהיה נעשה גם ללא התנייה בתמורה כלכלית.

כדי להבין מהי כלכלה מבוססת-רצון, עלינו לשאול את עצמנו: מה היינו עושים אילו לא היינו יכולים להתנות את העשייה שלנו בקבלת תמורה? במילים אחרות, נניח שהיינו יודעים שהכסף שמגיע אלינו הינו קבוע. כלומר, שהמעשים שיעשו אחרים למעננו - אותם הכסף מייצג - יהיו זהים לא משנה מה. לא חשוב כמה נעשה למען אחרים ומה, נקבל את אותם מוצרים, אותם שירותים, וגישה לאותה אדמה. כיצד היה נראה היום שלנו?

יצוין כי מניע בן-חורין אין משמעו "לעשות מה שבא לי" בכל רגע נתון. ישנם גורמים רבים שיניעו את האדם לפעולה כלכלית, גם ללא תלות בתמורה כלכלית ישירה.

אדם עשוי למלא חובה מסוימת מתוך אהבה, כאם המחליפה חיתול לבנה. לחילופין, הוא עשוי לפעול מתוך תנאי החיים שמציב הטבע, כאדם המנקה את ביתו. אם אדם עבר את ההתפתחות הרוחנית המתאימה, הוא עשוי אף ליהנות מפעולות אלו כפי שהוא נהנה מהאכילה והשתייה.

בנוסף, ישנם סוגים "אגואיסטיים" של מניעים בלתי-תלויים. אדם עשוי לפעול מתוך גאווה, הישגיות, או מימוש עצמי, גם אם לא יקבל על כך תמורה כלכלית (למשל, נחשוב על נצר למשפחה אמידה, שבוחר להתמחות ו"להוכיח עצמו" בתחום מסוים, אף-על-פי שזה לא ישפיע כלל על מצבו הכלכלי).

אפילו שעמום, או בריאות הגוף והנפש, עשויים להניע את האדם לפעולה כלכלית, ללא התנייה בקבלת תמורה. במילים אחרות, גם אם כל צרכיו הגשמיים של אדם מובטחים, וגם אם הוא האדם העצל ביותר עלי-אדמות, בסופו של דבר, הוא יקום מהספה - אך ורק מתוך טובתו האישית. כלומר, למען בריאות גופו או נפשו, או מתוך שיעמום. באופן אירוני, האדם עצמו הוא הראשון שנפגע מהאגואיזם שלו (על כך יפורט להלן).

לבסוף, כמובן שקיים המניע בן-החורין המקורי. הרצון להועיל לבני-אדם, להיות בעשייה ונתינה, ולהתנסות בשלל תחומי העניין והמימוש שמציעים החיים, הוא רצון מובנה של כל אדם שהתפתח באופן תקין. במובנים רבים, הוא למעשה שורש קיומנו. זאת בניגוד לקונוטציה הפופולרית, לפיה עבודה היא עול - קללת "בזיעת אפך".

לסיכום, ישנם: המניע מתוך אהבה, מתוך חובה, מתוך רצון חופשי, מתוך הישגיות, מתוך שיעמום, או מתוך כורח שמציב הטבע. כל אלו שייכים למניע הבלתי-תלוי, כל עוד אינם כרוכים בהתניית העשייה בקבלת תמורה כלכלית ישירה.

אגואיזם ואלטרואיזם, נתינה וקבלה, טובת הטבע טובת האחר טובת העצמי

טיעון טבע האדם: טיעוני העצלות, החמדנות, והקדמה

הצורך להיות פעילים ולהיות מועילים לאחרים הינו צורך בסיסי של כל אחד מאיתנו.

אף על פי כן, רבים יטענו שכלכלה מבוססת-רצון אינה ישימה. שכן, אנשים יהיו עצלים, הקידמה תיעצר, וישרור כאוס חברתי.

טיעוני הנגד הפופולריים העיקריים הינם אפוא: טיעון העצלות, טיעון החמדנות, טיעון הקידמה. שלושתם הם חלק מתפיסה שורשית יותר שניתן לכנותה: טיעון טבע-האדם. טיעונים אלו מצדיקים את מדידת המעשים ואת התנייתם. כלומר, הם מצדיקים את הכורח לייצר ואת המניע התלוי.

לפי טיעון העצלות, רוב בני-האדם יעדיפו לשבת על הספה בבית, לעשן סמים, ולראות טלוויזיה, מאשר להועיל לחברה. בניסוח עדין יותר – הם יעדיפו לטייל בעולם ולשבת בחוף הים כצרכנים פסיביים, במקום להפעיל את גופם, להתמקצע במשהו, ליצור משהו שישמש אחרים ויסב להם נחת.

אך האמנם כך הדבר?

ראשית כל: בעולם בו מנוטרל המניע התלוי, או לפחות נדחק לפינה, הגישה לסמים ולטלוויזיה, אף לטיולים בעולם, תהיה מוגבלת. שכן, במקרים רבים, מה שמלכתחילה מניע את ייצורם והנגשתם הוא המניע התלוי. הבידור שמאפשר את הבטלה לא יתקיים באותו האופן.

שנית, ברור לכל שחיי צרכנות פסיביים, אינם החיים האידיאליים של אף אדם בריא. ודאי שלא של רובנו. האדם למעשה רוצה ואף משתוקק לעבוד ולתת. יש לנו צורך בסיסי להיות פעילים ומועילים לאחרים. אפילו כאשר אנו מייצרים מחשבים ומכונות שיעבדו בשבילנו, כדי שלא נאמץ את גופנו, אנו פונים לאמץ אותו בחדר הכושר (מול מכונות אחרות).

כמובן שניתן למצוא טיעוני נגד, חסרי כל אחיזה במציאות. כאמור, השכל מסוגל להטיל ספק בכל דבר, מופרך ככל שיהיה. אולם, ראייה בלתי-משוחדת מכירה בכך שהעצלות איננה הסיבה לקפיטליזם. אלא, היא במובנים רבים תוצר שלו. הדבר שגורם לאנשים להתעצל הוא תרבות ממכרת, חוסר תכלית, ועייפות כרונית. אך הסחות הדעת הללו מיוצרות מלכתחילה ממניע תלוי, מניע של כסף. ברגע שלא יתוגמל המניע התלוי, המניע הבלתי-תלוי יוכל לפעול את פעולתו ולעלות לקדמת הבמה.

במילים אחרות, הפנטזיה על חיי צרכנות פסיביים של טיול בעולם, נובעת בעיקר מהסיופיות של החיים המודרניים. במסגרתם, נגדע המניע בן-החורין עוד מילדות. האדם מראש לא שואל את עצמו מה הוא אוהב לעשות ומה ברצונו לתת, אלא עסוק בפחדים כלכליים. לכן, הוא מכוון את חייו לפי מה שיכניס לו כסף. חרדה זו היא הדבר ממנה מבקש האדם להיפטר באופן לא מודע - לא מן העשייה למען האחר ולמען הטבע, שהיא עצם טבעו המהותי ביותר.

שלישית, כפי שנראה בהמשך, הכלכלה המודרנית בימינו מתאפיינת בבזבז משווע. רבות מן העבודות מייצרות דברים עודפים. כלומר, מוצרים ושירותים שהחברה לא זקוקה להם, ואפילו מזיקים לה. כמו עם כל טיעון, על מנת לפתח חירות מחשבה, אפשר לחשוב על הקיצוניות השנייה של טיעון העצלות. כלומר, שכיום, מוטב היה אילו אנשים רבים היו מתעצלים. שכן, כאשר הם לא מתעצלים, בשל הצורך להרוויח כסף, הם מייצרים דברים שמזיקים לעולם, או גורמים לביקוש מלאכותי. ניתן לחשוב לא רק על נשק, סמים, סחר אנושי, אלא גם על פרסומות, הבהלה הטכנולוגית, מזון מעובד, וכן הלאה. עצלות עדיפה על חריצות בכיוון המזיק.

לפי טיעון החמדנות, האדם תמיד ירצה להשיג לעצמו עוד עושר חומרי. אמנם, נטייה זו קיימת בנפשו של האדם. האדם אכן יהיה מוכרח להתבונן פנימה עד שיגלה את האשלייה בנטייה זו. עד שיבין כמה היא מסבה לו סבל, ועל כן מכילה סתירה פנימית. יחד עם זאת, ישנם בני-אדם רבים בימינו שמסתפקים במה שיש להם. גם זוהי איכות שאינה זרה לאף אדם, לפחות ברמה מסוימת. אין סיבה לתת עדיפות לנטייה לחמדנות על פני הנטייה להסתפקות ושמחה בקיים, ב"מועט" השופע, בטוב שבאמת נחוץ לדוב. אלא, יש להבין ששתי הנטיות קיימות בכולנו, ומדוע כדאי לטפח את השנייה ולא את הראשונה.

נשים לב שבמקרים רבים, בני-אדם שלרשותם עושר חומרי רב, שואפים למצוא מענה למה שהם תופסים כבעיות גדולות של האנושות. נטייה זו מצביעה על הרגשת חיבור שהם חווים

לאנושות ולעולם. אמנם, זו מכוסה בשלל השקפות חד-צדדיות, כמו גם בחוסר מוכנות לשינויים אישיים מהותיים. אך ניצנים אלו מעידים על כך שאפילו בקצה החמדנות הקיצונית ביותר קיים הרצון להתחבר.

לפי טיעון הקידמה, בהיעדר תמריץ מוניטרי, תיבלם החדשנות האנושית. גם טיעון זה לקוי ביסודו, והינו פרי של נטייה מושרשת לפסימיות. הוא פופולרי במסגרת אתוס אידיאולוגי מדעי-קפיטליסטי נפרד (למשל, הגן האנוכי, וכיוב'). שכן, קידמה אמיתית ומיטיבה נובעת מתוך רצון ליצירתיות והשפעה חיובית, ולא מתוך רצון לקבל חזרה. הממציאים וההוגים הגדולים של האנושות לא פעלו מתוך כוונה לרווח כלכלי. יתרה מכך, קידמה שנוצרת מתוך רצון לקבל תמורה כלכלית לרוב מזיקה לחברה, ולא מועילה. קידמה שכזו מוטב שתיבלם.

ככל שיקבל המניע בן-החורין עדיפות על המניע המותנה, היצירות בכלל התחומים תהיינה שלמות יותר, מדויקות יותר, ומועילות יותר. זה נכון לגבי יצירות מדעיות ואמנותיות כאחד. בפרט, בימינו יש לעצור את החדשנות הטכנולוגית, עד שנדביק את הקצב שלה עם התפתחות מוסרית ורוחנית. אחרת, אותן טכנולוגיות יהרסו אותנו. למעשה, זה כבר קורה לנגד עינינו, עם הילדים השבוים מול מסכי הסמארטפונים המרצדים. על הגבולות שבין טכנולוגיה מיטיבה ומזיקה יפורט בהמשך, בפרק על התרבות.

אגואיזם ואלטרואיזם

לגבי "טבע-האדם" הידוע-לשמצה: טבע האדם אינו אגואיסטי או אלטרואיסטי. אם כל אחד מאיתנו הוא כמו תא בגוף, אזי ההפרדה בין אגואיזם ואלטרואיזם היא מלכתחילה מלאכותית. טובת התא היא טובת הגוף, ולהפך. כך, כאשר האדם מכייל את רצונו ומתעלה מעל לאגואיזם המלאכותי שלו – הוא נוכח לדעת שטובת הטבע, טובת האחר, וטובת עצמו הן למעשה היינו הך.

כאשר האדם מבחין בהשלכות הישירות והעקיפות של מעשה שנעשה על חשבון הטבע או על חשבון האחר, מתמוססת השאלה אודות אגואיזם ואלטרואיזם. הדבר האגואיסטי ביותר שהאדם יכול לעשות, הוא לדאוג לאחיו בני-האדם ולטבע הסובב ומזין אותו, באותו האופן בו הוא דואג לעצמו.

כמובן שזהו מצב אידיאלי; ברובד מסוים, אותה אשליית נפרדות, אותו אגואיזם מלאכותי, אכן קיים. ניתן לראות את התוצאות שלו בכל עבר. זו איננה תופעה שיש למגר – טעות של אלוהים. אלא, לאגואיזם המלאכותי יש תפקיד. תפקידו לאפשר לנו חירות – לבחור באופן חופשי לכייל את טובת עצמנו עם טובת הטבע וטובת הזולת.

שני סוגי ה"טבע" שוכנים בנפשנו – כאשר טבענו העליון הוא הבחירה. אמנם, מערכות הסכמים שונות לאורך ההיסטוריה גילמו ושיקפו *היבט מסוים* בטבע-האדם, אך לא את כולו. שכן, טבע-האדם הוא דבר מתפתח.

הרגשת חיבור, ערבות הדדית, והודיה לכלל הבריאה, הן חלק ממצב תודעה שהינו הפוטנציאל של כל אדם. במצב תודעה שכזה, אין צורך לכפות על אדם לנהוג ביושרה, באחריות ובהגינות מבחינה כלכלית, משום שהרצון לעשות זאת נובע מפנימיותו באופן טבעי.

כמובן שתהליך הכיול עשוי להיות מאתגרים לפרקים, בלשון המעטה. אנו מתחילים מתוך עולם ששרוי במצב עמוק של נפרדות, וגם אנחנו חלק ממצב זה. כאמור, בזכותו אנו חופשיים לכייל את עצמנו.

מבשרי-רעות פסימיסטיים מזהירים מפני הכאוס החברתי, שיגיע אם רק נתיר את הרסן מהמערכת הנוקשה שכה התרגלנו אליה. מוטב שיביטו דרך החלון. האם עיניהם רואות כאוס שנמנע בזכות המערכת? או האם הם רואים במו-עיניהם כאוס שכבר קיים בגלל המערכת? ניתן לראותו בכבישים, במסכים, בכיתות. כלומר, במירוץ ההישרדות שרבים חווים מדי יום ביומו. העובדה שישנם מספרים שמוצמדים לכל המערך, לא מקנה את הפריוויליגיה לכנות את המצב הנוכחי בשם "סדר". במילים אחרות, המערכת הנוכחית לא מונעת כאוס, אלא יוצרת אותו. מחסום הנתינה, ההתחשבות, והקנאות לזמננו הפרטי, הינם

במובנים רבים תוצר של המחסור בפנאי וברוחה. מחסור זה מאפיין את המערכת הנוכחית. כך, המעגל ממשיך להזין את עצמו ומחריף, עד שנפרוץ אותו.

המצב החברתי ישתנה רק כאשר נבין שני דברים עיקריים: הלקוי, הדורש תיקון, אינו נמצא אי שם בחוץ – אנחנו אלו שצריכים לכייל את תודעתנו ואת בחירותינו הכלכליות והתרבותיות, וכך ליצור כלכלה חדשה מלמטה למעלה. אי אפשר לצפות מתאגידים או ממשלות שיעשו זאת. שנית, עלינו להבין שהאנושות תמיד תשאף לרמות גבוהות יותר של חירות וחיבור, כאשר הרמה ה"מוחלטת" היא התמוססות ההבדל שבין נתינה לקבלה. כלומר, מצב בו אין צורך במדידה.

העבודה ה"שחורה"

שאלה נפוצה המתעוררת לאור הנאמר לעיל היא: מי יעשה את העבודות שאף-אחד לא רוצה לעשות?

בשאלה זו, כמו בטיעונים שגורים רבים של השכל המותנה, קיימות הנחות-יסוד חלקיות למכביר.

ראשית, עצם החלוקה שלנו לעבודות שאיננו רוצים לעשות ורוצים לעשות הינה תלוית-הקשר. היא כוללת דימויים אודות היוקרה שבמעשה. לדוגמא, אנו בוחרים לפתח אפליקציה שמזיקה לאנושות. זאת במקום לאמץ את גופנו בחקלאות או בפינוי אשפה. זאת בשל דימויים תרבותיים ותודעתיים רבים. אחר אנו פונים לאמץ את גופנו בחדר-הכושר. אנו כאילו מאוננים עשייה חסרת-תוחלת, במקום לחבר בין השתיים. יתרה מכך, אנו למדים מגיל צעיר שמטלות כמו שטיפת כלים או ניקיון הן בלתי-רצויות, ושיש להתחשבן אודות מי עושה אותן. אך האם צפייה פסיבית בתכנית טלוויזיה מטופשת, אכן יותר מהנה משטיפת כלים? ככל שמעמיקים בחקר התודעה והתפיסות המושרשות שלנו, הגבולות מיטשטשים. כך, אנו לומדים ליהנות מפעולות שנדמו לנו כבלתי-מהנות.

במובנים רבים, המסוגלות לאהוב פעולה כלשהי וליהנות ממנה אינה גזרת-גורל. אנו איננו פסיבים, ולא נתונים לגחמות של

התודעה בנוגע לסימפטיות והאנטיפיות שלה. אלא, אנו מסוגלים לפתח את הכושר לאהוב את מושא העשייה שיש לעשותה. ישנו אפוא הבדל עצום בין אי-חשק גחמתי לביצוע פעולה מסוימת, לבין הרצון האמיתי של האדם. רצון זה דורש בירור – לעתים לאורך עשרות שנים. נגדיל ונאמר שהוא דורש אפילו יצירה ובריאה.

שנית, לעיל תוארו ההבדלים שבין השפעה כמותית להשפעה איכותית. ככל שנבין את תכליתה העילאית של כל פעולה מזערית שבמזעריות, נראה בעין אחרת את אותן פעולות רפטטיביות ומשעממות-לכאורה. יש משקל רב למשמעות שבכל פעולה. יש לה תפקיד במארג הכללי של התמונה השלמה. המשל מספר על שני אנשים המזיזים אבנים כבדות מצד אחד של הדרך למשנהו. כאשר שואלים את הראשון מה הוא עושה, הוא משיב בעייפות: "אני מזיז אבנים מצד אחד למשנהו". כאשר שואלים את השני, הוא משיב בחיוך: "אני בונה מקדש". כאשר אנו מכירים בהשפעה האיכותית ולא הכמותית, אנו מוצאים אושר עילאי גם בפעולה השולית ביותר. כל פעולה שכזו היא הזדמנות לחוות את החיים במלואם, ולהוקיר את רגע ההווה.

במילים אחרות, פעולה שחדורה באהבה שונה מפעולה שאינה חדורה בה. כאשר אני זוכר שאני שוטף כלים לטובת אהובי שאכלו את האוכל, מוזנים ממנו, ויזכו לחיות בבית נקי, המטלה הופכת לזכות.

בנוסף, פעולה פשוטה שחוזרת על עצמה דווקא מפתחת כשרים מרפאים וחשובים בנפש. למשל, נזירים הנמצאים במצב תודעה גבוה מתוארים כמאושרים ביותר עלי אדמות. ביום-יום, הם עוסקים בפעולות ריתמיות רבות, כמו מיון של עדשים או טיפול בצמחייה. פעולות אלו מפתחות בריאות ובהירות של התודעה, של הרגש, ושל הרצון. ניתן ללמוד לראות בכל פעולה פשוטה הזדמנות להתפתחות רוחנית.

שלישית, מרבית הפעולות שאף-אחד באמת לא מעוניין לעשות, הינן פעולות שאינן נחוצות או אינן מיטיבות. קצרה היריעה מלפרט אודותיהן. למשל: מונרכיית טפסים בירוקרטית, ייצור חלקיקי פלסטיק במפעל, וכן הלאה. בכלכלה

מבוססת-רצון שוררים באופן טבעי מספר עקרונות, אודותיהם יפורט בהמשך. למשל: שפע מינימליסטי, מעגליות, וכן הלאה. בהתאם, כמות הפעולות הנדרשות עצמה פוחתת משמעותית באופן כללי (בין היתר תודות לתשתית החומרית שכבר נוצרה בזכות הקפיטליזם, אך בעיקר מריסון הצריכה העודפת והמזיקה). כמות האנרגיה הנדרשת לכינון כלכלה שהינה פחות סייזיפית ומוגזמת – קטנה פי כמה וכמה. במילים אחרות, ככל שנייצר ונצרוך פחות דברים שאנחנו לא צריכים, כך תתפנה אנרגיה אנושית. אז, גם אם יש צורך לעשות מטלה כלשהי שאיננה משאת-נפש, אני שמח להקדיש לה שעה אחת בשבוע.

לבסוף – נבחן את המקרה הגרוע ביותר. נניח שישנה פעולה שהינה מחויבת המציאות, שאף אחד לא מעוניין לעשותה, ושאף נזיר לא מסוגל למצוא את החדווה בעשייתה, לא חשוב כמה הוא מכיר בחשיבותה ובתפקידה במארג החברתי. האם זוהי הצדקה, אם כן, לכפות על אדם אחר שיעשה אותה, באמצעות המערכת הכלכלית? לשאול: "אני לא מוכן לעשות זאת, אז מי יעשה זאת אם לא נכריח אותו, באמצעות מערכת הכסף?" זה כמו לשאול: "את מי נשעבד ונכפיף לרצוננו?" אדם המוכן להודות בכך, ודאי אינו רשאי להמשיך ולקרוא לעצמו ליברל או אוהב-אדם. מה גם שלאורך זמן, המבנה המדכא יוליד בהכרח תמורות חברתיות קשות (זוהי אי-הנוחות הקולקטיבית העקיפה).

הדימויים החלקיים אודות עשייה כלכלית רצויה ובלתי-רצויה, מוצאים את דרכם גם לתוך הניתוחים הביקורתיים ביותר. למשל: בחוגים אקטיביסטיים מנסים להראות ש"שיוויון ההזדמנויות" הקפיטליסטי הוא מיתוס. עושים זאת באמצעות מחקרים, שמראים קשר בין מקצועות למצב סוציו-אקונומי של ההורים. למשל, הרופא מגיע מרקע אמיד, ומנקה הרחובות מעוני. אף אחד לא עוצר לשאול מדוע מוטב להיות רופא ממנקה רחובות!

כניסוי מחשבתי, ניתן לנסות להפוך את ההנחות בדבר מי תורם יותר לחברה, ומי יותר נהנה. רק לשם הניסוי, ניתן ליצור בדמיונו דימוי אודות מנקה רחובות שאוהב לנקות את ביתו, כמו כולנו. שכן, הדאגה לביתנו היא פעולה משמחת אובייקטיבית. גם הפלא שבתהליך ההפיכה ממלוכלך לנקי.

השמחה נשללת בעיקר בחסות חוסר פנאי כלכלי, או דימויים שונים. ומה אם כל העולם הוא ביתנו? במהלך עבודתו, המנקה השמח מפעיל את גופו, מצוי באוויר הפתוח, מדבר עם עובדי אורח, וכיוב'. אם הזבל אורגני, הוא אף מורשה לחזות בפלא הבריאה, פועל את פעולתו המעגלית של התפתחות וכלייה. לעומתו, נדמיין רופא חמור סבר. הוא תופס את האדם כמכונה אורגנית. הוא מטפל במטופליו באופן שכלתני משולל רגש, בעיקר באמצעות כדורים שפונים לסימפטומים. בכך, הוא מנציח את המחלות, ויושב מגוון במשרדו תחת הניאון. הוא פחות מועיל ופחות מאושר.

כמובן שזהו אך ורק ניסוי מחשבתי. אין מטרתו לגרום כי כל הרופאים הם אומללים וזדוניים, וכל מנקי הרחובות מפזזים מאושר בסמטאות ומצילים את העולם. אלא, הניסוי עוזר לנו לפרק הנחות יסוד מושרשות אודות הרצון האמיתי של האדם. מה מניע אותנו לפעולה כלכלית? בנוסף, הוא עוזר לפרק תפיסות ארכאיות אודות יוקרה או מעמד.

הנחת המחסור

לאור כל הנ"ל, ניתן לבחון מחדש הנחת יסוד מובלעת שורשית נוספת. גם הנחה זו קשורה לצורך הכפייתי במדידת מעשי האדם, ולכורח לייצר. זוהי הנחת המחסור.

הסיבה הראשונית לצורך הכפייתי במדידה היא תפיסת עולם. מאפיינים אחדים שלה כבר תוארו בקווים כלליים: ההפרדה המלאכותית בין נתינה וקבלה, טיעוני העצלות, הקידמה, וטבע האדם, חמדנות ואשליית האגואיזם, וכיוב'. לכל אלו מתלווה הנחת המחסור.

הנחת המחסור היא ההנחה לפיה המשאבים הכלכליים מצויים תמיד במחסור. בספרי אקדמיה מאביקים רבים, זוהי עצם ההגדרה של כלכלה - "ניהול המשאבים, בהנחה שאלו מצויים במחסור". ככל שחוש-האמת מתחדד, לומדים לראות את השפע העצום המוענק לאדם על-ידי הטבע ועל ידי בני-אדם אחרים. אז, הגדרה זו הופכת מגוחכת יותר ויותר.

עלינו להפריד בין שתי הגדרות שמתערבבות כאן. אמנם, לא כל המשאבים זמינים לנו באופן מיידי וחסר גבולות, ללא כל עמל שמושקע על ידינו. אנו לא פוקחים את העיניים בבוקר, וכל מה שנדרש לקיומנו פשוט מופיע מולנו. אך עובדה זו שונה בתכלית ממחסור תמידי במשאבים! אדרבא – הצורך שלנו להשקיע את עמלנו רק מגביר את השפע, כפי שמשתקף בציטוט של חליל ג'ובראן לעיל. הזכות לעמול היא בעצמה חלק מהמשאבים השופעים.

מעל לכל, כפי שיורחב להלן, מגוחך לדבר על מחסור במשאבים בחברה המודרנית. זוהי חברה המכלה לריק כמות אדירה מהמשאבים שלה. כלומר, חלק עצום מהאדמות ומהאנרגיה האנושית. המשמעות של היעדר מחסור איננה זמינות מוחלטת של משאבים, כך שמתמלא כל רצון גחמתי. מחסור משמעו היעדר משאבים שיספקו רצון מכויל.

תנאי הכרחי לקראת התקדמות לכלכלה מבוססת-רצון, הינו חיווט מחדש של התודעה בכל הנוגע להנחת המחסור. זה נכון לגבי חיי היחיד ולגבי חיי הקולקטיב. זוהי ההסכמה להכיר בכך שאנו חיים בעולם של שפע. שאשליית האגואיזם, והתודעה הנפרדת, הן אלו שיוצרות הלכה למעשה את המחסור. זוהי עמדה של הודיה פנימית והסתפקות במועט. יצוין כי "המועט" הוא ביחס לנורמה המופרזת הנוכחית, אך בשום פנים ואופן לא מועט ביחס למה שנדרש לאושרו של אדם. זהו מועט שופע כאין כמוהו.

רק אדם שמרגיש שיש לו המון, מסוגל להפסיק לקחת או לבקש תמורה, ולהתמקד בנתינה.

כיוול המניע

כמובן שבתודעתו של כל אחד מאיתנו קיימים העצלות, הקמצנות, והחמדנות, כמו גם האגואיזם המלאכותי. אלו הם חלק מסוים מטבע האדם. לעתים קרובות אנו נוטים להתבלבל ולצבוע את טבע האדם כולו באותן תכונות "שליטיות". כאמור, מקורן של העצלות, הקמצנות, והחמדנות, הינו באופן גורף

שילוב של פחד הישרדותי, התמכרות, או ניתוק מהפוטנציאל האמיתי שלנו כבני-אדם. תפקידן הרוחני הפוֹזִיטִיבי הוא ללמד אותנו להתעלות מעליהן באופן חופשי. ליצור את הנפרדות שמשרתת את החיבור.

סעיף זה אינו טוען שהאדם הינו ישות שכולה נתינה. אלא, מטרתו להציג ניתוח של המניעים והאמונות הפועלים בכלכלה האנושית. בתוך כך, הוא מפרק הנחות יסוד של תורת המשחקים בדבר תחרות, תוחלת רווח, ושיתופי פעולה. כתוצאה מכך, הוא חושף את החוקים האובייקטיביים הפועלים בתודעת האדם. באמצעות התודעות לחוקים אלו, בכוחנו לכוון כלכלה שאין בה פער בין מניע פנימי לחיצוני.

אין ספק שההתפתחות לקראת כלכלה מבוססת-רצון חייבת להיות מלווה בתהליך תודעתי של בירור הרצון האמיתי. כאמור, הרצון אינו כל מחשבה גחמית המתעוררת בתודעתנו אודות מוצר, שירות, או פעילות כזו או אחרת. כזו שנדמה לנו שתסב לנו אושר. אלו נתונות לדימויים בלתי-מבוססים ומניפולציות אין-קץ. במילים אחרות, כינונה של כלכלה מבוססת-רצון מחייב תהליך כיול פנימי מקדים, של היכרות עם אותו רצון. זהו השלב הבא של החירות האנושית במובנה הכלכלי, ובכלל.

הקפיטליזם אמנם איפשר לנו במובן מסוים "לעשות מה שאנחנו רוצים". אולם, הוא עשה זאת לפני שבכלל הבנו מהו הדבר שאנו רוצים לעשות. תהליך זה עשוי להיראות הפוך, אך למעשה, הוא הגיוני. אם אין לי כלל את האפשרות לעשות מה שאני רוצה, כיצד אוכל להגיע בכלל לשאול את עצמי מה אני רוצה? ראשית הייתה צריכה להיווצר האפשרות לעשות מה שאני רוצה. לאחריה, יגיע תהליך הבירור וההבנה של מה אני רוצה. השלב "המפותח ביותר" הינו היצירה האקטיבית של הרצון שלי, בהתאם לטובת הטבע, טובת האחר, וטובת העצמי. בו, אני למעשה בוחר מה לרצות.

תהליך זה הינו איטי ולא-ליניארי. יחד עם זאת, הוא מחויב המציאות. הוא מתרחש כל הזמן, ברמה האישית והקולקטיבית. הכלכלה האנושית נעה תמיד לקראת חירות מחד וחיבור מאידך, בדיוק כמו התודעה האנושית. הפיאודליזם נולד מתוך

העבדות. הקפיטליזם נולד מתוך הפיאודליזם. כך, תיולד כלכלה מבוססת-רצון מתוך הקפיטליזם (להלן יפורט בקצרה אודות ה"איזמים" למיניהם). ייתכן שיהיו שלבים נוספים בדרך (למשל: הכנסה בסיסית, מטבעות מקומיים, וכן הלאה). אך התהליך לעולם יתפתח לדרגות גבוהות יותר של חירות וחיבור. ברמה הגשמית והרוחנית כאחד, הדרגה "הגבוהה ביותר" של חירות וחיבור הינה הכלכלה מבוססת-הרצון.

הכורח לייצר

כאמור, תשלום מייצג דינמיקה של התחייבות לגבי מעשים. הוא מאפשר לחרוג מגבולות המשלם וזה שמשלמים לו, וכולל בני-אדם נוספים.

נובע מכך שכסף לא מבטא אף פעולת גומלין. כאשר אני עושה דבר-מה למען מישהו, התמורה שהוא נותן לי איננה מעשה שהוא עושה למעני. אלא, התמורה היא המעשים שהוא עושה עבור אדם אחר. בהתבסס על מערכת של אמון, אדם כלשהו יעשה דבר-מה עבורי בבוא-העת. זהו תמיד המצב בכלכלה שהינה מורכבת די צורכה.

אולם, המצב משתנה כאשר הכסף המופשט הופך לכלי מדידה של הנתנה. אז, התמורה שהאדם השני מעניק לי איננה בהכרח מעשה שהוא עושה עבור אדם אחר. אלא, היא תולדה של הכושר שלו להשיג כסף בכל אמצעי שהוא. במילים אחרות, כאשר אדם אחר שילם לי, לא בטוח שהוא עשה משהו בשבילי משהו על-מנת שיהיה לו הכסף הזה. ייתכן שהוא גנב או רימה, הזיק, עשה מניפולציה בשוק ההון, וכן הלאה.

לפיכך, כאשר אני מתנה את העשייה שלי בקבלת תשלום, נפתח פתח להיתכנות של שתי אפשרויות אבסורדיות. מצד אחד, אדם עשוי להזיק או לנצל את החברה, ובכך להשיג כסף. אז, הוא יהיה זכאי ליהנות מפירות העשייה שלי. מנגד, אדם עשוי לתת המון לחברה, אך לא לקבל על כך תשלום מספק. אז, פירות העשייה שלי יימנעו ממנו.

בפרט, אותה התנייה של פרי עמלי מצדי תורמת לכינונו של הכורח לייצר. כלומר, כאשר אני גובה תשלום מאדם אחר, אני כופה עליו לייצר משהו, או להשיג כסף באמצעי כלשהו. מעגל זה נמשך, וכולנו הופכים עבדים של המדידה המוניטרית. על כך יפורט בהמשך. לעומת זאת, כאשר אנו מצמצמים את השימוש שלנו בכסף ובמדידה, ומציעים את הכישורים שלנו לעולם ללא כל תנאי מקדים, אנו מקלים על העול המוניטרי של אחרים, ובכך מאפשרים להם להרחיב את מעגל הנתינה החופשית – את הכלכלה מבוססת-הרצון.

כל דרישה של תמורה, של תשלום, כופה אדם אחר לדרוש תמורה, לדרוש תשלום; כל נתינה בלתי-מותנית, מאפשרת לאדם אחר לתת עוד קצת באופן בלתי-תלוי.

אם הפעולות שהיינו עושים אחד למען השני היו אך ורק הפעולות שאנו רוצים לעשות, מבלי להתנות אותן בקבלת תמורה, הייתה נוצרת כלכלה מבוססת-רצון. במסגרתה, אין צורך למדוד את העשייה. כמובן שמצב זה עודנו רחוק. כאמור, ההתפתחות לעבר השלב הבא תלויה בחקירה והבנה של המניעים התודעתיים לפעולה כלכלית. על הכוח הרוחני הנפרד, המאפיין את המדידה הכלכלית, יורחב בהמשך.

ישנן מגוון דוגמאות חיות וקיימות לכלכלה מבוססת-רצון בימינו. הווה אומר, יוזמות רבות שאינן מתנות את העשייה בקבלת תמורה כלכלית. יתרה מכך – מרבית הפעילות הכלכלית לאורך ההיסטוריה, וגם כיום, הינה מבוססת-רצון. ויקיפדיה היא דוגמא קלאסית, במובן המודרני ובקנה מידה גלובלי. אולם, כל אדם שעוזר לחברו לעבור דירה מהווה דוגמא לכלכלה מבוססת-רצון (כאן יש לעמוד בפיתוי הפרוידיאני-דרוויניסטי של התודעה, לשכנע אותנו כי במעשה זה חבוי אינטרס נסתר. כפי שהוסבר, הטעון לפיו ההרגשה הטובה שמתלווה לנתינה מלמדת על טבעו האגואיסטי של האדם, הינו רדוד ועצוב. הוא נשען על ההפרדה המלאכותית בין האני לבין האחר שתוארה לעיל. כאמור, העובדה שנתנה לאחר מסבה לי אושר אינה ביטוי לאגואיזם, אלא הביטוי הנעלה ביותר לחיבור הקיים בין כל הבריות).

אין בכלכלה מבוססת-רצון לומר יותר מכך: כשם שמגזר ההתנדבות מקיים חלק בלתי-מבוטל מהכלכלה, תיאורטית, הוא מסוגל לקיים את כולה. כל דבר שבני-אדם מסוגלים לעשות באמצעות כסף, הם מסוגלים לעשות גם בלעדיי.

בפרקים המעשיים נתאר איך כל זה נראה בפועל. נתאר כיצד כלכלה המבוססת על המניע הבלתי-תלוי, מסוגלת לכונן את כל השפע והיצירתיות שכונן הקפיטליזם מבוסס המניע התלוי. למעשה, היא מסוגלת לכונן שפע גדול בהרבה (אך לא עודף). דוגמאות אלו קיימות למכביר כבר היום, ומאז ומעולם. כמו בכל התארגנות של החברה האזרחית, אדם מסוים מתחיל ביוזמה כי אכפת לו, ואנשים אחרים חוברים אליו משלל מניעים. או כי אכפת להם גם, או כי הם רוצים להיות אנשים טובים, או כי הם זקוקים להגשמה עצמית או הישגיות, או סתם כי משעמם להם. מה גם, שבכל אחד מאיתנו טמון הזרע, אותו ניתן לפתח לכדי תחושת אחריות ואכפתיות - כלפי העולם כולו והחברה כולה. כאמור, זהו העונג העילאי ביותר - אדם שהעולם כולו הופך להיות ביתו, והחברה כולה משפחתו הקרובה והאהובה.

בנוסף, נראה כיצד אנו יכולים להתחיל ליצור זאת בעצמנו, ולא אף אחד אחר.

לבסוף, מעבר לכל הטיעונים, הספקולציות וההתפלספויות, שאל את עצמך: מה אתה והסובבים אותך הייתם עושים אילו היה מנוטרל הגורם הכספי? נניח שהתמורה הכלכלית שתקבל תהיה זוה, לא חשוב מה תבחר לעשות. אתה רשאי לרבוץ על הספה או להקים מדינה. כיצד היית בוחר לבלות את זמנך הקצוב על פני-האדמה? האם אי פעם נתקלתם באדם שמשאלתו הכמוסה ביותר היא להיות צרכן מקבל-שירות פסיבי לנצח? אמנם, ישנם כאלו שנדמה להם שזהו רצונם. נניח שהם רצו לטייל מסביב לעולם. נניח גם שהם נסעו לאותו טיול מיוחד. לאחר ששככה ההתלהבות הראשונית - או שהם התחילו בעשייה כלשהי, או שהם שקעו בהתמכרויות ומשברים מסוגים שונים. כאמור, לעשות היא זכות, לא חובה. העצלים מפספסים

אותה, בשל המחסום שנגזר עליהם. רק הם מסוגלים לשחררו, באמצעות עבודה פנימית.

האמן לי, גם אם הייתה לך האפשרות להיות צרכן פסיבי כל חיך, במוקדם או במאוחר הייתה מתעוררת בליך הזעקה האדירה למשמעות. המשמעות הזו כרוכה בנתינה לעולם, בתפקיד חשוב שאתה ממלא בו. בעצם אל תאמין לי. בדוק עם עצמך שוב ושוב.

נדמין אדם שצרכיו הגשמיים והרוחניים כבר באים על סיפוקם. אותו אדם פועל מתוך המניע בן-החורין, ויוצר מספיק שפע שניתן להעניק לרבים. ייתכן שהוא בוחר להעניק את פרי יגע-כפיו לאנשים הקרובים אליו, או כאלה שהוא מאמין במה שהם עושים. אם אותו אדם מסוגל לטהר מתודעתו את המחשבה המגבילה, לפיה יש לדחוק אדם עצל לכדי עשייה, הוא ישמח להציע את מרכולתו לכל דורש ללא תנאי.

כעת נפנה לתאר תוצאות הכרחיות אחדות של עצם המדידה של מעשי-האדם בכל אמצעי שהוא. בפרט, מדידה באמצעות מדד מספרי מופשט (היינו, כסף). כאשר אני פועל מתוך המניע התלוי, אני כופה על האדם האחר לפעול מתוך המערכת הקיימת גם כן. כלומר, כאשר אני מתנה את העשייה שלי בקבלת תמורה כלכלית, אני מזין את הכורח לייצר. הכורח לייצר מוליד בתורו שתי תופעות כלכליות בלתי-רצויות: בזבוז וניצול.

בזבז וניצול

מדידת מעשי האדם עשויה להתבצע באמצעות סחר חליפין, באמצעות תכנון שעות עבודה, או דרך אמצעי נומרי מופשט כמו כסף. אולם, עצם המדידה של מעשי האדם בכל אמצעי שהוא, מוביל בהכרח לשתי תוצאות בלתי-רצויות שאינן ברות-קיימא: **בזבז וניצול**. לא תיתכן כלכלת-מדידה ללא שתי התופעות.

ראשית, עלינו לנסח שתי הגדרות כלליות לניצול ולבזבז שנוכל לעבוד איתן.

בזבז הינו חוסר-יעילות משווע. כלומר, שימוש באנרגיה אנושית או באדמה ומשאבים קיימים, שהיה יכול להיחסך, ללא פגיעה ברווחה האישית ו/או הקולקטיבית. לדוגמא: עגבנייה שגודלה בשדות, שונעה, נמכרה, הונחה במקרר, הושלכה לפח, ושונעה למטמנות, היא מקרה זעיר של בזבז (בניגוד למקרה בו העגבנייה העודפת היא תוצר לוואי *הכרחי* של גידול העגבניות שכן שומשו למאכל לא-עודף).

ניצול הוא כפייה של מציאות כלכלית באמצעי כלשהו על האדם שלא כדרך הטבע. כלומר, כפייה שמגיעה ממערכת חוקים שכונן האדם. זה עשוי להיות חוק משפטי או מערכת הסכמים כלכלית. אם תנאי הטבע כופים על האדם מציאות כלכלית מסוימת, זה אינו ניצול. אבל אם אדם או קבוצת אנשים כופה זאת, זהו ניצול. לדוגמא: אם אדם מחויב לעמול, לזרוע, ולקצור, משום שהטבע לא יספק לו אוכל אחרת, זה אינו ניצול. אך אם אדם חייב לשלם שכירות, מכוח מערכת ההסכמים של חלוקת האדמות וההון, משום שאחרת לא יהיה לו בית, מתקיים שם ניצול.

בתוך הגדרה זו נבחין בין שני סוגים שונים של ניצול.

הסוג הראשון של הניצול הוא **ניצול מעמדי**, במובן הפשוט יותר של המילה. בסוג זה, קבוצה מסוימת של אנשים זוקפת לזכותה את הבעלות על אדמות רבות ועל אמצעי-ייצור רבים, באמצעים כאלו ואחרים. כך, היא יוצרת מצב בו בני-אדם רבים פועלים לשם סיפוק צרכיה. שכן, אם לא יעשו זאת, אותם רבים יימצאו בסכנה הישרדותית, או בדחק מתמיד. כאן נראה שבפרט, הניצול מובנה לתוך מושג העושר.

הסוג השני הוא **ניצול אוניברסלי**. הוא נוגע לכלל בני-האדם הפועלים מתוך המניע התלוי – בין אם יש ברשותם עושר חומרי רב או דל מאוד. כאן, בני-האדם כולם מנוצלים על-ידי הפחדים והתאוות שלהם, ועל-ידי המערכת שהם עצמם מכוננים.

יודגש כי כפייה לא חייבת להיות איום במאסר או במלקות. שכן, ישנה כפייה סמויה ועדינה יותר. למשל, באמצעות מערכת הכסף והבעלות על אדמה. אן, מניפולציות תודעיות, כמו פרסום.

להלן נראה שבחירותינו הכלכליות כרוכות בזכויות ובניצול. סעיף זה מאפשר לקורא, שברצונו להשפיע לחיוב על החברה ועל חייו האישיים, לבחון את בחירותיו הכלכליות, לאור שאלת הזכויות והניצול. כך, הוא יוכל לכייל אותן לאורה.

יודגש כי בזכויות וניצול טמועים אפריורי בתוך מושג הכסף. לא ניתן למדוד את מעשי-האדם ואת השימוש באדמות, באופן שלא יוליד את שתי התופעות הללו. בסעיפים הבאים אף נראה שהכסף אינו אמצעי נייטרלי (בניגוד לקלישאות של "כסף הוא לא טוב או רע, תלוי מה עושים איתו"). אלא, הוא מגלם אינהרנטית כוח רוחני של נפרדות.

נראה כי הטענות הטוענות בעת ובעונה אחת בזכות הכסף, ובגנות הזכויות והניצול, מכילות סתירה פנימית. שכן, עצם המדידה בהכרח מתגמל ומתמרץ את המניע התלוי. על אחת כמה וכמה, המדידה המספרית הבלתי-אישית הקרה. תמריץ זה בהכרח יגרום לבני-אדם, המונעים על-ידי המניע התלוי,

להשתלט על המציאות הכלכלית. שכן, המניע אותו נזין ונטפח, הוא שישרטט את המציאות הכלכלית. המדידה מזינה את המניע התלוי, והנתינה חסרת התנאים את המניע הבלתי-תלוי.

לדוגמא: קבוצה מסוימת של בני-אדם חיה על אי בודד. היא פועלת לכלכלתה בשיתוף פעולה. יום אחד, מחליט אדם מסוים שהוא נותן יותר מדי ומקבל פחות מדי. לכן, הוא מתחיל למדוד את מה שהוא עושה, ולדרוש תמורה מדודה עבור פירות עמלו. מכאן ואילך, ייווצר כדור שלג. עוד ועוד בני-אדם יתחילו למדוד ולהתנות את עמלם. המניע התלוי, שמתנה עשייה בקבלת תמורה, יתפח ויתפח. ככל שמניע זה יתפח, בני-האדם הפועלים לאורו בהכרח יפעלו להשיג לרשותם עוד "נקודות זכות של מדידה". כלומר, כסף. לשם כך, הם ייצרו כמויות גדולות יותר של דברים שאף-אחד לא צריך. בהכרח, הם ישכנעו בני-אדם אחרים שהם צריכים אותם. באופן טבעי, הם בעצמם ישתכנעו בכך, ויפעלו להשיג עוד דברים. לא ניתן יהיה לספק את הרצונות המותנים של כולם. לפיכך, סיפוקם אצל מעטים יהיה חייב לבוא על חשבון הרווחה של הרבים.

ההיסטוריה הכלכלית

חשוב לציין כבר בשלב זה: קל להתבלבל ולחשוב שזהו חיבור "קומוניסטי". התודעה האנושית הבלתי-מיומנת נוטה לקיצוניות, ורגילה לחשוב במונחים של שחור ולבן. מבחינתה, כל ביקורת על הקפיטליזם – היא בהכרח קומוניזם. התודעה גם נוטה לבצע צמצום של כל רעיון חדש, לכדי רעיונות וקטגוריות שכבר מוכרים לה. אולם, על-מנת להבין חיבור זה כשורה, עלינו לפתח גמישות מחשבתית.

מאפיינים אחדים של הקומוניזם הם ניהול מרכזי, מדידה של שעות עבודה, חלוקה למעמדות במובן של מדכאים ומדוכאים, והשקפת עולם מטריאליסטית. בפרט, נחשוב על הקיבוצים בישראל – אולי הדגם "המוצלח ביותר" לקומוניזם (שבמובנים רבים התפרק גם הוא). הקיבוצים פעלו כיחידה כלכלית בתוך עולם קפיטליסטי. גם מבחינה רוחנית, הם התעלמו מחתירת האינדיבידואל לחיבור מתוך חירות, ומחקו את אלוהים.

לפיכך, ניתן לראות בנקל שלחיבור זה אין דבר וחצי דבר עם קומוניזם. זאת על אף שניתן למצוא דמיון בין חלק מהאבחנות המדויקות של קרל מרקס למתואר כאן. זוהי אך ורק תוצאה טבעית של העובדה, שמרקס גם פעל כמעין מדען-רוח, לחשיפת החוקים הפועלים בכלכלה.

ההבדלים המהותיים בין כלכלה מבוססת-רצון לקומוניזם כוללים כמה היבטים. ראשית, ישנה ההשקפה הרוחנית לעומת המטריאליסטית. שנית, העובדה שכלכלה מבוססת-רצון נבנית מלמטה למעלה, מתוך רצון חופשי של היחיד, ולא מנוהלת בידי המדינה ונכפית על הכלל. שלישית, העובדה שבכלכלה מבוססת-רצון אין מדידה, לא בכסף ולא בשעות עבודה.

בין המתואר כאן לבין קומוניזם ישנם הבדלים רבים ומהותיים.

ייתכן שהעיקרי בהם הוא העובדה שהיחיד בוחר לכייל את רצונותיו, ומתוך כך יוצר מבנים חברתיים, ולא להפך. גם בקומוניזם וגם בקפיטליזם לא נדרשת מהיחיד עבודה תודעתית - המענה בשניהם הוא מערכתי וחיצוני. בקומוניזם, המדינה - כלומר, הקולקטיב - כופה על היחיד לכייל את רצונותיו באופן מלאכותי.

שורש חולשתו העיקרי הנוסף של הקומוניזם הינו המטריאליזם המאפיין אותו. כלומר, היעדר הרוח - היעדר משמעות עמוקה יותר מעבר למלחמת מעמדות בין "חיות משוכללות". כאמור, הרוח מהווה למעשה את כל האדם והקיום. כך, מבחינה מהותית, הקומוניזם אינו שונה כלל מהקפיטליזם.

למעשה, שני הנ"ל הם שורש חולשתם של הקומוניזם ושל הקפיטליזם כאחד.

אם כבר, ניתן לטעון שכלכלה מבוססת-רצון היא הקפיטליזם האמיתי. זוהי חירות אמיתית של הפעולה הכלכלית, כאשר הרצון המכויל הוא שמניע את בני-האדם, ולא המניע התלוי - האגואיסטי-לכאורה - לרווח. החירות בכלכלה מבוססת-רצון גדולה בהרבה מאשר זו שבקפיטליזם.

	קומוניזם	קפיטליזם	כלכלה מבוססת-רצון
מדידה	שעות עבודה	כסף	אין
ניהול	ממשלה	קומץ תאגידים	הקהילות עצמן
השקפה	מטריאליזם	מטריאליזם	רוחנית
עבודה פנימית	אין	אין	מהווה תנאי הכרחי

מגד, ניתן לטעון שכלכלה מבוססת-רצון היא "אנרכיה" או "ליברטריאניזם". גם לא על זה מדובר כאן, בראש ובראשונה משום שכלכלה מבוססת-רצון צומחת מלמטה למעלה, מתוך היחיד והקהילות, בתוך המערכת הקיימת. לא ניתן לחוקק מחר בבוקר את "חוק הכלכלה מבוססת-הרצון", ולהחילו על הכלל. יחד עם זאת, הרצון הגחמתי של היחיד, או השאיפה שלו לרווח, אינן העיקר – אלא, העבודה הרוחנית הפנימית, שמולידה תודעה מסוימת, שמולידה בחירות כלכליות ותרבותיות מסוימות, שמולידות התאגדויות והתארגנויות מסוימות, שמולידות מבנה חברתי אזורי וביזורי.

יתרה מכך, כאשר אנו מכנים מערכת מסוימת בשם גנרי, אנו מצמצמים את מורכבותה באופן מלאכותי. מתרחשת כאן מניפולציה מילולית. זה נכון לגבי כל "איזם" שהוא.

כאמור, חיבור זה אינו חיבור כלכלי-היסטורי, אלא חיבור מטא-כלכלי. הוא אינו מנתח את ההיסטוריה הכלכלית האנושית. הוא משתמש בדוגמאות ממנה, רק במידה בה הדוגמא תומכת בהבנת הכוחות הפועלים בכלכלתו של כל יצור תבוני שהוא. או, בהבנת המניעים הכלכליים והמערכת הכלכלית כשלעצמה. העיסוק ב"איזמים" השונים הוא צמצום של הדיון המטא-כלכלי.

לשם הדוגמא בלבד, נתייחס בקצרה לטיעון השטחי: "הקומוניזם נכשל". ראשית, לא ניתן להמשיג אף מערכת הסכמים כלכלית באף מושג אחד ויחיד, באף "יזם". שכן, כל מערכת כלכלית הינה מורכבת לאינסוף. הביטוי המאוד ספציפי, של מארג ההסכמים והדינמיקות שמצאו את ביטויין בברית-המועצות של המאה ה-20, כונו בשם "קומוניזם". הסכמים אלו הם שכביכול "נכשלו" באופן גורף. מקרה פרטי זה רחוק מלהיות אבן-בוחן לכל ניסיון למערכת הסכמים כלכלית שאיננה "קפיטליזם".

גם "קפיטליזם" הינו מושג מלאכותי. ביטויים שונים של מערכת ההסכמים הכלכלית, שקיבלו את השם הגנרי "קפיטליזם", קיימים בסך-הכל כמה מאות שנים בודדות. כמו כן, קיים הבדל עצום בין הקפיטליזם שתיאר אדם סמית', ואפילו בין זה של המאה ה-19, לבין הקפיטליזם הנאוליברלי של העשורים האחרונים.

כדי להבין מערכת הסכמים כלכלית לאשורה יש לפרקה לכדי סוגיות ספציפיות. אחר כך, יש להבין כל סוגיה במונחים של עשייה אנושית ובעלות על אדמה.

יתר-על-כן, הטענה ש"הקפיטליזם הינה המערכת היחידה שעובדת" מגוחכת גם היא. את תוצאותיה של מערכת הסכמים כלכלית כלשהי ניתן לבחון אך ורק בדיעבד. במונחים היסטוריים, שלוש מאות שנים הינן הרף עין. משול הדבר לאדם שמקפיד לאכול באופן בריא במשך כמה עשורים, ואז אוכל אך ורק סוכר מעובד ושומן רווי במשך יום אחד. במהלך היום הזה הוא קובע שאין לו אף מחלה – אולי הוא אפילו יותר אנרגטי. לכן, סוכר מעובד ושומן רווי מתאימים לתפקודו התקין של הגוף. במסגרת קיום אנושי בו קמו ונפלו אימפריות במשך אלפי שנים, לא ניתן לבחון הצלחה או כישלון של מערכת כלכלית במונחים של כמה מאות שנים.

כאמור, הקפיטליזם תאם את מצב-התודעה של האנושות, ושיחק תפקיד בהתפתחותה. כמו כל מערכת הסכמים כלכלית, הוא היווה ביטוי של השלב המתאים בפילוסופיה, באמנות, במדע, וכיבו'. ניתן לומר שבמובן מסוים, הכלכלה המדומה איננה מערכת הסכמים חיצונית. שכן, שהיא מגלמת את רוח-הזמן התודעתית. הקפיטליזם הינו ביטוי של השלב

האינדיבידואליסטי בהתפתחות התודעה. על כן, במובן מסוים הוא נובע מבפנים. יחד עם זאת, בני-האדם חווים את המערכת כדבר-מה שמונחל להם מבחוץ. זהו השוני מהחוק הפנימי, המנחה את הנמלה בכלכלתה.

בנספחים ניתן למצוא ניתוחים שונים, החושפים את ההקבלות בין התהליך של התפתחות התודעה האנושית להתפתחות המבנה הכלכלי. ציות מוחלט לאוטוריטה מרכזית, מקביל לשלב שבטי ופחות אינדיבידואלי. פיאודליזם הינו שלב ביניים. הקפיטליזם האינדיבידואליסטי של ימינו, תואם את מצב התודעה הנפרד. התנועה האינדיבידואליסטית תחריף, עד שתקרוס לתוך עצמה. למעשה, זה כבר קורה - כך נראית קריסה של אימפריה. המשך התהליך יהיה לקראת חיבור מודע מתוך חירות - הוא הכלכלה מבוססת-הרצון. תהליך זה יעבור דרך שלבי ביניים של מערכות סוציאליות, צמצום צריכה, שיתופי-פעולה חלקיים, פתרונות כמו מטבעות מקומיים והכנסה בסיסית, וכיוב'.

בניגוד לטענות מצידו האקטיביסטי של המתרס, הקפיטליזם איננו שורש כל הרוע. אלא, הוא שלב הכרחי בדרך, שעבר זמנו. לקפיטליזם היה תפקיד. בזכותו יצרו בני-האדם תשתית חומרית אדירה. במצב התודעה הנוכחי, הם לא היו מסוגלים ליצור אותו באמצעות שיתופי-פעולה שאינם מבוססי-תחרות. לפיכך, הבזבוז והניצול שהוליד הקפיטליזם היו בלתי-נמנעים. כעת, עלינו להשתמש בתשתית החומרית שיצרו הדורות הקודמים. עלינו ללמוד כיצד לנהל אותה, במקום לייצר תשתיות, מוצרים, ושירותים נוספים ובלתי נחוצים.

יודגש: אין כאן כל קריאה "ללכת אחורה". כאמור, לקפיטליזם היה תפקיד. במובנים רבים, כלכלה מבוססת רצון אפשרית רק תודות לאותה תקופה - הן מבחינה רוחנית (חיבור דורש נפרדות), הן מבחינה מעשית (הישענות על פירות הקפיטליזם). מבחינה מעשית, בזכות הקפיטליזם, כיום, כמעט בכל מדינה ואפילו בכל עיר, יש מספיק חומרי גלם מקומיים כדי לייצר כמעט כל דבר חיוני באופן מעגלי ואחראי. אנו מכנים אותם "פסולת".

אגב, מעניין לראות כיצד הקפיטליזם הופך אט-אט לקומוניזם הלכה למעשה. תאגידי הענק חולשים על הכלכלה, באופן כמעט זהה לניהול המרכזי הקומוניסטי. העובדה שקוראים לכך "תאגיד" ולא "מדינה" אינה משנה כלל את המהות. העובדה שזה נעשה בחסות "כסף" ולא "תלושים" גם היא אינה משנה דבר. אמנם, בקומוניזם, לכאורה כל אדם אמור לקבל גישה לאותה כמות משאבים. בתאגיד כמו אמזון, למשל, השכר הוא דיפרנציאלי לפי רמת הבכירות. התאגיד הקפיטליסטי אמנם מזין את המניע התלוי באמצעות מערכת תמריצים, בניגוד לקומוניזם. אך זהו הבדל יחסית זניח. שכן הדבר המהותי ביותר שמייצג הקפיטליזם הוא חופש היוזמה האישית. חופש זה נדחק לפינה, לטובת ניהול מרכזי, ממש כמו בקומוניזם.

מנגד, הקומוניזם הפך לקפיטליזם. במסגרתו, אלו המונעים על-ידי המניע התלוי, משתלטים על המשאבים ומנהלים אותם. כך, הם זוכים לטובות ההנאה, להן זוכים "אנשי עסקים מצליחים" במערך הקפיטליסטי.

כך ניתן לראות שההבדל בין הקפיטליזם לקומוניזם אינו מהותי כל עיקר. שתי התפיסות מטריאליסטיות. שתיהן גם תועלתניות, במובן שהן מודדות כיצד לנהל את התוצר באופן יעיל ומכניסטי. עבר זמנו של הדיון המצומצם בין רגולציה ממשלתית, לבין כוחות השוק של היצע וביקוש. עלינו להתקדם ממנו לכדי מחשבה אחרת לגמרי אודות הכלכלה.

בדיונים כלכליים, השיח סובב באופן כמעט גורף סביב המערכת החיצונית. אפילו בכלכלה ההתנהגותית, עוסקים בתמריצים רדודים וניסויים פשטניים. ההתייחסות לאדם היא כעדר צאן שיש לרעות – הדיון הוא האם לרעות אותו לגבעה ההיא או לגבעה ההיא, עם מקל או עם כלב. לא מתייחסים לאדם כישות מתפתחת, עם מודעות עצמית, שמסוגלת ליצור את עצמה, ולפיכך את המניע הכלכלי שלה. כמעט ואין התייחסות לעבודה הרוחנית הנדרשת בהקשר הכלכלי. לכך שהיא ולא אחרת, היא זו שקובעת כיצד תיראה הכלכלה. זה פשוט: התיאוריה הכלכלית "האולטימטיבית" היא זו שאומרת שהאדם צריך לעבוד על עצמו, וליצור כלכלה מתאימה.

נחזור לשאלת הבזבוז והניצול.

באופן כללי, ישנם שלושה סוגים שונים של בזבוז:

- הכלכלה המדומה עצמה וכל נגזרותיה
- ייצור לצריכה עודפת
- ייצור סיופי שלא לצריכה

כמו כן, קיימות שתי דרגות של ניצול:

- ברובד הפשוט, ניצול מבני-מעמדי (בין מדינות מערביות למתפתחות או בין עשירים ועניים)
- ברובד עמוק יותר, כל פעולה שנעשית שלא מתוך המניע הבלתי-תלוי

בזבוז

סוג ראשון: ניהול הכלכלה המדומה

הסוג הראשון של הבזבוז הוא עצם ההפשטה והמדידה. כלומר, עצם קיומה של כלכלה מדומה.

בכלכלה המדומה ישנן מספר דרגות הפשטה.

הדרגה הראשונה היא עצם המדידה של תוצר המעשים באמצעי מופשט כלשהו. כבר כאן, אנרגיה אנושית רבה מתועלת להדפסת שטרות, לחלוקתם, וכן הלאה. מדידת ערך החליפין כרוכה באינספור נגזרות, יותר מכפי שניתן להעלות על הדעת. ההתעסקות במדידה צורכת אנרגיה אנושית ממשית.

דרגת ההפשטה השנייה היא ניהול מערכת הייצוג. לא מספיק להדפיס שטרות – צריך גם לנהל אותם. מערך זה כולל מוסדות ובני-אדם רבים. למשל: בנקים, ראיית חשבון, רשות המיסוי, וכיוב'.

דרגת ההפשטה השלישית ואילך, הינה העיסוק בכסף המופשט כדבר כשלעצמו. למשל: השקעות בשוק ההון, הלוואות נושאות ריבית, וכן הלאה. אלו מניפולציות כלכליות, שהקשר ביניהן לבין תוצר ממשי של מעשים ו/או מבעלות ממשית, הינו רופף עד כדי נעדר.

ברור שהמדידה לכשעצמה היא בזבזנית ולא יעילה. אלא אם כן, לא ניתן להשיג את אותו השפע בלעדיה. יעילות מתקיימת כאשר לא ניתן לשפר את המצב, ללא מחיר אשר הינו כבד מן השיפור. הווה אומר, אם היינו מסוגלים לארגן את כלכלתנו ללא הכלכלה המדומה, כל האנרגיה האנושית המושקעת בכינונה וניהולה הייתה מתפנה. אז, ניתן היה להפנותה לערצים אחרים. בכך, ניתן היה להקל על ייצור השפע בכלכלה האמיתית (כאמור, אנו נוטים לבלבל עודף עם שפע ועלינו להישמר מכך בפרשנותנו). במילים אחרות, אין עוררין על כך שאם ניתן היה לנהל את אותה כלכלה ללא מדידה, היה זה יעיל יותר.

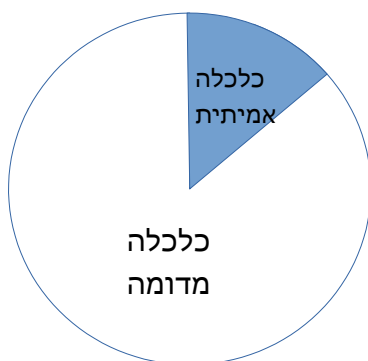
ככל שנעמיק את ההבנה שלנו לגבי כמות האנרגיה הקולוסאלית המתכלה בימינו בכלכלה המדומה, ניווכח לדעת שאין שום סיכוי שכולה נדרשת על-מנת לייצר את השפע החיוני לקיומנו. גם אם הייתה נדרשת לכך, לבטח שהמחיר עולה עשרות מונים על התועלת. שוו בנפשכם את כמות האנרגיה המושקעת ישירות בכלכלה המדומה, לרבות: בנקאים, רואי-חשבון, חברות-אשראי, ברוקרים, אנליסטים, יועצים פיננסיים, יועצי השקעות, יועצי משכנתא, מתווכים, חלפנים, חשבי-שכר, פקידי ממשלה האמונים על קצבאות, כלל מערך רשות המיסים, ועובדי חברות הביטוח, וגם פרסומאים של אותן חברות ואחרות, קופאיות בסופר, והחברה שמייצרת את הקופות, נהגים של ברינקס, בתי-קזינו ותאגידי לוטו, כל החברות שבמשריין או בעקיפין עיסוקן כסף, על כל פקידיהן, מנהליהן, מאבטחיהן, פרקליטיהן, טכנאי-המחשבים שלהן, טלפניותיהן, והמזכירות, המנקים, כמו גם פרופסורים לכלכלה, ובתי-הדפוס שהדפיסו את ספרי הלימוד, או הכתבים במדור הפיננסי. אתם מבינים את התמונה.

כמו כן, יש למנות את כל ההתעסקויות המדומות בחיי היום-יום של כולנו. אנו תופסים אותן כמזעריות. למשל: מעטפה

שמגיעה בדואר לגבי תשלום מסוים ותיאום המס; ויכוח עם חברת הכבלים על הנחה של כמה עשרות שקלים; מחשבות טורדניות לגבי מצבנו הכלכלי.

חשבו, כמה בחייך אתה וקרוביך חשבתם ודיברתם על כסף? זוהי כמות עצומה של אנרגיה, הדעת לא משיגה זאת. והמשמעות של מחשבה על כסף, מבחינת הכלכלה האמיתית, היא זו - כולנו בעצם חושבים באופן קדחתני איך נגרום לכך שאנשים אחרים יעשו עבורנו דברים (במקום לחשוב מה אנחנו רוצים לעשות עבורם). זוהי, כמובן, פתולוגיה, והיא מתרחשת לא משנה כמה יש לנו. המשמעות של "כסף מקנה ביטחון" - היא שהביטחון הוא שאנשים אחרים יעשו עבורנו דברים.

לו ניתן היה לכמת את כמות האנרגיה האנושית שהינה תולדה של הכלכלה המדומה, ייתכן והיינו מופתעים לגלות דבר הדומה לדיאגרמה הזו:

כזכור, הכלכלה המדומה היא עצם המדידה של מעשי האדם. כלומר, סוג ראשון זה של בזבוז, הינו תולדה הכרחית של עצם המדידה הזו.

סוג שני: ייצור עודף

הבזבוז הנוגע לעצם ניהול המדידה והכלכלה המדומה הוא רק ההתחלה. שכן, גם במסגרת הכלכלה האמיתית מתרחש בזבוז משווע. הסוג השני של בזבוז הינו אפוא ייצור עודף.

הייצור העודף הוא כל מה שמיוצר לצורך צריכה שאינה מיטיבה עם הצורך. צריכה זו תוארה בקווים כלליים, בפרק על הנוחות וההישרדות. תחת הגדרה זו נופל כל מה שמהווה התמכרות בצורה כזאת או אחרת. למשל: מזון עודף (שבעקבותיו מגיעה צריכה עודפת של גוללות הרזייה, וכן הלאה); מסכים לצורך בידור, שמוכיל להפרעות קשב; הטיפול באותן הפרעות קשב; וכו'. קצרה היריעה מלפרט את כל ההשתלשלות הסיבתית, הגורמת לכל צריכה עודפת לצמוח בקצב מעריכי לעד. כלומר, לפחות עד שתיקטע בלית ברירה על-ידי אסון חברתי כלשהו.

בזבוז זה נגרם בראש ובראשונה בשל המדידה והכורח לייצר. כאמור, הכלכלה המדומה מולידה את הכורח לייצר. מה קורה כאשר אני מתנה את העשייה שלי למען אדם אחר בתשלום? כלומר, בכך שהוא או מישהו אחר יעשו דבר-מה עבורי? למעשה, אני כופה על בני-האדם כולם לייצר עוד, גם אם אין בכך צורך. הווה אומר: גם אם יש לי כל מה שאני צריך, ייתכן שאינני מוכן לעשות דבר-מה עבור מישהו ללא תמורה. במקרה זה, הוא יהיה כפוי לייצר דבר-מה עבורי, שאיני צריך. כתוצאה מכך, לרוב ארחיב את הצרכים שלי באופן מלאכותי ולא בריא. על כך יפורט להלן. כאן, בכורח לייצר, מתעורר בזבוז קולוסאלי נוסף.

נמחיש זאת באמצעות ניסוי מחשבתי: זהו סיפורה של העגבנייה הברוקרטיית.

החקלאי שאהב לגדל עגבניות נותר עם עגבנייה עודפת. השכן שלו היה זקוק נואשות לעגבנייה (כדי להכין סלט עגבניות). החקלאי לא רצה לתת לשכן את העגבנייה סתם ככה. למרות שלחקלאי היה כל מה שהוא צריך ואף יותר, הוא דרש משכנו משהו בתמורה – בשם ההגינות והסדר הטוב. השכן החליט אפוא לפתח משחק מחשב חדש, ולתת אותו לבן של החקלאי

בתמורה לעגבנייה. הבן של החקלאי הפסיק לשחק בנחל עם חבריו אחר הצהריים, והחליט לשחק רק במשחק שנתן לו השכן. אך זו רק תחילתו של הסיפור.

כדי לפתח את משחק המחשב, השכן היה זקוק לשבבי סיליקון. לפיכך, שכן נוסף הקים מפעל לשבבי סיליקון. אולם, כאן התעורר הצורך בכמה עזרים נוספים: בניין משרדים למנהלי המפעל, כביש המוביל מביתו של השכן למפעל, וכמה מכוניות שיסיעו שכנים מביתם למפעל וחזרה. כמובן שהיה צורך בכמה נהלים רגולטוריים בתחומי כיבוי האש, לכל מקרה חירום במפעל. לשם כך היה צורך בעוד בניין למכבי האש, עוד כביש, ועוד כמה מכוניות. כאשר נוצרו פקקי תנועה, היה צורך באפליקציה חדשנית שתדווח בזמן אמת כיצד להתחמק מהפקקים. כמובן שגם למפתחי האפליקציה היה צורך בבניין נוסף, בכביש, ובמכוניות. היה גם צורך במורי נהיגה, מכמונות מהירות ומערך אכיפה, מכון תקנים, וכיוב'.

ככל שנוספו עוד ועוד דברים שיש לנהל, היה צורך למדוד גם את התחלופה ביניהם, בדומה לעגבנייה. לשם כך נבנו עוד משרדים, עוד כבישים, עוד מכוניות, ועוד משחקי מחשב. ככל שהתרבו הפוליטיקאים שביקשו לנהל את המערך, תפחה המערכת. ניהולה הפך קשה יותר, כך שעודפים רבים התכלו לריק (זהו הסוג השלישי של בזבז שגראה להלן).

בנוסף, המערך הכלכלי החדש הגביר את הדחק והלחץ הנפשי. הוא לא איפשר לאנשים לאכול ארוחות סדירות ובריאות. שכן, בהיעדר מזון רוחני, אנו פונים לאכילה חומרית כפייתית. בתוך כך נוצר צורך בכדורי הרגעה, כדורי ריכוז, כדורי הרזייה וכדורי איזון רמת הסוכר. בתי-חולים נוספים נפתחו, כמו גם מרפאות לבריאות הנפש. יש שאומרים שהדחק אף הוביל למלחמות והקמתם של צבאות, כמו גם מפעלים נוספים לייצור נשק.

יובהר שכל הנ"ל לא נדרשים לצורך ייצור העגבנייה, אלא רק לשם מדידת הענקתה.

החקלאי המקורי אף נאלץ להתמודד עם התייקרות האדמות, ועם תאגידים שתיווכו בינו לבין הצרכן. המציאות הכלכלית שלו הפכה בלתי-נסבלת. אבל, לפחות השכן שלו לא קיבל

ממנו שום דבר מבלי לספק תמורה! במקביל, חוקרים אקדמאים חקרו את כל התהליך, אך לעולם לא הצליחו להגיע חזרה למקור ושורש העניין - הלא הוא עגבנייה (וגם אם היה זה שורש אחר, כמו גזר או סלק, סביר להניח שלא היו מגיעים אליו).

במילים פשוטות: אפשר להמשיך בתיאור זה לנצח, ולהמחיש כיצד על מדידה של עגבנייה בירוקרטית אחת נבנית מרבית הכלכלה שלנו. אפרופו מינימליזם, מפאת החסכון בזמן קריאה ובנייר דפוס, נשאיר לקורא את המשימה לבחון כמה מן האנרגיה האנושית הינה *מבוזבזת* - בחייו הפרטיים ובחברה בכללותה. כמובן שאין לקרוא את הסיפור כפשוטו, אלא להבינו כמשל.

נשים לב כי בסיפור על העגבנייה הבירוקרטית התערבבו שתי צורות הבזבוז שתוארו: הכלכלה המדומה (כל מערך המדידה והניהול) והייצור העודף הממשי. גם הצורה השלישית קיימת בסיפור - היא הייצור הסיזיפי. על כך יורחב להלן.

אגב, כאשר מנסים לפתור את בעיית התחבורה, למשל, תמיד שואלים: כיצד יסעו האנשים? ולעולם לא: לאן הם נוסעים? ומדוע?

יודגש שנית, כי לא רק מדידה באמצעות כסף מולידה את הכוח לייצר. גם חליפין ישיר הינו במובן מסוים הפשטה של המעשה ומדידה שלו. גם הוא מוליד את הכורח לייצר. כאשר אני מכריח אדם לתת לי דבר-מה בתמורה, ללא אמצעי מופשט שמודד (כמו כסף), עדיין נוצר לבסוף מצב בו יש ייצור עודף. אולם, זה קורה ברמה שאינה תופחת לעוד ועוד דרגות של הפשטה.

במידה ומתעוררת בתודעת הקורא הקלישאה: "אז מה, לא תהיה שום התפתחות?", או "אז בוא נחזור לתקופת האבן!" נענה על כך בקצרה. הייצור העודף המתואר לעיל אינו *מהווה התפתחות כל עיקר*, כי אם הסתרבלות ואף נסיגה. ההתפתחות המטריאליסטית שאנו עדים לה היא *היפוך* של ההתפתחות

האמיתית, הרוחנית. לזו אמנם יש ביטויים טכנולוגיים, אמנותיים, וכיוב' - אך הם לא מהווים את העיקר. כאמור, התפתחות אמיתית נעשית באופן שלם, צעד אחד של התקדמות טכנולוגית על כל שלושה צעדים של התקדמות מוסרית. כמובן שבמובן מסוים, אין דבר כזה נסיגה. לכל התקדמות כרונולוגית בזמן ישנו תפקיד בהתפתחות האנושית. גם "שגיאות" הן צעד הכרחי על-מנת ללמוד ממנו.

נתבונן כעת בניסוי מחשבתי נוסף, מהצד ההפוך. נדמיין כפר ובו עשרה אנשים: חקלאי, חייט, בנאי, רופא, מוזיקאי, צייר, מכונאי, קצב, בנקאי, ומתכנת. עשרת האנשים מכוננים בעצמם כלכלה אוטרקית. הווה אומר, הם מייצרים וצורכים הכל אחד למען השני. הם מודדים את החליפין באמצעות כסף. כעת נניח שכלל תושבי הכפר חדלים לאכול בשר, לשחק במשחקי מחשב ורשתות חברתיות, ולמדוד את מעשיהם באמצעות כסף. הקצב, הבנקאי, והמתכנת, מתפנים אז מעבודתם. במונחים של הכלכלה הקלאסית, נוצרה אבטלה. במונחים של כלכלה מבוססת-רצון, התפתחה אנרגיה אנושית. נשים לב שהחייט יכול להמשיך לייצר את אותה כמות של בגדים כמקודם, גם עבור המתכנת. המתכנת לא ישפר את משחק המחשב שלו בתמורה, אבל זה דווקא ייטיב עם החייט. שכן, בנו ישוב לשחק בנחל, ולא במחשב. כעת, יכולים הקצב-לשעבר, הבנקאי-לשעבר, והמתכנת-לשעבר, להצטרף לאחד מחברי הכפר בעמלם, לפי נטיית ליבם. כולם יהיו כפויים אז לעבוד פחות. יצוין כי במקרים אחדים, יהיה צורך לפצות על המלאכה שהתבטלה, למשל במקרה של גידול יותר ירקות במקום הבשר. במקרים אחרים לא יהיה בכך צורך.

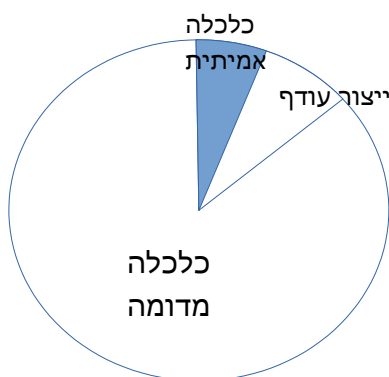
דוגמא נוספת לחכמה המטומטמת של האדם, גם היא מעולמות הפסולת, היא הדחסנית. יצוין כי ישנו שימוש נרחב בדוגמאות מעולם הפסולת, משום שהן ביטוי מובהק של האגואיזם האנושי המלאכותי מול הטבע, מול אחרים, ומול עצמו. הן גם מבטאות את שלושת סוגי הבזבוז גם יחד. על-מנת לנהל את מערכת הפסולת - הלקויה מלכתחילה - מייצר האדם מכונות

ענק. מכונות אלו מסוגלות לכווץ את נפח הפסולת באמצעות מנופים וטכנולוגיות מורכבות. התכנון ההנדסי והלוגיסטי גאוני. אולם, הוא מלכתחילה נועד לפתור בעיה מטופשת. במילים אחרות, אינטיליגנציה ללא חכמה היא טיפשות. טמטום אינטיליגנטי.

יצוין כי דוגמא נוספת לייצור העודף, הינה תרבות רכישת מוצרים חדשים במקום תיקונם של מוצרים קיימים. זו כדאית באופן מלאכותי בחסות הארביטראז' הכלכלי בין מדינות המערב למדינות עולם שלישי. נדמה לנו שהמוצר החדש זול יותר מהתיקון, כאשר למעשה העלות העקיפה כפולה ומכופלת. כאמור, אין להאשים בכך את התאגידים – אלא לקחת אחריות על כך שאנו מוכנים לרכוש מידיהם את המוצרים המופקים באופן זה.

הצריכה האקססיבית היא סוג של התמכרות. אנו פשוט לא מצליחים לראות שהדבר לא באמת מסב לנו אושר. למעשה, ככל שמכילים את התודעה ואת הבחירות הכלכליות והתרבותיות, מתחילים לשאוב עונג עילאי משימוש זהיר ומחושב במשאבים. מתחילים ליהנות משפע חסר תקדים, בידיעה שהוא מופק בצורה יעילה עבור הטבע, עבור אחרים, ועבור עצמנו.

לסיכום, הסוג השני של הבזבז הוא אינו בזבז מדומה. יש בו ייצור אמיתי של תוצר שאנשים אכן צורכים אותו, אך למעשה אין לנו באמת צורך בו. הוא מסב למי שצורך אותו יותר נזק מאשר תועלת. אם כן, גם מתוך הכלכלה האמיתית, חלק גדול מן הייצור שנצרך אינו באמת דרוש לשגשוגנו. הוא אף מטרפד אותו:

סוג שלישי: ייצור סזיפי

הסוג השלישי של בזבז הוא ייצור סזיפי.

בייצור עודף, המוצר אכן נצרך, אף שאינו מיטיב עם הצורך. לעומת זאת, במקרה של ייצור סזיפי, המוצר כלל לא נצרך. במסגרתו, מתרחש תהליך של ייצור, אי-צריכה, והשלכה של התוצר. למעשה, נדרשת עשייה אנושית כפולה: לשם הפקת המוצר, ולשם ההיפטרות ממנו. במקום לייצר ערך, הפקת המוצר מייצרת דרישה לעשייה אנושית נוספת.

הדוגמא המובהקת ביותר היא כמות המזון בעולם המערבי שמיוצרת ואינה נצרכת. מדובר על עשרות אחוזים מהתוצר. באופן טבעי, מתרחש בזבז באותו שיעור של האדמות החקלאיות, של אנרגיית השינוע, של המשרד הממשלתי המתאים, וכן הלאה. כך, עגבנייה מסוימת – בין אם בירוקרטית בין אם לאו – עוברת תהליך ארוך של ספיחת אור השמש, מים ומינרלים, זריעה, דישון, גיזום, הדלייה וקטיף, אריזה, שינוע, קירור, מכירה עם ברקוד, אחסון וקירור נוסף, ריקבון בתוך שקית פלסטיק, פליטת מתאן, השלכה לפח, שינוע למטמנות, והתכלות איטית ומזהמת בתוך הפלסטיק במשך מאות שנים.

דוגמאות נוספות לסיזיפיות ניתן למצוא בכל יוזמה כלכלית שהתוצר שלה מתכלה לריק. צורה זו של בזבז מתאפשרת בחסות מידור. מידור זה נולד מתוך עיוות של חלוקת העבודה. לדוגמא, נדמה לי שהעגבנייה ושקית הפלסטיק מאוד זולות, ולכן איני נוהג בהן בכובד ראש. למעשה, העלות העקיפה שלהן עצומה – למשל, בדמות מיסי תברואה.

האם אנו מבינים את הטירוף שבו אנו חיים?

אפשר לומר הרבה על הקפיטליזם; יעיל הוא לא.

יודגש שנית כי הן הייצור הסיזיפי והן הייצור העודף הינם תולדה בלתי נמנעת של עצם מדידת מעשי האדם והכורח לייצר. כל מדידה מובילה למדידה באמצעים מופשטים. כל מדידה באמצעים מופשטים, מובילה לתחשיבי מאזנים המנותקים מן התוצר הממשי. במילים אחרות, הכלכלה המדומה בהכרח מביאה לזאת: במקום להתחשב בעשייה ובתוצר הממשיים, קבלת ההחלטות מתבצעת לפי ההפשטה כשלעצמה. כאשר התאגיד בוחן את טבלת האקסל, הבזבוז המשווע עדיין "יותר משתלם" מבחינה כלכלית מצומצמת. בחינה מצומצמת זו

כמובן מתעלמת מעלויות עקיפות. היא נשנעת על אינספור מניפולציות שאינן משקפות את ערכה הריאלי של העשייה.

אפשר היה לכתוב דוקטורט שינתח באופן כמותי פסאודו-מדויק את כמויות הבזבז, את העלויות העקיפות, וכן הלאה. ייתכן שהדיאגרמה לעיל אינה מדויקת די הצורך, ושלמעשה היא נראית כך:

אולם, בסדרי הגודל הנוכחיים של הכלכלה, התעסקות זו הינה הטפל ולא העיקר. אותו דוקטורט רק יצבור אבק באיזו ספריה אקדמית, ולא יוליד אף שינוי מעשי. גם אם קובעי המדיניות היו קוראים את אותו הדוקטורט ומבקשים ליישמו – מה שלא היה קורה – המסקנות לא היו מוצאות את דרכן לחיי האדם היחיד. כאמור, השינוי בימינו לא מגיע מתוך מדיניות פוליטית או כלכלית, אלא מבחירות היחיד, שלא קורא דוקטורטים. אותו דוקטורט היה אפוא הופך לחלק מהייצור הסזיפי. מה גם, שאף מחקר לעולם לא יוכל להקיף את מורכבות הכלכלה על כל משתניה.

הכוונה היא לאמץ אצל הקורא דרך הסתכלות מסוימת, יותר מאשר נתונים מדויקים. דרך זו תאפשר לו לראות את המציאות הכלכלית נכוחה.

אף על פי כן, נתאר בקצרה דוגמא מספרית רופפת; כזו שדוקטורט בדיוני שכזה היה מסוגל להניב. אם 90% מהאנרגיה האנושית המושקעת בייצור מבוזבזת, אז מספיקה עשירית מהאנרגיה האנושית על-מנת לכונן כלכלה בת-קיימא. כלכלה זו תהיה משגשגת, שופעת, ועם זאת יעילה. כלומר, שבוע עבודה של 40 שעות היה הופך לשבוע של 4 שעות. נניח כי 5 מתוך כל 10 אנשים הינם שבויים של העצלות. כלומר, כושלים מלהתחבר למניע הבלתי-תלוי, ולפיכך לא מעוניינים לעבוד. עדיין, כמות האנרגיה הנדרשת עבור חמשת האחרים הייתה מסתכמת ב-8 שעות בשבוע. ואילו היה אדם אחד מתוך העשרה שאוהב את פועלו עד כדי כך שהיה מעוניין לעבוד את מלוא 40 השעות, תשעת האחרים היו מורשים לרבוץ על הספה כל היום (על אף שככל הנראה לא היו מתמידים בכך).

האם הכסף, או המדידה, גם מרסנים את הצריכה? כלומר, האם ללא המדידה היה נוצר בזבוז גדול אף יותר, משום שבני-אדם היו צורכים ללא חשבון? אמנם, קיימת אמת מסוימת במחשבה זו. במובן מסוים, הכסף מהווה חסם לאגואיזם. זה אחד מתפקידיו. לעתים, כוח מפריד נדרש על-מנת לאזן כוח מפריד אחר, עד שהאדם יזכר בכוח המחבר. למשל, הכסף מאזן את החמדנות. שכן, בני-אדם אנוסים לחשב כמה להוציא ועל מה, גם אם לא אכפת להם מהטבע ומהאחר.

יחד עם זאת, על אף שיש אמת מסוימת חבויה בשאלה זו, עדיין טעות ביסודה. ללא המדידה, כל התוצר העודף לא היה מיוצר מלכתחילה. שכן, המנוע העיקרי של הבזבוז לסוגיו הוא המדידה והמניע התלוי. לבטח שהתוצר לא היה נמסר בחופשיות לכל דורש. במלים אחרות, ללא מדידה, גם אם אדם היה מעוניין לקחת מוצרים כאוות נפשו, לא היה מי שייתן לו אותם. אם כן, החסם הטבעי הממשי היה מונע מן האדם את הבזבוז. בדיוק כפי שהיה לאורך ההיסטוריה. בניגוד למיתוס,

זהו אינו צנע או מחסור, אלא שפע גדול יותר. שפע של זמן, של רוחה גופנית ונפשית, וכיוב'.

יודגש כי אין הכוונה לרומנטיזציה של תקופות קדומות. כמובן שהיו להן את החולאים הכלכליים, החברתיים והרוחניים שלהן. זוהי איננה הצעה לחזור אחורה לתזה. אלא, להתקדם קדימה לעבר הסינתזה. לעתים ישנו בלבול בין שתי התנועות.

כפי שצוין בדרכים שונות לאורך החיבור, תפקיד המדידה הוא לכונן את הכלכלה הנפרדת. זאת על-מנת שנוכל לבחור באופן חופשי בכלכלה המחוברת. כיום, בהתבסס על פירות המהפכה התעשייתית והקפיטליזם, עלינו לשאוף לחזור ולצמצם את הבזבוז לסוגיו, באופן שעדיין יאפשר שפע ושגשוג.

במקרים רבים אנו מבקשים לכונן מציאות כלכלית בלתי אפשרית. כלומר, מציאות שאינה מתחשבת בכלל הכסף: מה שאינו אפשרי אינו אפשרי. במילים פשוטות, אנו מנסים לפעול באופן שכרוך בהכרח בבזבוז ובניצול, מבלי לגרום לבזבוז ולניצול. ניסיונות אלו מתנקמים בנו לאחר-מכן.

לדוגמא: אדם נמנע מלקחת שקי קניות לשוק, כדי לחסוך זמן ומאמץ. אולם, הזמן והמאמץ האלו יגיעו אליו בדלת האחורית. מערכת התברואה היא דוגמא לתולדה מיידית יחסית. אך אפילו השתלטות היצרנות הסינית והשלכותיה קשורה בשקית הפלסטיק. או: אדם מבקש לחיות את חייו הבורגניים, מבלי לחשוב מניין מגיעים המוצרים שהוא צורך. הוא לא מקדיש מחשבה לשאלות כמו: אילו משאבים נדרשו לייצורם? מהי עלותם האמיתית? כיצד היא מנצלת את האדם ואת הטבע? באופן כזה או אחר, המציאות הכלכלית תטפח על פניו. זה עשוי לקרות בצורת מלחמה, דיכוי פוליטי, אסון אקולוגי, משבר כלכלי, דיסטופיה טכנולוגית, וכן הלאה. אלו נוצרים באופן טבעי מריכוזיות הכסף. במציאות הכלכלית אין ואקום – הן מבחינה קארמטית, הן מבחינה מעשית. סבל בקצה השני של העולם, הנדרש לצורך קיום חיי הכלכליים, בהכרח מוצא את דרכו אליי בבוא הזמן. זהו אינו עונש, אלא חוק טבע פשוט.

הפער הזה מתעתע בנו. אנו חושבים: בכל זאת, עם עוד חידוש טכנולוגי קטן, הנמצא מעבר לפינה, נצליח לחיות את חיינו

כרגיל, וגם לא לסבול את התוצאות. עלינו להכיר בכך שאנו מנסים ליצור מציאות כלכלית שהינה בלתי-אפשרית. אנו מוכרחים ליישב את הפער הזה בתודעתנו.

כאמור, הכורח לייצר מטבעו איננו יעיל. יש הטוענים שאם וכאשר לא היינו מתנים את העשייה שלנו בקבלת תמורה, העצלות הייתה משתלטת, ולא היה מופק מספיק תוצר. טיעון זה הינו ההצדקה האפשרית היחידה לכורח לייצר, מתוך נקודת הסתכלות רחבה. אולם, ייתכן שכוחו של טיעון זה היה יפה לפני כמה מאות שנים. כיום, אנו חיים בתרבות בה אנו מפיקים פי כמה מאשר אנו באמת זקוקים לו. במצב כזה, הדאגה מנוקי עודף הייצור עולה על הדאגה מנוקי המחסור.

ניצול

"האהבה תלויה בנותן והאדם הכי עני יוכל להרשות לעצמו את נדיבות זו." - רבינדרנת טאגור

הבזבוז מגלם חוסר יעילות. אולם, הוא איננו הפתולוגיה העיקרית וההכרחית היחידה של מדידת מעשי-האדם. נניח לרגע שהיינו מסוגלים לכוון כלכלה "יעילה לחלוטין", נטולת בזבוז. כל עוד היינו מודדים את המעשים שאנו עושים זה למען זו, בהכרח היו נולדים סוגים שונים של ניצול. הן הבזבוז והן הניצול הינם תולדות בלתי נמנעות של מדידת מעשי האדם.

ההגדרה הרחבה של ניצול עימה נעבוד היא: כפייה של מציאות כלכלית על האדם, שלא כדרך הטבע. יחד עם זאת, בתוך הגדרה זו ישנם שני מישורים של ניצול.

ברמה הפשוטה ביותר, ניצול מתרחש בין אדם אחד לחברו, כאשר האחד מפעיל על השני כוח שמכפיף אותו לרצונו. זה עשוי להתבצע בחסות חוק ואכיפה, בחסות כסף, או בחסות כל אמצעי אחר.

ברמה זו נראה שעצם העושר כרוך בניצול. לשם כך נאלץ להגדיר מהו עושר. באופן כללי, מבחינת הכלכלה האמיתית, אדם עשיר הוא לא אדם שיש לו הרבה כסף בחשבון הבנק. שכן, שהכסף הוא רק ייצוג. אלא, אדם עשיר הוא אדם שהרבה אנשים עושים מעשים עבורו. כלומר, אדם שהרבה משאבים של אדמות ואנרגיה אנושית מתועלים לסיפוק צרכיו ורצונותיו. זה כולל רצונות מותנים ובלתי-מותנים. במקרים רבים, אנשים אלו עושים זאת משום שברמה מסוימת אין להם ברירה. אלמלא יעשו זאת, המערכת הכלכלית שאותו עשיר מזין וניזון ממנה תביא אותם למצב הישרדותי. במקרה זה, הוא מנצל אותם. דוגמא פשוטה היא כמויות הבגדים האדירות בעולם המערבי. אלו מיוצרים על-ידי עבדים מסוג חדש בעולם המתפתח, ודורשים כמויות אדירות של אדמות והרס הטבע. אותם עבדים עושים זאת על-מנת לשרוד. שכן, המערכת הכלכלית לא מאפשרת להם להתקיים בכבוד ללא השתתפות באותה מערכת. במובן זה, עשיר הוא לא דווקא מיליארדר אמריקאי, אלא גם אדם מערבי ממוצע. בהמשך נבחין בין עושר לעושר מופלג.

יחד עם זאת, יש רמה נוספת של ניצול הנוגעת לכלל בני-האדם - עשירים ועניים כאחד. ניצול אוניברסלי או מבני זה, נוגע לכלל בני-האדם העושים מעשה כלשהו מתוך המניע התלוי. במובן זה, כלל בני-האדם מנוצלים על-ידי המערכת שהם עצמם כוננו ומכוננים. הם גם מנוצלים על-ידי התאוות והפחדים שלהם.

להלן נפרט אודות סוגי הניצול השונים, ונראה ששני סוגי הניצול מובנים לעצם מערכת הכסף.

ניצול מעמדי

כאמור, כסף מקנה במובנים רבים את הזכות להחליט מה בני-אדם אחרים יעשו, ולמען מי. אני ניגש לחנות, ובזכות השטר שקיים בידי, הזמן מוכן לעשות עבורי דבר-מה. לפיכך, העושר כרוך אפריורי בניצול. לשם הבנה עמוקה של טענה זו, עלינו להבין את פשרו של מושג העושר.

בתור התחלה, נבין עושר כשימוש בכמות משאבים שלא מתאפשר ללא כפייה של מציאות כלכלית על אחרים. כלומר, כאשר הם כפויים לפעול מתוך המניע התלוי. העושר כרוך כמובן בחמדנות. כלומר, בשאיפה לקבל יותר ממה שדרוש למען האושר של תודעה מכוילת.

נחשוב על מציאות כלכלית מסוימת. למשל: כמות מכשירי החשמל בבית מערבי ממוצע, הזמינה עבור האדם המערבי הממוצע, במחיר שמאפשר לו לרכוש אותה. נניח שמציאות זו לא מתאפשרת ללא דחיקה של שעות העבודה של פועלים בסין, וודאי שלא מתאפשרת עבור הפועלים עצמם. אזי, אדם שברשותו כמות מכשירים חשמליים שכזו הוא אדם עשיר.

בהמשך, נבחין בין עושר לפי הגדרה זו, לבין עושר מופלג. עושר מופלג הוא הנקודה בה כמות המשאבים הנצרכים על-ידי אדם מסוים עולה באופן מובהק על חיי הרווחה בארצו ובהתאם לזמנו. אפשר לחשוב על מנעד של עושר מופלג – החל מאדם שיש לו יותר מבית אחד, וכלה במיליארדר אמריקאי.

בהתאם, עוני הוא מצב שבו הצרכים המכיליים והבלתי-תלויים של אדם אינם מובטחים, אלא אם כן יכוון את חייו לפי המניע התלוי. הכוונה היא לצרכים כמו ביטחון של דיור, מזון, תשתיות, חינוך והתפתחות רוחנית, וכן הלאה.

נדגיש שנית, כי הגדרות הן מוגבלות מטבען. ניתן להתפלפל בנוגע להגדרה מסוימת לנצח. מעל לכל, אנו מסוגלים לחוש מהו עושר, עושר מופלג, ועוני, באמצעות פיתוח חוש-האמת. בהקשר זה, על-מנת לפתחו, עלינו להיחשף למציאויות כלכליות שונות ברחבי הגלובוס.

כמו הכלכלה האמיתית, העושר בפועל כלל לא קשור לכסף. נדמיין למשל מלך שאין ברשותו אפילו דולר אחד. אולם, כלל האדמות והאנשים כפופים אליו מכוח החוק. כלומר, מכוח ההסכם הקולקטיבי, שנאכף בכוח הזרוע. כמובן שהוא עשיר מאוד, למרות שאין לו כסף.

במובנים רבים, עצם החיים המערביים מתאפשר רק בזכות ניצול משווע של אנשים אחרים ושל הטבע. לכן, אין טעם לדבר על מוסר כלכלי, חברתי או פוליטי, כל עוד לא משנים את חיי היומיום הכלכליים האישיים שלנו.

"בואי נקנה רק תותים, במקום עוד מכונות של מלחמה..." - זאב נחמה

נשים לב כי בכל רגע נתון, הכלכלה האנושית היא משחק סכום-אפס של עשייה אנושית. כלומר, בכל יממה ישנם סך המעשים שנעשים על-ידי בני-אדם ותוצריהם. פעולה שתועלה לערוץ מסוים בהכרח, לא תתועל לערוץ אחר. ברגע נתון, אותה אנרגיה אנושית שמתועלת לטובת בניית היאכטה של העשיר, לא יכולה להיות מתועלת לטובת גידול עגבניות לרעבים באפריקה. יותר אנרגיה לטובת אדם אחד, משמעה פחות אנרגיה לטובת אדם אחר.

כנ"ל לגבי הרכיב השני של הכלכלה האמיתית - אדמות. מספר האדמות על-פני כדור-הארץ הוא סופי. אדמה שאדם מסוים פועל לבעלות עליה, בהכרח לא תהיה זמינה עבור אדם אחר. ייתכן שהוא עושה זאת בעקיפין - בכך שהוא רוכש מוצרים המיוצרים על גבי אותה אדמה, או באמצעות שימוש במשאבי הטבע הקיימים בה.

השאלה השורשית אודות העושר הינה אפוא: כמה אדמות ואנרגיה אנושית מתועלות עבור מי, ולמה? אדם שכמות המשאבים שהוא משתמש בה אינה אפשרית עבור כלל בני-האדם, הוא אדם עשיר. אותו שימוש כרוך בהכפפתם של בני-אדם מסוימים לרצונו. לפיכך, הוא אדם שחייו כרוכים בניצול של אחרים.

לעתים, חסידי הקפיטליזם טוענים שאותם בני-אדם, המכונים כאן מנוצלים, בוחרים לעשות את מה שהם עושים "באופן חופשי". אולם, ברור שאף אדם לא מעוניין לשרת חמדנות חזירית של אדם אחר, או לייצר לו בובת פלסטיק במפעל עם אדים רעילים. ברוב המקרים, הסיבה שאנשים עושים זאת היא הישרדותית, בחסות מערכת ההסכמים הכלכלית הקיימת. לכן, הניצול בנוי באופן אינהרנטי לתוך העושר בפועל. יצוין כי

ייתכן וסביר שאותם בני-אדם היו נוהגים בדיוק כמו העשיר במקומו. ייתכן שיש להם שאיפות להתעשר, ולכן הם פועלים באופן מסוים. עדיין, ברמה מסוימת, הם מנוצלים על-ידי האדם שיותר מיומן מהם במשחק הכלכלי. הוא האדם שיש לו יותר כישורים ובזכותם הוא תובע לעצמו יותר צריכה, שמוכן להקריב יותר ערכים לשם כך, שנולד למשפחה מסוימת או מדינה כלשהי, וכיוב'.

גם כאן עלינו ללמוד להפריד בין עושר מדומה לעושר אמיתי. עלינו להבין את העושר כשימוש מעשי באדמות ובמעשים אנושיים. אלו מנותבים לסיפוק צרכיו של העשיר. לעומת זאת, עושר במובן המדומה הינו כמות רבה של כסף בחשבון הבנק. כאשר אנו חושבים על העושר כך, אנחנו עלולים לחשוב שהעושר הוא אכן תמים ובלתי-אישי, שאין בו מורכבות חברתית. אותו אדם פשוט עבד קשה, ועכשיו הוא יכול לגשת לחנות ולקנות דברים. כאשר לומדים להבחין בין עושר בכוח ועושר בפועל, מבינים שהכסף הוא בסך-הכל אמצעי שמאפשר דינמיקה מסוימת. זוהי דינמיקה שנוגעת לעצם החיים של בני-אדם רבים. במובנים רבים, היא קובעת כיצד הם חיים את חייהם.

ברמה האישית, עלינו לשאול: במה כרוכים חיי הכלכליים? כאשר אני מביט סביבי, בדירת, בבגדיי - האם אני מבין את הדינמיקה החברתית והטבעית, הכרוכה בייצור המוצרים והשירותים הללו והגעתם אליי? האם כל זה מתאפשר ועולה בקנה אחד עם המציאות החברתית שהייתי רוצה לחיות בה?

מה שאיננו אפשרי, איננו אפשרי.. טיסה, קפה.. גם אצל פעילי צדק חברתי.. כל מי שקורא זאת.. וזה לא ישתנה באמצעים אחרים חוץ משינוי פנימי..

עושר בכוח ועושר בפועל

נבחין בין שני סוגים של עושר: עושר בכוח ועושר בפועל. עושר בכוח הוא עושר של הכלכלה המדומה. כלומר, הרבה

כסף בחשבון הבנק. לעומת זאת, עושר בפועל הוא עושר שמיתרגם לצריכה ממשית של סחורות ושירותים. שני סוגי העושר משפיעים על הכלכלה האמיתית באופנים שונים. נמחיש זאת באמצעות כמה דוגמאות.

ראשית, נחשוב על עושר בכוח. בחשבון הבנק של אדם מסוים כתוב מספר המייצג יתרה של מיליארדים. אולם, הוא לא רוכש אף מוצר או שירות. העושר בכוח שייך לכלכלה המדומה. הוא לא מיתרגם לעושר בפועל. כך, הוא לא משפיע על הכלכלה האמיתית - במובן שהוא לא קובע מה יעשו בני-אדם אחרים באמצעות תשלום. כפי שצוין, כסף הוא במובן מסוים הזכות להחליט מה יעשו בני-אדם אחרים, למעני או למען אחרים.

אמנם, אותו אדם עשוי להשפיע על הכלכלה באופן בו הוא מקבל את הכסף. נחשוב על עשיר מופלג, שכל סכום של כסף שיתווסף לחשבוננו לא ישנה את כמות המוצרים והשירותים שהוא צורך. אדם זה עדיין גובה סכום עתק עבור הרצאה שהוא מעביר. לחילופין, הוא משכיר דירה שבבעלותו לבחור צעיר. אמנם, הוא לא יגרום לאנשים אחרים לפעול בצורה מסוימת, בכך שישלם להם באמצעות הסכום הנוסף שיקבל. אולם, הוא גרם להם לפעול בצורה מסוימת, כדי ששישגו כסף על-מנת לשלם לו עבור ההרצאה או השכירות. חשבו למשל על נשיא לשעבר, שמקבל תשלום עבור תכנית טלוויזיה. הצופים אנוסים לייצר דבר-מה, על מנת לשלם לחברת המדיה. במילים אחרות, אדם עשיר שמרוויח כסף אך לא משתמש בו, עדיין מזין את הכורח לייצר. כך, העושר בכוח משפיע על הכלכלה האמיתית.

יחד עם זאת, ניתן לדמיין מצב בו אדם עשיר בכוח, לא בהכרח משפיע על הכלכלה האמיתית. למשל: אדם ירש סכום עתק של כסף. נניח שהוא לא משקיע אותו, ולא רוכש באמצעותו דברים. סכום זה פשוט מצוין בחשבון הבנק שלו. אדם זה לא באמת משפיע על הכלכלה האמיתית. לכן, הוא איננו באמת עשיר בפועל, ובמובן זה איננו באמת מנצל.

לעומת זאת, במובן של עושר בפועל, אדם עשיר הוא אדם שהרבה אנרגיה אנושית מתועלת לטובת צרכים ורצונות שלו. במקרה זה, הכסף שעומד לרשותו הוא בסך-הכל פרט טכני.

המציאות הממשית היא בני-אדם, שמכוונים את חייהם ושאיופותיהם לאור הצרכים והרצונות של אותו אדם. כלומר, הם בוחרים מה ללמוד ובמה לעבוד לפי הכלכלה הקיימת. למשל, על-מנת לשלם לאותו אדם שכירות, או על-מנת לייצר עבורו דברים.

פילנתרופיה

"אתה נותן רק מעט, עת תתן מרכושך, רק עת תתן מעצמך זוהי נתינת אמת" - חליל ג'ובראן

נשים לב שגם אם אדם "תורם את כספו" למה שנדמה לו כטובת החברה, עדיין מתרחש שם ניצול.

ראשית יצוין, שהפילנתרופים הגדולים תורמים סכומים זעומים יחסית להונם. כמו כן, לרוב זה נעשה במסגרת אינטרס פוליטי או אישי כזה או אחר. בנוסף, לרוב אותם ארגונים הומניטריים להם הם תורמים, פועלים כדי להקל על אתגר חברתי כלשהו. זאת למרות שמערכת הכסף המונהגת בידי אותם עשירים, היא זו שיצרה את האתגר מלכתחילה. בכל אופן, אלו אינם מצביעים על ניצול.

הניצול כרוך בעובדה שאותו עשיר "מצווה" באמצעות כספו לאן ינותב הכסף. שכן, הוא זה שמחליט על כך, ולא האדם שיש לו אימפולס רוחני פנימי לעשייה חברתית בונה. אותו אדם אינו מסוגל לממש את האימפולס ללא העשיר, משום שאין לו כסף. לדוגמא: עשיר מסוים מאמין שיש לתרום על-מנת להקנות לילדים כישורי סייבר ולא כישורי חקלאות. במקרה זה, הוא עדיין מכפיף מורים לכיוון הסייבר ולא לחקלאות.

הפילנתרופיה מהווה למעשה פתרון מדומה, לבעיה כלכלית ממשית. במובנים רבים, פילנתרופיה היא ביסודה שקר. ברוב המוחלט של המקרים, היא מנסה לתקן באמצעים מוניטריים את הבעיות שנגרמו בשל אותה מערכת כלכלית. ככל הנראה, הן נגרמו על-ידי הפילנתרופ, בעקיפין או במישרין. בבית-החולים עליו מתנוסס שמו של מיליארדר, מאושפזים בני-אדם שלקו

במחלות כתוצאה מדחק נפשי וזיהום פיזי. אלו נגרמים בשל המערכת הכלכלית. ייתכן שהם עבדו במפעל מזהם שנמצא בבעלותו של אותו פילנתרופ.

אדם הולך לחנות, וקונה מתנה – מכשיר שייצרו סינים בצידו השני של העולם. לאחר מכן, מקבל המתנה מודה לרוכש, במקום לאלו שייצרו את המתנה. כמובן שבמונחים של קונבנציונליים נאיביים, מעניק המתנה הקדיש חלק מהתוצר של עמלו בעקיפין, לטובת זה שקיבל את המתנה. בפועל, המצב מאוד שונה. כך גם בנוגע להקמה של בית חולים – הוא צריך להיקרא על שם הרופאים והאחיות, על שם העובדים במפעל לציוד הרפואי שנשמו גזים רעילים לצורך הייצור, ולא על שם התורם.

פתרונות מדומים

לאור ההבחנה בין עושר בפועל לעושר בכוח, ניתן להבין מה הם שינויים אמיתיים בכלכלה. בראש ובראשונה, אלו אינם שינויים בכמות הכסף המוקדשת לערוץ מסוים. אלא, שינויים במבנה הבעלות על אדמה, ובמעשים שבני-אדם עושים זה למען זה. לכל היותר, תרומות או הקצאת תקציבים מסוגלות לייצג את אופי המעשים והשימוש באדמות. במילים אחרות, נניח שמחר יחליט עשיר מסוים להפסיק לקנות יאכטות ולהקצות משאבים לחינוך. בכלכלה האמיתית, עדיין יהיה צורך ביותר אנשים שידעו לחנך, ופחות אנשים שיודעים לבנות יאכטות. זאת למרות שהמצב הממשי הנתון אינו כזה. לא ניתן לשנות את המצב הזה בנקל באמצעות תקציב.

כאן מתגלה פער נוסף, בתפיסה לפיה ניתן לפתור בעיות חברתיות באמצעות תיעול של כסף. כאמור, אם מחר בבוקר יחליטו להקצות משאבים לחינוך, בוני היאכטות לא ידעו לחנך את הילדים. בקנה מידה רחב, שינוי כלכלי וחברתי תלוי בכישורים הממשיים של בני-האדם, במי הם ומה הם יודעים לעשות. לאורך שנים, אנרגיה אנושית עולה וגוברת מתועלת לערוצים בלתי-מועילים. כך, מתארכת הדרך לקראת תיעולה לערוצים המועילים. שכן, יותר ויותר בני-אדם מתמקצעים

בעמל המזין את המניע התלוי. לפיכך, הם חסרים את הכישורים הנדרשים לריפוי הכלכלה והחברה, גם אם היו חפצים בכך.

לדוגמא: אדם קונה יצירת אמנות במיליון דולר. מבקר מסוים אומר שמיליון הדולר האלו היו יכולים לשמש להאכיל משפחות עניות. כאן, ישנו בלבול בין הכלכלה האמיתית למדומה. שטרום הנייר עצמם לא יכולים להאכיל משפחה. הם רק יכולים לגרום לאנשים מסוימים לגדל עבורם אוכל, במקום שיעשו דבר מה אחר. מיליון הדולר הם אך ורק ייצוג למעשים ממשיים בכלכלה האמיתית. אלו המעשים שצריכים להיעשות, על-מנת שאותה משפחה תזכה בביטחון תזונתי.

אם נרצה לנתב את כל הכסף בעולם מיצירות אמנות במחיר מופקע לטובת אוכל לעניים, פשוט נגלה שאין מספיק אנשים שיגדלו עבורם את האוכל. אותם אנשים היו עסוקים בלאצור יצירות אמנות, לתווך אותן לעסקנים, לרכוש כישורי חנופה, וכן הלאה. הם לא יודעים כיצד לגדל מזון. כל הכסף שבעולם לא יכול להאכיל את כל העניים שבעולם, משום שאין מספיק אנשים עם הכישורים הנדרשים לייצר עבורם את האוכל הזה. במילים פשוטות, כסף לא באמת מסוגל לפתור בעיות שמקורן תודעתי.

הדבר היחיד שעשוי לקרות בפועל, הוא כדלהלן. לאורך זמן, ינותב הייצוג המנהל את הכלכלה (כלומר, כסף) לערוצים של עשייה חיובית. זאת במקום לנתבו לכיוון מוצרים ושירותים עודפים עבור העשירים. בהתאמה, החברה תצמד אט-אט בכיוון זה. כאשר העשיר משלם לאמן, האמן ישלם על רכב חדש ויקר, ופועלים מסוימים יתומרצו על-מנת לרכוש כישורי הרכבת רכבי יוקרה. זאת במקום כישורי חינוך ילדים, חקלאות אורגנית, וכן הלאה. כך, אנרגיה אנושית מתועלת לערוצים שמעטים בלבד צורכים אותם. לחילופין, לטובת בידור זול או מוצרים בעלי איכות ירודה עבור ההמונים. זאת בעוד פחות אנרגיה מתועלת לצרכי הכלל הפוזיטיביים, ברי-הקיימא.

כאמור, כיום מצב זה יכול להשתנות אך ורק באמצעות השינוי של הפרט. הפרט יחליט בעצמו לכייל את תודעתו ואת בחירותיו הכלכליות והתרבותיות. הוא יבחר לכייל את מה

שהוא מייצר לעולם ומה שהוא צורך, לא בשל התקציב שהוקצה עבורו. אלא, מתוך רצון בן-חורין.

יודגש כי גם ברמה האישית, אנו מאמינים ש"כסף פותר בעיות". במושגים של הכלכלה האמיתית, אנו מבקשים להקל על אתגרים בחיינו באמצעות כך שאנשים יעשו בשבילנו דברים. בכך, אנו נמנעים ממפגש עם אותו קושי בעצמנו. למשל, כאשר אנו שוכרים עוזרת בית, אנו לא נדרשים לויכוח הזוגי על הכלים שיש לשטוף. אם נבחן זאת לאור שאלת הנפרדות והחיבור, נגלה שזוהי פרקטיקה נפרדת - בראש ובראשונה משום שהיא לא מתאפשרת ברמת המקרו לכולם (למשל, לאותה עוזרת). לעומת זאת, נחשוב על שאיפה מחוברת ומחברת של כל אחד מבני הזוג להיות בעמדה פנימית של רוחחה, שלום פנימי, שירות לזולת, אהבה לעמל, והודיה על מה שיש - זהו ה"פתרון" היחיד שניתן להחילו על כלל האנושות באופן בר-קיימא.

עושר בהקשר הגלובלי

ניתן להבחין בין ניצול גלובלי לבין ניצול מקומי. הראשון מאפיין הבדלים בין מדינות, בעוד השני מאפיין הבדלים בין מעמדות.

במובנים רבים, אורח החיים המערבי בכללותו הוא "עשיר בפועל" - ולא רק העשירים המופלגים במדינה מסוימת. נחשוב על אדם בן מעמד הביניים במדינה מערבית. נדמה לו שהוא אינו עשיר. זאת אף על פי שהוא מסוגל לטוס כמה פעמים בשנה, לצד השני של העולם. שם, ישרתו אותו בני מעמד הביניים של אותה מדינה (למרות שלעולם לא יוכלו לטוס בעצמם למדינתו). הוזה אומר - במקרים רבים, האדם המערבי הוא עשיר בפועל ביחס לכלל העולם. הוא לא מודע לכך, ולכן לא נמצא בהודיה על מצבו הכלכלי. הוא נותר אפוא במצב תודעה הישרדותי. מצב זה מאפשר לו לנצל אנשים במדינות רחוקות מבלי לחוש אשמה.

כיצד קורה הפלא, שאנו מורשים לבלות חודשים ארוכים במדינות אחרות, ללא עבודה, כאשר מגישים לנו אוכל, בונים עבורנו דירות, וכן הלאה? זאת רק משום שבמשך תקופה מסוימת, עסקנו ב"השקעות באינטרנט". אנחנו לא עוצרים לשאול את עצמנו שאלות אלו. אנחנו פשוט רוכבים על כך.

בכלכלה גלובלית, מתאפשר ניצול בין אזרחי מדינות שונות. הוא מתבצע באמצעות הבדלים בשער המטבע, וכן הלאה. ניצול זה איננו אותו ניצול מעמדי המתקיים בגבולות מדינה ספציפית. אדם שאינו מצוי במעמד סוציו-אקונומי גבוה בהקשר החברתי-מדיני שלו, עדיין בהכרח מנצל את עמלם של בני-אדם אחרים בצידו האחר של העולם. ההתפתחות הטכנולוגית איפשרה להרחיב את מושג העבדות ולטשטשו. כיום, הניצול מתבצע בצידו השני של העולם, תחת מעטה של שוק חופשי וכסף. עצם הכלכלה המערבית נשענת על כך; התופעה מתבטאת כמעט בכל מוצר ושירות שהם.

לדוגמא: נניח שאני נוסע בתחבורה ציבורית, עם אוכלוסיה השייכת לעשירונים הסוציו-אקונומיים התחתונים בארצי. עדיין, האוטובוס המתקדם יוצר בזכות יזע של פועלים במדינות רחוקות. במצב התודעה הנוכחי, הם לבטח לא היו מייצרים עבורי אוטובוס מתוך המניע הבלתי תלוי. יצוין כי במובן מסוים, זהו אכן ניצול מעמדי, וישנם קווי-דמיון והקבלה בין השניים. יחד עם זאת, ראוי לבצע את ההבחנה.

ההבחנה כאן הינה אפוא בין עושר לבין עושר מופלג. הראשון מאפיין במובן מסוים את האדם המערבי בכלל, ולא יכול להתקיים ללא ניצול של הטבע, של האחר, ושל העצמי. השני מאפיין קומץ בני-אדם ברחבי העולם. כאשר אומרים שהאליטה של ה-1% העליון אווזת ב-40% מההון, זהו מושג של הכלכלה המדומה. על-מנת לבדוק מהו עושר מופלג בפועל, צריך להבין כמה משאבים של אדמות ועשייה אנושית מתועלים לעבר אותם 1%. מבחינת עושר מופלג בכוח, צריך להבין כמה מהעשייה האנושית כפופה לציווי שלהם.

יודגש: כל הנ"ל אינו גורס שהעושר בפועל בהכרח עדיף על העוני בפועל. לעתים קרובות, ילדי העניים יותר מאושרים מילדי העשירים. ואכן, אדם שאושרו שלם לעולם לא יסבול

ניצול של אדם אחר. המנצלים הם לרוב האומללים ביותר. יחד עם זאת, הניצול במובן הזה הוא חד-כיווני – העשירים מנצלים את העניים.

המידור בין המדינות והמעמדות יוצר תרבות שלמה של עשירים שחושבים ומרגישים שהם עניים. בטח שאנו לא חושבים שאנו נוגשים אכזריים כאשר אנו בסך-הכל טוענים את הלפטופ.

היעדר הגומלין בין עשירים לעניים

מבחינת הכלכלה המדומה, ישנה תחלופה של ערך מוניטרי בין המדינות המערביות למתפתחות, או בין עשירים לעניים. אולם, במובנים רבים, מבחינת הכלכלה האמיתית, אין תחלופה אמיתית של ערך.

נחשוב על דוגמא: חקלאי עני מייצר אורז, שנצרך על-ידי סוחר יהלומים במערב. הסוחר משלם לו על האורז (גם אם סכום זעום). באמצעות הכסף, החקלאי כביכול מסוגל לכלכל את עצמו.

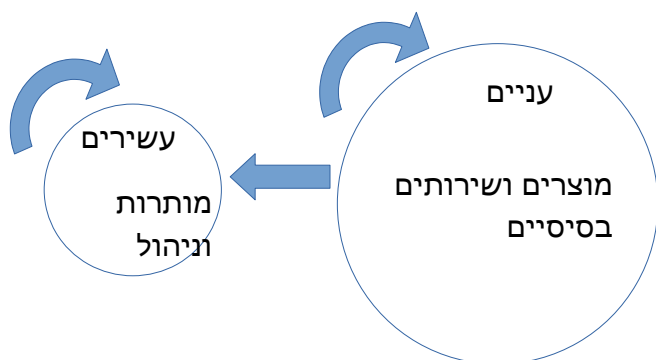
אולם, חליפין זה מתבצע רק במסגרת הכלכלה המדומה. שכן, אדם לא יכול לכלכל את עצמו באמצעות כסף. אלאף רק באמצעות המעשים והאדמות שהכסף מייצג.

בכלכלה האמיתית, היהלומן מייצר דבר מה שלעולם לא פורץ את גבולות המעמד הכלכלי לו הוא משתייך. לפיכך, באופן מבני, מתקיים שם ניצול חד-צדדי. זה קורה באמצעות מעגלי צריכה חד-צדדיים, שהינם מנותקים אחד מן השני. במילים פשוטות, העשירים צורכים את תוצר עמלם של העניים, בעוד העניים לא צורכים את תוצר עמלם של העשירים.

כאמור, הכסף הוא הפשטה של התוצר. ההפשטה מאפשרת אשלייה לפיה קיים חליפין בין האדם שמשלם לבין האדם שעושה דבר-מה ממשי. בפועל, אין זה כך. במילים אחרות, העשיר מעניק לעני ולחבריו העניים אסימונים, שבאמצעותם יוכלו להחליף דברים ביניהם. אך הוא לא מעניק להם שום דבר ממשי שהוא עושה עבורם. זאת בעוד הם מעניקים לו דברים

ממשיים רבים. כמובן שזוהי סכמה כוללנית, שנועדה על-מנת לאמץ אופן הסתכלות.

ייתכן שיצרן האורז כלל לא רוצה יהלומים – מוטב לו כך. אם כן, מדוע הוא עשה דבר מה עבור היהלומן? רק משום שהוא כפוף למערכת הכסף שאותו יהלומן וחבריו יוצרים וכופים על הקולקטיב.

כמובן שניתן למצוא טיעוני נגד רבים. למשל, החידושים הטכנולוגיים, שמגיעים בעקיפין לעניים. או, הצורך בניהול המערך הכלכלי (למרות שבדר"כ, שהניהול פשוט מתעל את המשאבים לאותם מחוזות מסוימים). יודגש שנית, כי אין הכוונה להכליל את כלל הדינמיקה הכלכלית המבנית במונחים פשטניים של מנצל ומנוצל. אלא, לאמץ זווית הסתכלות. זאת על-מנת להבין את הפתולוגיות החברתיות, הצומחות באופן בלתי-נמנע מעצם המדידה המופשטת וממערכת הכסף.

עלינו לשאול את עצמנו: האם אנו באמת מיטיבים עם אותו חקלאי שגידל עבורנו את האורז בצידו השני של העולם (במישרין או בעקיפין)? אם כן, כיצד? ואם לא, מדוע אנו מרגישים ראויים לזכות שהוא יגדל עבורנו אוכל בזיעת אפיו?

יחסים אלו קיימים לא רק בין מדינות רחוקות, אלא בחיי היום-יום. אני משלם לאדם על שירות במסעדה. נדמה שהיה שם חליפין הוגן ללא כל דינמיקת כוח. בפועל, הוא משרת אותי בהיעדר ברירות סבירות עבורו. זה עשוי לקרות כתוצאה מהפרשי שער מטבע, שושלות, או מניפולציות כלכליות (כגון השקעה בהייטק). כך, אותו אדם צריך לספק לי שירותים על מנת לשרוד או לשגשג, בעוד אני לא נדרש להציע לו שום דבר ממשי – לא במישרין ולא בעקיפין.

כאמור, לרוב, כיום קיים יחס הפוך בין הון לבין תרומה לחברה. ככל שאדם יותר עשיר, כך הוא *לקח* יותר מהחברה, לא תרם לה. ככל שאדם עוסק במקצוע יותר חשוב וחיוני, שכרו זעום יותר (חקלאי, בנאי, מורה, עובד סוציאלי, אחות, וכו').

תרומת העשיר

ראוי להתייחס למיתוס הפופולרי "נותן להם עבודה". זוהי ההצדקה האולטימטיבית לפעולת היום הקפיטליסט. לפיו, היום "מעניק פרנסה" לפועלים. אלו הפועלים אשר מתפעלים הלכה למעשה את הארגון.

ראשית, ברמה הרוחנית העמוקה ביותר, אדם שיש לו באמת מה להעניק לחברה מתוך חיבור אמיתי אליה, לא מבחין בין נתינה ובין קבלה. לכן, הוא לא טוען שמשום שיש לו כשרון מסוים, עליו לצרוך כמות בלתי מבוקרת של משאבים. נשים לב כי הדמויות המוערכות ביותר בהיסטוריה, הן דווקא אלו שחשו אושר אלוהי כאשר שהו במדבר, או צמו מתחת לעץ.

אמנם, לאנשים שונים יש צרכים שונים בזמנים שונים. אחד מכשלונות הקומוניזם הוא הניסיון למחוק את האינדיבידואל, ולכפות את השוויון באופן מטריאליסטי. כלומר: הקומוניזם ניסה בכוח לכפות שוויון מוחלט. כך, הוא למעשה גם העלה על נס את הכסף והחומריות, רק במובן ההפוך. השאיפה הכפייתית לשוויון מייצרת מצג שווא. לפיו, הדבר הכי מהותי בעולם הוא אם לאדם אחד יהיה 20 מ"ר יותר מאדם אחר. סילוק ההבדל הקטנוני אמור לרפא את החברה. יחד עם זאת,

הפער בין הצרכים האמיתיים של המנהל "המשכיל" ביותר, לבין זה של הפועל ה"פשוט" ביותר, אינו גדול כפי שהוא בא לידי ביטוי כיום.

למעשה הפועלים הם אלו שמפרנסים את הבעלים, ולא להפך. ליתר דיוק, הם פועלים בשיתוף פעולה. כל אחד תורם מכשרונותיו לצורך המאמץ והיוזמה המשותפת. אף אחד מהנוגעים בדבר לא אמור להימצא בסכנה הישרדותית. כמו כן, כל אחד מהם נדרש לעשות עבודה פנימית של כיול התודעה והרצון, אל מול התניות ופנטזיות של חמדנות, כמו גם קמצנות ועצלנות. על כל אחד מהם להבין מהי טובתו האמיתית, וכיצד היא מסונכרנת עם טובת הטבע וטובת האחרים. במצב כזה, הבעלים והפועל יוכלו לחיות ברווחה ללא המדידה הכפייתית של המעשים. שניהם יפעלו באופן טהור מתוך המניע הבלתי תלוי.

אחת ההצדקות לניצול המאסיבי של פועלים בעולם השלישי, היא שהעולם המערבי מאציל עליהם את בשורת הקפיטליזם. כך, הוא מאפשר להם את החסד של המוניטיזציה, והתפתחות הכלכלה המתועשת. יצוין כי לעתים זה נעשה באופן מיסיונרי ממש, שאינו שונה מהותית ממסעות הצלב. אמנם, כפי שצוין, התעשייה והקפיטליזם תואמים שלב מסוים בהתפתחות התודעה, שלא ניתן לפסוח עליו. זהו שלב של נפרדות ואינדיבידואליות. חוגים מסוימים במדינות המערביות מתיימרים להתפתח כיום מעבר לקפיטליזם. זאת בעוד מדינות אחרות עדיין מצויות בתחילתו של התהליך. אולם, באופן פרדוקסלי, זוהי איננה הצדקה להמשך הניצול של אותן אוכלוסיות. מוטב שכל אדם שמבין את חולאי הניצול, יחל להתפתח מעבר להם. יהיו מספיק אנשים שימשיכו לצרוך באופן שיכפה על המדינות המתפתחות לעבור דרך התיעוש.

כמו כן, במצב אידיאלי, תושבי המדינות המפותחות היו יכולים ללוות את תושבי המדינות המפותחות בתהליך זה, באופן בריא. כלומר, הם היו עוזרים להם לא לעשות את אותן הטעויות. כך, ניתן היה לעבור את תהליך האינדיבידואליזם באופן מתון יותר, ללא פגיעה מאסיבית בטבע ובמרקם החברתי. זאת בניגוד לניצול המשאבים וכוח האדם באפריקה על ידי המערב, למשל. כלומר, במקום להצדיק את רכישת הבגדים

מהמזרח משום שכך עוזרים לפועלים להתפרנס, אפשר היה לתרום את הכסף ללא תמורה לארגון שתומך בפיתוח בריא של הקהילות הללו.

מצחיק לראות כיצד רבים מעריכים ומריעים לעושר. העניים נושאים עיניים לעשירים. הצלחה מזוהה עם כסף. אולם, מהי ה"צלחה" הזאת, אם לא עמל של בני-אדם אחרים למען סיפוק צרכיו של ה"מצליחן"? מי מתחזק את אותה הצלחה? אותם העניים. כאמור, הכלכלה היא משחק-סכום אפס, והעושר הוא האפשרות להחליט מה אנשים רבים יעשו. בעצם, מריעים לאדם משום שיש לו הרבה משרתים - והמשרתים הם אלו שמריעים. הכבוד לעושר הינו היפוך של הכבוד לנתינה ועשייה למען החברה. בדיוק כשם שהעושר עצמו הוא היפוך של עשייה נרחבת ונתינה. בהמשך נפרט אודות תכליתו וטבעו הרוחני האובייקטיבי של הכסף. כמו כן, נתאר בקצרה את הפסיכולוגיה של המוסר הכלכלי.

זכות הקניין

לא נוכל להתקדם להבראת החברה אם לא נלמד לראות את כלל התוצר הכלכלי שנעשה עד עכשיו במובן מסוים כנחלת הכלל - לרבות דירות, נכסים, אמצעי-הייצור, מכוניות, וכיוב'. פירות הקפיטליזם הינם, במובנים רבים, נחלת הכלל. מבחינה מסוימת, כל מה שהופק בעבר הופך למשאב קיים, כמו האדמה הקיימת. כדי להבין זאת, עלינו להבין את המורכבות והשרירותיות של כל מדידה של ערך ורכוש שנעשתה עד לרגע נתון.

כאמור, מנקודת מבט נאיבית של תודעת העבד, נכס כלשהו שייך למי שרשום כבעלים שלו בארכיבי הבנק או הממשלה. בפועל, ניתן לחשוב שהבניין שייך לפועל שהניח לבנה אחר לבנה כדי לבנותו, לפחות כפי שהוא שייך לזים ש"לקח הלוואה" מחבריו בבנק. תובנה זו מחייבת שינוי תפיסה בנוגע לערך, בעלות, ורכוש. נשים לב, שזהו שינוי שתוצאותיו מיטיבות עם הרוב המוחלט של האנשים. שוב - אין כאן קריאה לשיוויון כלכלי מוחלט. על החלופות המוצעות יפורט בהמשך.

בשלב זה, כל שנדרש הוא לפרק את התפיסות המרובעות והנוקשות שיש לנו בנוגע לכלכלה ולזכות הקניין.

מה קרה בכלכלה האמיתית כשנבנה בניין? בכלכלה המדומה מישוהו "לקח סיכון" והלוואה (לרוב הוא יודע שאין שם באמת סיכון. הפרויקטים הגדולים ממומנים על-ידי הבנק. כלומר, על-ידי הקולקטיב). בכלכלה האמיתית, היזם התעסק בבירוקרטיית וניהול. הכישור שיש לו הוא לתמך מערכת, אותה מלכתחילה יצרו הוא וחבריו. הבנאי, לעומתו, ממש בנה את הבניין. הייצוג של הערך שמוצמד לכל אחד מהם שרירותי לחלוטין, ומושפע מאין ספור מניפולציות. כלומר, "השכר" של הפועל לעומת "הרווח" של היזם. לבטח שאינו דיבר אלוהי או חוק טבע שלא ניתן לעבור עליו. אין כאן כוונה לזלזל בחלקו של היזם או המנהל, אלא להבין שמתקיימת שם שותפות.

לפיכך, אין חשש לפגיעה בזכות הקניין, בכל הנוגע לחלוקה מחדש של המשאבים (והאדמות בפרט). זכות הקניין תמיד מוגבלת. שוק חופשי איננו מן האפשר. האפשרויות אינן הגבלה של הקניין או אי הגבלה שלו. אלא, ישנן שתי אפשרויות.

במצב הקיים, קומץ בני-אדם הפועלים מהמניע התלוי, רוכשים עוד ועוד אדמות בחסות החוק. כך, באמצעות המערכת הקיימת, הם מגבילים את זכות הקניין של רבים לכדי אפס נכסים. שכן, אמנם הרבים מורשים לרכוש לעצמם אדמה מבחינה חוקית, אך לא באמת מסוגלים לעשות זאת מבחינה כלכלית.

במצב אחר, הרבים מונעים מהמעטים להשתלט על עוד ועוד אדמות באמצעות החוק או ההסכם הכלכלי הקולקטיבי. בכך, הם מגבילים את זכות הקניין של המיעוט, באופן שמרסן חזירות אך לא מונע מהם נכסים כליל.

השאלה היא לא האם להגביל את זכות הקניין או לא. אלא, מי יגביל את זכות הקניין של מי ובאילו אמצעים (חוק או מערכת הכסף). אנו מכנים "שוק חופשי" מערכת הסכמים כלכלית בה אין הגבלה על נכסים באמצעות החוק, אלא באמצעות כוחות השוק. אך גם כוחות השוק הם סוג של חוק – ההבדל בין אמצעי ההגבלה השונים הינו בעיקר סמנטי.

במילים אחרות, אם העניים לא מגבילים את זכות הקניין של העשירים באמצעות החוק, אז העשירים יגבילו את זכות הקניין של העניים באמצעות הכסף.

יצוין כי בכלכלה מבוססת-רצון, ההגבלה אינה רלוונטית לאף-אחד מהצדדים. החוק המדיני בכלל נדחק לפינה, לטובת כיוול התודעה בן-החורין של כל אדם. המטרה של תת-סעיף זה הינה בעיקר לפתוח את המחשבה. מטרתו איננה להציע חוק פוליטי מסוים שישנה את המערכת הכלכלית מבחוץ.

כלכלה חופשית איננה מן האפשר. זאת מפני שכולנו חולקים את כדור-הארץ, את משאביו, ואת המערכת הכלכלית שאנו מכוננים. כל פרט בכלכלה תמיד משפיע על כל שאר הפרטים. הערכות ההדדית איננה רק רעיון חברתי או רוחני יפה, שניתן לבחור אם ליישמו או לא. אלא, היא טבועה לעצם הקיום שלנו. כאמור, כלל המציאות הגשמית הינה זירת התאמנות, ביטוי של הרוחי. בפרט, במובן מסוים הכלכלה הינה המישור החומרי ביותר. לכן, ניתן לעשות בה את ההתאמנות הרוחנית הגבוהה ביותר. על כך יפורט בהמשך.

לדוגמא: נניח שיש קבוצה של אנשים שמעשנים סיגריות, וקבוצה של אנשים שלא מעשנים. המעשנים פועלים להקצות אדמות לגידול טבק, מקימים מפעלים לשם כך, ומגייסים עובדים באמצעות מערכת הכסף. כך, הצריכה של אותו מוצר תשפיע על המערכת הכלכלית בכללותה, ותיצור עליה עומס. כך, היא תשפיע גם על אלו שאינם מעשנים. כמובן שישנו ההיבט של עצם החשיפה של הלא-מעשנים לעישון. העשן מהסיגריה מגיע לאוויר שכולנו נושמים. זוהי רק דוגמא אחת מיני רבות. הדוגמאות אינן מוכרחות להיות לגבי הרגל שיש קונצנזוס לגבי היותו מזיק. עלינו לזכור שכל פעולה שלי בכלכלה משפיעה על כלל הכלכלה.

דוגמא נוספת היא הדוגמא של שני אנשים ולהם שני בתים (אחד לכל אחד). האחד שמח בחלקו, ואילו השני מעוניין להיות הבעלים של שתי החלקות. הוא מעוניין לגרום לשני לשלם לו דמי שימוש בחלקה. אם הוא יפעל לכך בקדחתנות, הוא יוכל במוקדם או במאוחר לכוון מערכת שתכפיף את

אדמתו של השני למרותו. הראשון ששמח בחלקו, יהיה אנוס להתחרות על-מנת לשמור על חלקתו הקטנה.

במילים אחרות, התחרות כופה את עצמה גם על מי שלא מעוניין להתחרות. נובע מכך שהחמדנות כופה את עצמה, דרך האנשים שנכנעים לה, על המסתפקים במועט.

נשים לב: גם אם היינו לוקחים לסוחר עבדים את העבד שלו, הוא היה מתקומם שזו פגיעה בזכות הקניין שלו. זוהי למעשה מלחמת האזרחים בארה"ב. במקרה זה, חלק גדול של האזרחים האמינו שביטול העבדות יזיק עימם (בין היתר, משום שלא הבינו את ההשלכות החברתיות והרוחניות של התופעה).

לעומת זאת, נחשוב על מצב בו הקולקטיב מחליט לחלק מחדש את הקרקעות ואת הבתים. כלומר, לבטל את הרעיון של שכירות ושל משכנתא. מצב זה ייטיב עם מרבית האנשים. על כך יפורט בהמשך. נזכור שבעלות על קרקע היא במהותה זכות שימוש בדבר-מה שהיה קיים מאז ומתמיד. זוהי זכות שימוש המוענקת ליחיד על-ידי הקולקטיב, לפי הסכם מסוים, תלוי זמן ומקום.

עלינו להבין כיצד להשתמש בעושר החברתי שנוצר על-ידי הדורות הקודמים. מצד אחד, באופן שלא ידרוס את זכות הקניין הקיימת, ולא באמצעות אלימות ומהפכות. מצד שני, באופן שעדיין יאפשר אוורור של המערכת הכלכלית הקיימת ותפיסותיה הנוקשות. מערכת זו נמצאת בתהליך התפוררות איטי, המשפיע על עשירים ועניים כאחד.

עלינו להחזיק את שני הקצוות של זכות הקניין. במובן מסוים, יש משמעות לרישום וההסדרה של הרכוש שהתקיים עד עכשיו. שכן, בני-אדם רבים פעלו לאור ההסדרה הזו. מצד שני, אותה הסדרה הייתה נתונה לאינספור משתנים ומניפולציות, באופן שהפלה רבים. כך, עלינו לשאוף למצב שלא ידרוס את זכות הקניין הראשונית של כל אדם באשר הוא לזכות לחיים וביטחון. שכן, אם לא נעשה זאת באופן מודע, תמורות ואסונות חברתיים יכפו עלינו לעשות זאת. בהמשך תתאורנה דוגמאות קונקרטיות.

העושר כרוך בניצול

אם לנסח זאת בפשטות: העושר כרוך העוני, והעוני כרוך במלחמה.

המונחים עוני, מלחמה, ועושר, מתייחסים כאן למובן הרחב: עושר עשוי לתאר גם בורגנות מערבית "רגילה"; עוני עשוי לתאר מצב הישרדותי, בו יש אוכל על השולחן, אך גם משכנתא, שכירות או חובות; ומלחמה עשויה לתאר גם משבר כלכלי, משטר אפל, דיסטופיה טכנולוגית, אסון אקולוגי, הידרדרות בריאות הנפש, וכן הלאה.

במקרים רבים, העושר כרוך בפשע ממשי. למשל: שוחד, הונאה, העלמת מס, וכן הלאה. ברוב המקרים, הוא כרוך בפשע מוסרי מובהק (למשל: מניפולציה שיווקית, ניצול של פרצות בחוק על חשבון אחרים והטבע, ייצור של דבר מה מזיק, וכן הלאה). בשאר המקרים, הפשע הוא פשוט עצם העיוות, שמקנה לאדם מסוים לגיטימציה להשתמש בכמות בלתי-מבוקרת של משאבים. זאת למרות שכל פעולה שלו, שהקנתה לו את העושר הזה, הייתה תלויה במידה רבה בפעולתם של אנשים רבים אחרים. אנשים אלו חיים במצב כלכלי הישרדותי.

הכרה במציאות הכלכלית

במקרים רבים, ניתן למצוא חוסר הלימה בין הניצול הנדרש לצורך חיינו הכלכליים, לבין האמונות שלנו בדבר ערכים חברתיים או פוליטיים.

עלינו להבין שמה שלא אפשרי לא אפשרי. אם ננסה לייצר מציאות כלכלית שאיננה אפשרית, בהכרח ניצור מצב של ניצול של הטבע, של אחרים, ושל עצמנו. הוזה אומר: יש לנו פנטזיה מסוימת אודות מצב כלכלי אידיאלי. במצב זה, אנו צורכים כמות מסוימת של משאבים, מבלי שתהיינה לכך השלכות על עצמנו ועל החברה. אך למעשה, בכלכלה פועלים חוקים אובייקטיביים כמו חוקי הטבע.

תנועות כלכליות פסאודו-חברתיות בימינו מבקשות ליצור "כלכלה חדשה", ללא כל שינוי באורח החיים. במקרים רבים הן משליכות יתרון על "הטכנולוגיה" שתאפשר זאת. תנועות משיחיות אלו מדלגות על השלב ההכרחי של כיוול תודעת היחיד, וכיוול בחירותיו הכלכליות והתרבותיות. במקרים אחרים, תנועות מסוימות פשוט לא מבינות שכשלים רבים מובנים לתוך הנחות היסוד של המערכת. למשל: תנועה שמבקשת "להגביל את מחירי השכירות באמצעות התערבות ממשלתית". תנועה שכזו לא מבינה כיצד פועלים כוחות השוק. כלומר, שעצם העובדה שאדם אחד משלם לאדם אחר עבור הזכות להימצא במקום מסוים, מכילה כשל כלכלי. על כך יפורט בהמשך.

נתאר דוגמא נוספת למצב שהינו בלתי-אפשרי. אנו חושבים שאנו רוצים לאכול כמויות גדולות מדי של מזון, ללא תלות בעונה או במיקום הגיאוגרפי, ועדיין להישאר חטובים, בריאים, לא לכולות אדמות רבות מדי לחקלאות, לא לפגוע בבעלי-חיים, ולא לנצל פועלים עניים. אך הדבר איננו מן האפשר. אז אנו מוצאים את עצמנו במעגל של פעילות גופנית מוגזמת, ניתוחים פלסטיים, דיונים פרלמנטריים לגבי מדיניות חקלאית וזכויות עובדים, הפגנות ושביתות, שיעבוד לעבודה מוגזמת שאנו לא אוהבים, וכן הלאה. כל זה בשביל לא לשנות את ההרגל הבלתי-אפשרי שלנו.

מעגל זה מתקיים בחסות הדימוי השקרי בתודעתנו, אודות מה במציאות אפשרי ומה בלתי אפשרי. לא כל שכן – אנו לא באמת רוצים לצרוך כמות זו של משאבים. רצון זה הינו מותנה, ונוצר על-ידי תפיסות, התמכרות, הרגלים, דימויים, ורגשות.

ניתן למצוא דוגמא לניסיון לאפשר את הבלתי-אפשרי כמעט בכל ביטוי של הכלכלה המודרנית. דוגמא נוספת היא מכוניות. נדמה לנו שאנו רוצים לנסוע ברכב הפרטי שלנו ולא באוטובוס, משום שזה נוח, יעיל, וכיוב'. לפיכך, אנו מנסים לייצר מצב שמאפשר זאת. אולם, אנו בהכרח פוגשים מציאות של פקקים, של היעדר חניה, ושל המשאבים הנדרשים לצורך הביטוח, הדלק, וייצור המכונית. נוסף על כך, ישנן ההשלכות העקיפות של תעשיית הנפט, שבסוף מתדפקות על דלתותינו (למשל: מלחמה).

דוגמא נוספת: אדם ממעמד בינוני-גבוה מאמין שהוא אוהב בדעות ליברליות והומניסטיות. שכן, הוא מצביע פעם בארבע שנים למפלגה המזהה את עצמה עם ערכים אלו. יחד עם זאת, כאשר הוא משפץ את ביתו היוקרתי ממילא, הוא שוכר את שירותים של פועלים קשי-יום. בכך, הוא למעשה מנציח את מעמד החברתי. בפועל, חייו הכלכליים הם בלתי-אפשריים עם מציאות הומניסטית. אולם, באמצעות מניפולציות תודעתיות שכלתניות שהוא מפעיל על עצמו, הוא לא מכיר בכך.

עלינו להפריד בין דימוי למציאות כלכלית. כלומר, במובן מסוים, לראות את המציאות הכלכלית כמו את חוקי הטבע.

בפרט, בהקשר הכלכלי, עלינו להבין את הרצון לא כדבר מוחלט, אלא קודם כל כבחירה בין חלופות. ייתכן שבתיאוריה היינו רוצים רק לאכול מבוקר עד ערב, ועדיין להיות חטובים, להרגיש הרגשה טובה ולא נפוחה בבטן, לדעת שאין צורך בכילוי אדמות לשם כך, ושיהיו אנשים שרוצים מאוד לעבוד בחקלאות. כך, נדמה לנו, נהיה מאושרים. אך החלופה הזאת פשוט לא קיימת. מה גם, שאילו היינו יכולים לצרוך כמות משאבים אינסופית, מבלי לשאת בתוצאות, רק נדמה לנו שהעולם היה טוב יותר. ברמה העמוקה ביותר, אכילה של כמות מתאימה של מזון, איננה רק תועלתנית לצורך מטרה אחרת. לא רק שההרגשה המיידית והמתמשכת טובה יותר. אלא, עצם הפער הקיים במציאות, הוא למעשה לטובתנו. כאמור, חוקי הטבע שאנו מנסים להפר, רומזים לנו כיצד לפעול. כפי שתואר, אנו זקוקים לרצון מותנה, על-מנת לבחור ברצון האמיתי באופן חופשי.

לדוגמא: נניח שאנחנו קמים בבוקר, ורואים שהקפה שאנחנו שותים נשען על ניצול של הטבע ושל אחרים. למשל, במחיר של כנופיות ילדים קטועי-גפיים באפריקה, או של כריתה מאסיבית של יערות גשם מופלאים. האם אנחנו עדיין רוצים את הקפה? כאמור, עלינו להבין את מושג הרצון לא כדבר מוחלט, אלא כבחירה בין חלופות. נניח שהיינו ממש חווים את הקשר הישיר שבין הקפה (באופן ובכמות שבו אנו צורכים אותו כיום) לבין קטיעת היד שלנו עצמנו – האם היינו רוצים אותו? כמובן שלא.

ניתן לחשוב על זה כך: יש לנו פנטזיה לעופף באוויר. אולם, אנו יודעים שאם נקפוץ מצוק, זה יהיה כרוך בפגיעה פיזית. בכלכלה הגלובלית, הקשרים העקיפים מאפשרים הדחקה זמנית של הקשרים הסיבתיים.

מטרתן של הדוגמאות הקיצוניות הינה להמחיש את ההבדל בין רצון אמיתי לבין פנטזיה. בין מה שאפשרי, לבין מה שאינו אפשרי. ההכרה בחוקים ובגבולות השרויים במציאות לא כובלת אותנו. אלא, היא משחררת אותנו. כך, אנו מסוגלים לעצור רגע את הצריכה האקססיבית, שלא באמת מיטיבה עמנו. אז, נוכל לאזן את הפנאי שאנו מקדישים לכיול התודעה, הרצונות, ובחירותנו הכלכליות והתרבותיות. במורד הדרך נוכל לכוון מערכות, שיאפשרו לנו ליהנות משפע העולם, ללא ניצול של עצמנו, של אחרים, ושל הטבע.

במובן מסוים, יש הבדל בין ניצול הטבע, לבין ניצול בני-אדם אחרים, לבין ניצול העצמי. בחוגים אקטיביסטים רבים יש נטייה לשמור על הטבע, ולהעלים עין מהניצול שמתקיים כלפי בני-אדם, או להפך. למשל, אנו מהרהרים אודות ההשלכות האקולוגיות של טיסה במטוס, אך לא חושבים על עבודת הפרך שנדרשה לשם הפקת הנפט והדלק. ככל שאנו מרחיבים את תודעתנו ופותחים את ליבנו, אנו חווים את הקיום כולו כחלק מאיתנו ואותנו כחלק ממנו. לא כהבנה שכלתנית גרידא, אלא כחוויה ישירה. אמנם, גם באמצעות השכל ניתן להבין את הערבות ההדדית הקיימת בין כל הבריות. אולם, ככל שתובנות אלו לא פוגשות תרגול מתמיד ויום-יומי של כיול התודעה וכיול הרצונות, הן חשופות להטעיות אינספור. הטעיות אלו מוצאות את ביטויין בעשר הנטיות שתוארו בחלק הראשון. כך, אנו נוכחים לדעת שניצול של הטבע הוא כניצול של אמנו. שניצול של בני-אדם אחרים הוא ניצול של אחינו ואחיותנו.

לבסוף, אם העושר הוא הנקודה שבה חיי הכלכליים לא מתאפשרים ללא כפייה כלכלית על אחרים, אזי הניצול מובנה אפרירי לתוך מושג העושר.

מטרתו של כל הנאמר לעיל להראות שהמניע המותנה, בשילוב עם רצונות מדומים, כופה עצמו על הכלל. במקביל, הוא דוחק

את המניע הבלתי תלוי לפינה. כך, נוצרת מציאות כלכלית בלתי אפשרית, שדינה להמיט אסון על היחיד והחברה.

הטרגדיה של העושר

נדגיש אפוא נקודה חשובה ביותר: הניצול לא מחריג את המנצל, אלא חל עליו. כלומר – הוא לא מסב למנצל עליונות רוחנית או אושר גדול יותר מאשר למנוצל. המנצל הוא בעצמו מנוצל.

כמובן שלא העושר בפועל ולא בכוח הינו באמת עושר. הוא לא מעניק יתרון למנצל על המנוצל בשום צורה – זוהי אשליה. כולנו מכירים את הקלישאה על אושרם של העניים במדינות המתפתחות. ואמנם, לא ניתן למדוד את אושרו של ילד מפתח עם איפון במרכז מנהטן, לעומת ילד הודי שמשחק בתוך ערמת חרא. לכל אחד מהם יש מה לתת לשני או ללמוד ממנו. נדמה לנו שלילד ההודי אין בחירה לקנות איפון, ואילו לעשיר יש בחירה ללכת ולשחק בחרא. בפועל, העשיר מוסלל לתוך חיים מסוימים בדיוק באותה המידה. שכן, הסללה תודעתית חזקה לפחות כמו הסללה כלכלית. אמנם, אין להתכחש להבדל בנוחות בתנאי החיים או לתוחלת החיים. אך תכלית החיים לא נמדדת כך. המציאות התודעתית היא-היא זו היוצרת את החוויה האנושית יותר מכל דבר אחר. ייתכן שעדיף לחיות פחות, אך באושר וחופש גדולים יותר. את הנתונים על תוחלת החיים העולה צריך לבחון ביחס לכך שאנו מבליים שני שלישי מחיינו הערים מול המסך. האם אכן חיינו יותר?

במובן זה, שפע שמתאפשר ללא ניצול של הטבע, של אחרים, ושל עצמי, איננו עושר. אלא, זהו שפע בריא, המאפיין את הבריאה. "איזהו העשיר? השמח בחלקו". זוהי איננה קלישאה אודות הסתפקות במועט. אלא, זו התובנה העמוקה לפיה עושר אינו נמדד ביחס לחברה או למה אפשר לקנות. אלא הוא נמדד ביחס לרצונות והצרכים האמיתיים והבלתי מותנים של האדם האינדיבידואלי. כאשר אדם מכייל את רצונותיו, הוא מבין למה הוא באמת זקוק מבחינה כלכלית על-מנת לאפשר את אושרו.

יחד עם הבנה של החוקים הכלכליים האובייקטיביים בנוגע למה אפשרי, מושג העושר מקבל משמעות אחרת לגמרי.

במילים אחרות, אין הכוונה לנקוט בדמוניזציה של העשיר והאדירה של העני. כאמור, הרוע נמצא בפנים. סביר להניח שאותו עני, אם לא היה עושה עבודה פנימית, היה נוהג בדיוק כמו העשיר במקומו. ההבדל ביניהם אינו הבדל ערכי, אלא רק הבדל של נסיבות. יתר על כן, כפי שתואר, מדידת הדינמיקות החברתיות אך ורק באמצעות כסף הינה נטייה מטריאליסטית. שכן, המקור הינו תמיד תודעתו.

במובנים רבים, עולמו של העשיר ושל העני אחד הם. שניהם עסוקים מבוקר עד ערב בכסף, כל אחד בדרכו. יש לגלות אהבה כלפי שניהם. חיבור זה מבקש לחשוף את עצם הכוחות הפועלים בתודעה הכלכלית ובמציאות הכלכלית האנושית, ולא להצביע על אשמים.

הלך הרוח הקרבי בכתביו של מרקס, הוביל לא במקרה למהפכות חיצוניות עקובות מדם. בניגוד להלך רוח זה, עלינו להבין את הניצול כמבני לתוך התודעה האנושית. כלומר, כבעל תפקיד של התפתחות ולמידה מתוך הנפרדות אל תוך החיבור. עלינו להכיר בכך ללא ההיבט הרגשי של כעס, תסכול, או עליונות מוסרית. עלינו להבינו לא כביקורת אישית, אלא כביקורת בונה על תופעה אנושית שחלה על כולנו. זוהי ההבנה לפיה תאים אחדים בגוף מנצלים תאים אחרים בגוף, משום שהם שבויים תחת אשליה. תאים אלו "רואים" עצמם כנפרדים, ומודדים את החליפין ביניהם, באופן שמזיק לכל הגוף. גם אז, הם בסך הכל ממלאים את תפקידם במארג.

כעת נרחיב על הסוג השני של ניצול - זה החל על העשיר והעני כאחד.

ניצול אוניברסלי

לצד הניצול המעמדי, החל על חלקנו, ישנו ניצול אוניברסלי, החל על כולנו.

ברמה הבסיסית, הגורפת, והרוחנית ביותר, כל עוד אדם עושה מעשה מתוך המניע התלוי, מתקיים ניצול. כלומר, כל פעולה שלא היה מבצע אלמלא היה מקבל עליה תמורה, במובן מסוים נעשתה על-ידי אדם מנוצל. ניצול זה מתקיים בראש ובראשונה, לא רק בין אדם לחברו (כלומר, בין אדם מנצל לאדם מנוצל, כמו למשל בין עשירים ועניים). אלא, בין אדם לבין עצמו, בין אדם אל מול הפחדים והתאוות שלו, ובין אדם לבין המערכת הכלכלית (שהוא עצמו מכונן).

כפיית המערכת הכלכלית

נשים לב שמערכת הסכמים כלכלית כופה את עצמה על כלל האנשים המצויים תחת סמכותה. הקלישאה של "חיה ותן לחיות" אינה קיימת כל עיקר. הלא בעצם הנפח שאנו תופסים במרחב, אנו לא מאפשרים לאדם אחר להימצא באותו המקום בדיוק.

אם נשתמש בדוגמא יותר קונקרטית: נדמיין שני אנשים ושתי חלקות אדמה. אחד מהם שמח בחלקו, ומעוניין שלכל אחד תהיה החלקה שלו, איש איש תחת תאנתו. זאת בעוד השני מעוניין לקבל בעלות גם על החלקה של חברו, ולגבות ממנו שכירות. אם האדם התחרותי יפעל לכך בכל כוחו, הוא יכפה על הראשון להתחרות עימו. זאת למרות שהוא אינו מעוניין להתחרות. גם אם הוא יכונן מערכת חוקים שקובעת חוק לזכות לקניין, ויכריח את הראשון לפעול לאורה, עדיין מתקיימת שם כפייה.

ההפרדה בין השוק החופשי לבין כפייה חוקית מיטשטשת, ככל שמעמיקים בנושא. במקרים רבים היא אינה קיימת כל עיקר. אנו רואים כאן שלא רק מבחינת מעשים אנושיים קיים משחק סכום-אפס כלכלי, אלא גם מבחינת הבעלות על אדמה (שכן מספר הדונמים על כדור הארץ הינו מספר סופי). כלומר, מבחינת שני הרכיבים של הכלכלה האמיתית.

המשחק הכלכלי שנקבע על-ידי המניע התלוי כופה את עצמו על הכלל.

לעתים אנו מבלבלים בין גזרת גורל, לבין מציאות שהאדם מכונן. המערכת הכלכלית המסוימת נראית לנו כדיבר אלוהי, כמעט שוות ערך למציאות פיזיקלית. נדמה לנו שהמערכת הכלכלית הנוכחית היא נתון שלא ניתן לשנותו, ויש ללמוד לפעול לאורו, כשם שעלינו ללמוד לפעול לאור כוח המשיכה. עלינו להיזכר בכך שהכלכלה המדומה איננה חוק טבע מקובע, אלא מציאות מתפתחת שמכוננים בני-אדם. זאת בהתאם למצב התודעה שלהם במקום וזמן מסוימים, בהתאם לרוח הזמן, ובהתאם למשימה הרוחנית ההתפתחותית של אותה עת.

יחד עם זאת: את המערכת הכלכלית אמנם כוננו בני-אדם, אך במובן מסוים היא הופכת למציאות הגדולה מהם. דרך מציאות זו פועלים כוחות רוחניים מסוימים (אודותיהם יורחב בהמשך). לפיכך, בטרם מתקיים ניצול מעמדי בין קבוצות שונות באוכלוסיה, מתקיים ניצול של כלל האנשים אל מול המערכת המנצלת. זו המערכת שהם עצמם ייסדו, וממשיכים לכונן ולבחור בה בכל יום מחדש. במקרים רבים, הם עושים זאת באופן לא מודע.

גם האדם העשיר ביותר ובעל ההשפעה החומרית הרחבה ביותר, לרוב אינו מחובר לרצון האמיתי שלו. אלא, הוא שבוי של אינספור תפיסות, פחדים, וטראומות הישרדותיות - בנוגע לכסף, למשמעות החיים, ועוד. במובנים רבים, העשירים הם הקורבנות הראשונים של המערכת הכלכלית. מערכת זו מתגמלת ומזינה את החלק ההישרדותי והחמדן שבהם. זאת על חשבון חדוות החיים הפשוטה, שהיא מנת-חלקו של כל אדם. על-מנת להיווכח בכך ניתן להסתכל על פעוטות, בטרם הגיעו אליהם מושגים של כסף, יוקרה, וכיוב'. לחילופין, ניתן להרהר בקלישאה הפופולרית, אודות אושרם של העניים במדינות המתפתחות.

הדימיון בין העשיר והעני

כאמור, במובנים רבים, עולמו של העשיר והעני אחד הם. התודעה של שניהם עסוקה באופן כפייתי מבוקר עד ערב בכסף. אמנם, חייו של העשיר נוחים יותר מבחינה חומרית.

אולם, מה שקובע את אושרו של האדם הוא בראש ובראשונה מצב התודעה שלו, ורווחתו הנפשית. נציין בקצרה כי רווחה כלכלית מסבה אושר רק עד רמה מסוימת - זוהי הרמה בה אין האדם מצוי במירוץ הישרדותי פיזי מתמיד. מעבר לכך, השפעה הופך לעודף. הוא אינו משפיע עוד על האושר, ואף מפחית אותו. טענה זו מגובה מחקרית, במונחים של שכר חודשי מסוים, שממנו והלאה אין השפעה על האושר. כאמור, השכר החודשי הינו מושג של הכלכלה המדומה, המייצג את הרווחה הכלכלית הדרושה בכלכלה האמיתית. כלומר, את כמות המעשים שבני-אדם אחרים עושים עבור אדם מסוים. מורים רוחניים במהלך ההיסטוריה אף טענו שבמובנים רבים, רווחה כלכלית אפילו מהווה חסם לרווחה נפשית ורוחנית.

הניצול האנוניברסלי חל על כולנו, עשירים ועניים כאחד. כולם כפופים לאותו שיעבוד תודעתי שכופה מערכת ההסכמים הכלכלית. במובן מסוים, אותה מערכת הפכה לישות הקיימת בפני עצמה (על אף שיוסדה ונוהלה בידי בני-אדם).

שכן, גם העשיר לא היה מבצע את אותן פעולות בחייו, אילו לא היה מקבל על כך תמורה כלכלית. במובן זה הוא משועבד למערכת שהוא עצמו מוביל.

הניצול האנוניברסלי הוא תולדה בלתי-נמנעת של הכורח לייצר. הווה אומר, של מדידת המעשים, והתנייתם בקבלת תמורה. כל עוד שורש המערכת הכלכלית הוא מדידה של מעשי-האדם בכל אמצעי שהוא, ייווצר במסגרת המערכת הזו מצב בו בני-אדם רבים פועלים מהמניע התלוי.

כאמור, בכל הנוגע למה שניתן לכנות כ"כפייה כדרך הטבע" - הרי שלא מתקיים שם ניצול. שכן, במקרה זה אין למי לבוא בטענות - לא למערכת ולא לאדם ספציפי, לא לממשלה, לתאגיד או לארגון. כלומר, אם האדם נדרש לטפח עץ תפוחים על-מנת לאכול, משום שכן פועל הטבע, זהו אינו ניצול.

העניין אף עמוק מהמתואר לעיל. האדם חי במצב תודעתי של קללת "בזיעת אפיק". הוא מאמין שהיה מוטב אילו האוכל היה

מופיע על שולחנו, במקום שיידרש ללקטו או לגדלו. אולם, אמונה זו טעות ביסודה. כאמור, אנו למעשה רוצים לעשות למעננו ולמען אחרים האהובים עלינו. אנו רוצים להתחבר לעץ התפוחים דרך עבודה וטיפוח. איננו רוצים רק את התוצאה הסופית – את הפרי – כפי שאנו נוטים לפעמים להאמין. לשם כך עלינו לעבור תהליך כיוול תודעתי. כלומר, להתעלות מעבר לדפוסים הקיימים של נפרדות מהאחרים, מהטבע, ומעצמנו. כך, ניזכר כיצד לשמוח בכל עשייה, קטנה כגדולה. אם נפרק דפוסים חשיבתיים מותנים, נוכל למצוא את החדווה שבפעולות שאנו תופסים כמטלות.

לדוגמא: אדם נדרש לנקות אחר הצרכים של צאצאיו. גם אם זו אינה משאת נפשו, זוהי כפייה כדרך הטבע. לכן, לא מתרחש שם ניצול. מנגד, אדם אחר כפוי לפעול לפי החוקים הכלכליים של מערכת הסכמים מסוימת. מערכת זו הינה מעשה ידי אדם, ולא חוק טבעי. הוא כפוי להשתתף בה, מבלי שניתנה לו חלופה, שתאפשר לו להיות כפוף אך ורק לחוקי הטבע. במקרה זה, מתרחש ניצול. מעבר לכך, אדם הלומד למצוא את החדווה האמיתית שבניקוי הצרכים של צאצאיו, מבין שכפייה כדרך הטבע לא קיימת כל עיקר. זאת בדומה לנזיר, המנקה את מנזרו, ומרגיש שהוא עושה עבודת-קודש. הניצול האמיתי היחידי הוא זה שבני-האדם כופים על עצמם.

גם העשיר וגם העני סובלים מהניכור שמאפיין את היחסים העסקתיים. על כך יורחב בהמשך.

ברירה כלכלית

יש להבהיר הבחנה חשובה בין שני תת-סוגים של ניצול אוניברסלי זה: ניצול עם ברירה לעומת ניצול בלי ברירה.

כאמור, ניצול אוניברסלי מתרחש כאשר אני עושה מעשה שלא הייתי עושה ללא תמורה כלכלית. במקרה של ניצול עם ברירה, לא הייתי מחויב לעשותו. אלא, בחרתי לעשות אותו מתוך שיקול רווח-הפסד. החלטתי לעשות מעשה שאין ברצוני

לעשות, כי אני מעוניין להשיג משהו שלדעתי יסב לי אושר. לדוגמא: כאשר אני מעוניין בעגבנייה מזן מיוחד שגידל השכן, ייתכן שאני עושה דבר-מה עבורו, על מנת שיעניק לי אותה.

במקרה זה, אני בוחר לעשות פעולה כלשהי על-מנת לזכות בגישה לעגבנייה. גם אם לא הייתי מבצע אותה ללא התנייה בתמורה כלכלית, עדיין בחרתי ברמה מסוימת לעשות אותה. זאת למרות שאם אחקור את תודעתי לעומק, אגלה שאני חוטא באופן מאוד מעודן למהותי הפנימית. שכן, בסופו של יום, יש אופן בו אוכל גם לזכות בעגבנייה מספקת, וגם לבצע פעולה שהייתי מבצע מתוך רצון חופשי.

יתרה מכך, סביר שהשכן יתנה את מסירת העגבנייה בתמורה כלשהי. כפי שראינו לעיל, התנייה זו היא אמנם אינה יעילה, ומבוססת על הנחות יסוד רבות של נפרדות. אולם, לא סביר לדרוש מכל אדם שימסור את תוצר עמלו לכל דורש ללא תנאי. שכן, דרישה שכזאת היא בעצמה ניצול. הניצול האוניברסלי כאן הוא מורכב יותר, ותלוי הקשר.

ניתן לשאול: מדוע יש כאן ברירה? שכן, אנו חייבים לאכול משהו. לפיכך, אין לנו ברירה.

הנקודה היא כזו: אם יש אלטרנטיבה בה אני יכול לבחור להיות כפוף לטבע במקום לאדם אחר, אז הבחירה שלי להיות עם אותו אדם ביחסי חליפין הינה במובן מסוים חופשית. למשל, אם יש לי זכות לאדמה, עליה אוכל לגדל את העגבניות הרגילות שלי. אז, אני "בוחר" לפעול מהמניע התלוי. על אחת כמה וכמה כשלא מדובר באוכל. אלא, כאשר אנו בוחרים לעשות פעולות מותנות על-מנת לקבל בטיסות, מסכים, בידור, וכיו"ב.

המקרה שונה בתכלית כאשר אני כפוף למערכת הסכמים כלכלית, שלא מותירה לי אף חלופה אחרת. זהו ניצול שלא מותיר ברירה. נניח שמערכת הסכמים מסוימת, מקנה זכות משפטית על כלל הקרקעות לגידול עגבניות לאדם מסוים או קבוצת אנשים. בכך, היא מונעת ממני את האפשרות להימלט מגבולות מרותה. היא לא מאפשרת לי להכפיף את עצמי ואת קרוביי חזרה לחוקי הטבע. הווה אומר, אם אין לי גישה לאדמה שאני רשאי לעשות בה כרצוני, המערכת לא מותירה לי

את האפשרות לגדל את העגבנייה בעצמי. במקרה זה, על-מנת לאכול, אני מוכרח לבצע פעולה שאיני מעוניין לבצע. אותה מערכת אוכפת זאת בכוח הזרוע. כמובן ש"המערכת" היא בסך-הכל בני-אדם.

במילים אחרות, יש הבדל מהותי בין פעולה שנעשית מתוך המניע התלוי לצורך הישרדותי בסיסי, לבין פעולה שנעשית מתוך המניע התלוי לצורך מותרות. כאמור, ברמה העמוקה ביותר אין באמת הבדל. למרות שנדמה לנו שאנו עושים עסקה טובה כשאנו משעבדים את רצוננו לטובת תמורה חומרית כלשהי, המציאות תלמד אותנו במוקדם או במאוחר שהמחיר עולה על התועלת.

הניצול מובנה לעצם השימוש בכסף

ישנן קלישאות רבות בנוגע לכסף, כגון: "אין בושע בלקבל כסף", "זה צודק לקבל תמורה על המעשים שלך", "כסף הוא אנרגיה", "כסף הוא לא טוב או רע אלא כלי, תלוי מה עושים איתו". מנגד, ישנן קלישאות בסגנון של "כסף הוא שורש כל הרוע". לרוב, קלישאות אלו מלוות ברגש של אשמה, הצטדקות, האשמה, או קנאה. אולם, דיוננו כלל אינו מתנהל ברמה רגשית זו. איננו עוסקים בהאם טוב או רע לגבות כסף ברמה האישית. אלא, אנו שואלים על מה מצביע עצם הדחף לגבות כסף, מה פשרו האובייקטיבי, וכיצד פעולה זו משפיעה על עצמנו, על בני אדם אחרים, ועל הטבע.

שתי מסקנות מצביעות על כך שהניצול מובנה לעצם השימוש בכסף. האחת, שכאשר ישנה גבייה של תשלום, המניע התלוי כמעט תמיד פעיל, לפחות במידה חלקית. שנית, גם אם הוא איננו פעיל אצלנו באופן ישיר, הגבייה תגרום לכך שהוא יהיה פעיל אצל אדם אחר. כלומר, כאשר אנו לוקחים חלק במערכת כלשהי, אנו תומכים בה במידה מסוימת. לכן, בכך שאנו משתמשים בכסף, אנו למעשה לוקחים חלק בכל הבחירות הכלכליות שמתבצעות באמצעותו. הכסף אינו אמצעי נייטרלי. נרחיב על כך.

אדם גובה תשלום על פעולה שהוא מבצע. עצם הגבייה מלמדת על הפרדה שהוא מבצע בתודעתו. זוהי הפרדה בין מעשה שהוא עושה בשביל עצמו, לבין מעשה שהוא עושה בשביל אדם אחר. בגביית התשלום, הוא למעשה דורש תמורה עבור המעשה שלו. זאת בשונה ממעשה שהוא עושה עבור עצמו, ומסב לו עונג ישיר. הורה, לדוגמא, לא דורש תשלום מבנו על החלפת חיתולים. אלא, ממי שנדמה כאדם זר לו, כנפרד ממנו. כמובן שבמצב אידיאלי, נפרדות זו אינה קיימת.

יתרה מכך – גם אילו לא הייתי מבצא את ההפרדה, עדיין הייתי לוקח חלק בפעילות המניע התלוי באנושות. נניח לצורך הדוגמא שאני גובה תשלום עבור דבר שאני אוהב לעשות. כביכול, אין הפרדה בין האהבה למעשה לבין הפעולה. אפילו נניח שגם האדם שמשלם לי השיג את הכסף הדרוש, באמצעות משהו שהוא אוהב לעשות. יחד עם זאת, איפשהו, במורד הדרך, יהיה אדם שהיה כפוי לעשות דבר-מה על-מנת לאפשר זאת.

לדוגמא: אני מלמד קורס יוגה. התלמיד שלי משלם לי באמצעות כסף שהרוויח בחקלאות. שנינו אוהבים את מה שאנחנו אוהבים. עדיין, יהיה מי ששילם לו על התבואה משום שייצר נשק, או אפליקציה שמוכרת פרסומות לילדים. אופיו הבלתי-אישי של הכסף גורם לכך שדולר שמייצג סחר בסמים, זהה לדולר שמייצג גידול עגבניות אורגניות.

ככל שהעשייה שלנו מותנית בקבלת תשלום, היא מתווכת על-ידי מערכת הכסף. גם אם אנו פועלים מתוך המניע הבלתי-תלוי, היא תגרום לכך שאדם אחר יפעל מתוך המניע התלוי.

באמצעות המדידה המופשטת נוצר בהכרח מידור. במסגרתו, אדם שאינו מצוי עימי ביחסי גומלין ישירים מייצר עבורי דברים. לפיכך, לא רק סוחרי נשק פועלים באופן פתולוגי בכלכלת הכסף הריכוזית. אלא, כל אחד ואחת מאיתנו. כולנו נהנים מפירותיה, ולכן במידה מסוימת, משתפים פעולה עם כל מי שמשתתף בה.

במילים אחרות, בתוך עצם מערכת הכסף מוטמע ומובנה ניצול של בני-אדם אחרים והטבע. לא ניתן להימלט ממנו. לא כל

שכן, הוא תמיד ייווצר כל עוד קיים הכורח לייצר. כלומר, כל עוד מספר רב של אנשים ידרשו תמורה עבור הנתינה שלהם. לכן, אכן יש בעייתיות מובנית בכסף. על אחת כמה וכמה כאשר מדובר בעושר מופרז.

במסגרת מערכת הכסף, אנו האדם לכוון את פעולותיו באופן שיבטיח לו תמורה מוניטרית. זאת למרות שסוגים רבים של תרומה רבה לחברה כלל לא נכנסים לתוך המדידה המוניטרית. לדוגמא: פעולות הנעשות לטובת משפחה, חברים וטובים, ומעשים ספונטניים של אדיבות.

יודגש כי אין הכוונה שעלינו לחוש אשמה בכל פעם שאנו משתמשים בכסף. אלא, להבין את מורכבות המארג החברתי שאנו מצויים בו, וליצור את החדש בהדרגה איטית.

ברור שהשאיפה היא למצב תודעה שכזה: אני פועל מתוך רצון חופשי להיטיב עם הטבע והאחרים כי הם חשובים לי ואני אוהב אותם, כי אכפת לי, ולא כי אקבל על זה משהו. אני מעוניין לקבל בדיוק את מה שאני זקוק לו לצורך רווחתי ושביעות רצוני. מתוך הרגשת חיבור לטבע ולאחרים אני מעוניין לגזול מהם דבר-מה עבור עצמי. אני מעוניין לתת כמה שיותר מכשרונותי, מטעמים דומים, של חיבור ואהבה, וגם של חירות וביטוי היצירתיות שלי בחיים הללו. אנו כאנושות עוד רחוקים מכך – אך השאיפה צריכה להיות לשם. בהתאם, נחשוב על מטבע מקומי, או קריפטוגרפי, למשל. גם אם יש להם סגולות מסוימות, לכלכלה מקומית, קהילתית, וסביבתית יותר, או שקופה ולא ריכוזית, עדיין חסרה השאלה התודעתית בקשר למדידה עצמה.

הימנעות מניצול

הנימוקים להימנעות מניצול הם אגואיסטים ואלטרואיסטיים כאחד.

ישנה אהבת הרע, והרחבת העצמי כך שיכלול את האחר. כלומר, אכפתיות. אך זוהי רק סיבה אחת שלא לנצל אחרים.

הסיבה השנייה היא תועלתנית ואנוכית לחלוטין. שכן, כל עוד יתקיים ניצול בחברה, החברה תשאף להשתחרר ממנו. זאת באמצעות תנודות כאלו ואחרות, שישפיעו על המנצל והמנוצל כאחד. דוגמא קיצונית לכך הינה הגליוטניות של המהפכה הצרפתית. במילים אחרות, ברמה הכי פשוטה שיש, המנצל גם סובל מהניצול. המלחמות, השיעבוד הטכנולוגי, ולמעשה כל כאוס חברתי לסוגיו, משפיעים על חייו באופן ישיר. כמו כן, עצם היותו מנצל מצביעה על הרגשת הנפרדות שהוא חווה מהעולם. הצורך שלו לקבל, ולצבור עוד ועוד מבחוץ, מצביע על היותו מצוי בתודעת מחסור.

יודגש שנית כי למעשה אין דואליות בין אגואיזם ואלטראיזם. מלכתחילה המנצל הוא מנוצל בעצם ניצולו, שכן הוא חסר את הרגשת החיבור והאהבה שאין מתגמלת ממנה. כאמור, ההפרדה בין טובתי לבין טובת האחר והטבע הינה מלאכותית מלכתחילה. היא קיימת רק כל עוד תהליך הכיול התודעתי לא הבשיל לכדי הכרה בעובדת היותנו מחוברים ותלויים זה בזה. לפיכך, המנצל דומה למכור, או לאדם בעל ליקוי נפשי.

לסיכום, הבזבוז והניצול הן תולדות הכרחיות של מדידת מעשי האדם בכל אמצעי שהוא. במובנים רבים, עצם החיים המערביים מתאפשר רק בזכות ניצול משווע של אנשים אחרים ושל הטבע. לכן, אין טעם לדבר על מוסר חברתי, כל עוד לא משנים את הכלכלה מהשורש. על-מנת להתקדם לעבר חירות אמיתית, עלינו לכייל את תודעתנו. בין היתר, עלינו להבחין בין פנטזיה שאינה אפשרית, לבין הרצון והצרכים הממשיים שלנו. זה נכון באופן כללי, ובכל הנוגע לכלכלה בפרט. כל עוד לא נפרוץ את מעגל הקסמים הזה, ניוותר שבויים של המערכת הנוכחית. שבויים של התאוות שלנו, ושל השלכותיהן.

הבזבוז והניצול אינם רעים כשלעצמם, אלא שלב הכרחי בדרך. הם מגלמים את הנפרדות. הם אף מילאו את תפקידם נאמנה, ויצרו שפע חסר תקדים. כיום, במידה מסוימת אין עלינו לייצר ולו מוצר אחד נוסף. אלא, לעצור וללמוד לנהל את המשאבים שכבר ברשותנו, בצורה מיטיבה עם כלל הבריות.

כפי שנראה להלן, הניצול אינו מתרחש בהכרח בין היזם לפועל. אלא, הצורה המובהקת שלו היא הבעלות על אדמה של אדם אחר. יש הבדל מהותי בין אמצעי הייצור (כמו למשל מפעל) לבין האדמה הקיימת. גם מכונות ומפעלים הינם מעשה ידי-אדם - אך לא האדמה. הוזה אומר, יש הבדל בין הניצול הקשור לתוצר של מעשים, לבין ניצול הקשור לבעלות על אדמה (אלו שני הרכיבים הבלעדיים של הכלכלה האמיתית). למעשה הצורה המובהקת ביותר של העבדות המודרנית, כרוכה בשאלת הבעלות על אדמה. כמובן שזוהי הצורה הגשמית של העבדות; שכן, ברמה הרוחנית, כלל בני-האדם מנוצלים על-ידי ישויות הבורות, התאוות, והפחדים שלהם.

שכירות ועבדות

כעת, נחזור לשאלת הבעלות על אדמה.

במובנים רבים, המתואר לעיל עסק בכסף כמייצג תוצר של מעשים. אמנם - אין זה יעיל שאנשים מודדים ומתנים את העשייה שלהם בתמורה. זה גם מוביל למניפולציות וניצול מסוגים שונים.

יחד-עם-זאת, תיאורטית, האדם המודרני עדיין יכול לבחור לסרב לעשות מעשה כלשהו. במקרה שיבחר לא להרוויח כסף, אף אחד לא מאיים עליו באלימות פיזית ישירה. זאת בניגוד לעבדות במובנה הרגיל, כלומר, בעלות על גופו של אדם אחר. במקרה זה, העבד היה מחויב לעשות את המעשים שהורה לו האדון.

כלומר, האדם המודרני רשאי לפנות חזרה, לטבע שיכלכלו באופן ישיר. כלומר, הוא חופשי. אולם, יש לכך תנאי מהותי: שתהיה לאותו אדם גישה לאדמה, ללא תנאים מקדימים.

כאשר נשללת מאדם הזכות לגישה לקרקע, על גביה יוכל לכוון בעצמו כלכלה, קווי הדמיון לעבדות במובן של בעלות על גוף הם מושלמים. במילים אחרות, הבעלות על גופו של אדם אינה שונה מהותית מהבעלות על מרחב המחיה שלו. על כך יורחב להלן.

כאמור, בעלות על אדמה הינה במהותה זכות משפטית, ולא סחורה כלכלית. הקרקע הקיימת ומשאביה היו קיימים מאז ומתמיד. השיוך המקורי שלהם לאדם ספציפי נעשתה או באמצעות כיבוש אלים, או באמצעות שרירות ילדותית: "הגעתי לכאן ראשון ולכן זה שלי." לאחר מכן, הקרקע נמכרה ונקנתה באמצעות כסף. אולם, גם אם אדם רכש קרקע בכסף שהרוויח, הוא עדיין מחזיק בה מכוח ההסכם הקולקטיבי בנוגע לדבר-מה שקיים שם מלכתחילה. שכן, אותו אדם לא ייצר את הקרקע, וגם לא שילם למישהו שייצר אותה. כלומר, כל האנשים מסכימים שאנשים מורשים לקנות קרקע זה מזה, למרות שמקור הבעלות איננו מעשים של אף אחד.

במהותה, כל בעלות הינה זכות שימוש המוגבלת בזמן. הבעלים של אדמה מסוימת רשאי להשתמש בה למשך כל ימי חייו. במרבית המקרים, במסגרת מערכת ההסכמים הכלכלית הקיימת, הוא אף רשאי להוריש את הזכות למי שיבחר. כך, הוא למעשה מחזיק בזכות השימוש הזו "לנצח". אותה זכות שימוש מוענקת ליחיד על-ידי הקולקטיב, לפי מערכת ההסכמים הקיימת. הקולקטיב הוא זה המעניק את זכות השימוש ליחיד. בדיוק כשם שיחיד מסוים - "הבעלים" - מעניק זכות שימוש לשוכר.

נשאלת השאלה, האם המצב הקיים מיטיב עם הקולקטיב?

כפי שנראה להלן, התשובה היא חד-משמעית לא. מצבם של מרבית האנשים היה טוב יותר, אילו הייתה להם זכות בלתי-מותנית לחלקת אדמה משלהם. אם כן, מדוע הקולקטיב נוהג כך?

מטרתו של תת-סעיף זה הינה לפרק הנחות מובלעות בנוגע לבעלות על אדמה ושכירות, הקיימות בקרב הקולקטיב.

מהי העבדות, במובן הפשטני של בעלות על אדם אחר? נבחן לדוגמא את העבדות בארה"ב.

1. אדם א' (העבד) נדרש לבצע פעולות מסוימות שהורה לו אדם ב' (האדון) מכוח הסכם משפטי כלשהו.

2. לו היה העבד מבצע את הפעולות, היה מצוי בביטחון גופני, מקבל מזון וקורת-גג, כמו גם כמות מסוימת של פנאי, ומורשה להקים משפחה.
3. עבדים מסוימים רשאים לבחור בין מגוון פעולות ואחרים מחויבים לעשות פעולה ספציפית.
4. לולא היה מבצע את הפעולות, היה מצוי העבד בסכנה קיומית; זו התבטאה במלקות, רעב או הריגה.
5. הבעלות התבצעה בחסות החוק ובהתאם לדיני-הקניין; שלילת הבעלות של האדון על עבד היוותה ערעור על זכות הקניין שלו דאז.
6. האדון קנה את העבד כדין, בכספו שהרוויח ביושר. השקעה בסחר בעבדים הייתה לגיטימית, ובעלי-עבדים לא היו אך ורק הזדוניים שבאנשים, אלא כולם; אנשים רגילים ומוסריים בהתאם לתקופה, כמוני וכמוך.
7. העבדות התקיימה לאור תורה פילוסופית אתית סדורה אודות מעמדות או גזע האדם, ואמונה שלמה בכך שהסדר החברתי תלוי בה.
8. במרבית המקרים, לא ניתן היה לדמיין את הכלכלה באופן שלא נשען על עבדות.
9. היו מעמדות שונים של עבדים, שנהנו מזכויות שונות (כאלו שהיו מקורבים יותר לאדונים וחיו איתם בבית). התוצר והאדמה היו בבעלות האדון; אך אדונים שונים העניקו תנאי-מחייה שונים לעבדיהם והתייחסו אליהם באופנים שונים ורמות שונות של אדיבות ונדיבות.
10. לעתים העבדים היו מודעים למצבם; לעתים הם כלל לא ידעו שיש ביכולתם לשנות את מצבם או שהוא עשוי להיות אחרת.

ומה מתרחש במודל הקיים של בעלות על אדמה, ובפרט שכירות?

1. אדם א' (השוכר) נדרש לבצע פעולות מסוימות בהתאם למערכת ההסכמים הכלכלית, שבעקיפין יקנו לאדם ב' (בעל הדירה) את הזכות לדרוש מאחרים שיעשו פעולות עבורו (שכן, הוא מקבל שכר-דירה ומסוגל לקנות באמצעותו מוצרים ושירותים).
2. אילו מבצע השוכר אחת מן הפעולות האפשריות, הוא זוכה לביטחון גופני, מקבל מזון, קורת-גג, כמות מסוימת של פנאי, ומסוגל להקים משפחה.
3. השוכר רשאי לבחור מכלל אפשרויות התעסוקה הקיימות בשוק.
4. לולא יבצע אחת מן הפעולות הללו, יהיה מצוי בסכנה קיומית; שתתבטא בהיותו חסר-בית, רעב ונתון לתנודות הטבע, ומוקצה מהחברה.
5. השכירות מתרחשת בהתאם לחוק ודיני הקניין; שלילת הבעלות על הדירה תהווה פגיעה בזכות הקניין של הבעלים.
6. השקעה בדיור הינה לגיטימית, ואנשים רגילים משתמשים בערוץ זה על-מנת להבטיח לעצמם קיום גשמי בהווה ובעתיד (פנסיה). הם עושים זאת כדין, בכספם שהרוויחו ביושר.
7. חוקי השוק שוררים לאור תורה פילוסופית סדורה אודות יעילות השוק החופשי וטבע-האדם האגואיסטי והתחרות.
8. רובנו לא מסוגלים לתאר את הכלכלה באופן אחר.
9. שוכרים שונים נהנים מתנאים שונים וערוצי בידור שונים.
10. לעתים השוכרים מודעים למצבם, לעתים הם כלל לא יודעים שיש אלטרנטיבה או שמשוהו "לא בסדר".

השוכר למעשה נדרש לפרנס בעמלו שני בני-אדם. כלומר, את עצמו ואת בעל הבית. הוא מחויב לעשות זאת רק מכוח בעלות

משפטית של בעל הבית. כלומר, לא מכוח תמורה ממשית שהוא מקבל מעשייה של בעל הבית, לא במישרין ולא בעקיפין. במילים אחרות, בעל-הבית אינו יצרני בשום אופן. הוא לא מפיך לכלכלה דבר באמצעות מעשיו. זאת למרות שבחייו השוטפים הוא צורך תוצרים של מעשים. את תוצרים אלה מממן השוכר-עבד, באמצעות העמל הכפול שלו. כמובן שייתכן שבעל הבית עושה דברים יצרניים אחרים במקביל להשכרה. אולם, עבור החלק בהכנסותיו שמגיע רק מכוח השכירות, הוא אינו עושה דבר.

ישנם כאלו המתבלבלים וטוענים: "אבל אותו אדם קנה את הבית בכסף". הם חושבים לעצמם: אותו אדם היה יצרני בעבר, חסך כסף, וקנה בית נוסף כדין, אותו הוא משכיר. לפיכך, באקט השכירות מתבצע חליפין הוגן. הם לא מבינים את ההבדל שבין מקרה זה, לבין מצב מתמשך של יצרנות בהווה. בהשכרה, העובדה שאדם עשה ותרם לכלכלה בזמן כלשהו בעבר, מקנה לו את הזכות להחזיק לנצח במסמך משפטי, שמקנה לו ולצאצאיו את הזכות העתידית והנצחית רק לקבל מבלי לתת. גם אם אדם קנה נכס שני (או שלישי או רביעי) בכסף, בהתאם למערכת ההסכמים הכלכלית הקיימת, וכעת משכיר אותה לאדם אחר – אין זה מכשיר את השרץ. כאמור, גם סחר בעבדים היה עיסוק לגיטימי.

מה גם, שבמקרים רבים, הבעלים של נכסים רבים גם לא היו יצרנים בעבר. אלא, הם במהותם סוחרים. בעלותם מגיעה מכוח הבקאות שלהם במניפולציות בנקאיות ובירוקרטיות של מימון, היתרים, וכן הלאה. לעתים מכנים אותם "יזמים".

נשים לב – גם הבעלות על אדמה ובתים היא משחק סכום אפס. באופן כללי, אם לאדם כלשהו יש שני בתים, אז לשוכר שלו יש בהכרח אפס בתים. במצב בו לכל בני-האדם יש בית משלהם, לא קיים מצב של שכירות. כלומר, ניתן לחשוב על מצבים כמו החלפת בתים, חופשות, וכן הלאה. ניתן גם לחשוב על מצב בו אדם משכיר את ביתו לאחר, שמשכיר את ביתו לאחר, וכן הלאה. אולם מבחינה מהותית, רכישת בית נוסף כערוץ השקעה מוניטרית, היא תופעה שקיימת אך ורק משום שלאנשים רבים אין בית.

באמצעות חוש האמת, אנו רואים תמונה חיה של בריות המטהלכות על פני כדור-הארץ. האחת הינה עפר ואפר כרעותה. כך, הרעיון לפיו לברייה אחת יש זכות כלשהי על מרחב המחייה של ברייה אחרת, ושלבריה מסוימת אין זכות למרחב מחייה כלל, נראה אבסורדי ומגוחך. לא כל שכן – השוטרים, המגנים בכוח הזרוע ואוכפים את אותה זכות קניין, לרוב מצויים בעצמם במירוץ הישרדותי, על מנת שתהיה להם חלקת אלוהים קטנה תחת השמש.

לפיכך, שכירות היא חד וחלק צורה מודרנית של עבדות.

כאשר אנו מודדים בעלות על אדמה באמצעות כסף, אנו מחליפים זכות משפטית בסחורה כלכלית. במצב זה, אנו מבצעים למעשה חליפין מלאכותי. אמנם זו אינה בעלות חוקית על גופו של האדם האחר, רק בעלות על מרחב המחייה שלו. אולם, השניים לא שונים מבחינתם מהותם, רק מבחינת עצימותם. שכן, אדם לא יכול להתקיים שלא על אדמה, בטח שלא לכלכל את עצמו או אחרים. בשני המקרים האדם נמצא בסכנה קיומית, אלא אם כן יסכים לבצע פעולות מסוימות. זאת בזמן שהגישה למשאבים נשללת ממנו בכוח.

החברה מונעת מאדם את הגישה לאדמה. למעשה, היא מתנה את זכותו לצורך בסיסי זה, בכך שימצא תפקיד בתוך הכלכלה הקיימת. זוהי הרחבה של מושג העבדות. האדם יכול לבחור בין מגוון עבודות. אולם, הוא עדיין נמצא בסכנה קיומית, אם לא יסכים לשתף פעולה עם מערכת ההסכמים הכלכלית הקיימת. כלומר, אם ירצה לעשות דברים בחינם, למשל.

במילים אחרות, העבדות אינה תופעה שיכולה להתקיים אך ורק בחסות חוק ישיר בדבר בעלות על גופו של אדם. אלא, ניתן למצוא דרכים מתוחכמות להכשיר עבדות, ולשוות לה מראית-עין של חירות. אם, למשל, היינו נותנים לעבדים אסימונים לשחק איתם, ולבחור בין תפוח לבין בננה (לאסימונים הללו אנו קוראים כסף).

יודגש כי ישנו הבדל מהותי בין אדם שדורש לקבל אוכל ללא תנאים מקדימים, לבין אדם שדורש לקבל חלקת אדמה וגישה למשאבים ללא תנאים מקדימים. לצורך הפקת האוכל מישוהו צריך לעבוד. לצורך הגישה לאדמה אף אחד לא צריך לעבוד.

לגבי ההסדרים המשפטיים המעשיים, הנדרשים לשם חלוקת האדמה באופן משפטי, יורחב בקצרה להלן.

הכנסה "פסיבית"

אגב, לא רק שכירות, אלא הכנסה פסיבית מכל סוג, הינה במהותה עבודת הכרוכה באדון ועבד. נשים לב כי כסף לא יכול "לעבוד בשבילך", כי אין לו ידיים ורגליים. פסיביות של אדם אחד היא אקטיביות כפולה של אדם אחר, שצריך לפרנס אותו. בראייה נאיבית, אותו אדם הצליח לתמרן את המערכת כך שמגיע אליו כסף ללא תרומה ממשית לחברה. הוא עשה זאת באמצעות השקעת נדל"ן או השקעה בשוק ההון. בפועל, זוהי המציאות המצומצמת שמתקיימת בכלכלה המדומה. כאמור, הכסף הוא ייצוג לעשייה אנושית. בכלכלה האמיתית, אותו אדם בעל ההכנסה ה"פסיבית" אוכל מזון ממשי ונוהג במכוניות ממשיות, שאנשים ממשיים מפיקים עבורו (בעוד הוא לא מפיק עבורם כלום, ולא עבור אף אחד אחר).

מגוחך לראות פרסומות המבטיחות הכנסה פסיבית. כאילו לא כולנו נמצאים כאן באותו אקווריום, והכנסה פסיבית של אחד באה על חשבון האחר. בראיית מקרו, היא גם באה על חשבון בעל ההכנסה הפסיבית עצמו. כאמור, אותו אדם עושה מניפולציות על הכלכלה המדומה. אלו מטילות דחק ועומס כלכלי על החברה. לבסוף, הן מביאות לכשלים חברתיים רבים, כמו מלחמות, אי יציבות פוליטית וכלכלית, פשע, סמים, ניוון תרבותי, משברי בריאות גוף ונפש, וכיוב'. בעיקר נפגעים מכך ילדים – הן ילדים העשירים והן ילדי העניים.

הסכמי הבעלות על אדמה

הבעלות על האדמה ועל משאביה הקיימים, חייבת להיות כפופה למערכת הסכמים כלכלית שונה מזו המנהלת את תחלופת המוצרים והשירותים (כלומר, את תוצר מעשי ידי-אדם).

בראייה קפיטליסטית נאיבית, מי שיש לו יותר כסף הוא מי שתרם לחברה יותר. לכן, כדאי שיתאפשר לו לרכוש עוד אדמות ועוד משאבים. שכן, הוא ידע לנצלם באופן שייטיב עם החברה.

למרבה הצער, ההמונים עדיין אוחזים בתפיסה זו, חרף היותם המפסידים הגדולים שלה. זוהי תודעת העבד, שאינו מסוגל להשתחרר מכבליו. אולם, לחלקנו ברור כי כיום הכסף חדל מלייצג תרומה לחברה. במקרים רבים מייצג בדיוק את ההפך. כלומר, את הרס הטבע וניצול החברה, באופן שמתמרן את המערכת כך שיתעל כמה שיותר מן הייצוג המדומה לחשבון הבנק של הבעלים (כלומר, כסף).

אם כן, ההסכמים הנוגעים לבעלות על קרקעות חייבים להיות שונים בתכלית מההסכמים הנוגעים לחליפין של תוצר של מעשים. שכן, אלו שתי תופעות שונות מבחינה מהותית.

הצעדים המעשיים לכך יתוארו בחלק המעשי של כתב זה. אך ראשית יש לזכור, שעצם השאלה הנאיבית: "איך נחליט מי יקבל איזו אדמה ואיזה בית, אם לא באמצעות כסף?", לוקה בכמה וכמה הנחות יסוד שגויות.

ראשית, האדמות והבתים אינם נמצאים במחסור, אלא בשפע. כמעט כל אדם גר בבית כלשהו, רק שכרעז מרבית האנשים מחויבים לשלם שכירות או משכנתא למעט אנשים. במילים אחרות, יש מספיק בתים. יתר על כן, כמות אדירה של מבנים ואדמות מוקדשים לתעשייה שחלק אדיר ממנה הינו בזבז משווע, כפי שתואר. כמה גורדי שחקים עומדים ריקים במהלך הלילה, בעוד הבתים עומדים ריקים במהלך היום? זאת כאשר באותם משרדים לא מייצרים דבר שהינו נחוץ או תומך ברווחת האדם במלוא מובן המילה. על כמה אדמות חקלאיות מייצרים מזון שמושלך לפח? בכמה מפעלים מייצרים מוצרים שמזיקים לאדם, ובכמה חנויות מוכרים אותם?

שנית, נזכיר כי התודעה תמיד בוחנת דברים ביחס למצב הקיים. היא הופכת את המצב הקיים לאבן-בוחן בנוגע לכל שינוי במערכת הקיימת. נניח שהיינו בוחרים קריטריון שרירותי לחלוקת האדמות והבתים – למשל, מי שרוקד זומבה יותר יפה יקבל בית יותר גדול. למעשה, זה היה עדיף מאשר הקריטריון

של הכסף. קריטריון זה בהכרח מתעדף את מי שמצליח לתמרן את המערכת הכלכלית המופשטת של הכלכלה המדומה. כמעט כל חלופה שהיא תיצור חברה טובה יותר, מאשר המדידה באמצעות כסף. למשל, הגרלה.

בהמשך נראה הלכה למעשה כיצד ההתפתחות לעבר כלכלה מבוססת-רצון, צומחת מלמטה למעלה, ולא באמצעות חוקים. זה נכון לגבי תוצר של מעשים ולגבי הבעלות על האדמה ומשאביה כאחד. אך רק לשם ההמחשה, נתאר כמה דוגמאות היפותטיות.

נדמיין למשל חוק היפותטי, האוסר על בעלות על אדמה או בית של אדם אחר. נתאר זאת אף במובנים של המערכת הכלכלית הקיימת – כלומר, כסף, היצע וביקוש. במצב כזה, כלל הבתים והאדמות שנמצאים בבעלותו של אדם אחר מאשר זה המשתמש בהם, יצאו לשוק למכירה. שכן, לא תהיה סיבה כלכלית להחזיק בנכסים שלא יכולים להיות מושכרים. ערוצי ההשקעה יתועלו לחברות (היינו, בתוצר של מעשים) במקום לנדל"ן (היינו, בעלות על אדמה). היצע הבתים יעלה, ולכן המחיר ירד. זה יאפשר באופן טבעי לכלל בני-האדם לרכוש אדמה או בית באמצעות חסכוניותהם (שכן, מחירו של הבית הכי פחות נחשק יותאם להונו של האדם האביון ביותר). כך גם תישמר במידת-מה זכות הקניין של הבעלים הקודמים. שכן, הם זכו לתמורה כספית על נכסיהם (למרות שכאמור, המערכת לקויה משורשה, והנכסים שלהם אינם באמת שלהם במובן הרווח. אולם, אנו מתייחסים לשלבי הביניים בדרך לכלכלה מבוססת-רצון).

נתאר דוגמא לחוק מרחיק לכת אף יותר. החל ממחר בבוקר, כל אדם הינו הבעלים של ביתו, ללא שכירות וללא משכנתא. במבט ראשוני זה נדמה לנו אבסורדי. למעשה, הדבר היה מייטיב עם רוב האנשים. שכן, המצב הנוכחי הוא הקיצוני ומרחיק הלכת; התרחיש המתואר כאן אכן קיצוני, אך ורק ביחס למצב הקיצוני הקיים. כיצד ייתכן שבעולם דמוקרטי, בו הרוב מסוגל לקבוע כל מדיניות או חוק שהם, מיליוני בני-אדם ממשיכים לחיות בשיעבוד? זאת למרות שתיאורטית, היו יכולים להתאגד מחר בבוקר, ולחוקק חוק שייטיב עימם? זאת משום שמצב התודעה לא בשל. כאמור, ההתפתחות חייבת לצמוח מתודעת

היחיד, דרך בחירותיו הכלכליות והתרבותיות, ולאחר מכן לקבוצות רחבות יותר.

יצוין כי רפורמות "עדינות" יותר (למשל פיקוח על שכר דירה) הינם ניסיונות עקרים לגשת לסימפטומים של הבעיה הכלכלית. זאת בעוד השורש חולה. ככל שנמשיך לנסות לאזן את הפתולוגיות הצומחות באופן טבעי מהמערכת הלקויה, נמשיך במרדף ובדיונים פרלמנטריים אודות הרפורמות, באופן שתמיד יהיה בלתי יעיל.

בדוגמא לעיל, יש שישאלו – "רגע, אז כיצד ייקבע איזה בית יהיה שייך למי?" ייתכן שמחוסרי הדיור יהיו הראשונים לקבול על כך. משול הדבר לגוועים ברעב, שמציעים להם כיכר לחם, והם שואלים איך יחליטו מי יקבל את העוגה. ההבדל בין אפס בתים לבין בית אחד, בכל הנוגע להשפעה על האושר, גדול לאין ערוך מההבדל בין בית אחד יותר אטרקטיבי או פחות אטרקטיבי. אמנם – השאלה הזו תיוותר בעינה. ניתן למצוא לה הסדרים משפטיים. אולם, השורש הינו תמיד תודעתי. לכן, התשובה היא שעל כל אדם לכייל את תודעתו ביחס לחמדנות שלו, ולתאוה האינסופית שלו לעוד חומרי בפרט, אין מעניינו כאן להציע הצעות בנושא, כאשר עודנו כה רחוקים מהשלב הראשוני של הביטחון והזכות הקיומית הבסיסית של כל אדם.

המתוארים לעיל מהווים דוגמא אחת מיני רבות לרעיונות כלכליים, שהינם שלבים בדרך לכלכלה מבוססת-רצון. אולם, כל שינוי שכזה דורש בראש ובראשונה שינוי תודעתי. הכיול התודעתי דורש מאיתנו להבחין בין עיקר וטפל. עלינו לשאול: מהם הרצונות והצרכים האמיתיים שלנו, הנדרשים על-מנת שנהיה מאושרים? מהם הם רצונות מותנים, הדומים יותר להתמכרות? כלומר, פנטזיה שכאשר תתממש לא באמת תשנה את רוחתנו. כך, נוכל לחזור לתודעת שפע. כך נבין שיש די והותר קרקעות ומשאבים על-מנת להשביע את הרצון האמיתי של כלל בני-האדם.

כפי שכבר נרמז לעיל, אין לתפוס את המשכיר והשוכר כמדכא וקורבן. מרבית השוכרים היו פועלים באופן דומה במקום המשכיר. יתרה מכך – השוכר ממשיך לתמוך במערכת הקיימת, בכך שהוא שוכר את הדירה. המחיר שהוא ישלם על סירוב

לשכור דירה יהיה כבוד יותר מזה של המשכיר - כלומר, להיות מחוסר דיור לתקופה מסוימת. אולם, ברמה עמוקה יותר, הוא עדיין בוחר להיכנע למצב הקיים, משום שהוא מעדיף את הנוחות הנוכחית שלו. יהיה זה תלוש לצפות מהמשכיר שימסור את הדירה העודפת לשוכר. ככל הנראה, השוכר הוא זה שצריך להפסיק להסכים למצב הקיים, ולשלם על כך את המחיר לתקופה מסוימת.

ודאי שהמשכיר מהווה בעצמו את אחד משורשי הבעיה הכלכלית. בטרם ידבר על ערכים חברתיים כלשהם, עליו להפסיק לגבות תשלום מאדם אחר עבור עצם ההימצאות שלו במקום מסוים.

בחלק המעשי יתואר הכיול האישי, הנדרש כמו גם הקבוצתי. כלומר, כיצד ליצור את המציאות המתוארת מלמטה למעלה. כל ניסיון לחוקק מלמעלה למטה חוק כגון אלו שתוארו לעיל, דינו להסתיים בשחיתויות, אלימות, או דיונים בירוקרטיים. במילים אחרות, יחידים שעוברים כיול פנימי, ומתאגדים יחד עם אחרים שעושים זאת, צריכים אט אט "לגאול אדמות" מן הקפיטליזם לטובת כלכלה מבוססת-רצון. מתוך בחירה חופשית, הם יבטיחו לעצמם מספיק אדמות ובתים למה שנדרש להם - לא יותר ולא פחות מכך. באמצעות דוגמא אישית, הלך-רוח זה ישתכפל.

אולם, על-מנת לסבר את האוזן, נתאר בקצרה קווים מנחים בנוגע לכיצד נקבע איזה בית למי.

בראש ובראשונה יש לברור את המהותי מהטפל. למשל: לכל אחד צריכה להיות גישה למספיק טבע יפהפה מסביב - והוא קיים בכל מקום, בין אם ים או מדבר. לכל אדם צריכה להיות גישה למשאבים, תשתיות, גודל ואסתטיקה נאותים של חלל בו חיים, וקהילה.

לשם כך, עלינו לזהות את המחשבה השקרית "שם אני אהיה מאושר". גם אם אני חי בבית מספיק מרווח לצד השדות, אני מביט בבית הענק שנמצא על חוף הים ומאמין - "שם אהיה יותר מאושר". זוהי אינה המציאות.

כמו כן, יש להתייחס לשאלת המוביליות והסירקולוציה. באופן כללי, לאחר שמובטח שהמינימום המהותי קיים לכל אדם,

ושמתבצעת עבודה תודעתית מתמדת, החלפת הבעלות על אדמות ובתים צריכה להתבסס על מערכות יחסים, לאו דווקא של תורשה (למשל: בעל בניין שהוריש את הדירות לשוכרים שלו). אפשר גם לחשוב על מודלים רבים אחרים, שהמאפיין העיקרי שלהם אינו מדידה, ואינם כוללים בעלות נצחית (כאמור, למשל, הגרלה, ותק, וכן הלאה)

יש לעשות זאת לצד צמצום פערים מבחינת הגודל והאיכות של המבנים והמיקומים. אין לכפות זאת מבחוץ - זה ייעשה מתוך רצון חופשי של אדם לא לעורר את הקנאה של האחר אליו הוא מחובר, כמו גם הודיה על הקיים מצד זה שיש לו "פחות". הכוונה אינה שכולם יגורו באותו צנע זהה - אלא, צמצום הפערים והבטחה של המהותי עבור הכלל, מתוך רצון חופשי.

העלות הפיקטיבית של הקרקע

אם כן, הקרקע נמדדת באותו האמצעי כמו תוצר של מעשים. לפיכך, יש לה עלות מדומה.

העלות הפיקטיבית של האדמה מגולמת במחירם השרירותי של כל מוצר ושירות. עלות השכירות, המשכנתא, או פוטנציאל הרווח הנדל"ני, מגולמת בשכרם של העובדים, במחירים שגובים תאגידים ומוסדות, ובעצם מהווה את חלק הארי במחיר המשולם על כל מוצר ושירות (לצד המיסוי).

כאשר אני רוכש עגבנייה בחנות, למי אני משלם? אני משלם קודם כל למי שהינו הבעלים של הנכס שבו מצויה החנות, לבעלים של האדמה החקלאית עליה גדלה העגבנייה, לבעלים של החניון בו חונה המשאית ששינעה את העגבנייה מן השדה לחנות וכן הלאה. חלק גדול מהתשלום שלי אינו משולם לחנווני עצמו, לחקלאי עצמו, או לנהג עצמו. זהו ביטוי נוסף של העבדות, המתרחשת בחסות מערכת ההסכמים של בעלות על קרקע, והבלבול בין הבעלות לבין תוצר של מעשים.

במילים אחרות, האינפלציה בסוף מתועלת לבעלי הקרקעות. הם בעלים מכוח הסכם משפטי. באופן פשטני, ניתן לומר שהם עצמם מכוננים את אותו הסכם משפטי; באמצעות לובי, חקיקה

והמערכת הכלכלית. זאת לפני שהם מייצגים חליפין בין בני-אדם יצרנים, שעושים דברים זה למען זה. נשים לב כי חלק הארי מהשכר של האדם הממוצע – כלומר, מרבית העמל שלו – מוקדש לצורך תשלום אותו "מס" על שימוש בקרקע, בעקיפין או במישרין. כלומר: משכנתא או שכירות, הן של ביתו, הן של הנכסים המשמשים להפקת כל המוצרים והשירותים שהוא צורך. זאת באופן שדומה לאופן בו האימפריה הרומית גבתה מס מנתיניה בכוח.

במקרים רבים, אותו עמל עודף, המוקדש לטובת אותם בעלי קרקעות, אפילו לא משרת את עושרם בפועל אלא רק בכוח. החמדנות, ההישרדותיות, וההתמכרות לכסף, השולטות באותם אנשים, מביאה אותם להשתלט על עוד אדמות ולהעלות שכירויות. אולם, הדבר היחיד שישתנה הוא המספר בחשבון הבנק שלהם. במקרים רבים, השינוי לא יתבטא בשינוי באורח החיים הכלכלי שלהם, ובכמות המעשים שנעשים עבורם.

כמו כן, המערכת הנוכחית תמיד תזין את המניע התלוי. היא תאפשר למי שיש לו מאה דירות לקנות עוד מאה דירות, ולא תאפשר למי שאין לו דירה בכלל לקנות דירה אחת. כאשר עובדה זו פוגשת את המוטיביציה הלקויה של אותם מכורים לכסף, נוצר מצב בו הפערים הכלכליים רק יחמירו. זה יתרחש בצל מלחמות, משברים, וסבל של העשיר והעני כאחד, עד למהפכה או אסון כזה או אחר.

פנסיה

מה לגבי בני-אדם שהבטיחו באמצעות השקעות נדל"ן ואחרות את הפנסיה שלהם ואת עתידם?

ראשית, עלינו להבין את המשמעות של תופעה זו במונחים של הכלכלה האמיתית. אדם מסוים השתמש בחוקיה של המערכת הקיימת, על-מנת להבטיח שהחל מרגע מסוים ואילך, לא ייאלץ לעשות דבר-מה עבור אחרים, על-מנת שאחרים יעשו דבר-מה עבורו.

כאמור, כאשר אותו אדם צורך משאבים ושירותים, בני-אדם אחרים למעשה עושים דברים עבורו. אותם בני-אדם לא עושים זאת משום שהם נמצאים איתו ביחסי גומלין של קרבה, כמו למשל ילדים הדואגים להוריהם בערוב ימיהם. אלא, הם עושים זאת מכוח מערכת הכסף הקיימת. במילים אחרות, השוכר מחויב לדאוג לרווחתו של אותו משקיע נדל"ן, משום שהוא זקוק לקורת-גג. הוא לא עושה זאת משום שהוא מכיר אותו, משום שהוא מאמין במה שאותו אדם עשה בחייו, או משום שהוא מוקיר לו תודה על כך שגידל אותו.

קצרה היריעה מלדון שאלת הדאגה לקשישים בחברה המודרנית. למשל, העובדה שהפן הרגשי והרוחני שבקשר הבין-דורי אבד בימינו. זוהי חברה בה משלמים לעבדים מצידו השני של העולם, שיעזבו את משפחותיהם ויגיעו להחליף חיתולים לסבים והסבתות במקומנו. או, העובדה שדווקא בשליש השלישי של חייהם, מבקשים בני-אדם לתת מעצמם לחברה ללא כל תמורה.

בראש ובראשונה, עלינו להבין ששאלת הבעלות על אדמה ושאלת הדאגה לפנסיה הן שתי שאלות שונות מהותית. הערוב ביניהן משעבד את הדור הצעיר מחד ואת הדור הוותיק מאידך (למשל: הדור הוותיק, כמו הדור הצעיר של היום, כילה את חייו במרדף אחר הבטחה של אותה פנסיה מיוחלת).

באופן כללי, המשימה של הדורות הראשונים של המהפכה התעשייתית הייתה להקים את התשתית החומרית האדירה. ואילו המשימה של הדור הנוכחי, היא להשתמש באותה תשתית על-מנת לבנות תשתית רוחנית. למרבה הצער, הטראומות של הדור הקודם הביאו להתקבעותו של "מוסר עבודה" מלאכותי. האדם נמדד לפי מה שהוא מייצר, לא משנה האם יש צורך בעוד ייצור.

עלינו לזהות את ההיבט המוסרי המלאכותי, ולהסתכל על המצב באופן מעשי. לדוגמא, אדם ספציפי או דור שלם, בנה בתים או נטע עצים על אדמה בתולית. העבודה של הקמת התשתית כבר נעשתה, ותשרת דורות על גבי דורות קדימה. כל עוד אין הרס מהותי, והקמת התשתית נעשתה באופן שלם

יחסית, הדורות הבאים יידרשו לתחזק את התשתית אך לא לבנות אחת חדשה.

כך, במובן מסוים, כלל התשתית שהקים דור מסוים הופכת למשאב טבע קיים. כאמור, הוא במובן מסוים מנת-חלקו וקניינו של הקולקטיב. כפי שיורחב בהמשך, לעתים אנו חושבים מחשבות כמו "זו בושה לקחת כסף מההורים." למעשה, המשמעות של תופעה זו היא פשוט שימוש בתשתית שייצר הדור הקודם. אם זה נעשה לטובת העולם, זה מייטיב גם עם ההורים. למשל: הדור הנוכחי לא יהיה אנוס לייצר עוד דברים שאין בהם צורך, ויהיה פנוי ליצור עולם טוב יותר במובן הרוחני, חברתי, וכו'.

במילים אחרות: משאבים חומריים רבים כבר קיימים בחברה. כעת עלינו ללמוד כיצד לנהל אותם באופן שלא יביא לחורבן, מלחמות, השתלטות טכנולוגית, אסון אקולוגי, וכיוב'.

למרות שתיארנו דוגמאות קונקרטיות אחדות, עלינו קודם כל לפתח אופן מחשבה כללי בנוגע לנאמר כאן. כל שאלה אודות חלוקה הוגנת פחות או יותר של המשאבים, הינה עדיין בגבולות הנפרדות, הכלכלה התחרותית, ותודעת המחסור. עלינו לזכור שברמה העמוקה ביותר, האדמה איננה של אף אחד מאיתנו. אלא, אנחנו שלה.

לסיכום, הבעלות על אדמה הינה זכות שימוש משפטית, המוענקת ליחיד על-ידי הקולקטיב. כיום, זכות זו מוחלפת בכסף – היינו, בתוצר של מעשים. לפיכך, תופעת השכירות היא בעצם צורה מודרנית של עבדות. אולם, האורגניזם החברתי לא יסבול אף צורה של עבדות לאורך זמן. אם לא נתקדם לשלב הבא בחירות האדם באופן מודע, אסונות חברתיים שונים יכפו עלינו לעשות זאת. בחלקים המעשיים יתואר המעבר מהמצב הנוכחי לכלכלה מבוססת-רצון, בכל הנוגע לבעלות על אדמה ותוצר של מעשים. עלינו לחשוב על הבעלות באופן חדש לגמרי. השינוי לא יגיע בצורה חיצונית, מן הממשלה, התאגידים, או בעלי ההון. אלא, מוטל עלינו ליצור אותו

בעצמנו, מלמטה למעלה. ראשית באמצעות כיול תודעתנו, ולאחר מכן כיול בחירותינו הכלכליות והתרבותיות.

מיסוי וריבית

כאמור, ישנם שני מימדים של הכלכלה: הכלכלה האמיתית והמדומה. כמו כן, בכלכלה האמיתית קיימות שתי מהויות כלכליות ממשיות: בעלות על אדמה ותוצר של מעשים. לעיל תיארנו פתולוגיות אחדות של מערכת הבעלות על אדמה, כמו גם את הבזבוז והניצול המתרחשים הן בחסות הכלכלה האמיתית, הן בחסות הכלכלה המדומה.

כעת נתאר בקצרה שתי פתולוגיות עיקריות של הכלכלה המדומה: מיסוי וריבית. נעשה זאת מבלי להיכנס לניתוחים כלכליים אקדמיים מייגעים.

יצוין כי התיאור הינו דל בכוונה תחילה. שכן, מיסוי וריבית בהגדרתם הינם תופעות של הכלכלה המדומה. לעומת זאת, כלכלה מבוססת-רצון שואפת לצמצם את הכלכלה המדומה עד כדי ביטול, בדרך לכלכלה שהינה אמיתית בכללותה.

הנקודה העיקרית היא: כל עוד נמדוד את המעשים שאנו עושים זה למען זה, נגיע להפשטה כלשהי של המדידה. ההפשטה תוליד לא רק בזבוז וניצול, אלא גם מתווכים למדידה. מתווכים אלו יבקשו לנהל את משאבי הכלל, ולשלוט עליהם באי אילו דרכים. כיום, דרכים אלו הן מיסוי וריבית.

מיסוי הינו גבייה בכפייה של חלק מהתוצר של אדם, והקצאתו לקולקטיב. זה נעשה בתיווך נבחרי הציבור. הגבייה נאכפת בכוח הזרוע. נדמה שהאדם עצמו בוחר את נציגיו, ואת מה יעשו באותו חלק מהתוצר. בפועל, ככל שסדר הגודל של מערכת עולה, וככל שהיא יותר ריכוזית, לאדם עצמו יש השפעה אפסית יותר ויותר על ההחלטות המתקבלות.

הקלישאה הרווחת לגבי מיסים היא שצריך שמישהו ינהל את התשתיות: "הממשלה בונה כבישים".

ראשית, במובנים רבים, נבנו כבר מספיק תשתיות. עלינו ללמוד לנהל את התשתיות הקיימות, ולא להמשיך ולפתח תשתיות

נוספות. את ניהול התשתיות הקיימות ניתן לכוון באמצעות כלכלה מבוססת-רצון. כאמור, המבנה החברתי הנוכחי אינו רע מוחלט, אלא מסיים את תפקידו. הקפיטליזם והדמוקרטיה יצרו תשתית חומרית אדירה. כעת, עלינו לפתח את הרוחני, בהתבסס על אותה תשתית.

שנית, כל התארגנות חברתית, לא חשוב באיזה סדר גודל, המתבצעת באמצעות מערכת הכסף, מסוגלת להיווצר גם בהתבסס על הרצון החופשי. בכלכלת הכסף, יזם מעוניין לייצר מציאות כלכלית מסוימת, בשל מניע של רווח. הוא גורם לאחרים לשתף עימו פעולה, בכך שישלם להם. בכלכלה מבוססת-רצון, יזם יהיה מעוניין ליצור מציאות מסוימת ממניע של תשוקה לעשייה ושיפור פני החברה. יצטרפו אליו אנשים המעוניינים לקחת בכך חלק (כמו שקורה באופן מסוים בעמותות). הם יעשו זאת מתוך אחד הסוגים של המניע הבלתי-תלוי שתוארו לעיל.

שלישית, גם אם ישנו צורך בעוד תשתיות, הנזק הכרוך במיסוי עולה על התועלת. מימון הפוליטיקאים, וההרס התודעתי הכרוך בכך, מביא לנזק אדיר. כאמור, ניתן לכוון גם יוזמות גדולות יותר של תשתית באמצעות התגייסות של הכלל.

ריבית הינה מנגנון הכופה על החברה צמיחה מתמדת, שאינה אפשרית. כאשר הלווה נדרש לייצר עוד כסף עבור הנושה, הוא למעשה נדרש ליצור עוד ועוד עומס על מערכות הכלכלה האמיתית והמדומה כאחד.

אין מעניינו של כתב זה לתאר בפרוטרוט את הפתולוגיות הנולדות בשל תופעת הריבית, כמו גם את המניעים להיווצרותה. בקצרה יצוין כי עצם הרעיון לפיו חסר ההון, צריך לשלם לבעל ההון תוספת על השימוש בהון שלו, הינו לקוי מיסודו. שכן, אין דבר כזה כלל "שימוש בהון" - זהו מושג של הכלכלה המדומה.

הבנקים, ויחידים בעלי הון, הינם המקבילים הכלכליים של הממשלה הפוליטית. הריבית היא מנגנון המאפשר להם להמשיך ולהחזיק בכוחם על המערכת הכלכלית. למעשה, במובן זה אין הבדל בין ריבית למיסוי. כיום, מערכת הכסף היא

תשתית הכרחית לפעילות כלכלית. לכן, בנק לא אמור להיות עסק נושא רווח (יותר מאשר ששאר התעשיות לא אמורות להיות עסק, אלא מבוססת-רצון).

מערכת הריבית ממשיכה לשעבד לווים ומלווים כאחד, למשחק הכלכלה המדומה, לנפרדות, ולתחרות ביניהם. זאת במקום ליצור שיתופי פעולה, בכלכלה האמיתית, בין בני-אדם שיש להם כישורים שונים.

כפי שנראה בהמשך, עלינו לשאוף ךמבנה ארגוני שצומח מלמטה-למעלה, על בסיס המניע הבלתי-תלוי. ביוזמות כאלו, שיתופי-הפעולה האנושיים מבוססים על מערכות של אמון וערבות הדדית, ולא על רווח אישי.

כך, אין צורך בריבית - לא רק במקרה הקצה בו אין כלל שימוש בכסף. כלומר, כאשר העשייה האנושית נעשית מתוך רצון בלתי-תלוי לחלוטין. אלא, גם בשלבים שבדרך לכלכלה מבוססת-רצון, אדם "מלווה" כסף לאדם אחר, משום שהוא מאמין במה שהאדם עושה (כפי שהיום קורה במקרים מסוימים של תרומות ועמותות). יודגש כי "מלווה" משמעו: מתעל את הייצוג שכרגע כפוף באופן שרירותי למרותו, באופן שיאפשר לאדם האחר לממש בעולם חלומות מיטיבים.

בכלכלה מקומית, אין צורך במיסוי, משום שאין פער כה גדול בין הנציגות לבין הפרט. אז, גם הניהול המשותף מבוסס על אמון ושיתופי-פעולה. באופן דומה לגיוס כספים של עמותות, ארגונים האמונים על היבטים מסוימים של ניהול החיים, לא כופים על רבים להקדיש חלק מתוצרם למען הניהול. אלא, הם מסבירים להם מדוע הדבר נחוץ, הרבים, מצידם, בוחרים להקדיש לכך חלק מרצון. ניתן לחשוב למשל לארגון דתי, שהאנשים מאמינים במה שהוא עושה ותורמים לו. ישנם ארגונים כאלו בכל סדר גודל.

כמובן שמצבים אלו עודם רחוקים מיישום מלא. הכוונה היא להצביע על הכיוון בו יש לצעוד. גם אם לא יבוטלו המיסוי והריבית במהרה ברמה הלאומית - הצעד הראשון מוכרח להיות לשנות את אופן המחשבה בנוגע לסוגיות אלו.

ריבית ומיסוי הן שתי דרכים להאבסת מערכת הכלכלה המדומה. ההאבסה בהכרח תסתיים בפתולוגיה כלכלית, כגון היפר-אינפלציה, התפוצצות בועה, וכיוב'. בכלכלה מבוססת-רצון, מתבצע כיול התודעה והמניעים. בזכותם, גם הנפרדות שמגלמים המיסוי והריבית עוברת טרנספורמציה לכדי שיתופי-פעולה מבוססי-רצון. אלו מבוססים על אמון, מערכות יחסים, ושיתופי-פעולה. הדרך היחידה ליצור זאת, היא לא באמצעות מהפכה חיצונית או מדיניות כלשהי. אלא, רק מלמטה-למעלה, כפי שיתואר בחלק המעשי של חיבור זה.

נפרדות ומוסר כלכלי

בקריאה שטחית, ניתן לפרש את כל האמור לעיל כ"שנאת כסף" לשמה. כלומר, כאידיאל עמום ורדוד בסגנון "כסף הוא שורש כל הרוע." פרשנות זו טעות ביסודה. כאמור, כלל המציאות הגשמית היא אך ורק זירת אימון של הרוחני, של החוקים הרוחניים הפועלים במציאות. על אחת כמה וכמה מערכת הכסף. הכסף מבטא כוח רוחני מסוים. האופן בו בני-אדם מתייחסים אליו ופועלים לאורו הינו הזדמנות עבורם. זוהי הזדמנות להתאמנות תודעתית, לפיתוח האינדיבידואל שלהם, לפיתוח החירות, ולפיתוח אהבה אמיתית וחיבור. להלן נפרט על כך.

הכסף מייצג, בראש ובראשונה, נפרדות. זוהי נפרדות בין נתינה וקבלה, ונפרדות ביני לבין האחר. הרי אף אדם מעולם לא שילם לעצמו עבור שירות. כשאני אוכל, או עושה משהו שאני נהנה ממנו, אני לא דורש שישלמו לי. לעיל הוסבר מהו תשלום. ניתן להבין ממנו שכסף מייצג בראש ובראשונה נפרדות. אדם לא גובה תשלום מעצמו. מבחינה מהותית, הוא גם לא גובה תשלום על דבר מה שמתחשק לו לעשות, והיה עושה גם ללא התשלום.

בכלכלה המודרנית יש הפרדה מאוד ברורה בין מעשה שאחרים עושים עבורי, לבין מעשה שאני עושה עבורם. כלומר, מעשה שתמורתו עליי לשלם להם, לבין מעשה שעבורו עליהם לשלם לי. באחד עליי להבטיח שהם יקבלו תמורה, ובשני עליהם להבטיח לי שאני אקבל תמורה. הווה אומר – הנפרדות הינה מובנית בתוך מושג הכסף. נפרדות ביני לבין האחר, נפרדות בין נתינה וקבלה, נפרדות בין מה שאני אוהב לעשות לבין מה שאני מתפרנס ממנו.

גם אם אני אוהב את העבודה שלי, עצם העובדה שאני גובה עבורה תשלום מלמדת על הבדל מהותי בינה לבין פעולות בחיי שאיני גובה עבורן תשלום. כשם שיהיה זה אבסורד לשלם לעצמי, במשפחות או קהילות מסוימות, מורחב מושג העצמי, כך שהמשפחה מתפקדת כיחידה כלכלית אחת (לדוגמא, אם אינה דורשת תשלום מבנה על הנקה).

כאמור, הנפרדות איננה רעה כלשעצמה - היא שלב הכרחי בדרך. שלב זה הוא היחיד שמאפשר חירות וחיבור מודע בהמשך. כמו כן, היא תואמת את מצב התודעה הנוכחי של האנושות.

עם זאת, חיבור זה גורס שבמובן מסוים, עלינו להתחיל להתקדם לעבר השלב בו נוכל להרחיב את מושג העצמי לכדי כלל האנושות והקיום. זאת מבחינה רוחנית וכלכלית כאחד. עלינו להתחיל להבין שכולנו משפחה אחת גדולה. להרחיב את מושג העצמי שלנו לכדי הבנה של התלות והערבות ההדדית המובנות של הקיום שלנו.

נבחן כמה תפיסות אתיות שגויות שלנו בנוגע לכסף, לאור פרספקטיבת הנפרדות.

עצמאות כלכלית

ראשית, נתבונן במוסר הפופולרי של הכסף, לפיו אדם שמרוויח את כספו בעצמו הוא אדם עצמאי ומסוגל. בדורות הראשונים של המהפכה התעשייתית, האדם נמדד לפי היצרנות שלו. זאת מפני שבמובן מסוים, יצרנות חומרית אכן הייתה מה שהעולם היה צריך. משמעה של היצרנות היה תרומה לעולם. במקרים לא מעטים, מי שהיה לו כסף היה מי שתרים יותר לחברה.

כמובן שהאידיאל הרוחני שבשורש תפיסה זו הוא אמיתי. זהו אידיאל של הגשמה בעולם ועשייה למען העולם. אולם, אידיאל זה מתהפך. שכן כאמור, בימינו, אין עוד צורך בייצור נוסף של מוצרים ותשתיות. אלא, בעיקר ניהול בריא של העושר החומרי שכבר נוצר.

מהי עצמאות כלכלית? אם אדם מסוגל למשאב בעצמו את כלל צרכיו הגשמיים ישירות מן הטבע, ניתן לכנות זאת "עצמאות כלכלית מוחלטת" (גם אז, הוא יהיה תלוי בחסדו של הטבע ובגישה אליו). ככל שאדם מצוי בקשרי גומלין כלכליים עם בני-אדם אחרים, הוא אינו "עצמאי כלכלית". שכן, חייו תלויים במעשיהם של אנשים אחרים. מצב זה הוא רצוי ומבורך -

הקלישאות אודות "אי-תלות" מתעלמות מן העובדה שאנו אפריורי קשורים זה בזה. כאשר אדם מרוויח כסף, ולפיכך אנשים עושים דברים עבורו, אומרים שהוא עצמאי כלכלית. זאת משום שאחרים היו זקוקים לו, שילמו לו, ולכן הוא זכה בפועל של אחרים עבורו. אך זוהי התעסקות בטפל, ולא בעיקר.

נשווה בנפשנו אדם שמרוויח את כספו בעצמו באמצעות מסחר בשוק ההון, שאין לה אף היבט יצרני. לעומתו, אדם שמקבל כסף כל חודש מהוריו, אך פועל להבראת החברה באמצעות יזמות חברתית או עזרה לחלשים. מי יותר מוסרי? אותה תפיסה ארכאית המזהה את כושר ההשתכרות עם עצמאות ומוסר הינה הרסנית בימינו.

כאמור, גם אם אדם מרוויח כסף מדבר-מה שמועיל לחברה, הוא מזין את הכורח לייצר. במובנים רבים, היה מועיל יותר לחברה אילו היה עושה את אותו הדבר ללא גבייה. יתרה מכך – לאור הבזבוז המשווע, במקרים רבים עדיף שאדם לא יידרש לעשות כלום, ועדיין יקבל את המשאבים הדרושים לקיומו. כלומר, בראייה רחבה – כיום, במקרים רבים, אדם שלא עושה כלום למען החברה, פחות מזיק לה מאשר אדם שעושה משהו. פעולות רבות היום בכלכלה בעיקר מפטמות את הצריכה העודפת והמזיקה.

נשים לב שבאופן אבסורדי, הכושר להרוויח כסף הופך לערך מוסרי של ממש במשפחות מסוימות. מגיל צעיר מלמדים ילדים ש"יהיה להם ערך לכסף", או "לעבוד קשה בשביל מה שהם מקבלים". רוכשים כבוד למי ש"עשה את הכסף שלו בעצמו". כאמור, לא ניתן "לעשות" כסף – כסף הוא רק ייצוג לעשייה ממשית. מי ש"עושה" כסף בדרך לא באמת עשה משהו. אלא, וידא שאחרים יעשו דברים, או עשה מניפולציות על מסך.

שוב, זהו אידיאל רוחני גבוה שמתהפך. במקום שיהיה לילדים ערך לעמל של בני-אדם אחרים, לעשייה למען הזולת, או לאדמה ולטבע – אותם הכסף מייצג – יש להם ערך להפשטה כשלעצמה. הם בוחנים את העולם הכלכלי מתוך נקודת המבט המצומצמת והמדומה שלהם. כלומר, כמה יש להם כיחידות נפרדות בעולם מנוכר. זאת במקום לבחון אותו מתוך נקודת

מבט רחבה של כלל האנושות, הכלכלה האמיתית, והטבע. גם כאשר מתבגרים לומדים להתנהל כלכלית בתוך המערכת המדומה, עליהם לבחון אותה מנקודת מבט רחבה יותר.

הצלחה

בפרט, מושג ההצלחה מקושר בחברה המערבית לכסף. כך, הוא מגלם את אותו אידיאל שמתהפך. בעולם הרוח, הצלחה היא לא הכישור לתמרון רבים, למכור להם משהו שהם חושבים שהם צריכים, או לזכות בדעת הקהל הרחבה. אלא, לקדם את העולם לקראת חירות וחיבור. מנכ"לים רבים חורטים על דגלם את האידיאלים הללו, אך לרוב הם פועלים באופן הפוך. לאור האתגרים החברתיים, הרוחניים, והאקולוגיים, שפוקדים את האנושות, יש להעמיק עוד יותר את המעבר מהנוסחה של כסף=טוב=הצלחה לכסף=נפרדות=כשלון. ההצלחה של העשורים לבוא היא הצלחה של כיול התודעה. תודעה מוצלחת היא זה המצויה בהלימה עם טובת הטבע, טובת האחר, וטובת העצמי. הכסף מהווה במובנים רבים אנטיזה לכך.

שפע מנקודת המבט המצומצמת

נתבונן בקלישאות רוחניות לגבי כסף. למשל: "כסף הוא אנרגיה," או "זימון שפע מהיקום." כאשר מבינים שכסף הינו בסך-הכל ייצוג למעשים אנושיים, מבינים שאותו שפע שמזומן מהיקום, משמעו עמל של בני-אדם אחרים. שכסף איננו אנרגיה, אלא בסך-הכל ייצוג לאנרגיה. האנרגיה האמיתית היא העמל האנושי ומשאבי הטבע הקיימים.

הקלישאות הללו מגלמות תובנה רוחנית, לגבי האופן בו תודעה משפיעה על המציאות, ועל הכוחות הרוחניים הפועלים במציאות הכלכלית. כלומר, שהמחשבה יוצרת מציאות. שעלינו להתגבר על תפיסות מגבילות בתודעתנו, ושננחנו מסוגלים ליצור כל מציאות שנבחר. אלו תובנות נכונות וראויות. אך בניסוח הזה, הן עדיין נותרות מתוך נקודת המבט המצומצמת

והנפרדת של היחיד. מתוך רצונו לצרוך עוד משאבים – כלומר, להכפיף עוד בני-אדם לצרכיו הגשמיים. זה נכון שמחשבה יוצרת מציאות – אך צריך להבין מה טבעה של המחשבה היוצרת, על-מנת ליצור מציאות מיטיבה.

במילים אחרות, גם אם הייתי מוצא דרך "לזמן לי" המון כסף, אין בכך שום דבר רוחני. שכן, כאשר הייתי משתמש בכסף הזה, מה שהייתי עושה הוא לגרום לכך שבני-אדם אחרים יעשו דברים בשבילי. אם רוחניות קשורה לחיבור, אין בכך שום דבר רוחני. כאשר קוראים לילד בשמו, הדבר מובן בנקל. כאשר במקום "להרוויח כסף" אנו אומרים "לגרום לכך שאנשים יעשו דבר-מה עבורי", אנו סוגרים את הפתח למניפולציות מילוליות.

על-מנת לכוון כלכלה רוחנית באמת, עלינו לבסס את התובנות הרוחניות, לא במובן של זימון שפע עבור עצמי. אלא, במובן של יצירת כלכלה ברת-קיימא עבור כלל הבריות.

למעשה, במישור החומרי, ובפרט הכלכלי, מתקיימת ההתאמנות הרוחנית הגבוהה ביותר. במובנים רבים, קל לעשות יחד מדיטציה, או להתחבק ולגשר על רגשות לא פתורים, כל עוד חשבונות הבנק שלנו נותרים נפרדים. כאשר בני-אדם באמת מסכימים לחלוק יחד את גורלם, אז מתקיים החיבור והריפוי האמיתי של הנפרדות. על כך יפורט בחלק המעשי.

יחסים עסקתיים

ברמה הרגשית, נחשוב על היחסים העסקתיים בינינו לבין בני-אדם אחרים. ניתן לחשוב אפילו על פעולה פשוטה, כמו רכישה בחנות, בה המוכר רואה בקונה כאמצעי לצבירת רווח. כאשר מתרכזים באופי היחסים העסקתיים, לעומת יחסי אהבה וקרבה, קור מנוכר משתלט על התודעה. אפשר לחשוב על כך עד כדי אבסורד – שתי בריות שחולקות את הקיום האלוהי תחת השמש, משתמשות אחת בשנייה, מבלי לחשוב מיהו האדם השני, מה הוא עבר בחייו, למה הוא זקוק.

בעבר, לא היה מצב בו היחסים הכלכליים היו מופרדים מן היחסים הרגשיים. יודגש כי אין כאן רומנטיזציה של העבר או

קריאה לשוב אליו. אלא, על מנת לכונן כלכלה מחוברת, עלינו להחליט באופן מודע שהקשרים הכלכליים שלנו יהיו כרוכים במערכות יחסים. שכן, לא ניתן לכונן נפרדות קורקטית לאורך זמן. המציאות הרוחנית תדרוש מהאדם להתקדם לעבר חיבור, ואף תדרוש ממנו לבטא זאת ברמה החומרית ביותר – הכלכלה.

במידה רבה, כלכלה מבוססת-רצון קשורה ליחסים לא-עסקתיים בין בני-אדם. כך, העשייה הכלכלית מבוססת על מערכות יחסים, אמון, חדוות יצירה ורצון להיטיב. הביטוי הנעלה ביותר שלה הוא האדם היחיד, שהתעלה להרגשה של חיבור עם כלל הבריאה. כך, הוא מעוניין באופן חופשי להעניק מעצמו לכל מי שזקוק לכך (במסגרת האפשרי).

זהו איננו פרק על כסף, אלא על מערכות היחסים בינינו. מה שמתואר כאן הוא צורה מובהקת של אהבה וחיבור.

המהות הרוחנית של הכסף

לבסוף, ברמה עמוקה יותר, נפרט בקצרה מהי מהותו הרוחנית הבלתי-תלויה של הכסף. נבקש לעשות זאת מבלי להיכנס לדיונים אוטוריים מדי.

לא קיים דבר במציאות החורג מן האלוהי. כאמור, גם הנפרדות הינה בשירות החיבור. לכן, היא במהותה מחברת. אולם, אם במישור מסוים, קיימת אנטיזה לאלוהות, זהו הכסף. הקשר פשוט: אם מבינים שכסף מגלם נפרדות, ואם מבינים את האלוהות כחיבור או אחדות, אזי במובן מסוים הם דבר והיפוכו.

ישוע הנוצרי אמר ש"לא ניתן לעבוד גם את אלוהים וגם את הממון", וש"קל יותר לגמל להיכנס דרך קוף המחט מאשר לעשיר להיכנס לממלכת גן-העדן". כאן, הוא לא אומר אמירה מוסרית, אלא מתאר מציאות אונטולוגית. עצם השימוש בכסף כרוך בנפרדות, והשימוש בו מצביע על פער שאינו מחובר לחלוטין לעצמי, לאחרים, ולטבע. כלומר, כאשר אני משתמש בכסף, ישנו סייג לקרבה שלי לאלוהי, למצב התודעה המחובר "גן-עדן".

נשים לב שברוב התורות הרוחניות לאורך ההיסטוריה, ההארה הרוחנית והאזושר האולטימטיבי הגיעו דווקא באמצעות צמצום הצרכים הגשמיים. לעומת זאת, כיום, בתרבות הפופולרית, מועבר המסר שריבוי הצרכים וסיפוקם מוביל לאושר. מסר זה כמובן לא מגובה מחקרית. הוא גם לא מתיישב עם ההיגיון הבריא, כאשר מסתכלים על החברה העשירה והאומללה שלנו.

הכסף מגלם כוח רוחני ממש, ממש כמו שכוח המשיכה הוא כוח. בדתות כינו אותו לעתים "השד ממון". הכוונה האזוטרתית של "שד" היא כוח תודעתי מסוים הפועל על האדם, בעל איכויות מסוימות, אשר לכאורה מסיט אותו משביל החירות והחיבור. לא ניכנס כאן לדיון אזוטרי מרחיב אודות כוחות רוחניים, וכיצד הם נתפסים בתורות הסוד. הקורא רשאי להרחיב את ידיעותיו באמצעות כתבים המתוארים בנספחים ואחרים.

רק נציע לקורא לנסות לחוש: כאשר הוא אוחז בשטרות או בכרטיס אשראי, האם הוא מרגיש סוג מסוים של אנרגיה שהם נושאים. זאת למרות שלשטרות או לפלסטיק עצמו אין שום ערך ממש. זה נכון אפילו לגבי כסף שפג תוקפו, ולא ניתן כלל להשתמש בו.

הכסף אינו אפוא "המצאה אנושית". כאמור, גם המצאה אנושית היא תוצר של הקיום, וברמה מסוימת אין באמת הבדל בין תוצר אנושי לתוצר טבעי. אלא, הוא תופעה שדרכה מתגשם כוח רוחני בלתי-תלוי. כוח זה פועל על המציאות החברתית האנושית, שיש לה תכלית רוחנית משל עצמה.

כמובן שהכסף יכול לתפקד, במקרים מסוימים, גם כגורם מחבר. כאשר אני תורם כסף למישהו נזקק, למשל, יצרתי שם חיבור באמצעות כסף. אך יודגש כי החיבור הזה נוצר רק כי מלכתחילה נוצרה נפרדות באמצעות הכסף. למשל, עצם הנזקקות של אותו אדם. אפשר לחשוב על זה כך: במצב עניינים בו הנפרדות מושלת, הכוח הנפרד בעצמו עשוי לתרום לחיבור. לדוגמא, אם בני-אדם אינם במצב תודעה מפותח דיו על מנת להיות אחראיים לגבי הצריכה שלהם, המגבלה שמציב להם מצבם הכלכלי מאזנת את החמדנות שלהם עבורם. זאת עד שיוכלו לעשות זאת בעצמם.

ברמה יותר עמוקה, כאשר בני-אדם עדיין לא מסוגלים להכיר בערבות ההדדית שלהם, ובקשר ההדוק המחבר ביניהם לבין כלל בני-האדם, הטבע, והבריאה, הכסף מאפשר להם ליצור את החיבור הזה בגרסה קלוקלת. הכסף מייצר איזשהו גומלין, חליפין של מעשים, והדדיות בין בני-אדם, כל עוד הם לא מסוגלים להיות סוציאליים זה עבור זה ללא התנייה. אדם שמתבודד בחדרו מול מסך, ונדרש לצאת לחנות ולקנות משהו, מקיים שם יחסי גומלין. כלומר, הכסף רותם את הדחף האגואיסטי ויוצר באמצעותו קשרים אנושיים.

באופן כללי, כל מחווה של נפרדות שהיא, תמיד נמצאת ברמה העמוקה ביותר בשירות החיבור.

יחד עם זאת, מצב זה משרת את החיבור אך ורק באופן זמני. ההשלכות המפרידות שלו משתקפות בדמות אסונות חברתיים. אז, החברה והאנושות צריכות להתפתח למצב תודעה מפותח יותר של חיבור. מצב זה ישתקף בכלכלה מבוססת-רצון או בשלבים המובילים אליה.

מעבר לכל הטיעונים, נחשוב רגע על האבסורד: כולנו כאן יחד, בחיים הגשמיים, להרף עין. אנו יכולים פשוט לעשות דברים אחד למען השנייה, בשיתוף פעולה. במקום, אנו מודדים בקדחתנות את הפעולות שלנו. איזה מן אקט משונה זה?

הדרך היחידה לגשר על הנפרדות ברמה הכלכלית, היא באמצעות נתינה חופשית ללא התנייה בתמורה. על הדרך המעשית לעשות זאת יפורט בהמשך. כמובן שאין הכוונה לתת מעצמנו לכל מי שעדיין שבוי בתודעה של לקיחה לא מאוזנת, וינצל זאת. אלא, בכלכלה מבוססת-רצון, אנו רשאים להחליט למי לאפשר גישה לתוצר מעשה ידינו. אדרבא - בכלכלה הנוכחית, אנו במובן מסוים מוכרים את עצמנו באופן בלתי-אישי לכל מי שברשותו כסף. בכלכלה מבוססת-רצון, אנו חופשיים להחליט למי לתת מעצמנו וכמה.

כאשר אני מאפשר גישה לנתינה שלי לכל מי שמשלם לי, ולא מאפשר גישה למי שלא משלם, נוצרת פתולוגיה אנושית.

כאמור, היחסים הופכים להיות עסקתיים. עלינו לברור למי אנחנו נותנים ומה – אבל לתת ללא התנייה בקבלת תמורה ככל האפשר. ככל שיותר אנשים יגאלו יותר אדמות למענם ולמען אחרים, ויפעילו את כישוריהם מתוך תודעת שפע וללא התנייה, כך תתקדם הכלכלה לשלב הבא ברמת החירות שלה. כאמור, לא מדובר על אי קבלת תמורה, אלא על חוסר בהתנייה של הקבלה. שכן, ה"תמורה" תגיע גם היא בחסות הכלכלה מבוססת-הרצון. על זאת ועוד יורחב בחלק המעשי.

סיכום

לסיכום, התובנות המובאות בסעיף זה הן:

- לאורגניזם לא אנושי יש כלכלה שהינה מוחשית בכללותה, המודרכת מבפנים ללא צורך במערכת הסכמים חיצונית
- האדם, בשל תהליך האינדיבידואליזם, ההפרדות והתודעה העצמית, נדרש לכייל במודע את החוק הפנימי שלו
- בינתיים, מכונן האדם מערכות הסכמים חיצוניות לניהול כלכלתו
- אי לכך, לאדם יש שני מימדים לכלכלתו: הכלכלה האמיתית (היא המוחשית) והכלכלה המדומה (היא המערכת החיצונית)
- ראשית כל, עלינו ללמוד להפריד בין הכלכלה האמיתית למדומה
- הכלכלה האמיתית מורכבת משתי מהויות שונות:
 - בעלות על אדמה ומשאביה הקיימים
 - תחלופה של תוצר של מעשים אנושיים
- למרות שכיום שתי המהויות נמדדות באותו האמצעי – כסף – עלינו ללמוד לראות אותן בנפרד

- המניע התלוי עומד בבסיס כל פעולה שלא הייתה נעשית ללא התנייה בתמורה כלכלית, והמניע הבלתי-תלוי עומד בבסיס כל פעולה שהייתה נעשית גם ללא תמורה כלכלית
- החוק הפנימי שלפיו האדם נדרש לארגן את כלכלתו הוא הרצון המכויל - הפעולות הנעשות מתוך המניע הבלתי-תלוי
- כיול המניע הוא הצעד הראשון לכיוול בחירותינו הכלכליות ולפיכך להבראת החברה
- פעולות מהמניע התלוי מביאות למדידת המעשים. מדידת המעשים מולידה את הכורח לייצר ואת הבזבוז והניצול
- ישנם כמה סוגים של בזבוז, אבל בכולם נעשה שימוש מיותר באנרגיה אנושית ובאדמות קיימות
- ישנם כמה סוגים של ניצול, המובנים לתוך כל אורח-חיים מדושן מבחינה כלכלית - ניצול של הטבע, של האחר, ושל העצמי
- ישנו ניצול חד-כיווני מקבוצה אחת באוכלוסייה לאחרת, וישנו ניצול אוניברסלי החל על כל מי שפועל מהמניע בתלוי
- בפרט, העושר כרוך בניצול
- שכירות היא הצורה המודרנית המובהקת ביותר של עבדות - כאשר בעלות על אדמה מוחלפת תמורת מעשים
- מיסוי וריבית הן שתי פתולוגיות הכרחיות של ההפשטה, וכרוכים אף הם בבזבוז וניצול
- הכסף מגלם כוח רוחני של נפרדות (הנמצאת בשירות החיבור)
- התפתחות רוחנית אמיתית צריכה למצוא את ביטוייה בעולם החומרי; חיבור אמיתי בין בני-אדם צריך למצוא את ביטוייו בהיפוך חזרה של הנפרדות של הכסף, כלומר, בעשייה ללא דרישת תמורה

החוק הפנימי האנושי, המקביל לאינסטינקט הבסיסי הנסתר בכלכלת הנמלה, הינו הרצון בן-החורין. אלו אותם הדברים שאנשים היו עושים, גם אם לא היה קשר סיבתי בין העשייה לבין התמורה. למשל, אם צרכי חייהם היו מובטחים בין כה וכה, ולא הייתה להם אפשרות לצרוך יותר מכך. בכלכלה מבוססת-רצון, את החוק החיצוני של הכלכלה המדומה מחליף החוק הפנימי, המניע החופשי.

כאמור: על-מנת להבין את הכלכלה לאשורה, יש להבחין בין הכלכלה האמיתית למדומה. כמו כן, יש להבין בין שני רכיבי הכלכלה האמיתית: תוצר של מעשים ובעלות על אדמה. בנוסף, יש להבין את הנחות היסוד התודעתיות בנוגע לכלכלה שלנו, ובפרט את המניע התלוי והמניע הבלתי-תלוי. כלכלה המבוססת על המניע התלוי מולידה את הכורח לייצר, שמוליד בתורו בהכרח בזבוז וניצול, אשר מולידים בתורם בהכרח פתולוגיות חברתיות כאלו ואחרות. שורש העבדות המודרנית הינה השכירות, הבעלות על אדמה של אדם אחר. זוהי השאלה הכלכלית השורשית שיש לפתור בימינו. כמו כן, עלינו לזכור שכל הנ"ל הינו בסך-הכל זירת התאמנות למעבר מנפרדות לחיבור. שכן, הכסף מבטא במהותו כוח של נפרדות, ושיש לו תפקיד בהתפתחות התודעתית של האנושות.

בחלק המעשי נתרגם את התובנות אודות טבע הכלכלה לכדי מעשים בחייו של היחיד.

נזכור: כל מציאות כלכלית היא ביטוי ישיר של מצב-התודעה של כלל בני-האדם במקום וזמן מסוימים, ובחירותיהם הכלכליות. זה כולל כמובן את מערכת ההסכמים הכלכלית עצמה (עבדות, פיאודליזם, קומוניזם, קפיטליזם, או כלכלה מבוססת-רצון). לפיכך, השלב הראשון הוא כיול התודעה שלנו עצמנו. לאחר מכן, כיול בחירותנו הכלכליות והתרבותיות.

הבחירות הכלכליות נוגעות לשלושה תחומים:

- מאפייני הייצור והצריכה הממשיים בכלכלה האמיתית – כלומר, מה וכמה אנחנו צורכים ומייצרים

- עצם המדידה שלנו את התוצר ונגזרותיה – כמה אנו משתמשים בכסף או באמצעי מדידה אחר בכלכלתנו
- היחס שלנו לבעלות על אדמה – בפרט, השכרה או שכירות

כמובן: לא מספיק להכיר באמיתות המובאות כאן או בהיתכנותן. צריך להכיר בעובדה שאף מערכת, מנהיג, חוק, או קבוצת בעלי-השפעה לא יכוננו אותן במקומנו. כלכלה מבוססת-רצון יכולה להיווצר אך ורק מלמטה למעלה, באמצעות כיוול התודעה והבחירות הכלכליות והתרבותיות. כאמור, תהליך זה, הגם שהינו מתגמל מאוד, אינו תמיד פשוט.

בחלקים המעשיים של כתב זה יתוארו הפתרונות המעשיים לכינון כלכלה מבוססת-רצון באמצעות כיוול התודעה והבחירות הכלכליות והתרבותיות. כעת, נפנה לפרוש ניתוח תיאורטי של המרחב התרבותי.

להלן נתאר את היישום בחיים הפרטיים בהקשר הכלכלי, התרבותי, והחוקי. בפרקים הבאים נתאר התארגנויות רחבות יותר.

יישום בחיים האישיים

צמצום השימוש בכסף ובשכירות, ובחירות שלמות בנוגע לייצור, סחר, וצריכה

מבחינה כלכלית, עלינו לבחון את הפעולות הכלכליות שלנו מנקודת מבט של צריכה, סחר, וייצור. ברובד הכולל, עלינו לצמצם למינימום את התלות והשימוש שלנו בכסף. כמו כן, עלינו לבחון את יחסי-הגומלין שלנו עם כלכלתנו שעדיין דורשת שימוש בכסף, בהתאם לכלכלה מבוססת-רצון.

שלושת השלבים בתהליך הכיול הכלכלי האישי הינם אפוא:

1. כיול הצרכים והרצונות
2. מישאוב של הצרכים והרצונות המכוילים ללא כסף, ככל האפשר
3. מענה על הרצונות והצרכים שעדיין כרוכים בכסף, בדרך המתאימה ביותר לכלכלה מבוססת-רצון

צמצום השימוש בכסף

היסוד הראשון הוא צמצום השימוש שלנו בכסף. לשם כך יש מספר פעולות שיש לנקוט. ראשית, נחזור בקצרה על הסיבות לכך.

יוזכר כי צמצום השימוש בכסף איננו דרישה גחמתית, מתוך פרץ רגש שטוען ש"כסף הוא שורש כל הרוע." כאמור, כסף הוא בסך-הכל ביטוי לכוח רוחני מסוים. זהו כוח הנפרדות, הנמצא בשירות החיבור. אלא, אנו מבינים שהשלב הבא בהתפתחות החברה הינו לכוון באופן מודע מבנים מקומיים,

המבוססים על מערכות יחסים. כלומר, בראש ובראשונה, לפרק כל ריכוזיות ולכונן מבנים ביזוריים. מערכת הכסף הינה המערכת הריכוזית ביותר והמנוכרת ביותר. שכן, האמצעי היוצר את הקשרים הכלכליים בין בני-האדם הינו אחיד, מתווך על-ידי בנק מרכזי או ממשלה, וזה לכולם, מנוכר ובלתי-אישי.

ככל שאנו מצמצמים את השימוש בכסף, כך גוברת דרגת חירותנו. בה בעת, פוחתת ההשפעה השלילית שלנו על החברה. במובן מסוים, המשמעות של מבנה ריכוזי היא: בינינו לבין האנשים שאנו מצויים עימם בקשרים כלכליים ותרבותיים עומד מתווך, שאינו נגיש לנו. לפיכך, אנו בהכרח מוותרים על החופש שלנו שם. למשל: אם אני תלוי בנפט על-מנת לחיות את חיי באופן מספק, ואין לי שום דרך להשיג את הנפט הזה שלא דרך מתווך ובאמצעות כסף, אזי אני פחות חופשי. זאת בניגוד לאמונה נאיבית לפיה ככל שיש לי יותר כסף, כך אני יותר חופשי. אמנם, אני מסוגל, במסגרת המערכת הנוכחית והשברירית, לוודא שבני-אדם אחרים יעשו דבר-מה בשבילי, משום שהם רוצים או חייבים להרוויח כסף. אך הלה תלוי על בלימה, וקושר אותי לצורך להמשיך ולהרוויח כסף בדרכים המקובלות, על כל הכרוך בכך. כמו כן, הניסיון מלמד שאין גבול לתאוה לעוד מוצרים ושירותים. זו לעולם לא באה על סיפוקה, והיא איננה הרצון האמיתי שלנו. שורשה בפחד הישרדותי, ו/או רצונות מדומים שמגיעים מעולמות השיווק.

יודגש: תלות בבני-אדם אינה דבר רע. היא דבר הכרחי וחיובי. העולם היה מקום עצוב אלמלא היה עלינו להיות תלויים אחד בשנייה. כאמור, עצם קיומו של העולם הוא לשם חיבור, ולכן היעדר התלות אינו רצוי ואינו אפשרי. אולם, עלינו להיות תלויים באנשים שאנו מצויים איתם ברמה מסוימת של מערכות יחסים. אנשים שבוחרים באופן חופשי לעשות את מה שהם עושים עבורנו. נניח שאני חלק מאיגוד בן כמה אלפי אנשים, ואני מכיר משם אדם ברמה של שיחות חולין בלבד. היכרות זו עדיין שונה מאוד מהאופן בו אני מכיר את השרים בממשלה שלי, או את כורה הנפט בערב הסעודית.

ככל שנצמצם את השימוש בכסף, כך נתמוך פחות בכל התארגנות ריכוזית. כלומר, ממשלות או תאגידים. לתאגידים יש כוח רק אם לקוחות קונים מהם מוצרים ושירותים.

לממשלות יש כוח רק בשל המיסוי שמשולם להן על-ידי אזרחים, שמייצרים וצורכים דברים שהם אינם זקוקים להם. ממשלה ללא משאבים כלכליים לא יכולה להפעיל אף כוח אחר, משום שאף אחד לא "יעבוד בשבילה". כאמור, הנפשות הפועלות בפסגות הממשלות והתאגידים ככל הנראה לא יכילו את תודעתם בעצמם. עלינו לסייע להם לעשות זאת מחד, ולמנוע מהם פגיעה נוספת בחברה ובטבע מאידך. זאת באמצעות דוגמא אישית.

במילים פשוטות: נזכור בכל עת כי אנחנו מבקשים לצמצם את השימוש בכסף, משום שכסף בסך-הכל מבטא דינמיקה חברתית. זוהי דינמיקה עדינה ולרוב נסתרת. בכך שאני מכייל את בחירותיי הכלכליות, אני בעצם מכייל את יחסי עם אחיי בני-האדם ברמת המקרו, כמו גם את יחסי עם הטבע שמקיים אותי. אני לא מוכן יותר שהחופש שלי יהיה קשור בהיעדר חופש של אדם אחר. ואף אדם חופשי לא מעוניין לכרות פחם עבור אדם שהוא אינו מכיר, ועדיין לחיות חיי הישרדות.

אם כן, עלינו להבין מה אנחנו צריכים ורוצים באמת. לאחר מכן, את קיומם של אילו צרכים ורצונות אנו יכולים להבטיח ללא שימוש בכסף, וכיצד. לאחר מכן, נשאל מהי הדרך הכי פחות "נפרדת" להשיג את הכסף הנדרש, עבור הצרכים והרצונות המכילים שלא ניתן לספק ללא כסף.

בפרט, נעסוק בכל הנוגע לשכירות או משכנתא. עלינו למצוא דרך להשתמש כמה שפחות באדמות, בדיור, ובנכסים, שאינם בבעלותנו, אשר דורשים מאיתנו תשלום שוטף.

כמו כן, עלינו להבחין בין שינוי זמני של הרגל מסוים, לבין שינוי קבוע. ייתכן ואנו מוכנים "לוותר" על צורך או רצון מסוים לזמן-מה, מתוך הבנה שאנו נמצאים בתהליך שמשרת מטרה יותר גדולה. למשל, פתרון מגורים חינוכי או זול, שאינו עונה על צרכינו למשך עשור, אך משרת את התחלת התהליך.

יודגש כי אין רמה "נכונה" של צמצום השימוש בכסף. כל אחד לפי יכולתו - כאשר נשאף לוודא שישנה עקומת התקדמות ריאלית.

לאחר שנבין מהם הצרכים והרצונות האמיתיים שלנו, נפנה להבחין בין אלו שאנו מסוגלים לענות עליהם ללא שימוש בכסף, לבין אלו שעדיין נדרש כסף לסיפוקם. עלינו לכמת כמה כסף דרוש לנו על-מנת לקיים את אותם צרכים ורצונות, שלא הצלחנו למצוא להם חלופה לא-מוניטרית. להלן נתאר כיצד להפחית את השימוש במשאבים, וכיצד למצוא חלופות לא-מוניטריות בשלל תחומים. בהמשך נתאר כיצד לגייס את הסכום הדרוש לאחר תהליך הבירור.

צמצום התלות בכסף, והתקדמות מעבר לכסף, הינה הפעולה הכלכלית שכמעט ולא מדוברת באף יוזמה חברתית שהיא. השימוש בו תמיד מהווה אקסיומה לכל פעילות כלכלית שהיא. לכל היותר, ישנו שיח אודות מטבע מקומי או הכנסה בסיסית. גם בקהילות עידן-חדש או אקטיביזם רדיקלי, שאלת צמצום השימוש בכסף לא עולה לסדר היום. במהרה הופכות יוזמות חברתיות או רוחניות לעסק. אולם, כפי שהוסבר בחלקים התיאורטיים לעיל, ישנם חולאים חברתיים רבים שלא נוכל לצמצם באמצעות גישה לסימפטומים, מבלי לרדת לשורשם. כפי שתארנו, עצם המדידה של הנתונה ההדדית שלנו כרוכה בנפרדות, בזבוז, וניצול. ההתפתחות וההתקדמות מהמדידה היא-היא ההתפתחות הרוחנית "הגבוהה ביותר" (אם נשתמש לרגע במונחים השוואתיים).

העיסוק להלן עלול להתפרש כ"חומרי מדי" עבור אדם שטוען שהוא "עוסק ברוח". נזכור כי הדקדקות החומריות מתבצעת לאור התובנה, שהמישור החומרי הוא זה שמאפשר את ההתפתחות הרוחנית "הגבוהה ביותר". כלומר, מנפרדות לחיבור. למעשה, כל התפתחות רוחנית נעשית ביחס ליחסים בין בני-אדם, בין אדם לטבע, בין אדם לעצמו, ובין אדם לרוח. בחירותינו הכלכליות מהוות נדבך מרכזי מאוד של חיינו בנוגע ליחסים הללו. הרוחניות, במובן זה, נדרשת בימינו לחזור את הפעולה השולית ביותר. היא לא תוכל עוד להישאר מקור לשעשועי תודעה, או לתרגול אוטורי במנזר או מקדש כהנים כלשהו.

ככל שנצמצם את התלות שלנו בכסף, נזכה בחופש להציע שירותים ולייצר מוצרים עבור אחרים, ללא דרישה לקבל תמורה. כך ניצור, עקב בצד אגודל, כלכלת מתנות אמיתית, או כלכלה מבוססת-רצון.

צמצום השימוש בכסף יאפשר לנו בראש ובראשונה פנאי של זמן. הנוסחה היא פשוטה: ככל שנידרש להוציא פחות כסף, כך נידרש להרוויח פחות כסף. כלומר – נידרש להקריב פחות זמן ומשאבים תודעתיים על-מנת להרוויח אותו או להתעסק בו. כך יגדל הפנאי שלנו לעשות דברים, שכיום אנו משלמים לאחרים שיעשו עבורנו. כלומר, אנו מצמצמים את השימוש בכסף, כדי להרוויח חזרה את הזמן, שהקרבתנו כדי להרוויח את הכסף, שיאפשר לנו לשלם לאנשים ולקנות אותו חזרה. למשל: אנו עובדים כדי לשלם למנקה, שכן כך יהיה לנו פנאי. אך מלכתחילה, אין לנו פנאי משום שאנו עובדים כדי לשלם למנקה.

הצמצום יאפשר לנו לבחור בחלופות איטיות יותר, אך בריאות, חברתיות, וסביבתיות יותר. מירוח החיים המודרני בנוי באופן שמשמר את עצמו. הוא לא מאפשר את הפנאי הנדרש על-מנת לחשוב כיצד לשנותו. קשה לתאר באופן שכלתני את סגולותיו של הפנאי, ואת האוצרות המתגלים לאורו. יש לחוות זאת. השחרור המעשי מתנאי החיים הכלכליים היה שמור במשך דורות לנזירים וכהני דת. כיום, אנו מתבקשים לשלב בין שני ההיבטים של הקיום האנושי – המעשי והרוחני.

במידה והקורא עדיין לא הפנים את האוצר הגלום בצמצום התלות בכסף, מומלץ שיהרהר בהרגשה הפנימית המתלווה למחווה של נתינה חופשית. עלינו לתאר לעצמנו את השחרור הכביר שבפריווילגיה להחליט בכל יום מה אעשה ולמען מי, ללא כל שיקולים זרים של קבלת תמורה.

שימוש בכסף, או הימנעות משימוש בו, הם חולייה בשרשת דומינו. כאשר אני גובה תשלום מאדם, הוא יהיה מחויב לגבות תשלום מאדם אחר על-מנת לשלם לי, וכן הלאה. כאשר אני מציע לאדם את פועלי בחינם, אני מאפשר לו רווחה, שתאפשר

לו להציע את פועלו בחינם לאחרים, וכן הלאה (בתנאי שהוא פועל ליצירת כלכלה מבוססת-רצון, כמובן).

תגובה ריוחת לתובנות המתוארות בחיבור זה היא שהיישום אפשרי וקל יותר, כל עוד האדם עומד בפני עצמו, ולא צריך לפרנס אחרים תלויים. הווה אומר – בני-זוג או ילדים. למעשה, אין כל הבדל מהותי בין יישום התובנות במסגרת משפחתית, לבין יישומם במסגרת יחידנית (אלא אם כן ישנו האתגר של ההירתמות הרעיונית של בן או בת הזוג). נהפוך הוא – במובנים מסוימים תא משפחתי עשוי להקל על היבטים מסוימים של היישום. לגבי הצרכים הגשמיים של הילד: מרבית הצריכה החומרית של ילדים מגיעה כהשלכה של עולם המבוגרים. המבוגרים חוששים "למנוע מהילד את כל מה שהוא רוצה", בחושבם כי העודף החומרי הופך אותם להורים טובים יותר. גם כאן, יש לכייל את ההבנה של צרכי הילד האמיתיים. עלינו להבחין מתי הצורך החומרי מגיע כפיצוי לצורך רגשי או רוחני שלא בא על סיפוקו – שלו או שלנו. במובן זה, ניתן לקיים את כלל המשאבים הנדרשים לקיומו החומרי של הילד החופשי והמאושר בדיוק כפי שניתן לעשות זאת עבור המבוגר. כל עוד אנו חווים הרגשת שפע בפנימיותנו, גם ילדנו יחווה זאת.

אין כאן יומרה למחות כליל את השימוש בכסף בן לילה. אלא, ישנה הבנה של התהליכיות. התיאור מכוון להפחתה של 50%, לאחר מכן 70%, אפילו 80% מהשימוש בכסף. אם יש צורך שלא ניתן לכיילו, הדורש שימוש בכסף, תתוארנה הדרכים לעשות זאת.

יודגש כי בשלב הנוכחי של התפתחות התודעה, הכלכלה, והתרבות, כמעט תמיד יהיה צורך בסכום מסוים של כסף. אפילו עבור מיסוי. כמו כן, גם אם ניתן היה להימלט לחלוטין ממערכת הכסף, במקרים רבים המחיר היה עולה על התועלת. למשל, אדם בעל תובנות עמוקות, ויכולות להשפעה חיובית על החברה, שעובר לגור ביער. הוא אמנם לא משתמש בכסף, אך גם חסר את האמצעים להיות ביחסי-גומלין עם בני-אדם אחרים ולהועיל להם. אדם זה פירש לא כשורה את הכתוב, והתבלבל

בין טפל ועיקר בכל הנוגע לצמצום השימוש בכסף. המהות היא לא צמצום השימוש בכסף עצמו. אלא, העובדה שהצמצום משרת את הבראת החברה, ומאפשר יצירה של יחסים עמוקים ולא עסקתיים בין בני-אדם.

במקרים רבים, כלל שלבי צמצום השימוש בכסף נעשים קלים יותר לאור הידע המתאים. כלומר, כאשר אנו מעוניינים לכייל הרגל מסוים, עלינו לרכוש מידע קונקרטי בנוגע לאיך לעשות זאת. המחקר העצמאי הוא נר לרגלינו בכל עת. שני עוגנים עיקריים בהקשר זה הם: מדריכי "איך ל..." באינטרנט מחד, ויצירת קשר עם יוזמות ממשיות קיימות מאידך.

כיוול וכימות הצרכים והרצונות

ראשית כל, עלינו להבין מהם הצרכים והרצונות הממשיים שלנו, הנדרשים לכלכלתנו ולאושרנו. עלינו לצמצם אותם ככל האפשר, מבלי לפגוע בהרגשת השפע שלנו. זהו למעשה מינימליזם – לא ההסתפקות במועט מתוך כפייה וסגפנות, אלא מתוך הרגשה של שפע. כאמור, עודף איננו שפע, והוא דומה מאוד למחסור. זהו גם לא באמת צמצום, אלא כיוול לכדי הרצונות האמיתיים. כלומר, גמילה מהתמכרויות.

נזכור: כל מוצר או שירות שאנו זקוקים לו עבור אושרנו כרוך במשמעויות חברתיות, סביבתיות, ואישיות. הוא דורש משאבי טבע מסוימים. מישוהו צריך לעבוד בשבילו, לאו דווקא מתוך בחירה חופשית. כמו כן, לצד כל צורך, הכבלים הקושרים אותנו למערכת מתהדקים. כל רצון או צורך מדומים שנשיל, ישפרו את חיינו. כאמור, אלו הם רצונות וצרכים שמלכתחילה לא מיטיבים עמנו, ומכניסים אותנו למעגל אימים.

1. ראשית, ערכו רשימה של כל המוצרים והשירותים שאתם צורכים במשך השנה.

רשימה זו כוללת את כל מה שנדרש לכלכלתכם ולכלכלת התלויים בכם; תשתיות (כמות המים,

החשמל והגז), מזון, היגיינה, ביגוד, תחבורה, פנאי (יצירה, אירועי תרבות, חוגי ספורט, וכיוב'), חומרים (טבק, אלכוהול, סמים משני-תודעה), תוכנה (מנויים למיניהם) וחומרה (מכשירי חשמל למיניהם), חופשות, חינוך, וכמובן דיור.

בפרט, ערכו רשימה של כל הדברים שבבעלותכם, ושל מה שנדרש לתחזוקתם.

כמו כן, ערכו רשימה של המיסוי במקום מושבכם – זה התלוי בהכנסה וזה שאינו תלוי בה.

בשלב זה, שלב ההפחתה, עדיין איננו בוחנים אלטרנטיבות לא-מוניטריות לצרכים והרצונות האמיתיים שאנו מעוניינים להשאיר בחיינו. אלא, אנו בוחנים אך ורק מה ביכולתנו לצמצם, מה אינו נחוץ לנו ואף מזיק לנו.

2. שנית, חשבו עם עצמכם לגבי כל מוצר או שירות: במה כרוך ייצורו מבחינה חברתית, מבחינה סביבתית, ומבחינה אישית? הווה אומר: אילו משאבי טבע נדרשים לכך שאותו מוצר או שירות יגיע לפתח ביתי (וביום מן הימים גם יעזוב אותו)? איזו עבודה אנושית נדרשת לכך? מה נדרש ממני על-מנת לממן זאת?

התחקו ממש אחר המקור של המוצר או השירות כאשר היו אך ורק משאב-טבע. תארו את כל השרשרת הנדרשת עד שיגיע אליכם.

בפרט, נסו לתאר את הקשר הנסיבתי שבין כל מוצר ושירות לבין איך שהוא משפיע על חייכם בכללותם (לדוגמא: שימוש ברכב פרטי, וכיצד הוא משפיע על העייפות שלנו, על הפנאי שלנו, וכיוב').

ככל שנהיה יותר יסודיים בהבנתנו את מצב-העניינים הכולל, כך יהיה לנו קל יותר לבחון את הבחירה הכלכלית שלנו באופן אובייקטיבי, ולאור חלופות ממשיות. דוגמא פשוטה היא: אם אני מצליח לקשר

בין עישון סיגריות או שימוש בסמים למצבי הבריאותי, ואני מבין את המחיר שגובה ממני מצב בריאותי זה, אני יכול לבחון את הבחירה שלי להמשיך ולעשן באופן אובייקטיבי יותר. לא ביחס למציאות מדומינת בה אני גם מעשן וגם בריא, אלא ביחס לחלופה הממשית.

כך גם לגבי הקשר הנסיבתי עם הטבע ועם חייהם של אחרים. אם הצלחתי לקשר בין אותו הרגל לבין קרטלי הסמים, או לשדות המונוקולטורה של הטבק, לאריוזות הפלסטיק ולמטמנות, לחקלאים העניים ולספינות הענק המשנעות זאת, זה יקל על התודעה שלי לבחור בהשלחה של ההרגל.

יצוין כי במקרים רבים הקשרים הם נסתרים. שכן, העולם לא בנוי בצורה שבה כאשר אנו צורכים מוצר או שירות, אנו פוגשים את מלוא ההשלכות שלו באופן מידי. מצב כזה לא היה משאיר לנו חירות. עלינו להיות מאוד כנים עם עצמנו, בכל הנוגע לרשימה שאנו עורכים ולהבנת ההקשרים.

בשלב זה, עלינו להיות אמיצים וכנים עם עצמנו. להיות מסוגלים להכיר באגואיזם שאנו מפעילים בתוך הרגל מסוים. לשם כך עלינו להיעזר בתובנות ובתרגילים על הרוע. לזכור שהוא חלק מאיתנו, ושזה בסדר.

3. כעת, חשבו על ההשלכות של צמצום השימוש, או ויתור על מוצר או שירות מסוימים. מה זה ידרוש מכם? ערכו מחקר בנושא. למשל: מה תדרוש ממני הבחירה להשתמש בפחות מים? כיצד זה אפשרי? כיצד ייראו חיי ללא רכישה של בגדים חדשים? מה האלטרנטיבה? חלופות תתוארנה בהמשך, אך מומלץ לנסות ולעשות זאת בעצמכם, כתרגיל אקטיבי של החשיבה החופשית.

4. בשלב זה, נסו לערוך מדרג בסגנון:

- ניתן להשיל לחלוטין בנקל ועכשיו
- ניתן להשיל לחלוטין בעתיד הקרוב
- ניתן להשיל לחלוטין בעתיד הרחוק ולהפחית כעת
- ניתן להפחית בעתיד
- חיוני לחלוטין ולא ניתן להשיל או להפחית בשום צורה שהיא

יודגש כי בכל הנושאים המובאים כאן, מומלץ ונחוץ לערוך מחקר עצמאי. כל אדם, לפי מצב החיים שלו. הדוגמאות והפרקטיקות המוצעות, מקיפות ככל שהייתה, לא יכולות להוות תחליף עבור אדם המתמסר לדחף הפנימי שלו להבין את עצמו ואת העולם, ולכיל את דרכיו לטובת עצמו, לטובת האחר, ולטובת הטבע. אדם שכזה יגלה שאף מחסום ממשי אינו מונע ממנו מלזכות בכל הידע הנחוץ בנוגע לכיצד לעשות זאת. אפרופו הסגולות החיוביות של האינטרנט הנייח - בעידן חופש המידע, קיימים מדריכים שונים בכל הנושאים באופן זמין וברור.

במילים אחרות: ההצעות המעשיות להלן יעזרו לאדם לכיל את רצונותיו וצרכיו בשלל תחומים. אולם, בכל תחום שהוא, מחקר מעמיק יפתח בפני האדם מגוון של חלופות ורעיונות. כך, אם ברצוני להעמיק מעבר לרעיונות המובאים בכתב זה, בנוגע להפחתת השימוש ברכב פרטי, בגופי קירור, במזון מעובד או מן החי, במים, או בכל שירות או מוצר שהם, אמצא שהמידע זמין עבורי, ומלא בהפתעות של בני-אדם שעברו ועוברים תהליך דומה.

הווה אומר: ערכו מחקר עצמאי בנוגע לכל רכיב ברשימה שאינכם יודעים כיצד לחיות בלעדיו ו/או עם פחות ממנו.

5. לגבי המוצרים והשירותים שהחלטתם שאינכם מסוגלים לחיות בלעדיהם: שאלו שוב, האם אני כאמת זקוק לדבר הזה לצורך אושרי? האם אני יכול רק לנסות לחיות בלעדיו לתקופה של חודש? בדקו האם במבט שני, יש הבדל בין הסינון הראשון לסינון השני. אם כן, סימן שתמיד יהיה אפשר להתקדם עוד טיפה.

6. כעת, התחילו לכוון את חייכם לאור התובנות. חזרו בכל פעם לרשימה ובדקו האם ניתן לרענן אותה, עוד צעד קטן לכיוון החירות והחיבור.

יודגש כי הרשימה הזו היא דבר חי ונושם. ככל שנעמיק בתהליך הכיול התודעתי וההתפתחות הרוחנית, כך גם נגלה שאושרנו תלוי פחות ופחות בדברים שנדמו לנו כחיוניים. יתרה מכך, במקרים רבים אותם מוצרים ושירותים יתחילו אף להאיב על אושרנו – במיוחד אם נחוה באופן בלתי-אמצעי את ההשלכות הכוללות שלהם. נגלה את האושר העילאי המצוי בחיים הפשוטים, הנעשים מתוך בחירה.

על-מנת להרחיב בפרקטיקות הרוחניות והמעשיות לכיול הצרכים והרצונות, יש לפנות ליוזמות ולמקורות המתוארים בנספחים.

חלופות צריכה

לאחר שכיילנו במידת-מה את הצרכים הרצונות הנדרשים באמת לאושרנו, נרצה להבין על אילו מהם ניתן לענות שלא באמצעות כסף. כלומר, כיצד ניתן למשאב את הנדרש שלא מתוך המערכת הכלכלית הקיימת.

לדוגמא: בתחום המזון ישנן באופן כללי ארבע אפשרויות. ניתן להשתמש בעודפי הקפיטליזם (הצלת מזון); לגדל עצמאית על חלקת אדמה העומדת לרשותנו; ללקט מהטבע החופשי

(פרקטיקה שהינה פשוטה בהרבה מאיך שהיא נשמעת אינסטינקטיבית לבורגני העירוני הממוצע); או ליצור קשרים ישירים עם חקלאים המעוניינים לתת לנו את תוצרתם ללא תמורה מוניטרית (או מפני שהם מאמינים באופן בלתי-תלוי במה שאנחנו נותנים לעולם, או משום שאנו יכולים להציע להם ליהנות מכישור מסוים שלנו, שאנו מעוניינים באופן חופשי להפעיל). כמובן שניתן לשלב בין הארבע.

צמצום השימוש בכסף מקבל ביטויים שונים בתחומים שונים: דיור, תשתיות, מזון, ביגוד, תחבורה, חינוך, תרבות, טכנולוגיה, וכיוב'. נפנה למתן הצעות מעשיות בנוגע לצמצום השימוש בכסף בכלל התחומים. כאמור, קצרה היריעה מלפרט את כל החלופות הקיימות למיניהן. באמצעות חיפוש פשוט באינטרנט, המידע לגבי החלופות זמין בשפע עבור הקורא השקדן. הפניות ספציפיות אחדות ניתן למצוא בנספחים.

יצוין כי בין אם תוך שימוש בכסף, בין אם לאו, ישנם עקרונות מנחים לכלכלה שמצמצמת את הניצול והבזבז שלה. כזו שלוקחת בחשבון את הבריות של הטבע, של האחרים, ושל העצמי. עקרונות אלו כוללים שפע מינימליסטי, מעגליות, הגינות, ממשות, ביו-מימיקה, אקולוגיה עמוקה, ביזוריות, מקומיות, שקיפות, עצמאות, בינאישיות, רצון חופשי ועוד. אודותיהם נרחיב בהמשך, כאשר נתאר כיצד להתנהל במסגרת הצרכים שדרושים לאושרנו, ושלא הצלחנו למצוא להם חלופה לא-מוניטרית.

המשאבים המוניטריים והלא-מוניטריים הפנויים

בטרם נפנה לתיאור החלופות האפשריות בכל תחום ותחום, עלינו להבין אילו משאבים התחלתיים עומדים לרשותנו – מוניטריים ושאינם-מוניטריים.

למשל: ברצוני למצוא חלופה למישאוב מזון, שאינה קנייה קונבנציונלית בסופר. אם יש ברשותי חלקת אדמה או שאני יכול לקנות כזו, אוכל לשקול גידול מזון על אותה חלקה כחלופה.

כמובן שאין מניעה משימוש בכסף באופן נקודתי לצורך תהליך השחרור ממנו. איננו עוסקים בתהליך זה מתוך מרדנות גחמנית לשמה. אלא, משתמשים בפירות ה"ישן" על-מנת ליצור את "החדש". במילים אחרות, עלינו להבין כמה כסף ומשאבים התחלתיים עומדים לרשותנו. מהם נוכל לצמוח ולרכוש את האדמות והמשאבים ההתחלתיים הנדרשים.

כפי שתואר, שאלות המוסר המוניטרי למיניהן, הינן מיושנות ולוקות בסתירות פנימיות. לדוגמא: העדיפות המלאכותית של "להרוויח את הכסף בכוחות עצמי" לעומת "להיעזר בהורים". עצמאות אין משמעה כסף. ייתכן אדם שמרוויח הרבה כסף, מזיק לחברה, ואינו עצמאי. לעומת, ייתכן אדם אחר, שמשמש במשאבים של הדורות הקודמים באופן מוסרי מובהק, ומתחזק חיים עצמאיים ביותר (ראו דיון על עצמאות כלכלית בחלק התיאורטי לעיל). השאלה היא בעצם הפעולה. הישענות על משאבי הדורות הקודמים לצורך התפתחות חיובית של החברה האנושית איננה מושא לגנאי, אלא להערכה והערצה.

באמצעות משאבים מוניטריים ראשוניים ניתן לרכוש אדמות ובתים, אמצעי ייצור פיזיים (מכונות יד שנייה, חומרי גלם, וכן הלאה), וידע. לצד אדמות, אמצעי הייצור הראשוני הוא ידע. יש לרכוש אותו באמצעות קורסים, כמו גם מערכות יחסים, שיש להשקיע בהן משאבים.

כמובן שלבעל-האמצעים יהיה כאן יתרון על חסר-האמצעים. ייתכן שחלוצי התנועה אינם הפרולטריון וגם לא האצולה. אלא, בני מעמד הביניים. אלו אינם מדושנים די הצורך על-מנת שהדבר יהיה רחוק מהם מדי, אך אינם עניים עד כדי כך שהם עוסקים מבוקר עד ערב במירוץ הישרדותי.

עלינו לבחון את כלל החסכוניות הנזילים שלנו, ולהבין מהו כוח הקנייה שלנו כאשר אנו ממירים את הייצוג המדומה לכלכלה אמיתית (היינו, קרקעות ותוצר של מעשים). באמצעות המשאבים ההתחלתיים, נשאף לרכוש אמצעי ייצור ודיור (אדמות, בתים, ותשתיות). על כך יורחב בהמשך.

אם כן, נפעל לפי הצעדים הבאים:

1. ערכו רשימה של כל החסכוניות העומדים לרשותכם - לרבות קרנות, חשבונות בנק, וכיוב'.
 2. ערכו רשימה של כל הרכוש שתוכלו להיפטר ממנו, ולהמירו בכסף (ככל שמצבכם הכלכלי ההתחלתי לא מאפשר לכם עדיין לתת ללא תמורה את מה שאינכם זקוקים לו).
 3. בפרט, ערכו רשימה של נכסים גדל"ניים שעומדים לרשותכם, אם קיימים כאלה.
 4. כעת, חשבו על מעגלי התמיכה שלכם: הורים, סבים וסבתות, וכיוב'.
- האם אתם מאלו ששפר עליהם מזלם, ויש להם את האמצעים ההתחלתיים לרכישה של גדל"ן? או שמא אתם מאלו ששפר עליהם מזלם בצורה הפוכה - בכך שאין לכם משאבים זמינים מספקים, מה שמאפשר לכם לפתח כוחות עצמאיים, להעמיק בנוגע לתובנות של העמדה המתסכלת של חסר-הרכוש ולפתח אמפתיה, ולפתח את היצירתיות במציאת פתרונות?
- אם זה רלוונטי עבורכם, ערכו שיחה עם מעגלי התמיכה שלכם. ספרו להם באיזו דרך אתם מנסים ללכת ומדוע. בדקו האם הם יכולים להעמיד לרשותכם משאבים כלשהם, על-מנת לתמוך בתהליך זה. כרגע מדובר על תמיכה חד-פעמית מרוכזת, ולא על קצבה מתמשכת (על כך יפורט בהמשך).
5. בנקודה זו, אמורה להיות לכם תמונה די ברורה של מה היכולות שלכם במובנים של רכישת גדל"ן.
- כאמור, הכסף והכלכלה המדומה הם בסך-הכל ייצוג לשני דברים: אדמות ומשאביות, ותוצר של מעשים אנושיים. כלומר, כדי לכוון כלכלה שנשענת פחות על כסף, אנו זקוקים לשני דברים: נכסים ואנשים. איננו עוסקים ב"קניית אנשים", גם לא בגרסה הפופולרית שלה - העסקה בתשלום. אלא, אנו

בודקים אילו נכסים (קרקעות ובתים) אנו מסוגלים לגאול, לצורך הכיוון בו אנו מעוניינים לצעוד.

שוק ההון

ייתכן שחלק מהמשאבים המוניטריים הפנויים שלנו "מושקעים בשוק ההון".

כמובן שפרקטיקה זו היא התגלמותה של הכלכלה המדומה. במובנים רבים, היא ההפך המוחלט מכלכלה מבוססת-רצון. שכן, היא רווייה מניפולציות של הדרגה השלישית ויותר של ההפשטה של הכלכלה האמיתית.

יחד עם זאת, כמעט כל אדם כיום מצוי ביחסים עם שוק ההון בצורה כזאת או אחרת, לא חשוב מאיזה מגזר של החברה. לכל הפחות, על-ידי פיקדון בבנק.

הסיבה היחידה לבחירה בפרקטיקה זו היא של רווח כלכלי. זהו שילוב של פחד הישרדות, וחמדנות ל"עוד". מונח רווח בהקשר זה הוא "ניהול סיכונים." ישנם מעטים שהאמון שלהם במערכת הכסף כה גבוה, כך שהיא מייצגת עבורם ערכים של רווחה אנושית וקדמה. חוץ מהם, כל אדם שבוחר בהשקעה בשוק ההון לא עושה זאת בשם ערך גבוה כלשהו. זוהי מעין עסקה קטנה עם השטן, בה אני מקדיש חלק מהתוצר שלי למערכת ריכוזית ומופשטת. אני מזין אותה, ובתמורה היא נותנת לי "תשואה". היינו, אפשרות לרכוש דברים. במקרים רבים, אותם חסכוניות ותשואות לעולם לא מיתרגמים לכלכלה אמיתית. אלא, הם ממשיכים לתפוח ולהישמר ל"עת צרה".

נתאר אפוא בקצרה את האפשרויות העומדות לרשות אדם המעוניין להחיל את דרך החירות והאחריות על חלק זה בחייו. מבחינת הכלכלה האמיתית, החלופה לשוק ההון היא אדמות, נכסים, ידע, או מוצרים.

במקרים רבים, גם מבחינת המערכת הכלכלית הקיימת, כדאיות ההשקעה בנדל"ן אינה יורדת מזו של ההשקעה בשוק ההון, ואף עולה עליה. לא ניכנס כאן לדיון אודות הריכוזיות והשליטה הגוברת במערכת הכסף, הפחתת השימוש בכסף מזומן

וכל השלכותיה, האינפלציה ושחיקת שווי הכסף, וכיוב'. אלא, נצביע על העובדה שאולי ניתן לרקוד על שתי החתונות: לבחור בבחירה שהינה כדאית יותר מבחינה הכלכלה האמיתית והמדומה כאחד.

לרוב, על-מנת שהנדל"ן יהווה השקעה מבחינה קפיטליסטית, יש להשכירו. קשה לקבוע באופן נחרץ מה נוגד כלכלה מבוססת-רצון יותר: השקעה בשוק ההון או השכרה של נכס לאדם אחר. כאמור, כל הכנסה פסיבית משמעה במובן מסוים סחר בעבדים. השכרה של נכס לאדם ספציפי אמנם כופה עליו את הכורח לייצר באופן ישיר. אולם, ההשקעה בשוק ההון מזינה מערכת מפלצתית שדרגת ההפשטה שלה גבוהה בהרבה מאשר שכירות בבית ממשי.

ניתן גם להמיר את ההשקעות המופשטות בהשקעה בנדל"ן, מבלי להשכיר אותו באופן ישיר. ניתן לחשוב על שימושים שונים לבית. לחילופין, הענקתה של זכות הדיור שלא תמורת כסף, אלא תמורת כישורים מסוימים של השוכר. אפשר גם להשכיר במחיר מוזל לאדם ספציפי, שחי את חייו באופן כמה שיותר מכול. כמובן שהמצב האידיאלי הוא שנמיר את כל ההשקעות שלנו בנדל"ן שיספק אותנו ואת התלויים בנו. את השאר נקדיש לבני-אדם אחרים שצועדים בדרך הכיול ואין להם יכולת כזו. אך גם אם אין ביכולתנו לעשות זאת כרגע, תודעתית ומעשית, עלינו ליצור את הגשר לשם בצורה המיטיבה ביותר.

כאמור, המשך הסתמכות על המערכת הקיימת היא בגדר בחירה, שהיא בעצמה סיכון. הנוסחה איננה: "אני מוכן להוציא כך וכך השקעות משוק ההון משום שאני רוצה ליצור חברה טובה יותר, על חשבון טובתי האישית". אלא, "אני מבין שייתכן מאוד שמערכת הכסף הנוכחית איננה בטוחה לצורך סיפוק צרכי בטווח הארוך, ולפיכך יהיה בטוח יותר עבורי למצוא לכך חלופות. לשמחתי, זהו גם המעשה האחראי והמיטיב מבחינה חברתית וסביבתית."

נדל"ן או אמצעי ייצור הינם נכסים ממשיים, שתמיד יוכלו להיות מומרים חזרה לכסף. ערכם לרוב עולה לפחות כמו ערך הכסף. כמובן שלא ניתן לחזות משברים גדולים, ואיזה משבר

יגיע - זה של שוק הכסף או זה של שוק הנדל"ן. שכן, במובן מסוים, השניים עומדים ביחס הפוך זה לזה. כמו כן, אדמות אלו, השייכות לכלכלה האמיתית, הן התנאי הבסיסי לכלכלה מבוססת-רצון. כלומר, מבחינת דיור שאינו תלוי בשכירות, אדמות לצורך הפקה של מוצרים ושירותים כאלו ואחרים, וכיוב'. על כך יפורט להלן.

אם וכאשר הסכום העומד לרשות אדם אינו מספיק על-מנת לרכוש אף נכס נדל"ני, מומלץ לבחון את האפשרות לחבור לשותפים נוספים לשם כך. גם על כך יורחב בהמשך.

ככל שאדם עדיין אינו בשל למצוא חלופות נדל"ניות להשקעותיו בשוק ההון, אפשר שיהרהר בחלק זה באמצעות תרגילים תודעתיים שונים (כגון אלו המתוארים בנספחים), עד שתבשיל השעה. לכל הפחות, שיכיר בפערים האישיים והקולקטיביים הכרוכים בכך בכנות, וללא אשמה. כך, יפעל ככל יכולתו בהדרגתיות לכיול בחירותיו בנושא זה.

כעת נפנה לתאר את החלופות הקיימות בנושאים השונים. יצוין כי טוב מראה עיניים מקריאה תיאורטית. בנוגע לכל חלופה המתוארת כאן, מומלץ ואף הכרחי לצפות בסרטים וסרטונים תיעודיים על אנשים שחיים זאת הלכה למעשה, ואף לצאת ולפגוש אותם במציאות.

דיור

דיור הוא הצורך הבסיסי ביותר. שכן, גופנו מוכרח להימצא איפשהו. הוא גם המאתגר ביותר למצוא לו חלופה לא מוניטרית.

הדיור מקנה את הביטחון הגדול ביותר; הוא כדאי כלכלי גם במונחים של הכלכלה הנוכחית; והוא הנקודה היסודית ממנה אפשר להתחיל לייצר כלכלה מבוססת-רצון בחיינו, ולצמצם את השימוש בכסף.

נשאף למצוא פתרון מגורים שיסב לנו אושר ורווחה, עליו איננו נדרשים לשלם באופן שוטף. אם וכאשר לא נצליח

לעשות זאת, נבחן מהי הדרך המכויילת ביותר לפתרון דיוור, מבין החלופות עליהן אנו כן נדרשים לשלם.

באופן כללי, בכל הנוגע להתיישבות קבע, ישנן שלוש חלופות אפשריות לפתרון דיוור: לקנות, לקבל, לקחת. האפשרות הרביעית היא נדודים, אודותיהם נפרט בקצרה. האפשרות החמישית היא כמוכן שכירות לסוגיה, אודותיה נדון בסעיף הבא. לכל אחת מהאפשרויות היתרונות והחסרונות שלה, כפי שיתואר להלן.

יצוין כי פתרון הדיוור הינו תלוי הקשר, מדינה, בירוקרטיה, וכיוב'. עלינו לבצע מחקר מקיף בנוגע לאפשרויות העומדות לרשותנו במדינה בה אנו חיים. בישראל, לדוגמא, האפשרויות הקונקרטיות הן, בין היתר: רכישת דירה, בית, או קרקע בטאבו; מגורים אצל קרובים; רכישת אדמה חקלאית זולה, והקמה של מבנים קלים באופן חוקי-למחצה, תוך הסתמכות על אי-אכיפה מצד הרשויות; קליטה בקיבוץ או יישוב קיים בפריפריה, כך שתינתן הנחה על קרקעות; רכישת משותפת, וחלוקה של הבית או הדירה; פלישה למבני-ציבור או מבנים פרטיים קיימים ונטושים, ושיקומם; יצירת קשר עם ארגון כזה או אחר שבבעלותו מבנים וקרקעות, והגשה של תכנית פעולה (למשל רשות מקומית, הסוכנות היהודית); גיוס המונים לצורך הון ראשוני; מציאת פרצות משפטיות בחוק המקרקעין, בכל הנוגע לבעלות על אדמות; תכניות ומכרזים של רשות מקרקעי ישראל; קראוון או פתרון ארעי כזה או אחר; וכן הלאה.

התחילו במחקר קצר אודות אפשרויות ההתיישבות באזורכם. בנוסף, ערכו מחקר אודות צורות מגורים והתיישבות אלטרנטיביות באופן כללי, באמצעות סרטונים וכתבות באינטרנט.

להלן תתאורנה באופן קונקרטי האפשרויות האוניברסליות העומדות בפנינו.

לקנות בית או אדמה

רכישת אדמה/בית/דירה היא האפשרות הטובה ביותר, המעניקה את החירות הגבוהה ביותר. האתגר העיקרי בה הוא היעדר המשאבים המוניטריים לכך. אם אדם מסוים מסוגל להשתמש בחוקי המערכת הקיימת, על מנת לגאול את עצמו ואחרים ממנה, מוטב שיעשה זאת. שכן, זוהי דרך המלך. נזכור שבעלות היא תמיד זכות שימוש. היא גם תמיד כפופה לחוקים מסוימים, וקשר לקולקטיב. במילים אחרות, גם בבעלות פרטית, אין אדם מסוגל לעשות כל שברצונו (נחשוב למשל על תקני בנייה). יחד עם זאת, במציאות הכלכלית הנוכחית, בעלות פרטית היא זו שדרגת העצמאות שלה היא הגבוהה ביותר. היא דורשת הכי פחות התעסקות ותלות באחרים. במובנים רבים, עובדה זו מהווה יתרון עבור אדם המעוניין לכונן כלכלה פחות ריכוזית, עבורו ועבור אחרים.

לרוב, בני-אדם ששואלים את עצמם שאלות אודות החברה, וגם מוכנים לעשות את הנדרש לצורך שינוי אמיתי, אינם אלו שיש באמתחתם סכום מספק לרכישת בית. יש לכך סיבות רוחניות וגשמיות שקצרה היריעה מלפרט. זהו החסרון המובהק של דרך זו.

אחד הפתרונות לכך הוא התאגדות עם שותפים נוספים, על-מנת לרכוש בית בשותפות. פתרון זה כרוך בעיקר במורכבויות של יחסים. עליו להיבנות על יסודות איתנים – בין-אישיים וחוזיים כאחד. על כך יפורט בפרק הבא, על העבודה הקבוצתית. יחד עם זאת, נשים לב: המורכבויות של התמדה בשכירות אינן פחותות. עדיין יש קשר של תלות חוזית עם אדם אחר. אדם זה ככל הנראה יותר מכוון לרווח אישי, מזה שתוכלו לרכוש איתו בית בשותפות. אתם נדרשים לשלם לו סכום חודשי קבוע, אין לכם את הזכות לפתח את הבית כרצונכם, והוא יכול לסיים את ההתקשרות עמכם כרצונו.

במובן מסוים, הצורך בשותפות הוא יתרון. כלומר, היכולת לרכוש בעצמנו נדל"ן, ללא תלות באחרים, עשויה לתפקד כחיסרון מסוים. כאשר אנו לא נדרשים לתת את הדין לאחרים, אנו עלולים ליפול בקלות לאגואיזם שלנו. בנוסף, במובנים רבים, במצב כזה קשה לעשייה להתרחב. הנוחות דורשת שהמניע שלנו לפעולה יהיה אך ורק פנימי וטהור. כאשר אני מצוי בנוחות בביתי שבבעלותי, רק ברמה גבוהה מאוד של כיוול

התודעה אהיה מסוגל להמשיך ולנסות למצוא פתרונות גם עבור אחרים. זאת בעוד שבשופות, הפתרון שלי תלוי בפתרון של אחרים, באופן שמכריח אותי להתגבר על האגואיזם שלי ולהתחבר לאחרים.

לבסוף, ישנו חסרון נוסף של בעלות: בעלות כדין כרוכה במיסוי שוטף. על כך יפורט בהמשך.

יצוין כי עבור אדם שלרשותו בית ללא חלקת אדמה מספקת – לרבות אדם המתגורר בדירה בעיר – כדאי לבחון אפשרות של רכישת קרקע חקלאית, בנוסף לבית הקיים. כאמור, קרקע זו תהווה "קרקע פורייה" לעשייה שאינה מבוססת כסף.

מעשית, עקבו אחר הצעדים הבאים:

1. האם אתם מוכנים להקדיש את המשאבים המוניטריים הפנויים שלכם, או את חלקם, לצורך רכישת נדל"ן? אם התשובה היא לא, בדקו מדוע. ערכו רשימה של החששות שלכם, ונסו לבדוק אותם מול מידע כלכלי ממשי.

2. ערכו מחקר בנוגע לאפשרויות רכישת הנדל"ן במקומות הרלוונטיים עבורכם. התחשבו במשתנים כגון מחיר, תנודות השוק, כדאיות העסקה, וכיוב'. ככל שאין לכם זיקה לתחום, התייעצו עם אנשים הבקיאים בכך. בדקו האם העסקה כדאית לעומת ערוצי השקעה אחרים, גם במובנים של הכלכלה המדומה.

3. נניח שהחלטתם לרכוש נדל"ן שיהווה פתרון דיור, ו/או אדמות עליהן ניתן להפיק משאבים. האם אתם מסוגלים לעשות זאת לבד? אם כן, ערכו "חוזה עם עצמכם". שאלו את עצמכם, באיזה אופן פריווילגיה זו עלולה לגרום לכם לזנוח את ייעודכם בשל הנוחות. לאחר מכן, מצאו את הנדל"ן הנכון ורכשו אותו. נוסף על פתרון הדיור, בהמשך יתואר כיצד

הוא ישרת את צמצום השימוש שלכם בכסף בתחומים נוספים.

4. אם אתם מעוניינים לרכוש נדל"ן, ואין באפשרותכם לעשות זאת בעצמכם, שאלו את עצמכם: האם יש לי שותפים פוטנציאליים שיש להם משאבים פנויים? האם הם מעוניינים לייצר לעצמם פתרון דיור? בהמשך ירחב אודות העבודה הקבוצתית הנדרשת על-מנת לייצר שותפות אמיצה שכזו. יחד עם זאת, גם ברמה הנפרדת והקרה של היקשרות חוזית, ניתן להגיע לתוצאה כדאית יותר מהחלופות.

לקבל בית או אדמה

הכוונה ב"לקבל" בית או אדמה משמעה: ליצור קשר עם גוף ציבורי כלשהו (ממשלה, רשות מקומית, עמותה, יישוב, וכיוב') או עם גוף פרטי כלשהו (אדם בעל הון או קרן פרטית), וליצור איתם שיתוף פעולה.

לשם כך, יש לפנות לגופים הרלוונטיים עם תכנית מסודרת. יש לייצר מצגת משכנעת, שמעבירה את הרעיון שאתם מעוניינים לממש, בצורה הטובה והממוקדת ביותר. כמו כן, ניתן לבצע מחקר אודות תכניות המימון הקיימות כיום, בקרב קרנות או גורמי ממשל מסוימים.

בחלק התיאורטי דנו מעט בשאלת הפילנתרופיה. לאור הדיון, נוכל להבין כי ברמה מסוימת, פילנתרופיה אמיתית היא רק כזו הקשורה במתן מנדט וריבוניות מלאים על אדמות לאדם אחר. עליהן, יוכל להתחיל לכוון כלכלה מבוססת-רצון, עבורו ועבור הסובבים אותו. כל אופן אחר של פילנתרופיה עדיין נשאר במסגרת הכלכלה המדומה.

אין דרך להבטיח לחלוטין שהאדם שמעניקים לו את האמצעים, אכן יפעל לאור אותם הערכים שבגינם הוענקו לו האמצעים. זהו בדיוק הסף של נתינה אמיתית. זוהי קפיצת אמונה, לנתינה שאינה נשארת כפופה לרצונו של הנותן. לכל היותר, הנותן

יכול לערוך היכרות מקדימה עם האדם לו הוא נותן, ולהבין את מניעיו ככל האפשר.

ככל הנראה, החלוצים של המתואר בחיבור זה לא יהיו בעלי הון. אולם, נניח בכל זאת שחיבור זה התגלגל לידי של אדם, שלרשותו עומדים משאבים מוניטריים רבים (כלומר, ייצוג פוטנציאלי למשאבים ממשיים). יצוין כי העבודה התודעתית הנדרשת ממנו לכיול, הינה במובן מסוים מאתגרת יותר. ברמה האידיאלית – אותו אדם יודא שברשותו נכסים מספקים עבור שגשוגו ושגשוגם של התלויים בו (צאצאיו וכיו"ב). מעבר לכך, יהיה עליו להשתמש בכספו על-מנת לרכוש נדל"ן ואמצעי ייצור, ולהעניק אותם לבני-אדם אחרים. אלו בני-אדם שהוא מאמין שיצמדו בדרך כיוול בחירותיהם הכלכליות והתרבותיות. עליו לאתר אנשים הפועלים לעבר כלכלה מבוססת-רצון, ולהעניק להם חכה, ולא דג. כמובן שבמצב התודעה הנפרד של ימינו, דבר שכזה נראה לנו הזוי. ישנם טייקונים שתורמים אגף של בית-חולים, וכותבים את שמם עליו. ישנם כאלו שתורמים סכומים מסוימים באופן שוטף לעמותות. אולם, אין מצב בו אדם מעניק לאדם אחר פתרון דיוור, שיאפשר לו לפעול כסוכן עצמאי של שינוי בעולם. זאת אף על פי ששורש האתגר החברתי תמיד יהיה זה: שבני-אדם כבולים למערכת הכלכלית הקיימת. הצעד הראשון על-מנת לשחררם מכך, היא להעניק להם פתרון דיוור בלתי תלוי. יוזכר כי ככל שאדם רוכש מוצרים ושירותים, משום שיש לו כסף פנוי או נכסים שהוא משכיר, מתרחשת שם עבדות הלכה למעשה. שכן, אנשים עושים בשבילו דברים, לא משום שאותם אנשים מאמינים במה שהוא עושה או מעוניינים בו. יצוין כי כל עוד אותו אדם לא חוטא בצביעות, וקורא לילד בשמו, הוא עדיין אדם בן-חורין ואותנטי. כאמור, הוא לא יכול גם להאמין שהוא פועל להבראת החברה, וגם לאחוזו בנכסיו הקיימים (אלא אם כן הוא מודה בפני עצמו שהוא לא מסוגל כרגע להתגבר על הפחד והחמדנות, ופועל אט אט לעשות זאת בהדרגה).

החסרונות בדרך זו כוללים את הכפיפות לאותו מוסד או אדם (אלא אם כן מצאנו דרך לקבל בעלות פרטית לגמרי). כלומר, לתקנות ולחוקים שלו, לבירוקרטיה שלו, וכיו"ב. כמו כן, הם דורשים כשרון רב בזיקוק המסרים, באופן שלא יהפוך לחנופה.

יצוין כי במקרה זה, אדם שעבר כבר כבר דרך בעשייה חברתית או סביבתית, ויכול להציג זאת בפני הגורמים הנ"ל, ככל הנראה יזכה ביתרון לתמיכה מסוג זה.

מעשית, עקבו אחר הצעדים הבאים:

1. ערכו מחקר אודות ארגונים הפועלים להתיישבות באזורים הרלוונטיים עבורכם: קרנות, עמותות, הממשלה, או הרשות המקומית. כמו כן, ערכו רשימה של אנשים מהמעגל הראשון או השני שלכם, שיש להם זיקה חברתית-סביבתית, ויש להם הון פנוי להקדיש לטובת העניין.
2. הכינו מצגת, ובה אתם מפרטים את התכנית שלכם למגורים ולעשייה בעולם. הסבירו את הסיבות לכך שנקודת הפתיחה שלכם היא בית או אדמה, בין היתר באמצעות התובנות המובאות בחיבור זה.
3. צרו קשר עם אותם ארגונים ואנשים, ובדקו האם יש ערוץ שההיתכנות שלו ראוייה למאמץ.

לקחת בית או אדמה

פלישה (סקוואטינג) היא פרקטיקה רווחת מאוד בעולם כולו. ראשית, יש לשים לב לעצם המינוח "פלישה" או "לקחת". לעיל צוין, שהבעלות על האדמה הינה זכות בסיסית לכל אדם, ושם מתחקים אחר מקורה הוא תמיד במובן מסוים שרירותי. לאור זאת, מבינים שזו אינה לקיחה במובן של פשע – משום שאין באמת ממי לקחת. האדם למעשה תובע לעצמו את זכות היסוד שלו, שעדיין אינה מעוגנת בחוק בימינו בצורה מספקת. זו הזכות שגשללה ממנו, בחסות מערכת ההסכמים הכלכלית הקיימת. כמעט בכל העולם ישנה הבנה חלקית של אמת שורשית זו: במדינות רבות ישנם חוקים השומרים על זכויותיהם של "פולשים". לפיכך, נכנה את אפשרות זו "שימוש שלא בחסות החוק הקיים".

אם כן, שימוש-שלא-בחסות-החוק-הקיים באדמה או במבנה, ייעשה במבנים שאין בהם שימוש. אלו עשויים להיות ציבוריים או פרטיים. למשל: נכסים נטושים שאינם בשימוש, השייכים למוסדות כמו בנקים או מלונות לשעבר; מבנים עירוניים מוזנחים; דירות פרטיות של בעל הון שאינן בשימוש; אדמות חקלאיות של יישוב שאינן מעובדות; וכיוב'.

צורה נוספת של שימוש שאינו חוקי היא של מגורים בקרקע שאינה מיועדת למגורים (למשל, קרקע המיועדת לחקלאות). מהותית, אין הבדל בין שתי החלופות. שתיהן כרוכות ביתרון הגדול של זמינות והיעדר הצורך למימון, כמו גם בחיסרון הגדול של סכנת החיכוך המשפטי מול הרשויות. יחד עם זאת, האפשרות של מגורים בלתי-חוקיים בשטח שבבעלות האדם, ככל הנראה פחות מועדת לפורענות מאשר האפשרות של שימוש-שלא-בחסות-החוק-הקיים, במבנים שאין לאדם אף זיקה חוקית אליהם.

לחלופה זו יתרונות רבים. היא עוקפת את הצורך במימון, בתלות בכל גורם שהוא (לרבות גורם מוכר או תורם), ואף את הצורך בתשלום מיסים. במובן מסוים, היא תואמת ברמה הגבוהה ביותר את הערכים של שימוש בעודפי הקפיטליזם. כשם שיש עודפי מזון, כך יש עודפי נדל"ן. שכן, בכל רגע נתון, יש מספיק מבנים בעולם על-מנת לאכלס את כולנו ואף יותר. כמו כן, היא תואמת את ההבנה של העיוותים הקיימים בזכות הקניין. היא האמירה החברתית הנחרצת ביותר.

ככל שהדבר נעשה לא מתוך אגואיזם ומתוך רצון "להסתדר בעצמי", אלא מתוך התחשבות בטובת הטבע, האחרים, וטובת העצמי הגבוה, זהו האקט המחאתי בעל ההשפעה התרבותית החזקה ביותר. שכן, הוא מעורר בני-אדם להטיל ספק בעצם המבנה של בעלות על אדמה, אליו הם משועבדים.

מנגד, לחלופה זו קיימים חסרונות רבים. העיקרי שבהם הוא התגובה מצד הרשויות. זה כולל את חוסר הביטחון והארעיות שגורר פתרון שכזה. הוא עלול להיות כרוך במלחמות משפטיות ובירוקרטיות בשלל צורות, אי-ודאות בנוגע לפינאנסיים, וכיוב'. לפיכך, החסרון הנוסף הוא שהאדם מוגבל בכל הנוגע לפיתוח המבנה ויצירת אימפקט חברתי וסביבתי מתמשך בו. כמובן, אלא

אם כן הצליח להגיע לנירמול היחסים מול הרשויות, ובהתאם לתקנות הפלישה.

לצורך חלופה זו יש לבצע היכרות מקיפה עם התקנות והחוקים במקום מסוים, ולבצע את הניסיון בצורה החלקה ביותר. בראש ובראשונה, אין להשתלט על אדמה של אדם אחר שזקוק לה באמת.

פתרונות בלתי קבועים

מלבד לקנות, לקבל, או לקחת, ישנן אפשרויות נוספות. אלו מאפשרות לצמצם את השימוש בכסף, אך אינן כוללות התיישבות קבע. אפשרויות אלו הן: נדודים, מגורים אצל מעגלי התמיכה, או החלפה של דיור תמורת עשייה.

נדודים אפשריים באמצעות אוהל או קראוון, כמו גם באמצעות שמירה על בתים. חלופה זו זמינה עבור כולם. היא דורשת מחקר קצר, ולמידה מתוך התנסות. היתרון של נדודים מכל הסוגים הינו הזמינות שלהם לכל אדם, כמו גם יצר ההרפתקנות והרחבת האופקים והחוסן הנפשי בכל התחומים. החסרונות כוללים צריכה של אנרגיה, וחוסר היכולת ליצור ולפתח קהילה ועשייה קבועה (למשל: לא ניתן להתנסות בסוגים אלטרנטיביים של תשתיות, לגדל מזון, וכיוב'). יחד עם זאת, ניתן לייצר יוזמות שאינן תלויות מקום (למשל, יוזמות טכנולוגיה חלופיות, וכיוב'). כמו כן, ניתן לחשוב על התיישבות ארעית מבוססת מקום, כמו למשל פארק קראוונים.

מגורים אצל מעגלי תמיכה (למשל ההורים) זמינים עבור חלקנו. הם מעוררים קונוטציות של חוסר-עצמאות, וכיוב'. כאמור, עלינו לכייל את תודעתנו ולבחון בחירה מסוימת רק לפי השאלה: האם היא מיטיבה עם הטבע, עם האחר, ועם עצמי? אם פתרון זה מאפשר לנו יותר חירות מאשר שכירות, ומאפשר לנו התארגנות לשם פיתוח של החיים שאנו מעוניינים ליצור עבור עצמנו ועבור החברה, כדאי לנו לשקול אותו בחיוב.

החלפה של מגורים תמורת עשייה דומה במובן מסוים לשכירות. אלא שכאן, ישנו צמצום של השימוש בכסף. כמו כן,

העשייה כרוכה ביחסי אמון. לרוב, היא גם כרוכה בעשייה לפי סט הערכים של האדם, וניתן ללמוד הרבה במסגרתה. דוגמאות רווחות הן התנדבות בחווה חקלאית תמורת מגורים, תשתיות, ומזון. אולם, ישנן גם חלופות שאינן חקלאיות (ראו למשל את workaway). כאן, האדם עדיין כפוף לבעלי הקרקע. יש שיאמרו שקונסטלציה זו אפילו מזכירה באופן יותר ממשי את מבנה העבדות. אך בהקשרים רבים, היא מגלמת כלכלה מבוססת-רצון, באופן שעולה על זה של השכירות הקונבנציונלית. הנ"ל תלוי בתנאי ההסכם, באופי ובמצב התודעה של בעלי היוזמה, וכיוב'.

ייתכן שישנם פתרונות פוטנציאליים שאינם מופיעים בכתב זה. הקורא מוזמן לערוך מחקר עצמאי, ולחשוב באופן יצירתי על פתרונות נוספים. יוזכר כי עלינו תמיד לבחון כל אפשרות ביחס לחלופות האפשריות. הווה אומר, גם אם ניתן למנות חסרונות לא נעימים רבים בכל אחת מהאפשרויות המתוארות לעיל, נזכור שגם שכירות או משכנתא קונבנציונליות כרוכות בחוסר נעימות חריף.

היתרון המשותף לכלל האפשרויות לעיל הוא: אנו מפסיקים להזין את מערכת הכסף הריכוזית בצורתה הקיימת, ברמה העמוקה ביותר שניתן. איננו תורמים עוד לשוק השכירות, לא כשוכרים ולא כמשכירים, או לשוק המשכנתאות. כך, אנו מניחים את אבן הפינה לכלכלה מבוססת-רצון של עצמנו, ולפיכך של החברה. אנו צועדים את הצעד הראשון במסע בן אלף המילין לקראת הבראת החברה, ויצירת המבנה החברתי החדש מלמטה למעלה.

אם לא מתאפשר לנו למצוא פתרון דיור בהווה, נכלול את הדיור תחת הצרכים שסיפוקם עדיין דורש שימוש בכסף. זאת עד שיימצא פתרון עתידי. עלינו אפוא למצוא את הפתרון הכי פחות משעבד, ובלתי תלוי בכסף ככל הניתן. על כך יורחב בהמשך. יודגש כי העיקר בשלב הראשוני, הינו עצם העובדה שנתחיל לחשוב בכיוון זה. ייתכן שלא נצליח בנקל למצוא

פתרון הולם בעצמנו. בהמשך, ככל שניצור התארגנויות והתאגדויות קבוצתיות, יתרחב מנעד האפשרויות שלנו בזכות שיתופי-פעולה.

תשתיות

במובנים רבים, האפשרות למצוא חלופות לתשתיות השונות, תלויה בשאלת הדיור והבעלות על אדמה. במקרים רבים, לא נוכל לבצע שינויים מרחיקי לכת במבנה התשתית של נכס שאינו בבעלותנו. אף על פי כן, כלל זה אינו גורף. נתאר אפוא בקווים כלליים את האפשרויות השונות, בנוגע לתשתיות חלופיות.

אם כן, אנו עוסקים במערכות מים, חשמל, גז, פסולת, ושפכים. הדיון רלוונטי לכפר ולעיר כאחד. למעשה, אנו מבקשים למצוא חלופות, שתאפשרנה לצמצם את התלות במערכת הריכוזית. כאמור, זאת מתוך ההבנה שכלכלה מבוססת-רצון צריכה להיות מבוססת על פתרונות מקומיים, ועל מערכות יחסים ישירות או ישירות-למחצה. לחובבי הפתרונות ההנדסיים, ניתן גם להשקיע מאמצים בפיתוח פתרונות נוספים שאינם קיימים.

כמו בכל תחום, יש ראשית לצמצם את השימוש - למינימום המאפשר רווחה. כלומר, צריכה מודעת של מים, חשמל, גז, ופסולת. לשם כך, נחזור לרשימה שערכנו בסעיף הראשון, ונבחן כיצד ניתן לצמצם את השימוש שלנו בתשתיות אלו. הפחתה היא תמיד הפתרון הראשון במעלה ויש לחזור אליו תמיד. כאמור, במקרים רבים, ההצטמצמות רק תיטיב עימנו. שכן, טובת הטבע, טובת האחר, וטובת העצמי, מסונכרנות. למשל: נרות בערב ופחות חשמל, מיטיבים עם העיניים ועם התודעה טרם השינה. או: צמצום למקרר קטן למינימום ההכרחי, משקף רכישה יומית של כמויות קטנות של מזון טרי, ובישול בריא יותר. הוא גם מוליד פחות פסולת. לאחר שנבין מהם הצרכים והרצונות הממשיים שלנו בנוגע לשימוש בתשתיות, נוכל לפנות ולמצוא פתרונות חלופיים למערכת התשתיות הריכוזית.

בימינו, קיימים פתרונות off-grid למכביר. לעתים קרובות, אלו פתרונות low-tech, המאפשרים עצמאות של תשתיות. בנוסף, ישנם עוד פתרונות רבים המכחים להתגלות על-ידנו. ניתן לחקור על כך באינטרנט, או באמצעות יצירת קשר עם מומחים מארגונים שונים, כגון אקדמיה או יוזמות אזרחיות. בנספח מצורפות כמה הפניות בנושא.

בכל הנוגע לתשתיות תקשורת, כדוגמת פס רחב או קווי טלפון, לא ניתן למצוא חלופות ברמה הגלובלית. אולם, ניתן לצמצם את השימוש בהן. ניתן גם למצוא חלופות חנימיות, במגוון תחומים טכנולוגיים (על כך יפורט בהמשך). נזכור שאיננו שואפים למושלמות דמיונית. אלא, אנו מכירים בתהליכיות – היא-היא המושלמות.

אין בכוונתנו לפרט לפרטי פרטים את הפתרונות הטכנולוגיים הקיימים. נצביע בקצרה על כמה דוגמאות.

כאשר מצמצמים את השימוש בחשמל לצרכים והרצונות הממשיים, נוכחים לדעת שניתן לספק צרכים אלו באמצעים מעגליים וביזוריים. פתרונות חשמל כוללים: גז-ביולוגי (ביוגז), טורבינות ודינמו של רוח או מים, פנלים סולריים, או פתרונות מכניים כמו דינמו של אופניים. בנוסף, כל מנוע הוא בתמציתו תנועה מעגלית של מגנטים. האופניים מהווים פעולה מכנית המחקה זאת. ניתן לחפש מידע על מכונות כביסה או בלנדרים שמופעלים באמצעות דיווש. ישנן אפילו עמדות הטענה למחשב, בהן המשתמש מפדל תוך כדי שימוש במחשב.

מן הסתם, מים הם התשתית החשובה והיסודית ביותר. כאמור, ראשית נכמת את כמות המים המינימלית הנדרשת לרווחתנו. לשם השוואה בלבד, בזמן המצור על ירושלים, כל אדם הסתדר עם הקצבה יומית של 10 ליטר בלבד. פתרונות מים כוללים מערכות מעגליות של אגירת מי גשם, מים אפורים, וסינון. בנוסף, חיבור עצמאי ישיר למקור מים קרוב כגון מעיין, באר, נחל או אגם. יש לפרק הנחות יסוד שגויות רבות בנוגע לטיהור מים, באמצעות מחקר בנושא. כיום, ישנן אפילו מערכות שמסננות את המים האפורים לא רק לשם השקייה בגינה, אלא גם לשימוש חוזר.

פתרונות גז כוללים בעיקר גז ביולוגי, המופק מפסולת אורגנית אנושית וצמחית. זהו גם פתרון למערכת של שפכים ופסולת אורגנית.

כמובן שפסולת אורגנית ניתן פשוט לקמפסט. בנוגע לפסולת שאינה אורגנית, הפתרון הבלעדי הינו להפחית במקור. כלומר, לא לרכוש מוצרים חדשים שאינם אורגניים, ובפרט לא לרכוש מוצרים המגיעים באריזות.

לגבי שפכים, ישנם סוגים שונים של שירותי קומופסט, עם ובלי מים. בכל הנוגע לפיתוחים נוספים בנושא, היד עוד נטויה.

בנוגע למיזוג וחימום הבית, יש לחקור על טכניקות שונות, מבוססות רוח, שמש, מסה תרמית, כיווני אוויר, וחסכון באנרגיה. ככלל, יש לזכור שהמעבר החד בין חום לקור, כרוך בהשלכות רבות. בפרט, ככל שהגוף מתרגל יותר לשמור על טמפרטורה יציבה יחסית, כך הרגישות שלו לחום ולקור יורדת. האדם יותר חופשי אז. זה נכון לגבי מיזוג בקיץ וחימום בחורף.

בהקשר של חיים עירוניים ובניין משותף, יש צורך בהתגייסות רחבה יותר לצורך פתרונות תשתית. אלו כרוכים ברמה מפותחת של יכולת החיבור ושיתוף הפעולה, בין יחידים הצועדים בדרך הכיול. במילים פשוטות, יש צורך בהתארגנות של כל בעלי הדירות בבניין, על-מנת שהבניין יוכל לנקוט צעדים בדרך להתמרה ליחידת תשתית עצמאית ומעגלית. בפרט, ניתן לחשוב על אפשרות של רכישה משותפת של בניין בערי פיתוח, לאחר גיבוש של קבוצה מסונכרנת.

יודגש כי אל לנו להפוך את הטפל לעיקר. ייתכן שאנו מייצרים לעצמנו תשתית עצמאית, באופן שנשען על ניצול של אחרים. לדוגמא: במקרה של פנלים סולריים, עצם ייצורם המזהם במזרח הרחוק חורג מגבולות העקרונות של הימנעות מבזבז וניצול, מעגליות, עצמאות, מקומיות וכיוב'. לצד ההכרה בתהליכיות, עלינו לוודא שאנו זוכרים את הצורך למצוא ביום מן הימים פתרון "נקי". זהו כמובן אותו פרדוקס שעלינו ללמוד להחזיק: מחד - להבין את התהליכיות, ולא לפעול למושלמות מתוך הלקאה עצמית או אשמה, מאידך - לא לפטור את עצמנו בשם התהליכיות, ולזכור להמשיך ולצעוד בכל יום צעד נוסף, כמיטב יכולתנו.

עוד יצוין, כי המגמה הירוקה והביזורית בעולם, הופכת את האתגר למציאת פתרונות תשתית יצירתיים, לכדאי גם מבחינת הכלכלה המדומה. יחד עם זאת, רישום של פטנט ויצירת מונופול עליו, למשל, נוגד את הכלכלה מבוססת-הרצון.

את כל הפתרונות הנ"ל, נשאף לתכנן באופן שדורש אחזקה שוטפת מינימלית.

בנוגע לקווי תקשורת למיניהם, צמצום השימוש יאפשר התקשרות עם יוזמות עצמאיות וירוקות בתחומי האינטרנט, השרתים, האחסון, הפס הרחב, וכיוב'. בשלב ההתארגנויות וההתאגדויות, ניתן יהיה לכוון יוזמות שכאלו בעצמנו. כמובן שאין מנוס משימוש בסיבי האינטרנט הימיים הקולקטיביים. גם אין לשאוף להתנתק מהם. כאמור, עלינו להבחין היכן השימוש בפירות הקפיטליזם, ובתשתיות הקולקטיביות שנוצרו תודות למערכת הכסף, הינו בונה, והיכן לא. כמו כן, עלינו לזכור את שילוב כלל הכסף והזהב. ככל שנכיל את תודעתנו ואת בחירותינו הכלכליות והתרבותיות, ונעמיק את האופן בו אנו פוגשים איש את רעהו, כך נראה כיצד טכנולוגיות מסוימות מתאפשרות תוך התחשבות בטובת הטבע, האחר, והעצמי.

מזון והיגיינה

בכל הנוגע למזון והיגיינה (ולמעשה כל מוצר של צריכה שוטפת) ישנן שתי אפשרויות עיקריות: הפקה עצמאית או באמצעות שיתופי-פעולה מחד, ושימוש בעודפי הקפיטליזם מאידך. בפרט, נתייחס למזון והיגיינה באותו האופן. שכן, מקורם של שניהם הוא אחד: האדמה והצומח.

גם כאן, הפחתה וכיול היא נקודת הפתיחה, כמו בכל ההיבטים של כיול הרגלינו. אנו בוחנים את הכמות הנדרשת לשביעות רצוננו, ומנסים לכיילה. נשאף לנפות מזון שאינו דרוש לנו ואף מזיק לנו, כמו גם מזון מעובד שרק תאגידים יכולים לייצר עבורנו. כך, נהיה יותר חופשיים לייצר כלכלה מקומית ומבוססת-רצון.

ישנן ארבע חלופות עיקריות עבור מוצרים ושירותים מסוג זה (כמובן שניתן לשלב בין הארבע):

- שימוש בעודפי הקפיטליזם
- גידול והפקה עצמאיים
- ליקוט והפקה עצמאית
- התקשרות ישירה עם יצרנים (חקלאים, רוקחים טבעיים, וכיוב')

בפרט, תהליך זה כולל את השאלה השורשית והחשובה לאין-שיעור: מניין מגיע האוכל שלנו? ילדים רבים מאמינים היום שהוא מגיע מהסופרמרקט. דורות שלמים אינם עדים להתהליך הקסום והאיטי של גידול המזון. לכן, הם לא רוכשים לו את הכבוד המגיע לו.

כמובן שארבע החלופות אינן מתייחסות באופן בלעדי למזון. אלא, לכל תוצר שמקורו מן האדמה ומן הצומח; לרבות מוצרי טיפוח, חומרי ניקוי, בדים, נייר, וכיוב'. יצוין כי גם תוצר שמקורם מהחי, מקורם באדמה ובצומח. יחד עם זאת, נוסף על השאלה המוסרית, הרוחנית, והבריאותית, בזבוז האנרגיה הכרוך בהם הוא אדיר. דיון מקיף בנוגע לשאלת הקשר שבין האדם לבעלי-החיים הינו מעבר להיקפו של חיבור זה. בינתיים, ניתן לחקור על כך באופן עצמאי ולחרוץ דין.

נסקור בקצרה כמה דוגמאות לכל אחת מהאפשרויות.

הכוונה בשימוש בעודפי הקפיטליזם הינה הצלת מזון שנועד להשלכה. ההצלה עשויה בכל אחד מהשלבים של הפקתו: בשדה, במרכול, או בבתים ובמסעדות. כאמור, אחוז עצום מהמזון בחברה המודרנית מבוזבז. כיום, כמעט בכל מטרופולין קיימים פרויקטים של הצלת מזון מחקלאים, מסופרמרקטים, וממסעדות. יוזמות אחדות עובדות מול תאגידי המזון הגדולים,

ומגייסות מהן את עודפי המזון. אחרות אוספות מזון ישירות מהמרכולים ומהמסעדות, לעתים באמצעות "צלילת פחים". הקורא יופתע לגלות שאם רק ייכנס לכמה חנויות, ויבקש לאסוף את המזון שעתיד להיזרק בסוף היום, במקרים רבים הוא ייענה בחיוב. לעתים, אף יודו לו על פועלו.

כמויות אדירות של מזון ראוי למאכל נזרקות בכל יום. זה קורה ממגוון סיבות. ייתכן שהעגבנייה לא נראית כעגבנייה "המושלמת" (והמהונדסת) שהתרגלנו לרכוש. ייתכן ש"פג התוקף". יצוין כי תוקף מוצרי מזון הוא פרוטוקול חיוני מלאכותי. הוא נוסח בועדה כלשהי של הרשות המחוקקת, ולאחר מכן הוצא לפועל על-ידי תאגיד. במקרים רבים, המוצר עוד ראוי למאכל חודשים רבים לאחר תום התוקף. עלינו להסתמך על חוש הטעם והריח, ולא על המדבקה. פעם, חבר שהציל קופסאות מלח שנזרקו, אמר: "אפילו על מלח ששוכב מיליון שנה בים המלח, הדביקו תווית תוקף, ועכשיו הוא פג". לבסוף, ייתכן שפשוט הגיע מלאי חדש, וכעת זורקים את הישן.

נשים לב להתננייה התודעתית שיש לנו, המקשרת תרבות זאת עם נזקקות, קבצנות, ונדבה. ראשית, בתורות רוחניות רבות, קיבוץ נדבות מרצון היא התאמנות בענווה, ובפירוק העצמי השקרי. שנית, יש כבוד רב יותר בשימוש במשאבים מבוזבזים, שכוחות טבעיים ואנושיים יקרים הושקעו בהפקתם, מאשר בייצור דבר-מה שמזיק לעולם, ואינו מסב לנו אושר. הסלידה מכך מונעת מדימויים מעוותים של מהי יוקרה. כאמור, אנו מעוניינים להפוך חזרה את התפיסה בנוגע להצלחה. לפיה, אדם מצליח הוא אדם שמסוגל לגרום להרבה אנשים לעשות דברים עבורו, לפי מה שמתחשק לו ברגע נתון. הכושר לנהל את חיינו הכלכליים בהתאם למה שיש, יוקרתי יותר מכפייה על הטבע והחברה לייצר עבורנו את מה שאנחנו חושבים שאנחנו צריכים. כושר זה ההצלחה החומרית הגדולה של השנים לבוא, כמו גם ההצלחה הרוחנית. שכן, הוא משקף חיבור, בניגוד לנפרדות. מה גם שברמה האישית, אפשרות זו מקנה לנו חירות גדולה יותר. למעשה, כמו כל המתואר בנוגע לצמצום השימוש בכסף. מי יותר חופשי – זה שנהנה מהעגבנייה העקומה שניתנה לו, או זה שאנוס לפעול באופן שאינו שלם, כדי לממן את זן העגבנייה הספציפי והיוקרתי?

יצוין כי שימוש בעודפי הקפיטליזם לא מהווה חלופה בת-קיימא. שכן, היא עדיין נשענת על מערכת הכסף, רק בעקיפין. היא מהווה פתרון זמני טוב, עבור אדם או קבוצת אנשים, המעוניינים ליצור כלכלה מבוססת-רצון. במקביל, עלינו לזכור שבטווח הארוך, עלינו לייצר שילוב של שלוש החלופות האחרות, שתוארנה להלן.

אם כן, אלו השלבים בנוגע להצלת מזון:

1. ערכו מחקר אינטרנטי בנושא, לרבות פרקטיקות שונות, וארגונים שונים הפועלים באזורכם. בנוסף, חקרו בנוגע לחוקים הנוגעים להצלת מזון באזורכם.
2. למדו כיצד להסתדר עם מרכיבים שמגיעים אליכם, במקום בחירה סלקטיבית של מוצרים ספציפיים. הלך-רוח שכזה דומה לסנכרון עם עונות השנה ויבולן, בניגוד לכפייה על הטבע לגדל הכל כל הזמן.
3. ככל שאינכם מרגישים בנוח לגשת לחקלאי, למרכול, או למסעדה בעצמכם, צרו קשר עם ארגון או יוזמה קיימים, ונסו לחבור אליהם.
4. לאחר שתרגישו מספיק בטוחים, צרו קשר עם חקלאי, מרכול, או מסעדה באזורכם, ובקשו מהם לאסוף את המזון שעומד להיזרק. נסו לקבוע שעות וימים קבועים.
- חלק מבתי-העסק ישמחו לשתף איתכם פעולה. שכן, אתם חוסכים להם זמן של פינוי אשפה. כמו כן, רוב האנשים שמחים להימנע מבזבז מזון ולסייע לאחרים. הדבר היחיד שמונע מהם לעשות זאת, הוא בדר"כ פחד מהממונים עליהם, פחד משפטי, או פחד הישרדותי. ברדיוס יחסית מצומצם של עיר או מועצה מקומית מסוימת, מתוך כמה עסקים שתיצרו עימם קשר, לפחות כמה יסכימו ואף ישמחו לעזור.
5. הפרקטיקה הנועזת ביותר היא "צלילת פחים". היזהרו, היא עלולה להיות ממכרת! כאשר אתם

מגיעים למיכל פלסטיק גדול מלא בכל טוב בחינם (לעתים מכנים אותו "פח"), קשה שלא לקחת יותר ממה שאתם צריכים. לעתים קרובות – מצויה בו סחורה בשווי של כמה אלפי שקלים.

6. ככל שעולה בידכם להציל יותר מזון ממה שנדרש עבורכם, שתפו את קרוביכם בכך. עזרו להוריד את הנטל הכלכלי המוניטרי מעל כתפיהם, כך שיוכלו בעצמם להיות פנויים יותר לכינון כלכלה מבוססת-רצון.

החלופה השנייה היא גידול והפקה עצמאיים.

ראשית, נזכור שלכל אחד מאיתנו יש כמויות אדירות של אדמות, שמהן מופקים המשאבים שהוא משתמש בהם. אלו דונמים רבים של גידולים, מחצבות ומכרות, מפעלים, חניונים ונמלים, בנייני משרדים, וכיוב'. בכך שאנו רוכשים אדמות, ולומדים כיצד להפיק מהן דברים בעצמנו, אנו בסך-הכל מחליפים את הייצור המתועש, ההמוני, והריכוזי, בייצור ממשי יותר. ייצור מבוסס מערכות יחסים, ביזורי, ובלתי-מנוכר.

בפרט, גידול מזון הינו עיסוק פשוט משחושבים בדר"כ. את רוב צרכי הירקות והפירות של משפחה ניתן לגדל בכמה מאות מ"ר בודדות, באמצעות עבודה של כמה ימים ספורים בשנה (כדאי לחקור על כך באמצעות הנספחים ומקורות נוספים). זה עשוי להישמע הרבה. נזכור שבכל מקרה ישנן אדמות כאלה המוקדשות להזנתנו, כפי שתואר בפסקה לעיל. בין אם אנו גרים בכפר או בעיר, ניתן למצוא אדמות חקלאיות ולרכוש אותן. לחילופין, ניתן להתקשר עם מישהו שיש לו אדמות, וליצור עימו חליפין (כפי שיתואר להלן).

גידול והפקה עצמאיים של מוצרי צריכה שוטפת הינו בראש ובראשונה מהנה. רבים מאיתנו מרגישים באופן לא מודע את הקשר הכמאי לאדמה. לכל הפחות, הם ניסו לגדל עציצים בחייהם. העבודה עם הידיים נתפסת בחברה המערבית כנחותה, לעומת השכל העוסק בניהול מול המסך. אך היא מרפאת, ואוצרת בתוכה חכמה אדירה שלא ניתן להגיע אליה באמצעות

השכל. העבודה עם האדמה היא אף הכרחית לחיים שלמים ובריאם.

תחילה יש להקדיש פנאי לשם ההכשרה ורכישת הידע והמיומנות. תהליך זה הוא חלק מתהליך השחרור מהכפיות למערכת הכסף. ככל שמתפנה זמן שקודם לכן הוקדש ליצירת הכנסה מוניטרית, ניתן להקדיש יותר זמן לעשייה העצמאית. יחד עם זאת, ברור כי עבור רובנו, החזון של גידול כלל המזון הנדרש לקיומנו נראה רחוק שנות אור מאיתנו. תחילה, נפעל לכך עקב אחר אגודל, ואולי אפילו ניצור קשרים עם יוזמות אורגניות מקומיות שונות.

ניתן להתחיל מחלקה קטנה בגינה קהילתית. לחילופין, התנדבות בחווה אורגנית פעם בשבוע, תמורת ארגו שבועי של יבול. אפילו ניסיונות לגידול בחצר או על גג הבניין עשויים להיות מפתיעים. כמו בכל יוזמה שכזו, ככל שיש סביבכם קרובים שמעוניינים לקחת חלק בפרויקט, הדבר יקל על הרכישה, הלמידה, והתפעול.

עבור אלו מבינינו שמעוניינים לגדל חלק או את כל המזון שלהם ושל משפחותיהם, יש לעקוב אחר השלבים הבאים:

1. ערכו מחקר אינטרנטי בנוגע לאנשים שמגדלים את האוכל שלהם בעצמם. הרחיבו אופקים גם בנוגע לשיטות שונות לגידול מזון (אורגני, פרמקלצ'ר, חקלאות ביודינמית, וכיוב'). זאת על מנת לקבל הרגשה ומושג ראשוני. נסו לחקור אודות חלופות שונות, כמו גידול בקרקע חקלאית, על גג בניין, בחצר, על קירות ירוקים, וכיוב'. בפרט, נסו להכיר שיטות טבעיות ככל הניתן של השקייה (באופן אידיאלי – באמצעות גשם, טל, או מקור מים טבעי), של שתילה (למשל, no dig), של מניעת מזיקים (הדברה ביולוגית וביודינמית), וכיוב'.

2. צרו קשר עם חקלאים אורגניים מקומיים או יוזמות ירוקות מקומיות, ונסו למצוא דרך להשתלב בעשייה.

בין אם דרך התנדבות, או כל אפשרות אחרת. יוזמות כאלו ניתן למצוא הן בערים, הן בכפר. נוסף על הכישורים שתרכשו והריפוי שתקבלו, תזכו להרחיב את המעגלים החברתיים שלכם. תכירו אנשים שצועדים בדרך של יצירת כלכלה מבוססת-רצון (בין אם הם עושים זאת במודע או לא).

3. ערכו רשימה של השטחים העומדים לרשותכם עבור גידול מזון. עדיפות תינתן לאדמות חקלאיות בבעלותכם. אולם, ניתן להחשיב בכך שטחים פנויים של קרוביכם, שטחים ציבוריים המוקצים לכך, אדמות שניתן לקבל לצורך הפקה, גנות, חצרות, קירות, וכיוב'.

4. בדקו כמה זמן ברצונכם להקדיש לכך בשבוע. התחילו להתנסות בקטן. התפתחו לאט לאט, ובהתאם ליכולתכם ורצונכם. נסו להתמסר לכך לא רק כתהליך מעשי פיזי. אלא, גם כתהליך רוחני של צמיחה.

נוסף על גידול חקלאי, ישנה חלופת הליקוט.

גידול חקלאי דורש כמות יחסית גדולה של משאבים מכל מיני סוגים (ידע, זמן, מיומנות, ניסיון, וכמובן אדמה). לעומת זאת, ליקוט אינו דורש דבר מלבד היכרות עם הטבע המקומי והעונות, טיול מהנה בטבע, וקטיפה.

האדם המודרני חי בניתוק משווע מהטבע סביבו (כמו גם מטבעו שלו). הוא לא מסוגל להעלות על דעתו כמה אוכל טעים ומזין הוא מסוגל למצוא סביבו – בעיר ומחוצה לה.

בנוסף, זוהי פעילות מהנה ומשמעותית לכל המשפחה. נניח שהיינו מחשבים את זמן העבודה המשרדית שנדרש לכלכלת המזון שלנו, ואת האופן בו ילדינו מבליים את הפנאי שלהם במקביל. ביחס לפלא של ליקוט מזון, החלופה הכדאית והשלמה יותר הייתה ברורה.

לצורך הסתמכות חלקית (או מלאה) על ליקוט מזון, בראש ובראשונה יש לרכוש את הידע הנדרש, באמצעות קורסים

מעשיים מקיפים. רצוי לעשות זאת יחד עם חברים או משפחות נוספות (משלל טעמים שאין צורך לציין). באמצעות הקורסים, ניתן להגביר את ההיכרות עם הטבע סביבנו. כמובן שניתן לשלב מחקר משלים עצמאי, מספרים או באינטרנט.

ניתן, בין היתר, לערוך מיפוי של עצי פרי שונים באזורכם, ושל עונות ההבשלה שלהם. למשל, ניתן לצאת לסיור שבועי של קטיף מזון לשבוע הקרוב. בנוסף, ניתן לאסוף בעונות המתאימות לא רק ירקות ופירות לשימוש יחסית מידי. אלא, גם אגוזים, זיתים, וכו', בכמות שתספיק לשנה שלמה.

כמו כן, מומלץ לפתח את הידע בנוגע לשימור מזון לסוגיו: התססה, ייבוש, וכיוב'.

אמנם, אין צורך שכל אדם יהפוך ללקט מקצועי. יחד עם זאת, סביר שתהיה לכל אדם המעוניין להתחבר לעצמו ולטבע סביבו זיקה כלשהי לכך. סביר להאמין שבשנים לבוא תתפתח הפרקטיקה. כך, מומחים ילקטו מזון דרך קבע, לא רק עבור עצמם, אלא גם עבור אחרים. ניתן יהיה אז לחבור אליהם, כפי שניתן לחבור כיום לחקלאים.

כאמור, הנ"ל רלוונטי לא רק לשם הפקת מזון. אלא, גם לשם הפקת מוצרי היגיינה, ולמעשה כל תכשיר שמקורו מהצומח. באמצעות מחקר "איך ל..." קצר, ניתן לחשוב על פתרונות יצירתיים להפקה של חלופות לתוצרים תאגידיים, ישירות מן הטבע המקומי.

האפשרות הרביעית לחלופה לא-מוניטרית למזון הינה התקשרות ישירה עם יצרנים.

בפרט, אנשים שמסיבות כאלה ואחרות אינם מסוגלים ליישם את אחת משלוש החלופות לעיל, יכולים לבחור בחלופה זו. למשל: מגבלות הנוגעות למצב גופני או נפשי, גיל, מחסור בזמן פנוי, וכיוב'.

במקום לעבור דרך התיווך של רשתות השיווק, על כל הכרוך בכך, ניתן לפנות ישירות לחקלאים. נעדיף חקלאים הפועלים לאור העקרונות הכלכליים שיתוארו להלן, עימם נוכל לייצר מערכת יחסים משמעותית. כך, ניתן לחשוב על שיתופי-פעולה,

כגון: איסוף היבול שאינו יוצא לשיווק, התנדבות שבועית תמורת ארגז של יבול, ברטר ישיר, וכיוב'.

הקו המנחה העיקרי הוא: ככל שהקשר ישיר יותר מהאדמה ועד האדם שצורך את התוצרת, כך ישנו מרחב גמישות גדול יותר בכל הנוגע לצמצום השימוש בכסף.

ערכו חיפוש של חקלאים מקומיים, המייצרים את המזון הנדרש לצורך שביעות רצונכם המכילת. צרו איתם קשר. ספרו להם על עצמכם. בדקו, האם יש אפשרות כלשהי לשיתוף פעולה.

גם מה שאנו עדיין רוכשים בכסף, חשוב שיהיה ישירות מהחקלאי, או מעסקים קטנים, וללא שימוש בחומרים רעילים. כך, נסתנכרן עם העקרונות של ביזוריות, מעגליות טבעית, וכיוב', המתוארים בהמשך. במקרים מסוימים, דווקא המוצרים היקרים יותר, הם באופן פרדוקסלי הבחירה הכלכלית המכילת. כפי שתואר לעיל, הוזלה היא במקרים רבים תהליך מניפולטיבי הכרוך בניצול ובזבוז. לשם המחשה, עד לפני כמה מאות שנים בודדות, 80% מההוצאה החודשית של משפחה היה על מזון. מצב זה משקף ערך בצורה הרבה יותר ממשית.

על הצרכים והרצונות, שלאחר כיוול לא נמצאה להם חלופה לא-מוניטרית, נשאף לענות באמצעות רכישה ישירה. זאת בהתאם לעקרונות שיתוארו בהמשך.

תחבורה

כמו בכל ההיבטים של כיוול הרגלינו, גם כאן בראש ובראשונה יש לצמצם את התנועה. לאו דווקא למינימום ההכרחי, אלא לכמות המיטיבה. כיום, קיימת האפשרות להגיע מכל מקום לכל מקום בכל עת. לכן, לעתים קרובות אנו משתמשים בה. למרות שכאמור, לתנועה אקססיבית יש השפעה על ההווה שלנו. הסברנו שלעתים, ריבוי אפשרויות אינו מגביר את החופש שלנו, אלא מגביל אותו. כאשר יש לנו את האפשרות להגיע לכל מקום בעולם בקלות יחסית, לעתים איננו חופשיים מול

הדחף לעשות זאת. זה לא חשוב מה המחיר, והאם זה באמת מיטיב עם האושר שלנו. בספר הטאו נכתב שב"אחרית הימים ישנן מרכבות וספינות רבות, אך לאף-אחד אין צורך לנסוע יותר מדי" (פרפרזה של הכתוב).

בימינו, מתקיים שיח חברתי בכל הנוגע לשימוש במסכים, בחומרים משכרים, בנוגע למצב הכלכלי, וכיוב'. אולם, כמעט ואינו מתקיים שיח על התנועה המוגזמת. כיצד היא משפיעה על חיינו, ואיך אנו מכוונים אותם לאורה. אנו כלל לא חושבים על כמה שקט מקנה ההישארות במקום. המטרופולינים והכפרים כאחד נלקחו בשבי על-ידי המכוניות, שצריכות להגיע עד פתח הבית. תרבות זו משפיעה על חיינו הרוחניים והנפשיים, באופן גדול מכפי שניתן לתאר במסגרת כתב זה. הקורא מוזמן להרהר על כך, ולהקדיש תשומת לב והתבוננות למתרחש סביבו בהקשר זה.

כאשר מקיימים את העיקרון הכלכלי של מקומיות בכלל תחומי החיים, מתווסף פנאי ויורד הלחץ (האורגניזם שלנו, שבמשך אלפי שנים היה תלוי בעיקר בשתי רגליו לצורך תנועה, לא מורגל בגמיעת מרחקים בקלות-דעת). השימוש במשאבים פוחת, והיעילות עולה.

אנו רואים בחברה תנועה לכיוון תחבורה ציבורית ושיתופית. לאו דווקא משום אלטרואיזם, אלא משום שישנה הבנה חצי-מודעת: התחבורה הפרטית איננה יעילה, ואיננה אפשרית בטווח הארוך. אמנם, התחבורה הציבורית מופעלת על-ידי חברות פרטיות או הממשלה. אך זה לא חייב להיות כך לנצח. ככלל, ניתן להשתמש במערכת ריכוזית בשלב הנוכחי, ובה בעת להבין כיצד היא עשויה לעבור טרנספורמציה לכדי מערכת ביזורית-אזרחית בעתיד. ברמה מסוימת די בכך, לפחות בזמן מסוים. על כך יפורט בקצרה, במסגרת תיאור ההתארגנויות הרחבות. כמו כן, אלו העוסקים ביוזמות בתחום מסוים, יכולים לחשוב על פתרונות ברי-קיימא בתחום האנרגיה והתחבורה. על כך יפורט בהמשך.

תוכנה חשובה נוספת בנושא התחבורה, היא כיצד אנו מתייחסים למימד הזמן. כאמור, מקובל לחשוב כיום שהאפשרות להגיע מכל מקום לכל מקום בכל רגע נתון היא דבר חיובי. היא

מקושרת עם חופש. אולם, הטבע עובד בריתמוס מסוים. תיאורטית, אם היו הכבישים פתוחים אך ורק בשעות מסוימות, היה עלינו להתאים עצמנו למועדי התחבורה. דבר זה היה מביא ליעילות גדולה; גם אם היו נוצרים פקקים נוראיים בהתחלה, הם היו מאיצים את הצורך בפתרון מחובר יותר. כמו כן, תחזמה בזמן תורמת לשימור הטבע. היא מאפשרת לבעלי-החיים להתכיל עם הלו"ז של בני-האדם. כמה מעטים מאיתנו חושבים על ההשפעה של מערכת התחבורה על קצבו של הטבע, ועל מסלולם של בעלי-החיים! אגב, גם לגבי טכנולוגיה – ניתן לחשוב על מצב בו האינטרנט פעיל רק בשעות מסוימות. כל אלו דווקא מגבירים ומאפשרים את החירות, כחסם להתמכרות.

נשאף להעדיף הליכה ברגל, שימוש באופניים, ותחבורה ציבורית או שיתופית. כמו כן, נשאף לוודא שהמשאבים הנדרשים לצורך ייצור והפעלת כלי התחבורה שלנו הם מעגליים וברי-קיימא. בכך, נסתכרן עם טובת הטבע, האחרים, והעצמי. גם נסיעה באוטובוס, למשל, אם אורכת קצת יותר זמן, מקלה על התודעה. היא מאפשרת פנאי לעשות דברים אחרים, מה שחוסך זמן בעקיפין.

לצורך כיול תחבורתי, ניתן לעקוב אחר השלבים להלן:

1. ערכו רשימה של היעדים אליהם אתם מגיעים במהלך השנה. אילו מהם יעדים שבועיים, אילו חודשיים, שנתיים, וכיוב'.
2. ליד כל יעד, כתבו: מהי התכלית שלו? לשם מה אני מגיע לשם? נסו לענות על כך מנקודת מבט מעשית ורגשית כאחד.
3. ערכו רשימה של כלי התחבורה המשמשים אתכם לשם כך. רשמו מה דורש השימוש בהם (לרבות ההשפעה החברתית והסביבתית הכרוכה בהפעלתם, מה שנדרש מכם לצורך מימנם, הזמן הכרוך במציאת חניה, וכיוב').

4. כעת, בדקו על אילו מן הצרכים המעשיים והרגשיים שדורשים תחבורה, ניתן לענות באופן מקומי יותר. רשמו את החסמים לכך.

5. בפרט, דרגו את הצרכים, המבוטאים ביעדים השונים, לפי הסולם:

- ניתן להחליף בהליכה ברגל
- ניתן להחליף באופניים
- ניתן להחליף בתחבורה ציבורית
- ניתן למצוא פתרון שיתופי (למשל, טרמפים מזדמנים או קבועים, או צירוף של נוסעים נוספים)

○ ניתן להחליף בכלי ממונע ירוק ומעגלי יותר

6. כעת, עברו שוב על הרשימה. בדקו, את אילו מן האפשרויות ניתן להחליף לתקופת ניסיון, נניח של חודש. גם אם נדמה שהשימוש באוטובוס לצורך מסוים פחות יעיל או נוח מאשר השימוש ברכב, בדקו זאת בפועל. אולי תיווכחו לדעת שאתם נהנים מהחופש מהנהיגה.

נזכור שככל שתידרש פחות תנועה לצורך אושרנו, כך תגדל חירותינו. בד בבד, יפחת העומס החברתי והסביבתי הכרוך בתנועה.

חופשות

חופשות אמנם כרוכות בשאלת התחבורה, אך הן חורגות ממנה. הן כרוכות בעוד שלל דינמיקות חברתיות וסביבתיות.

כאמור, חופשות וטיסות הפכו לדבר שבשגרה בחברה המערבית. במקרים רבים הן מתפקדות כהתמכרות, המבוססת על תמונה מנטאלית ותו לו. אנו צורכים חופשה כמו שאנו

צורכים סיגריה. כמו כן, נדמה לנו שנהנה בחופשה, כי אנחנו רואים פרסומות של אנשים שנהנים בחופשות.

כמובן שישנו האלמנט המרגיע של שמיטת עול החיים. לפתע משרתים אותנו, ואנו איננו נדרשים לעשות דברים שאנו לא אוהבים לעשות. אולם, זוהי רק אינדיקציה לכך שאנו חיים את חיינו בצורה לא שלמה. כמובן שישנה החדווה והסקרנות שבחשיפה לתרבויות ומקומות חדשים. על מנת לעשות זאת בצורה בריאה, ולהתוודע באמת לתרבות המקומית, יש ליייל את האופן בו אנו רגילים "להיות תיירים".

גם במקרה של חופשות, יש להבין את המניעים לנסיעה, את ההשלכות החברתיות והסביבתיות שלה, ולצמצם ככל האפשר את הצורך בהן. עבור האדם שהתרגל להפוגה מחיי הקשים, באמצעות סוג זה של התמכרות, קשה להבין מהו מצב התודעה השלי, השמח להישאר במקום, ולא מרגיש צורך תזזיתי לעוד.

יחד עם זאת, אכן ישנו ערך גבוה בחקירה של מקומות חדשים ושל תרבויות. זה נכון גם לגבי יציאה מהשגרה – גם שגרה מיטיבה. לשם כך, ישנן חלופות לא מוניטריות לחופשות המערביות הקונבנציונליות.

ככלל, החלופות כוללות מעבר ממצב של מקבל שירות פסיבי, למשתתף אקטיבי במקום בו אני מבקר. החופשה צריכה להיות מבוססת ככל הניתן על מערכות יחסים, ולא על חליפין מוניטרי. לשם כך, יש לחשוב על משך זמן הטיול ומשמעותו, הקשר לקהילה המקומית, וכיוב'.

קו מנחה אחד הינו: עליי להיות במקום בו אני מבקר כפי שחיים בו המקומיים. לאכול את אותו המזון, באותן הכמויות, לגור באותם הבתים, וכיוב'. למשל, במקום לשלם עבור בית מלון, אחפש דרך להתארח אצל מקומיים, ממעמד ממוצע באותה מדינה.

שנית, עליי לוודא שאני מביא עימי ערך למקום. ערך זה עשוי לקבל צורה של התנדבות, עשייה, שיח אמיתי, מערכות יחסים עם המקומיים, וכיוב'.

שלישית, נשאף שהתנועה תהיה יותר דרך היבשה, ולא במסגרת קלות הדעת הנוכחית של הזמנת טיסות. כך, כמות

החופשות תפחת, ומשכן יתארך. אם נוותר על הקלות הלוגיסטית המתעתעת, נתייחס יותר בכבוד לכל יצאה למסע שכזה - ונשקול אותו לפני שנעשה זאת.

רביעית, נשאף לוודא שאנו רוכשים את הכבוד המתאים לתרבות שאנו מגיעים אליה. נחקור אודות המקום וההיסטוריה שלו, נכיר מנהגים תרבותיים, נלמד קצת את השפה, וכיוב'. גם רכיב זה מנטרל את קלות הדעת שבחופשה.

דוגמאות אחדות הן: החלפת בתים, אירוח אצל משפחות, התנדבות תמורת מגורים ועשייה, התנדבות בארגונים הומניטריים, השתתפות בקורסים ותכניות לימודים, וכיוב'.

קמעונאות

כאמור, בכלכלה המודרנית קיימים עודפים בכל תחום העולה על הדעת. כך גם לגבי קמעונאות שאיננה צריכה שוטפת, כגון: ביגוד, ריהוט, מוצרי-חשמל וטכנולוגיה, וכיוב'. הנ"ל מצויים בשפע. בכל מדינה מערבית ניתן למצוא כמויות גדולות של מוצרים משומשים במצב טוב, או כאלו הזקוקים לרענון וחידוש. אלו נמסרים בחינם או במחיר נמוך למדי. נשאף להשתמש בעודפי הקפיטליות הקיימים כמשאבים - לשימוש חוזר או לשדרוג וחידוש. במקביל, נלמד כיצד לייצר מהאדמה את הדברים הנדרשים לנו. כך נתמוך פחות במערכות הריכוזיות הקיימות.

גם רהיטים, כלים, קישוטים, וכיוב' - ניתן להפיק מהטבע, באמצעות ליקוט. ניתן לעשות זאת עבור עצמנו או עבור אחרים, לבד או בקבוצה.

ככלל, בכל הסעיפים של צריכה חומרית, הכלל המנחה הוא צמצום של שימוש בלתי-מיטיב. בנוסף, ייצור עצמאי, מקומי ומעגלי מהאדמה, או שימוש בעודפי הקפיטליות. לבסוף, שימוש שיתופי, ומחשבה ארוכת-טווח על פתרונות וחלופות ברי-קיימא.

כידוע, תעשיית האופנה גובה מחיר חברתי וסביבתי כבד. הפתרונות האפשריים פשוטים למדי: הפקה מצומצמת ועצמאית מחומרים טבעיים ומקומיים (כותנה, פשתן, צמר שלא כרוך בניצול, וכיוב') ו/או שימוש חוזר בבדים קיימים (בין אם כבגד יד שנייה, או כחיתוך מחדש של הבד).

ככלל, ייתכן וביגוד הוא התחום שבו יש הכי הרבה עודפים לעומת הצרכים בפועל. גם במדינות המתפתחות, כבר לא תמיד זקוקים לתרומות הבגדים שנשלחות אליהם מהמערב. אדם המעוניין לממש את עצמו בתחום האופנה בימינו, בהתאם לכלכלה מבוססת-רצון, יבקש להשתמש אך ורק בחומרים קיימים, מתוך ההבנה שיש מספיק בדים בעולם.

ברמה האישית, יש להימנע באופן גורף מרכישת בגדים חדשים. זאת למעט מקרים מאוד ספציפיים, בהם ניתן להתחקות אחר המקור החברתי והסביבתי של הבגד. מטבע הדברים, בגד שיוצר באופן מקומי, מחומרי גלם טבעיים וביזוריים, וללא ניצול של פועלים, יהיה יקר מאוד. זוהי עלות שתואמת את המחיר הסביבתי והחברתי האמיתי. כך, בגד חדש לחלוטין יהיה דבר חגיגי ונדיר. ניתן לשפץ בגדים ישנים, המצויים למכביר בכל פינה. לחילופין, ניתן לרכוש ולהחליף בגדים בחנויות יד שנייה. בנוסף, ניתן ליוזם אירועים קהילתיים של החלפה או שיפוץ בגדים.

ריהוט

תחת ההגדרה של ריהוט ניתן לכלול את כל החפצים שהשימוש בהם קבוע ותדיר. בבית, בגינה, ובמרחב הציבורי. לא רק ספות, כסאות, ושולחנות, אלא גם כלי אוכל, מברשת לאסלה, וכיוב'. אין צורך להיכנס לרשימה ארוכה של דוגמאות קונקרטיות. הקו המנחה הוא לפתח מודעות לגבי כל חפץ שאנו משתמשים בו באופן שוטף. נשאף לחפש לו חלופה, שאינה כרוכה ברכישה של פריט שיוצר במפעל רחוק.

לשם כך, ניתן להשתמש ברהיטים קיימים ויד שנייה, לחדש ולשפץ, לבנות בעצמנו מחומרים טבעיים מקומיים או מעודפי הקפיטליזם, או לערוך מחקר ולמצוא אלטרנטיבות מהטבע. למשל: מטאטא טיפוסי במדינות מתפתחות עשוי מצמחים יבשים, לעומת המטאטא התעשייתי הפופולרי בחברה המערבית. כמובן שבנוגע לכל אחת מהאפשרויות ניתן ליצור קשר עם אדם אחר שעושה זאת, ולייצר עימו יחסי גומלין ישירים.

כלים

יצוין כי לגבי מוצרי קמעונאות רבים, כמו כלי עבודה (מקדחה, מסור, פלייר, וכיוב'), כלי ניקיון (מכונת כביסה, שואב אבק), ספרים, ואפילו טכנולוגיה או ביגוד, מאוד פשוט ליצור "ספריית חפצים" לשימוש קולקטיבי. שכן, בפריטים רבים אנו משתמשים אחת לכמה ימים, שבועות, ואפילו חודשים. ניתן ליצור זאת לא רק במסגרת קהילה קיימת ומתפקדת. אלא, כל אדם עם מוטיבציה מסוגל לייצר יוזמה שכזו במסגרת הבניין בו הוא גר, השכונה, הכפר, וכיוב'.

כאמור, גם בכלים אלו, ראשית כל עלינו לצמצם את השימוש. אם לא ניתן לוותר כרגע על הצורך בכלי מסוים, עלינו לבכר כלי מיד-שנייה או מייצור מקומי. נשאף לחפש אחר אלטרנטיבות מכניות ופרימיטיביות ככל האפשר. זאת על-מנת לאפשר את ייצורן באופן עצמאי ומקומי, ללא תלות בתאגידים גלובליים.

את הכלים הקיימים עלינו לתחזק כראוי. לגבי כל כלי, עלינו להבין לא רק כיצד להשיג או לייצר אותו, אלא מה נדרש לתחזוקו ותיקונו.

כפי שתואר בחלק הראשון, הדרישה מתאגידי הטכנולוגיה לייצר באופן מעגלי ופשוט יותר הינה עקרה. כל עוד יהיה מי שירכוש את המכשיר בתצורתו הנוכחית, יהיה מי שייצר אותו.

ערכו מחקר בנוגע לתחליפים פונקציונליים לכל אחד ממכשירי החשמל שלכם: כלי העבודה, התאורה, וכיוב'. בפרט, עקבו אחר השלבים הבאים:

1. ערכו רשימה של המכשירים הנדרשים במישרין או בעקיפין לתחזוקת אורח-חייכם. זה כולל את התהליכים הנדרשים לתחזוקה או התיקון של אותם מכשירים.
2. ודאו שאתם יודעים מהם כלל השימושים שאתם עושים בכל מכשיר.
3. ערכו מחקר בנוגע לחלופות לא תעשייתיות: הן עבור התפקיד שהמכשיר ממלא, הן עבור המכשיר עצמו. למשל: בלנדר משמש אותנו להכנת שייק. מחד, ניתן לערוך מחקר בנוגע לחלופות לפרי שייק. מאידך, לחקור דרכים לייצר פרי שייק שלא באמצעות בלנדר קונבנציונלי.
- אם אתם נהנים מכך, חשבו בעצמכם על פתרונות, או צרו קשר עם אנשים בתחום.
4. ככל שאין ברשותכם כלי מסוים, נסו להשיג אותו מיד-שנייה.
5. בדקו האם יש כלים שאתם יכולים לשאול מאחרים בסביבתכם, לקחת חלק בפרויקט של ספריית חפצים שיתופית, או ליזום פרויקט שכזה.

תרבות וחינוך

בניגוד להיבטים החומריים של החיים, בתרבות ובחינוך הקו המנחה העיקרי איננו צמצום. אמנם, בסעיף על התרבות דובר על צמצום החשיפה לתוכן מאלחש וגירויים בלתי-נדלים. אך הכוונה היא כמובן להחליפם במערכות תרבות וחינוך חלופיות. אודות הפן התודעתי-רוחני של התרבות והחינוך נדון בסעיף

הבא. כעת נעסוק באופן בו נבקש לכונן אותם מהבחינה הכלכלית.

בכל הנוגע למסגרות חינוך ותרבות, על-מנת להלום את הלך-הרוח הביזורי והעצמאי, על קהילת ההורים, הסבים, והסבתות, לכונן בעצמם את המסגרות החינוכיות של ילדיהם. זאת בשיתוף עם כלל הקהילה. זה מה שקורה הלכה למעשה גם בחינוך הממשלתי. אולם, שם התוכן נקבע במידה רבה על-ידי פרלמנטרים, באופן עקיף. למעשה, ההורים והמורים הם אלו שצריכים להיות אמונים ישירות על התוכן המועבר במסגרות החינוך.

חשיבה יצירתית, חופשית, ועצמאית, מאפשרת פירוק של מבני חשיבה ישנים ונוקשים. כך, ניתן לראות בעולם כולו בית-ספר (החל בטבע וכלה בשווקים). זאת במקום לחשוב על מבנה פיזי, בו הילדים צריכים להיות ישובים במשך כך וכך שעות. בחינוך יער, למשל, הטבע הוא הכיתה. ככל שמתעורר הצורך, ניתן להשתמש בבתי הקיימים, וכמובן לייצר מרחב או מבנה מסוימים לצורך החינוך. הדגש הוא על החשיבה העצמאית מעבר לחלופות הקיימות, ולא על האופן הספציפי.

גם לגבי תרבות: על הכשרונות של הקהילה עצמה לבוא לידי ביטוי במסגרת הקהילה. באופן אישי, על האדם לפתח את כישוריו התרבותיים בשלל תחומים: אמנות, מוזיקה, רוח וספרות (כתיבה), ספורט, טבע, וכיו"ב. במקום לבכר כוכבי רשתות מזדמנים, העיקר שבתרבות הופך להיות האדם שיוצר אותה (לא באופן נרקסיסטי, אלא במובן הבריא של המושג). כלומר, חברינו ושכנינו מביאים את יצירותיהם, וחולקים אותם עמנו, ואנו עמם. גם אם אלו אינן יצירות מופת, הערך הרוחני שלהן גדול מזה של הופעה מסחרית. האמנים המקומיים יכולים אז לשחזר יצירות מופת מההיסטוריה. כיום, כמעט ולא נוצרות יותר יצירות מופת חדשות - עד שהאנושות לא תעבור את המחסום הרוחני והמוסרי הנוכחי.

אדם הופך בעצמו למייצר התרבות של עצמו. לכן, הוא זקוק פחות למתווכים חיצוניים. כך, האדם מפתח כישורים שיאפשרו לו לקחת חלק ביוזמות תרבות וחינוך מקומיות, ללא תלות בכסף.

בפרט, ניתן לבכר אירועי תרבות מקומיים וחינמיים או על בסיס תרומה. אלו מוצעים לרוב על-ידי אמנים מתחילים, שהאמנות שלהם עדיין אותנטית, וטרם התמסכרה. קצרה היריעה מלהיכנס לדיון אודות האמירה לפיה "אמנים צריכים להתפרנס מהאמנות שלהם". כאמור, האינטרס המוניטרי מעוות את האמנות. במובן מסוים, העובדה שהאמן נדרש למצוא דרך להתקיים שלא מהאמנות שלו, היא מה שמשאיר את האמנות שלו אמיתית ואותנטית. שכן, כך היא מקושרת לקשיים שחווים רוב בני-האדם - להם האמנות הזו אמורה להציע סעד.

כאשר אנו רוצים להשתתף או לארגן אירוע, שמקדם ערכים נעלים, אנו עשויים לשאול את עצמנו: אז מה, נותר עליו, בגלל שחייבים לשלם שכירות ולפיכך לדרוש תשלום? הטענה המרכזית היא שיש להרהר בשאלה: אם אנו לא מצליחים ליצור את הערכים הנעלים הללו באופן מלא במסגרת האירוע, מה המשמעות של הערכים שהאירוע דן בהם? התשובה אינה חד משמעית. לעתים המסקנה תהיה שיש להשקיע יותר בכיול מבנה העל הכלכלי שמאפשר את האירוע, ולעתים שיש להוציא אותו לפועל במתכונת הרווחת של שכירות ותשלום.

בכל הנוגע לחינוך ותרבות, עקבו אחר השלבים הבאים:

1. ערכו רשימה של עולם התרבות והחינוך, שלכם ושל משפחותיכם (קורסים, מופעים, תכניות טלוויזיה, וכיוב').

2. בנוסף, תארו תמונה של עולם התרבות והחינוך האידיאלי שהייתם רוצים ליצור.

3. בדקו, לאילו מן הצרכים הללו ניתן למצוא חלופה לא מוניטרית קיימת. למשל, חפשו התארגנויות עצמאיות של הורים בנוגע לחינוך. או, ערבי תרבות מקומיים וחינמיים, שיחליפו את הערוצים הריכוזיים. וכן הלאה.

החלופות קיימות גם ברמה האישית. למשל: קריאת ספר מהספרייה המקומית, השאלה מחבר, או רכישה מיד שנייה, במקום צפייה בטלוויזיה.

4. ככל שלרכיב מסוים ברשימה אין חלופה הולמת, בדקו האם ניתן ליצור אחת שכזו.
5. בכל הנוגע לאירועי תרבות או חינוך, בדקו האם ניתן ליצור שת"פים עם יוזמות מקומיות (למשל, לעזור בהקמה של אירוע תרבות וכך להשתתף בו ללא תשלום, וכיוב'). כמו כן, חפשו אירועי תרבות חינוכיים באזורכם.

בנקאות

קצרה היריעה מפלט אודות החולאים שבמערכת הבנקאות הנוכחית. בראש ובראשונה: עצם הרעיון שניהול מערכת הכסף הינו עסק למטרת רווח. שכן, הכסף מהווה תשתית הכרחית למערכת ההסכמים הכלכלית הנוכחית, שכופה את עצמה על הכלל. קצרה היריעה גם מלפרט אודות התמורות במבנה הכסף. כלומר, השימוש במזומן נהיה כפוף יותר ויותר לשליטת המערכות הקיימות. למשל, הפסקת השימוש במזומן בבתי עסק, ואף במדינות מסוימות. בהמשך לתובנות שתוארו בחלקים התיאורטיים, עניינו להבין כיצד נוכל לצמצם את ההשקעה עם מערכת הבנקאות ככל האפשר.

לעיל דנו בקצרה בשאלת ההשקעות בשוק ההון. את הדיון ניתן להרחיב לכדי כל פיקדון בבנק, כל הלוואה נושאת ריבית. כאמור, כל פרקטיקה שכזו היא ההפך המוחלט מכלכלה מבוססת-רצון. ייתכן שלא ניתן לחדול כליל מלשתף פעולה עם פרקטיקות אלו, מסיבות רגשיות ומעשיות כאלו ואחרות. אולם, עלינו לשאוף לכך, כל יום קצת יותר.

כאמור, עלינו לשאוף להחליף את המשאבים המוניטריים הפנויים שלנו, השייכים לכלכלה המדומה, במשאבים השייכים לכלכלה האמיתית. כלומר: נדל"ן, רכוש בעל ערך ממשי עברנו, או ידע.

בכל הנוגע לשימוש בחלופות מייצגות למטבע הלאומי, יש לזכור כי הן אינן שונות במהותן ממערכת הכסף הקיימת. כלומר: זהב, ביטקוין, מטבע מקומי, וכן הלאה – עדיין מייצגים

את הכלכלה האמיתית, ולא מהווים כלכלה אמיתית. הם עדיין מייצגים מדידה. החולאים שיצמחו מהם יהיו פחות או יותר זהים לאלו של הכסף. כמובן שבמקרה של זהב או מטבע מקומי, ההפשטה פחות קיצונית, לעומת ביטקוין למשל. כאמור, האמונה בגאולה הקריפטוגרפית לוקה בפערים רבים.

ניתן לחקור אודות אנשים שחיים ללא חשבון בנק, ללמוד כיצד הם עושים זאת, ולבחון האם ניתן ליישם זאת בחיינו.

ניתן לנסח זאת כך: עלינו למצוא דרך להבטיח לעצמנו ביטחון כלכלי, שאינו תלוי במספר המוצג באתר הבנק. אידיאלית, פתרון זה יהיה גם כלכלי יותר ובטוח יותר מבחינה קונבנציונלית (כמו הדוגמא של השקעה בנדל"ן, לעומת הסכנה שבאינפלציה).

ככל שאנו עדיין זקוקים לכסף בחיינו, נעדיף להשתמש בכסף מזומן. כלומר, כזה שאינו עובר תחת שלטון ריכוזי של ממשלה או תאגיד. ככל שעדיין יש לנו חשבון בנק, נשאף לוותר על כרטיס האשראי. נמשוך כסף מזומן אחת לחודש, ואיתו נסתדר.

שלבם בדרך לויתור על חשבון הבנק כוללים מעבר לבנק חברתי יותר (למשל, טריוודס באירופה), או לבנק פשוט יותר (בנק הדואר בישראל).

במקרה של בנקאות, או כל ארגון דומה, יש לעמוד בפיתוי של שימוש ב"הטבות" השונות. מאחוריהן עומדים שורה של פסיכולוגים, שמתכננים בפרוטרוט כיצד למשוך בני-אדם לתוך מערכת ההפשטה ולהשאיר אותם שם.

מיסוי

המשוכה האחרונה בנוגע לצמצום השימוש בכסף הינה מיסוי. כאמור, הכלכלה המדומה הינה ייצוג לשני דברים בלבד: אדמה קיימת ומעשים אנושיים. כלומר, על-מנת ליצור כלכלה שאינה תלויה בכסף יש צורך בשני דברים: אנשים ואדמות. יחד עם זאת, מיסוי נגבה בכפייה ונאכף בכוח הזרוע. ייתכן שגם אם קבוצה מסוימת מתקיימת ללא כסף כלל, הממשלה תדרוש ממנה לשלם מיסוי אך ורק עבור עצם קיומם.

יש לכך שני פתרונות אפשריים: האחד, לכלול את המיסוי בתחום החיים שעדיין נדרש כסף לקיומו, ולפעול במקביל לשינוי החוקים באמצעות לובי ותעמולה. השני, למצות את הזכויות הדמוקרטיות עד תום, באופן שיאזן את כמות המיסים.

במילים אחרות, עלינו להכיר את מערכת החוקים והמיסוי, ולמקסם את זכויותינו. המערכת של מדינת הלאום, ההון והרווחה אמנם כופה את עצמה על הכלל – גם על מי שמעוניין לעשות את הדברים בצורה אחרת. אך היא גם מתקנת את עצמה באמצעות קצבאות, זכויות סוציאליות, וכיוב'. אותה המערכת נמצאת כיום בשלבי התפוררות. אולם, זהו תהליך ארוך הנמשך עשורים ומאות. במסגרת התהליך, עלינו ללמוד כיצד להימנע באופן חוקי ככל הניתן מתשלום מיסים. מנגד, לדרוש מהמדינה כספים בכל דרך אפשרית, על-מנת לפצות על הכפייה. כלומר, עלינו לצמצם למינימום את המס שנדרש מאיתנו לשלם. במקביל, למקסם את כמות הכסף שניתן לקבל מהמדינה באמצעים שונים. על כך יפורט בהמשך.

לסיכום, צמצום השימוש בכסף כולל שני רכיבים עיקריים: האחד, כיוול הצרכים והרצונות, למינימום הנדרש לצורך אושר ושביעות רצון מהחיים. השני, מישאוב של מוצרים ושירותים רבים ככל האפשר, הנדרשים למען שביעות הרצון, שלא באמצעות כסף. אלא באמצעות הטבע, שיתופי-פעולה, או עודפי הקפיטליזם.

הכיוול מגביר את חירותינו, ומיטיב עם הטבע ועם האחרים. הוא השלב הראשון של יצירה מלמטה למעלה של המבנה החברתי החדש. גם אם איננו מסוגלים לכייל את כל הבחירות בבת אחת, עצם העלייה על השביל, ההרהור בדרך זו, והמחקר אודות החלופות האפשריות, מניע את גלגלי החברה בכיוון הנכון.

כעת נפנה לדון בחלק של כלכלת חיינו, שבשלב הנוכחי לא ניתן למצוא לו חלופה לא מוניטרית.

שימוש בכסף לאור כלכלה מבוססת-רצון

תהליך השחרור מתלות במערכת הכסף הוא הדרגתי. גם במסגרת השימוש בכסף, עדיין יש לנו השפעה אדירה על החברה ועל עצמנו בבחירותינו הכלכליות.

ראשית, נתאר את העקרונות הכלכליים הבריאיים, לאורם אנו מעוניינים לפעול - בין אם בשימוש בכסף בין אם לאו. שנית, נתאר את הדרכים להרוויח כסף באופן המכיל ביותר.

עקרונות כלכליים

העקרונות שינחו אותנו בחיינו הכלכליים הם: מעגליות, שקיפות, ביוזריות, מקומיות, ממשות, הגינות, שפע מינימליסטי, ביו-מימיקה, בינאישיות, עצמאות, אסתטיקה, רצון חופשי, וחליפין.

למותר לציין כי ייתכן שישנם עקרונות מהותיים שלא צוינו כאן. ייתכן גם שישנו עיקרון שניסוחו אינו תואם בדיוק את עולם הערכים של הקורא. כאמור, חיבור זה אינו מבקש להציג אמת דוגמטית, בבחינת "כזה ראה וקדש". אלא, הוא מציע הצעות. הקורא מוזמן לבחון אותן בחייו, ולראות האם הן תואמות את עולמו הרוחני והמעשי.

מעגליות

מעגליות היא ההבנה לפיה תהליך כלכלי בריא אינו ליניארי. בדיוק כשם שתהליכים "כלכליים" בטבע אינם ליניאריים, אלא מחזוריים ומעגליים.

לדוגמא: בטבע, הזבל משמש לדישון האדמה, שמולידה בתורה את עולם הצומח, שמייצר בעיתו עוד זבל לדישון. לעומת זאת, ייצור פלסטיק אינו תהליך מעגלי. זה נכון גם אם הפלסטיק נשלח למיחזור. זאת משום שפלסטיק מורכב מקשרים כימיים

שנוצרים באמצעות שימוש גבוה באנרגיה - ללא דרך להתפרק חזרה למצב הגולמי.

לפיכך, אפס אשפה היא פרקטיקה שונה ממיחזור. שכן, מיחזור אינו תהליך מחזורי. שחיקת החומר קורית בכל מקרה. כל עוד נמשיך לייצר חומרים שאינם מעגליים (כמו פלסטיק), לא יעזור אם נמחזר אותם (בעלויות אסטרנומיות של משאבים ואנרגיה). הפלסטיק לעולם לא יתכלה, וימצא את דרכו לאוקיינוסים ולאדמות. שכן, התהליך מלכתחילה אינו מעגלי. לכן, בכל הנוגע לאשפה, למשל, אין לייצר דבר שאינו מתפרק באופן אורגני. הפחתה במקור היא האפשרות המעגלית היחידה.

גם אם אנו משתמשים בכסף על-מנת לרכוש מזון, למשל, נוכל ליישם את עקרון המעגליות: בכך שנרכוש מוצרים בתפוזות במקום באריזות.

באופן כללי, נשאף לצמצם בחיינו כל מוצר או שירות שכרוכים באופן כלשהו בתהליך שאינו מעגלי.

בכל הנוגע למוצרים לא מעגליים - נוכל להשתמש במצבורי המשאבים העודפים שכבר קיימים. כלומר, פירות הקפיטליזם. אם בכל זאת יש רצון או צורך לייצר דברים חדשים שלא מחומרים מעגליים, יש לעשות זאת מתוך המשאבים הללו. לדוגמא: בדים קיימים ובגדים משומשים, שמהם אפשר לתפור בגדים חדשים, ולא מייצור של בדים סינתטיים נוספים.

כאמור, אל לנו לצפות מתאגידים שיבחרו, מתוך אצילות הנפש, לייצר מוצרים מעגליים. החוקים המושלים בתאגידים הללו לא יאפשרו זאת. כל עוד יהיה מי שמוכן לרכוש מוצרים לא מעגליים, וכל עוד תהיה לכך כדאיות כלכלית, יהיה מי שמייצר אותם. גם לגבי חומרה של מחשב, למשל, או כל מכשיר מורכב. כל עוד לא הקמנו יוזמה עצמאית לייצור מעגלי, נשאף לרכוש אך ורק מוצרים מיד שנייה, או למצוא חלופה מעגלית כלשהי.

כך נוצרת כלכלה מעגלית, בדומה לעיקרון המעגלי שפועל בטבע. יוזכר כי הסיבה לכך איננה רק תועלתנית. כלומר, לא רק במובן של שמירה כדור-הארץ, ולא רק במובן של יעילות כלכלית. אלא, בתהליך החיבור למעגליות של הטבע יש יסוד רוחני, הפועל על התודעה במישור גבוה.

בין היתר, ניתן להתארגן כקבוצה, ולהחליט להשתמש רק במוצר מפס ייצור מסוים (מחשב, מכונית, וכיוב'). כך, קל יותר למצוא חלפים ולפתח בקיאות בתיקון (על כך יפורט בהמשך).

שאלו את עצמכם בנוגע לכל מוצר או שירות שאתם משתמשים בו, או כזה שאתם מייצרים, אילו חלקים ממה שכרוך בייצורו הם מעגליים ואלו לא. נסו למצוא חלופות מעגליות לכל מוצר או שירות.

שקיפות

בימינו, מקובל שאת כל הנושא הפיננסי האישי אופפת עננת מסתורין. אנו לא מדברים בנקל על כמה אנחנו מרוויחים, כמה כסף או נכסים יש לנו, מה מצב היוזמות והעסקים שלנו, וכיוב'. לנטייה זו יש סיבות רוחניות עמוקות, הקשורות בכוח הרוחני שהכסף מגלם, אודותיו תואר לעיל – כוח הנפרדות.

על-מנת להבריא את המערכת הכלכלית, עלינו לוודא יישום של שקיפות רדיקלית בכל היוזמות שלנו. כך גם לגבי מצבנו הפיננסי האישי. ככל שנרצה לפרוץ מחסומים בין-אישיים של צרות עין, חמדנות, וכיוב', עלינו ללמוד לשוחח על נושא זה באופן בוגר ושקוף.

ננסה להתבונן מבחוץ על ההסתרה הילדותית, שבין בריות שנמצאות בעולם הזה להרף עין. כמה חשיבות מוענקת לאותו "כמה יש למי".

באופן דומה, כלכלתה של כל יוזמה צריכה להיות פתוחה לעיני כל המשתתפים בה. שכן, כלל המשתתפים צריכים לפעול בה מתוך בחירה חופשית ומודעת. זה נכון לגבי החלק הקשור בכסף וזה שאינו קשור בו כאחד.

השאיפה צריכה להיות לפרוץ מחסומים תודעתיים. זאת על-מנת שנוכל לדבר בחופשיות על מצבנו הכלכלי האישי, על המסלול שאנו רואים לנגד עינינו, ועל השיקולים הכלכליים בכל יוזמה שאנו מכוננים. שקיפות, כנות, ואומץ שכאלו, יעוררו השראה אצל אחרים לפרוץ את מחסומיהם שלהם. הם

יסירו את הטאבו מעל נושא הכסף. טאבו זה מזין את המשך הנפרדות והיחס הנוכחי לכסף, כמו גם את המערכות הקיימות.

למעשה, עלינו ללמוד לשוחח על שאלת התשלום בכל אינטראקציה כלכלית שלנו. נחשוב למשל על מטפל שגובה סכום מסוים לשעה. המטופל משתף עם המטפל את הנושאים המורכבים ביותר של נפשו. אולם, על שאלת התשלום עצמה, ישנו טאבו. מניין מגיע הכסף, האם אדם שברשותו יותר יכול לשלם יותר, וכן הלאה.

כדי להבין את חשיבות נושא השקיפות, נחשוב למשל על מקרה קיצון: חברה בה כל המידע על כסף היה פתוח לכולם כל הזמן. כמה שחיתויות ומניעים זרים היו נמנעים תודות לכך?

לא רק בנוגע לכסף עלינו לשאוף לשקיפות והנגשת מידע. אלא, גם בנוגע לתהליך ההפקה של מוצר או שירות. נניח שכל אדם היה נדרש להבין לעומק את כל שרשרת הייצור של המוצר שהוא בוחר לרכוש (למשל, באמצעות צפייה בסרטון טרם הרכישה). במצב כזה, הכלכלה הייתה משתנה מן היסוד.

כאמור, הדרך היחידה ליצור שקיפות, היא באמצעות דוגמא אישית וכיול של עצמנו. כמו כל דבר אחר בעולם.

שאלו את עצמכם בנוגע לכל מוצר או שירות שאתם משתמשים בו, או כזה שאתם מייצרים: האם הוא מיוצר במסגרת שקיפות? נסו למצוא אלטרנטיבות שקופות (למשל כתוצר של ארגונים שקופים) לכל מוצר או שירות.

ביזוריות

כאמור, אחד הקווים המנחים המהותיים לשלב הבא בהתפתחות המבנה החברתי הוא מעבר ממבנה ריכוזי למבנה ביזורי. במבנה ריכוזי, קומץ נבחרים או יזמים מספקים שירותים עבור מיליונים רבים. אלו הופכים במובן מסוים לצרכן פסיבי. זאת על אף שההמונים הם אלו המהווים את הכלכלה בפועל, הלכה למעשה.

בהמשך יתוארו השלבים המובילים להתארגנות עצמאית רחבה של בני-אדם, הנמצאים בקשר ישיר יותר עם כלל חייהם

הכלכליים והתרבותיים. זאת בניגוד למצב הקיים, הכולל מתווכים רבים, וריחוק בין יצרנים וצרכנים. אך כבר ברמה האישית, אפשר לוודא שאנו תומכים בתרבות כלכלית ביזורית לעומת ריכוזית. זה נכון גם בהקשר של כלכלה שעדיין נעזרת בכסף.

דוגמאות אחדות הן קנייה ישירות מחקלאי אורגני, לעומת רשת מזון גדולה. בנוסף, הקמת יוזמות תרבותיות בעצמנו ולא במסגרת תאגידים או רשויות, תמיכה באמנים מקומיים ולא באייקוני תרבות עסקנים ומנותקים, וכיוב'. ככלל, נוכל לשאול את עצמנו לגבי כל בחירה כלכלית ותרבותית שלנו (בין אם של צריכה או של ייצור) – באיזו מידה היא משרתת מערכת ריכוזית, והאם ניתן למצוא לכך חלופה ביזורית כלשהי?

נשים לב שגם תהליך זה עשוי להיות מלווה במה שנדמה כויתורים מסוימים. בשל, מניפולציות כלכליות שונות, ככל שהמבנה ריכוזי יותר, ניתן להציע מחיר זול יותר. כאמור, המחיר הינו שרירותי ונתון למניפולציות אין קץ. בסך הכול, המחיר הזול לא באמת יותר זול, בשל שורת עלויות עקיפות. המחיר הזול-לכאורה הוא אחת הדרכים שבהן המערכת הריכוזית מתמידה בקיומה. סביר להניח שמחיר המזון אצל חקלאי אורגני יהיה יקר יותר מאשר בסופרמרקט. זאת אך ורק משום שאנו לא מחשבים את העלויות העקיפות של מיסוי, תחרותיות, תברואה, מחלות, וכיוב'.

אמנם, העלויות העקיפות לא תצטמצמה באחת, ברגע שנחליף בחירה ריכוזית בבחירה ביזורית. כאן אנו נכנסים לתמונה, כחלוצים בני-חורין של הביזוריות. נשאף להמשיך בתהליך הכיול של הצרכים והרצונות שלנו, להשקיע יותר באיכות של מעט הדברים להם אנו זקוקים, ופחות בכמות של דברים שלמעשה אינם מיטיבים עמנו. כך, החופש הכלכלי שלנו דווקא יגבר, למרות שנצטרך מוצרים איכותיים, ביזוריים, ויקרים יותר.

גם במובן התרבותי, ביזוריות היא עקרון מנחה חשוב. גם מעשה טוב ומועיל, שנעשה במסגרת מערכת ריכוזית, במובן מסוים נבלע בתוכה ומזין אותה. למשל: מורה אידיאליסט, שמעוניין לחנך את הדור הבא לערכים, אך אנוס לתפקד כשופר לחומר של משרד החינוך. כמובן שהתפתחות מתוך המערכת הקיימת

היא ראויה, ולעתים אף מועילה יותר מהתמרדות גמחנית במערכת. אולם, כאשר ניתן לכונן את החלופה הביזורית, מוטב לשאוף לעשות זאת.

שאלו את עצמכם בנוגע לכל מוצר או שירות שאתם משתמשים בו, או כזה שאתם מייצרים, כמה הוא נשען על מבנה ריכוזי. נסו למצוא לו חלופה ביזורית.

מקומיות

מקומיות היא עיקרון מפתח בכל הנוגע לכינון כלכלה מבוססת-רצון.

כאמור, עלינו להתחקות אחר מקורו הראשוני של המוצר או השירות אותם אנו בוחרים לרכוש. ככל שנעשה זאת, נגלה שהעקרונות של ביזוריות, בין-אישיות, יעילות, ורבים נוספים – קשורים קשר הדוק בקרבתו הפיזית של אותו מקור.

כיום, בכל מדינה מערבית, ואף בכל עיר, ניתן במקרים רבים למצוא משאבים מקומיים מכל סוג. זאת תודות לתקופה התעשייתית. לשם המחשה פשטנית: אם בעבר ברזל היה מופק במכרות בסקנדינביה, כיום הוא מצוי בכל מקום.

היפוך אגואיסטי-לכאורה של עיקרון זה ניתן למצוא בסיסמאות כלכליות כגון "רכשו מוצר ישראלי", וכיוב'. עלינו לקחת את סיסמאות אלו אף לשלב הבא. נשאף לבכר מוצרים ושירותים שמופקים בסביבתנו הקרובה, על-ידי אנשים שחיים בקרבנו. לא בשל גאווה לאומית, אלא מתוך הבנה של החשיבות של מערכות יחסים ושל ייצור מקומי.

גם כאן, יהיה עלינו לעמוד בפיתוי של המחיר הזול. מוצרים זולים בייצור המוני מגיעים ממדינות רחוקות – ולהם שלל השלכות חברתיות וסביבתיות עם תג מחיר יקר מאוד.

ככל שהכלכלה שלנו תהיה מבוססת על שכנינו ועל המשאבים המצויים בסביבתנו הקרובה, כך יגבר הביטחון הכלכלי שלנו שאינו תלוי בדבר. יגבר גם הקשר-שאינו-עסקתי עם שכנינו, והאנשים איתם אנו חולקים את החיים ברמה היום-יומית. כמו כן, תגבר היעילות ברמה הכלכלית הרחבה, בנוגע לטובת

הטבע, והימנעות מניצול של אחרים. לבסוף, תגבר הרווחה הנפשית שלנו, של ילדינו ושל הקהילות שלנו.

חשבו לגבי כל מוצר או שירות שאתם צורכים, כמה מקומיים המשאבים הנדרשים עבורו. החליפו מוצרים עבורם נדרשים משאבים מארצות רחוקות במשאבים מקומיים, בכל התחומים.

ממשות

כפי שתואר לעיל, השלב הראשון בהבנה מקיפה של הכלכלה האנושית הוא הפרדה בין הכלכלה האמיתית לכלכלה המדומה. עלינו לוודא שכלכלתנו היא כמה שיותר ממשית, כמה שיותר אמיתית - גם החלק שעדיין תלוי בכסף. הווה אומר, גם אם איננו מסוגלים לצמצם את השימוש בכסף בתחומים מסוימים, לפחות נוכל לוודא שאנו נשארים בתחום ההפשטה הראשונה, שהיא הכסף. נשאף לחרוג כמה שפחות לדרגות גבוהות יותר של הפשטה (אשראי, השקעות הון, מטבע קריפטוגרפי, וכיוב').

ככל שהכלכלה שלנו תהיה יותר ממשית, כך נתחבר גם לממשות של עצם טבענו. קשרינו הכלכליים הישירים עם העולם, שאינם מתווכים על-ידי אמצעי נומרי מופשט, מהווים את החיבור השורשי ביותר שבין ברייה אחת לשנייה. חשבו למשל על אם שמבשלת עבור בנה.

במילים אחרות, עלינו לצמצם באופן מירבי מסחר מופשט מכל סוג שהוא. במקום, להתמקד ביצירה וצריכה ישירות וממשיות ככל האפשר.

לעיל מנינו את הטעמים והדרכים להמרה של הון בהשקעה ממשית (נדל"ן, ידע ומערכות יחסים, או אמצעי ייצור).

בפרט, חליפין מוניטרי ממשי ככל האפשר, הוא חליפין שכרוך במינימום מתווכים מכל סוג - בין אם אדם, בנק, תאגיד, וכיוב'. יתרה מכך - חליפין שאיננו מוניטרי הינו הממשי ביותר מהאפשרויות שעדיין כרוכות במדידה. מוטב שמדידה זו תהיה משוחררת ככל האפשר, ולא דקדקנית.

הגינות

הגינות כוללת בראש ובראשונה הימנעות מניצול. הווה אומר, עלינו לוודא שהמוצר שאנו צורכים אינו נשען על עבדות במובנה הרחב. במילים פשוטות, עלינו לצמצם צריכה של מרבית המוצרים המגיעים מארצות רחוקות. בנוסף, לא להשתמש בשירותים של אוכלוסיות עניות באזורנו באופן בלתי מאוזן.

כאמור, המיתוס לפיו "אנו נותנים להם עבודה", הינו הצדקה חלשה להנצחתה של מערכת עבדות גלובלית. ייתכן שביום מן הימים ניצור קשרים ישירים עם החקלאים והארגונים הפועלים במדינות אלו, ונוכל לייצר תשתית הוגנת וברת-קיימא של שינוע. אז, נוכל ליהנות גם מהשפע של מדינות אחרות. לאחר שנלמד לצרוך ולייצר רק את מה שאנו צריכים, נוכל להתפנות ליצירה של מערך הוגן ובר-קיימא הנוגע למותרות.

אם המניע שלנו הוא לתרום להתפתחות הבריאה של חברות מתפתחות, הדרך לעשות זאת היא לא לרכוש את מוצריהם ושירותיהם הזולים "ברוב חסדנו". אלא, לתמוך ולחזק את החברות הללו באמצעות פרויקטים הומניטריים שונים, ובאמצעות ליוויין לקראת כלכלה מבוססת-רצון. כמובן, ראוי שנקדיש את הפנאי שמתפנה מתרבות הצריכה, לכדי עשייה מיטיבה עבור אלו שכתוצאה מהשינוי שלנו, כלכלתם עוברת תמורות. כמובן הפשטני ביותר: במקום לשלם עליהם על כך שייצרו עבורנו דברים שאנו לא צריכים, נשלם על מנת שילמדו לכונן בעצמם כלכלה מבוססת-רצון.

בפועל, נוודא ששוטף הכלים במסעדה שבה אנו אוכלים חי בתנאים הולמים, כמו גם הפועל שמשפץ את ביתנו. השאיפה היא כמובן לצמצם את המתכונת הזו של יחסים עסקתיים בכללה, ולייצר ארוחות משותפות קהילתיות או בנייה משותפת.

שפע מינימליסטי

את המושג הנפוץ יותר ויותר של "מינימליזם" אנו מחדדים כאן כ-"שפע מינימליסטי".

זאת על מנת להדגיש שנית את העובדה שמינימליזם אמיתי אין משמעו ויתור, פשרה, או צמצום במוכן השלילי של המילה. אלא, כיוול הכמויות של המשאבים שאנו צורכים - כלומר, של אנרגיה אנושית ואדמות המוקדשות לטובת כלכלתנו - לרמה שאכן מיטיבה עמנו, עם אחרים, ועם הטבע.

שלב ראשוני בנושא זה עשוי להיות היפטרות מכלל החפצים והמוצרים שאיננו זקוקים להם. לאחר מכן, נוכל לבחון את הצריכה השוטפת שלנו. נוודא שאף היא תואמת את עקרון המינימליזם, באופן שאינו מאיים על רווחתנו. עלינו לשאול את עצמנו: האם אני באמת זקוק לכך? מתודולוגיות להתאמנות על מינימליזם ניתן למצוא בסרטים וכתבים המתוארים בספחים.

ביו-מימיקה

ביו-מימיקה (חיקוי ביולוגי) הוא רעיון הנדסי-עיצובי-תכנוני. לפיו, מוטב לאדם להתבונן בטבע, במערכותיו, ובפונקציונליות שלו, ולקבל מכך השראה ישירה למערכות שהוא בונה בכלל התחומים. לדוגמא: ישנם מבנים במדינות מתפתחות, המחקים קנים של טרמיטים, לצורך מיזוג אוויר מכני ואוטונומי. הטרמיטים בונים מגדלים בחול, להם מנהרות תת-קרקעיות. אוויר נכנס דרך צידי המבנה, ועולה מבפנים אל הגג שלו, באופן שיוצר אוורור טבעי.

מערכות הטבע פועלות באופן אוטונומי. הן מייצרות אנרגיה, מזון, וכיוב', באופן מושלם יותר מכפי שיכול כל אדם לייצר או לדמיין. ככל שנשכיל להכיר בכך, נוכל להתכיל עם טובתנו הגבוהה, ועם שאר עקרונות הכלכלה הבריאה. כך נזכור כיצד להביט ביראה וסקרנות בטבע ונפלאותיו. במקביל, נזנח חלק מן הרעיונות הטכנולוגיים הקיימים שאינם ברי-קיימא, ולמעשה נלחמים בטבע.

בין-אישיות

גם בתחומים בהם עלינו להשתמש בכסף, חשוב לוודא שהיחסים לא הופכים עסקתיים. על הכלכלה שלנו להיות מבוססת על מערכות יחסים, אמון, והיכרות, יותר מאשר על יחסים קורקטיים-משפטיים-כלכליים קרים. כך, תגבר היעילות בחיינו הכלכליים האישיים, כמו גם ברמת הקולקטיב. בנוסף, בריאותנו הנפשית תשתפר.

לצורך כך, נוודא שאנו רוכשים מוצרים ושירותים מאנשים שאנו מאמינים שפועלים לאור העקרונות המתוארים כאן. נוודא שאנו גם מכירים אותם, לפחות ברמה מסוימת. דוגמא בסיסית של מאפיין זה היא שיחה קצרה עם המוכר, בכל פעם שניגשים לחנות האורגנית השכונתית.

במילים אחרות, עלינו להעניק חשיבות גבוהה לאדם המספק את המוצר או השירות ומה שהוא מייצג, ולא רק למוצר או השירות עצמו. אדרבא, גם אם "איכות המוצר" היא פחותה מעט, אך האדם המייצר אותו משרת את תהליך הבראת החברה - מוטב לנו להעדיף לתמוך בכלכלתו.

עצמאות

המשמעות של עצמאות איננה להימצא בחוסר תלות מוחלט באנשים אחרים. למשל, בני-אדם הפורשים מן החברה, ופונים ליער שיכלכל אותם. נטייה שכזו היא היפוך קיצוני של עיקרון גבוה. אלא, עצמאות בריאה היא המסוגלות לייצר ולתקן דברים במו ידינו, לפתח מידה מסוימת של אוטונומיה בכל הנוגע לחיינו הכלכליים.

חלוקת העבודה הינה דבר חיובי, המעידה על קשרים מגוונים בין בני-אדם. אולם, כיום, הדגש מושם רק על היעילות של חלוקת העבודה, ולא על אותם קשרים.

איננו אמורים לרכוש את כלל הכישורים הנדרשים לצורך גידול המזון, תיקון הרכב, ניהול הפסולת, וכיוב'. אולם, עלינו לשאוף לקבל לפחות מושג בסיסי כלשהו אודות תפעולם של

המוצרים והשירותים שאנו משתמשים בהם. לכל אדם צריך להיות ידע בסיסי בחקלאות, תשתיות, וכן הלאה, לפחות במידה שצריך להיות לו ידע במתמטיקה, היסטוריה, מוזיקה, וכן הלאה.

אסתטיקה

לעתים אנו מתבלבלים ומסתכלים על הפן האסתטי כשטחי יותר. אולם, כפי שנרמז לעיל, אסתטיקה היא ערך רוחני נעלה. הטבע הוא יפהפה, ולא יכול היה להיות אחרת. הכוונה כאן איננה לנבירה העצמית הפתולוגית והכפייתית במראה החיצוני גרידא. אלא, התובנה לפיה החיצוני הוא השתקפות של הפנימי. אם אנו מסתכלים על עיר, על כביש, וכיוב', ורואים שזהו דבר שאיננו יפה, אנו גם יכולים להסיק מכך שבמובן מסוים הוא גם איננו טוב. לא בכדי זיהו הפילוסופים, בין אם במודע בין אם לאו, את השילוש של הטוב, האמיתי, והיפה, כאותו הדבר גופו. עלינו אפוא לשאוף ולוודא שהיוזמות שאנו מכוננים, או תומכים בהן באמצעות בחירותינו הכלכליות, הינן יפות. הן במובן האסתטי-ויזואלי, הן במובן המבני (בכך שהן תואמות את טובת הטבע, האחרים, והעצמי).

רצון חופשי

במקרים בהם נדרש תשלום על מוצר או שירות, כלכלה מבוססת-רצון איננה מתקיימת באופן שלם. יחד עם זאת, גם במקרים אלו, עלינו לוודא שהאדם הפועל מולנו פועל מתוך חופש גדול ככל האפשר. כלומר, מתוך המניע בן-החורין. למשל, נעדיף חקלאי שאוהב את עמלו ואת אדמתו, מאשר חקלאי שהינו למעשה איש עסקים, המעסיק עובדים זרים, שנטשו את משפחותיהם בצד השני של העולם בעל-כורחם.

באמצעות פיתוח חוש האמת ניתן לראות בנקל איזה אדם פועל מתוך תשוקה לפועלו, מתוך חדוות העשייה. נשאף לתמוך בהלך רוח שכזה. בבני-אדם שאינם מרוצים מעשייתם, נתמוך

באמצעים אחרים - שיחה, עצה, וכן הלאה. אולם, כאשר אנו תומכים בהם באמצעות כסף, אנו מנציחים את הפער בנפשם. הרווח הכלכלי הקר גורם להם להתמיד בדבר שהם אינם אוהבים לעשות. ככל שינוטרל רכיב זה, הם יהיו חייבים לשאול את עצמם שאלות מהותיות יותר בנוגע לחיים.

חליפין

כאמור, כל מדידת ערך שהיא, אינה משקפת במלואה את המניע הבלתי-תלוי ואת הכלכלה מבוססת-הרצון. יחד עם זאת, כמובן שישנם מוצרים ושירותים שלא הצלחנו עדיין להשיל, וגם לא למצוא חלופה לא מוניתרית.

נעדיף, ככל האפשר, למלא צרכים אלו באמצעות חליפין ישיר, במקום להשתמש בתיווך של כסף. אמנם, היחסים עדיין נותרים עסקתיים במובן מסוים. המדידה עדיין קיימת. אולם, לעומת תשלום מוניתרי, חליפין עולה בקנה אחד עם עקרונות כמו מקומיות, בין-אישיות, וכיוב'. הוא גם מפרק את הריכוזיות של מערכת הכסף.

כאמור, נשאף שהחליפין יהיה משוחרר ככל האפשר, ולא דקדקני. כלומר, נעדיף למצוא אדם שאנו נעניק לו מכישורנו כמה שיצטרך, והוא יעשה זאת עבורנו. זאת במקום להעניק שעה אחת שלנו תמורת שעה אחת שלו.

נשאף לחליפין של דבר-מה שאנו באמת רוצים לעשות, עם מישהו שאנו באמת מעוניינים לתת לו ומאמינים בפועלו. נשאף גם שהאדם השני יפעל באופן דומה. במצב זה, גם אם החליפין מותנה בקבלת תמורה, עדיין רב הדמיון לכלכלה מבוססת-רצון.

על מנת לייצר חליפין, ניתן לחשוב על הצרכים והרצונות שלא נמצאה להם חלופה לא מוניתרית, ליצור קשר עם בני-אדם המספקים מוצרים ושירותים אלו, ולשאול אותם האם הם זקוקים למשהו מכישוריהם.

לאור העקרונות לעיל, נבחן כעת מספר דרכים אפשריות לקבל הכנסה מוניתרית שוטפת. זאת על-מנת לענות על הצרכים

והרצונות השוטפים, שעדיין לא הצלחנו למצוא להם חלופה לא מוניטרית. נבדוק אילו מן הדרכים הולמות במידה הרבה ביותר את העקרונות שתוארו.

הכנסות מוניטריות

נוסף על כימות המשאבים ההתחלתיים, עלינו לחשוב כיצד נוכל לקבל את הסכום השוטף והמתמשך. זהו הסכום הנדרש לסיפוק הצרכים והרצונות שלא הצלחנו למצוא להם חלופה לא-מוניטרית, לפחות בשלב הראשוני. באופן כללי, ישנן שתי אפשרויות לכך: גבייה של תשלום או הכנסה בלתי-תלויה.

גבייה של תשלום יכולה להיות ישירות מאדם, בתמורה לשירות שנספק לו. לחילופין, היא יכולה להיות מארגון גדול יותר, בתמורה לשירות. היא גם יכולה להתבצע בצורה של תרומה.

הכנסה בלתי-תלויה יכולה לקבל מגוון צורות: קצבה ממשלתית; תמיכה בשל קרבה משפחתית או חברות; תמיכה של נותן-חסות בזכות ערכים משותפים; או הכנסה "פסיבית" קונבנציונלית, באמצעות השקעות נדל"ן או הון.

במילים פשוטות: או שאנחנו מרוויחים את הכסף באופן המכויל ביותר, או שאנחנו מקבלים אותו. לכל אחת מהדרכים יתרונות וחסרונות, כפי שיתואר להלן.

יוזכר כי תהליך הכיול של תודעתנו, ובעקבותיו כיול בחירותינו הכלכליות והתרבותיות, הוא תהליך מורכב. אנו בוראים יש מאין מציאות חברתית חדשה, בתוך מציאות קיימת. מציאות זו הינה כאוטית, מתפוררת, אך עדיין איתנה. זרועותיה מגיעות עד לרמה הדקה ביותר של חיינו. לכן, במקרים רבים, אין תשובה מוחלטת לדרך הטובה ביותר לבחור את "הרע במיעוטו".

למשל: אני מעוניין להציע מפועלי לאדם השבוי בכבליה של הכלכלה המדומה. זאת משום שהוא זקוק לריפוי הזה. הוא גם יכול לשלם על פועלי, באופן שיאפשר לי להציע דברים ללא תמורה במקביל. מצד שני, אינני מעוניין להזין את החלק בו

שיתמיד בכלכלה המדומה, כדי להרוויח כסף. כלומר, על-מנת שיתאפשר לו לקבל לרשותו עוד מוצרים ושירותים.

יש שתי דרכים לדקדק בשאלות הללו: אחת כוללת היפוך ואחת לא. היפוך מתרחש כאשר אני שוכח שעומד מולי אדם שהינו טוב לאינסוף, כאשר אני מנסה לחנך אותו באופן לא שקוף, או כאשר אני שוכח שהשאלה הכלכלית היא הטפל ולא העיקר. העיקר הוא יחסי האנוש. אולם, כאשר אני מקפיד לבחון את הבחירה הכלכלית שלי לעומק, משום שהיא משקפת יחסים בין בני-אדם ומעצבת תודעה, אין כאן היפוך.

נשאף לא להאשים את עצמנו מחד, ולפעול בכנות וללא שאננות בתהליך הדרגתי מאידך כך, נוכל לגלות גמישות, ולהתנסות בחלופות השונות מתוך עמדה חקרנית של בדיקה.

להלן נבחן בקצרה את שתי האפשרויות הנ"ל.

גבייה של תשלום

בכל הנוגע לגבייה של תשלום, ישנם כמה מרכיבים שנרצה לקחת בחשבון: למה, מה, עבור מי, כיצד, וכמה.

• למה ומה אנחנו עושים?

בהקשר זה, נבקש למצוא את שיווי המשקל בין דבר שאנחנו אוהבים לעשות, שאנו טובים בו, שהעולם צריך מאיתנו, ושיכול לספק לנו פרנסה צנועה והולמת, למענה על צרכינו המכילים.

רבים מאיתנו גדלו במציאות שכלל לא שאלה אותנו מה אנחנו אוהבים לעשות. אלא, ממה נוכל להתפרנס. כך, אנו מתעוררים לשאלות הללו רק בגילאים מאוחרים יותר. במקרה שכזה, עלינו להקדיש זמן על-מנת לחקור אפשרויות שונות. נעשה זאת על-ידי התנסות ישירה ו"טעימות" מתחומים שונים. מילות המפתח הן התנסות וחשיפה.

יודגש כי ייתכן שייקח לנו זמן לדייק את הייעוד שלנו. תהליך זה עשוי לקחת כמה שנים. אך בדרך לשם, ישנם מגוון דברים מיטיבים שנוכל לעשות, שגם יעניקו לנו ערך מוסף. למעשה, לעתים העבודות שנדמות כפשוטות וסיזיפיות ביותר, עשויות להיות מתאימות לשם כך: בנייה, חקלאות, וכיוב'. אלו עשויות להיות דרכים להתחבר לעבודת כפיים, לפתח כישורים של הגוף, לצאת מהמסך, לנשום את העולם האמיתי, להכיר בני-אדם מרקעים שונים, ועל הדרך להתפרנס.

כל משלח יד שנבחר, שאנו מאמינים שבתמונה הגדולה עוזר לאנשים, ושמאפיין בהשתייכות לכלכלה האמיתית יותר מאשר למדומה, יכול להיות בחירה טובה בכיוון זה. מורים, עובדים סוציאליים, חקלאים, בעלי-מלאכה, מטפלים, וכיוב' - עשויים להיות כיוון שניתן לצעוד בו.

לצד המוצרים והשירותים שאני צורך, ישנם המוצרים והשירותים שאני מייצר עבור העולם. עלינו לוודא שאנו מכיילים אותם ככל הניתן עם העקרונות שתוארו לעיל.

נשאל את עצמנו: מה אני מייצר לעולם? מה ההשלכות של הדבר שאותו אני מייצר? איזו כלכלה ותרבות הוא עוזר לבנות בעולם? האם העקרונות של כלכלה מבוססת-רצון חלים עליו? לאור שאלות אלו נכון את בחירותנו.

• עבור מי אנחנו עושים?

מי האדם ש"צורך" את השירות או המוצר שאני מייצר?

גם אם אני גובה תשלום עבור מה שאני עושה, בידי לשאוף לעשות זאת עבור אנשים שאני מאמין שישתמשו בתוצר של מעשי באופן שיפעל לקראת חיבור וחירות. כלומר, לקראת כלכלה מבוססת-רצון.

בניגוד לאופיו הבלתי-אישי של הכסף, אנו לוקחים בחשבון את האדם שעימו אנו באים ביחסים כלכליים. לרוב, בכלכלה הנוכחית, אדם שמציע שירות מסוים מכשוריו, יעשה זאת לכל המרבה במחיר. אם אני מציע סיוד בתים, זה היינו הך עבורי לסייד בית של סוחר-נשק או של עובדת סוציאלית (וככל הנראה אעדיף את סוחר-הנשק, משום שהוא ישלם לי יותר). כאשר אנו מבינים שהכסף הוא לעולם לא באמת בלתי-אישי, אנו משנים את ההשקפה הזו.

יצוין כי אין בכך לומר שאנו מבצעים דמוניזציה לסוחר-הנשק ומונעים ממנו את כישוריו. לעתים, אלו הם האנשים הזקוקים לכך יותר מכל. אך יש הבדל ממשי בין שני מקרים: אם אני מזין את המניע התלוי ואת החמדנות בנפשו של אותו אדם, באמצעות סיפוק צרכיו הנמוכים, או אם אני מציע לו למשל טיפול נפשי, שכולל איתגור אמיתי של תפיסותיו ושל דרכיו.

כמו כן, נוכל לשאול את עצמנו: על-מנת שהאדם המסוים הזה ישלם לי, מה נדרש ממנו? האם הוא נאלץ להזין את הכלכלה המדומה באופן מובהק על-מנת לשלם לי?

יודגש כי מצד אחד, יש יתרון לקבלת תשלום מאדם שיש לו הון פנוי. שכן, הוא לא נדרש לצאת ולדרוש בעצמו תשלום על-מנת לשלם לי. זאת משום שאותו "הון פנוי" הוא בסך-הכל פרט טכני, שאין לו ממשות. זהו עושר בכוח. כאשר אותו אדם מעניק לי תשלום בכלכלה המדומה, הוא בעצם עוזר לנתב משאבים לכיווני בכלכלה האמיתית. ככל שהמשאבים שאני בוחר שינותבו אליי מופקים בהתאם לעקרונות שתוארו לעיל, הם תורמים לכינון כלכלה מבוססת-רצון.

מצד שני, לרוב אנשים שלא נדרשים לדרוש תשלום מאדם אחר למחיתם, הם אלו שניתן לכנות "עשירים מופלגים". ככל הנראה, הם חיים אורח חיים שאינו

תואם כלל כלכלה מבוססת-רצון. כאן הסכנה היא לשרת אדם אחר רק מכיוון שיש ברשותו כסף, שהשיג באי-אילו דרכים.

כאמור, אין כאן תשובה ניצחת. עלינו לחוש, באמצעות פיתוח חוש-האמת, מתי אנו אכן תורמים לקידומה של כלכלה מבוססת-רצון, ומתי אנו מזינים את הבזבז ואת ניצול הטבע, האחר, או העצמי, בלי לשים לב.

בפרט, עיקרון השקיפות עשוי להיות כאן שימושי. ננסה לשתף את האדם שמשלם לנו בדרך בה אנו צועדים. כמו כן, נשאף לשוחח איתו באופן פתוח על התשלום ועל שאלת הכסף. מתוך השיחה הזו עשויים לצמוח תובנות מפתיעות.

• כיצד מתבצע התשלום, וכמה משלמים לי?

בהתאם לעיקרון השקיפות, ניתן להציע כישורים ושירותים על בסיס תרומה (דאנה). מודל זה מאפשר לאנשים בעלי כמויות שונות של משאבים מוניטריים להשתמש בשירותינו, באופן מותאם למצבם הכלכלי.

באופן אידיאלי, קביעת הסכום נעשית אז בתוך שיח עמוק עם האדם המעניק אותו בתמורה לשירות. למשל: אדם המציע טיפול מסוג מסוים, ינהל עם המטופל שיח אודות התשלום, כחלק מהטיפול (אפשר לשייך היבט זה לגישה ההתייחסותית בנוגע לטיפול).

כאשר מוצעת האפשרות של "תרומה מומלצת" ללא שיח עמוק ומקיף, עלולות להיווצר מספר השלכות בלתי-רצויות. למשל: חוסר-בהירות ואי-נעימות מצד המקבל או התורם, מחסור בתרומה מספקת, ואף הידרדרות למצב של מניפולציה מילולית - בו התרומה המומלצת היא למעשה מחיר קבוע.

במודל זה, נפתחת האפשרות לאיזון פרוגרסיבי. אדם שלרשותו יותר משאבים מוניטריים ייתן יותר, באופן

שיאפשר את הצעת הכישורים לאדם בעל משאבים מועטים, שישלם פחות.

באופן כללי, נבקש להפוך את כיוון המחשבה: במקום לחשוב על המקסימום שניתן לגבות עבור שירות מסוים, נבקש לגבות את המינימום הדרוש לנו לצרכינו החומריים המכויילים. ככל שנגבה פחות, כך נאפשר לאדם האחר לגבות פחות מאחרים (זהו אפקט דומינו, בדומה לזה של הצעה של כישורינו בחינם).

• לבסוף, ישנו ההיבט של גבייה מאדם פרטי לעומת גבייה מארגון.

כאשר אנו גובים תשלום מאדם פרטי, אותו אדם נדרש לגבות בעצמו תשלום, וכן הלאה. ההשפעה כאן היא מאוד ישירה, מיידית, ולא משתמעת לשתי פנים.

מנגד, כאשר אנו גובים תשלום מארגון גדול יותר, אנו דורשים שאדם אחר גם יגבה תשלום, אך בדרך עקיפה. אמנם, בקצה השרשרת, לשונית ה"הכנסות" בטבלת האקסל של אותו ארגון, אכן תתייחס לתשלום של אדם פרטי. כלומר: הממשלה או העירייה גובה מיסים, האוניברסיטה גובה שכר לימוד, התאגיד מוכר מוצר מסוים. יחד עם זאת, ככל שסדר הגודל של הארגון עולה, כך אותה משבצת בטבלה - שמייצגת את הסכום שמשולם לנו - מאבדת מממשיותה. נרחיב על כך.

ככל שהארגון גדול יותר, כך התקציב שלו מסועף ובזבזני יותר. באופן טבעי, יש לו יותר עתודות ועודפים מוניטריים. כלומר, עודפים של אמצעי הייצוג - כסף. במקרים רבים, הוא אף יבקש בכל מחיר להיפטר מהם, כדי להצדיק את התקציב. לפיכך, כאשר אני גובה תשלום מארגון ולא מאדם פרטי, במידה מסוימת אני מפחית את ההשפעה הישירה על שרשרת הגבייה. כלומר, על הכורח לייצר ולמכור. במילים אחרות, כאשר אני מעביר סדנא בארגון גדול, וגובה על כך תשלום מהארגון, אני לא באמת גורם לאדם אחר לכוון את האופן בו הוא מתנהל כלכלית

כדי לממן את שירותי. לעומת זאת, כאשר אני מעביר סדנא למספר מצומצם של בני-אדם, הצורך לממן את הסדנא משתקף באופן ישיר בבחירותיהם הכלכליות.

מה גם, שהארגונים הגדולים ביותר הם רשויות מקומיות וממשלות. הן למעשה מנגישות שירותים לאלו שאינם מסוגלים לממן אותם באופן ישיר, באמצעות המיסוי הפרוגרסיבי.

מצד שני, ככל שהארגון גדול יותר, כך הוא עוסק יותר בכלכלה המדומה. כאשר אנו גובים מארגון, אנו לא כופים אדם אחר לשלם לנו ישירות – אך במידה מסוימת אנו משתפים פעולה עם מערכת ריכוזית יותר. בינינו לבין האדם שזוכה ליהנות מפועלנו, עומד אז מתווך בירוקרטי.

בשורה התחתונה, ניתן לטעון שגבייה מארגון גדול יותר הולמת כלכלה מבוססת-רצון מאשר גבייה מאדם פרטי. ניתן לטעון גם את ההפך. מוטב לבחון כל מקרה לגופו, לאור העקרונות שתוארו לעיל. בראשם – היושרה הפנימית של כל אדם וההיגיון הבריא שלו. כמובן שיש להתחשב במאפייני הארגון הספציפי, וכיוב'.

בהמשך תתוארנה התארגנויות רחבות יותר, של קבוצות המעוניינות ליצור יחד כלכלה מבוססת-רצון. אולם, כבר האדם היחיד מסוגל להתחיל לצעוד בכיוון זה, באופן שגם יאפשר לו הכנסה מוניטרית וגם יתמוך בכלכלה מבוססת-רצון.

במצב זה, האדם נותן מענה לצורך כלכלי כלשהו של הקרובים אליו: משפחה, חברים, עמיתים, ושכנים. המענה מגלם את העקרונות הכלכליים המכויילים: מקומיות, ביזוריות, ממשות, מעגליות, בינאישיות, וכן הלאה. למשל: אותו אדם יוצא למסיק זיתים עונתי ומספק שמן למעגלים הקרובים שלו; הוא רוקח קוסמטיקה טבעית; הוא מקים חוות שרתים קטנה ומארח את האתרים שלהם; הוא מטפל בילדים שלהם בימים ושעות קבועים; וכן הלאה.

המענה מקל על הנטל המוניטרי של אותם קרובים. בתמורה, כצעד בדרך לכלכלה מבוססת-רצון, הקרובים תומכים באותו אדם באמצעות סכום חד-פעמי או חודשי מסוים, שיהיה נמוך ממה שהיה עליהם לשלם עבור המוצר בערוצים הקונבנציונליים.

במילים אחרות: חשבו כיצד תוכלו לעזור למעגלים הקרובים שלכם לצמצם את השימוש בכסף. בדקו האם הם מעוניינים להקצות חלק מהמשאבים שהתפנו עבורכם, על מנת שתוכלו להמשיך ולהרחיב את הפעילות.

ניתן לחשוב על שלל סוגים של יוזמות ומענים מסוג זה. רעיונות נוספים ניתן למצוא בפרק על התארגנויות והתאגדויות.

הכנסה בלתי-תלויה

לצד הגבייה הישירה מאדם או ארגון, האפשרות השנייה להכנסה שוטפת היא הכנסה בלתי תלויה מסוגים שונים. להלן נתאר כמה צורות שונות שלה:

קצבה ממשלתית

במדינות רווחה מסוימות, להן מערכת סוציאלית מפותחת, ניתן למצוא סוגים שונים של הבטחת הכנסה. אלו כוללים הכנסה בלתי תלויה, או הכנסה מבוססת מצב כלכלי או בריאות. להלן נפרט בקצרה על הסוגים השונים.

יצוין כי בכל הנוגע לסדרי גודל של ארגון, מדינת הלאום המודרנית היא הארגון הגדול ביותר. כאמור, ככל שסדר הגודל של הארגון עולה, כך ההשפעה הישירה על האדם הישיר פוחתת. המערכות הסוציאליות למיניהן לוקות בחוסר יעילות. יחד עם זאת, הן מבטאות את האופן בו המערכת הקלוקלת מתקנת את עצמה, לפחות במידה מסוימת.

לפיכך, אדם שמסתמך על המדינה לצורך ההכנסות המוניטריות המינימליות הנדרשות לו, בעצם משתמש במערכת הייצוג והמדידה כדי לשחרר את עצמו ממנה. הוא עושה זאת כל עוד היא קיימת בצורתה הנוכחית. ניתן לחשוב על אדם שנעלו אותו בכלוב, ומשתמש בסורגים על-מנת לחצוב חור בקיר ולברוח. במובן מסוים, כולנו נועלים את עצמנו בכלוב הזה.

בכל הסוגים של קצבה ממשלתית, הקולקטיב מעביר לידי היחיד את הזכות לתעל לכיוונו משאבים מסוימים (כלומר, תוצר של מעשים ו/או אדמות). נניח שהיושרה של היחיד מבטיחה שהוא יתעל לכיוונו מוצרים ושירותים שמופקים בהתאם לעקרונות של כלכלה מבוססת-רצון כמו כן, נניח שאותו יחיד אכן יפעל בזמנו הפנוי למען שיפור פני החברה. במקרה זה, זוהי האפשרות האידיאלית להתקדמות לעבר כלכלה מבוססת-רצון. כמובן שעל כל אדם שמקבל את הכסף הדרוש לצרכיו המכילים שלא באמצעות גבייה, לוודא שהוא לא סר מהיושרה הפנימית שלו. כלומר, שהוא אכן משתמש בקבלה הבלתי תלויה על-מנת שיוכל לתת באופן בלתי תלוי.

נניח שישנו יחיד שמקבל קצבה שעוזרת להבטיח את קיומו הבסיסי, במסגרת מערכת ההסכמים המוניטרית הקיימת. אף על פי כן, הוא לא עושה דבר למען החברה. במקרים רבים, ייתכן מאוד שזה מיטיב יותר עם החברה, מאשר אילו היה אותו יחיד מייצר דבר-מה. שכן, החברה לא באמת זקוקה לרוב הדברים המיוצרים. אותו יחיד היה אז מוסיף עומס על המערכת הכלכלית. במילים אחרות, במרבית המקרים בחברה המודרנית, הימנעות מייצור מיטיבה עם החברה יותר מאשר ייצור. עדיף שאדם יקבל בלי לתת, מאשר שיקבל ויתן דבר-מה מזיק.

נשים לב שהיחיד המעוניין ליצור כלכלה מבוססת-רצון, לא בדיוק מסתמך על המערכת הקיימת. שכן, במקרים רבים, אותה מערכת היא זו שלא מאפשרת לו למצוא חלופות לא מוניטריות. אם מערכת המיסוי, המדינה, התאגידים, והכסף, הייתה קורסת, אזי אותו יחיד לא היה מקבל את הקצבה הממשלתית. אך במובן מסוים, הוא גם לא היה זקוק לה. שכן, הוא היה חופשי יותר ליצור כלכלה מבוססת-רצון בעצמו.

אנו למעשה מקבלים סכום שוטף, שיאפשר לנו לתמוך בתהליך ההדרגתי של השתחררות ממערכת הכסף. זאת מבלי לגרום לשיעבוד ישיר של אדם ספציפי. צורה זו ודאי עדיפה מאשר לייצר דבר-מה בלתי-נחוץ או מזיק, שתורם לבזבוז ולניצול, רק על-מנת להרוויח כסף. היא אפילו עדיפה על גביית תשלום עבור עשייה המיושרת עם עקרונות הכלכלה הבריאים. שכן, היא לא כופה דבר על אדם אחר. בה בעת, היא עדיין מאפשרת למקבל ההכנסה הבסיסית לעסוק באותה עשייה חיובית.

בכל הנוגע לקצבה ממשלתית, ישנן שתי דרגות שונות של תנאים: הכנסה בסיסית וקצבה מותנית.

- **הכנסה בסיסית** היא הרעיון לפיו כל אדם יקבל סכום מסוים של הכנסה חודשית ללא כל תנאי. אין מדינה כיום שהעבירה חוק גורף בנוגע להכנסה בסיסית. אולם, ישנן צורות שונות של ביטוי לרעיון זה (למשל באלסקה). במדינות מסוימות, דוגמת שווייץ, התקיימו משאלי עם והצבעות בנוגע לכך.

במקרים רבים, הדיון אודות הכנסה בסיסית פותח פתח לאי-הבנות למכביר. יש כאלו ששוכחים שהכסף הוא אך ורק ייצוג, שהוא אינו משאב. ל"לקבל כסף" יש משמעות רק אם יש עשייה ממשית בכלכלה האמיתית, שניתן לרכוש באמצעותו. נתרגם את הרעיון של הכנסה בסיסית למונחים של הכלכלה האמיתית. הכנסה בסיסית בסך-הכל אומרת שכל אדם מקבל באופן חודשי את הזכות לתעל לכיוונו כמות בסיסית של משאבים שמופקים על-ידי החברה, ללא תנאים מקדימים.

הכנסה בסיסית עשויה להיות שלב בדרך לכלכלה מבוססת-רצון. יחד עם זאת, היא איננה רלוונטית כיום בצורתה הטהורה כמעט באף מקום בעולם. הסיבה העיקרית לאזכורה כאן הוא שלאור רעיון זה, אדם שמקדים את זמנו, יכול לנסות לייצר לעצמו הכנסה בסיסית בתוך האפשרויות הקיימות. זו אמנם

אינה חסרת-תנאים לחלוטין, אך תאפשר חירות דומה. על כך יפורט להלן:

• **קצבאות ממשלתיות מותנות** עשויות לקבל צורה של קצבאות בנוגע למצב כלכלי, רפואי או נפשי.

ראשית, עלינו להבין את המינוח שהמדינה משתמשת בו בנוגע לקצבאות מסוג זה. המערכת הקיימת חייבת לסווג כל אופן פעולה שאינו מתיישר איתה כפתולוגי. זאת על-מנת שיימצא ראוי ל"סיועה". במילים אחרות, בניגוד להכנסה בסיסית, האדם חייב להוכיח שיש לו "בעיה" כלשהי, על-מנת לקבל סיוע מהמדינה. זו עשויה להיות בעיה כלכלית, בעיה רפואית, או בעיה נפשית. למשל: דמי אבטלה, קצבת נכות, וכן הלאה.

במובן זה, אדם שרואה את המערכת הנוכחית כבעייתית, עדיין צריך לפרק סטיגמות בתודעתו, כדי שיוכל להשתמש בקצבאות אלו, ועם זאת לא להרגיש רגשי נחיתות. זהו מעין סף, שבוחן עד כמה האדם מאמין בצדקת דרכו, חרף המינוח הלקוי. נחשוב על אדם שבוחר לצמצם את הכנסותיו המוניטריות, על-מנת ליצור כלכלה מבוססת-רצון, וחברה טובה יותר. נניח שאדם זה זכאי לקצבה כלשהי, הכרוכה בכותרת שמביכה אותו ("אבטלה", "סיוע לנזקקים", "אובדן כושר עבודה", וכיו"ב). אותו אדם יידרש לעשות עבודה פנימית עם הדימויים שלו. כך, הוא ירגיש את עוצמתו הפנימית, מספיק כדי שיוכל להשתמש באותו חסד מבלי להאמין לתיוג.

במובן הכלכלי, אדם המעוניין לצעוד בשביל לקראת כלכלה מבוססת-רצון, אינו אדם בלתי-כשיר. זאת למרות שאינו זוכה לתמורה מוניטרית על פועלו. יצוין כי במקרים רבים, בני-אדם המצויים במצוקה כלכלית לאור המערכת הקיימת, פועלים באופן לא מודע לקראת כלכלה מבוססת-רצון. משהו בהם מסרב להתאים את עצמו למערכת הפתולוגית הקיימת. הם פשוט לא מסוגלים להתנהל בתוכה.

ערוצים רלוונטיים הם קצבאות כמו אבטלה, הבטחת הכנסה לבעלי הכנסות נמוכות, וכן הלאה.

במובן הנפשי, קצרה היריעה מלפרט אודות העיוותים שבמינוח הפסיכיאטרי המודרני. בקצרה נאמר, שבמקרים רבים, מה שמתויג היום כפתולוגיות – כ"מחלות נפש" – הינו לאמיתו של דבר פתיחות לעולם הרוח. כלומר, הרחבה של התודעה, ו/או מצבי קצה שמגיעים אליהם כתוצאה מהסביבה "הנורמלית" – הפתולוגית בעצמה. בימינו, ראוי לקטלג התמודדויות נפשיות שונות כתסמונות, ולייחס אותן למצב הנפשי או הנוירולוגי גרידא. אנו שוכחים שכולן מתעוררות במסגרת אורח חיים שהינו רחוק בצורה קיצונית מאורח חיים סביר עבור יצור אנושי. הנורמה כיום היא זו שמשקפת פתולוגיה נפשית. אם מחלת נפש היא הפער שבין הפנימי לחיצוני, נשאלת השאלה: מי מהם הוא הפתולוגי, ומתי?

מה היה קורה אם היינו מנתחים מנקודת מבט פסיכיאטרית את גדולי המנהיגים של האנושות – בודהה, ישוע, או משה? היינו אנוסים לאשפז אותם במוסד פסיכיאטרי, בגין סכיופרניה, הפרעות אישיות למיניהן, וכיוב'. כמובן שישנם מקרים בהם הפער בין התודעה למציאות החברתית כה גדול, שהאדם אכן מאבד את היכולת להחזיק את האני שלו, ונוקק לעזרה חיצונית. עזרה זו, לרוב מוטב שתהא ללא כימיקלים, אלא באמצעות סביבה בריאה יותר.

בכל אופן, אילו הקורא חווה פער ממשי מהמציאות החיצונית, כמו רבים בימינו, ייתכן שניתן למצוא לו כינוי התואם את המינוח הפסיכיאטרי. במדינות מסוימות, ייתכן והוא יוכל לקבל את ההכנסה הבסיסית הדרושה לו בזכות פער זה. במילים אחרות, לאור התפוררותה של המערכת הנוכחית, רבים עשויים להיות זכאים לקצבה ממשלתית בערוץ זה, בחסות ההתמודדויות הנפשיות והרוחניות הגוברות. בישראל, לדוגמא, רבים עשויים לקבל את ההכנסה

הבסיסית הנדרשת לצורך צרכיהם המכויילים, בשל מצבי קיצון שהגיעו אליהם בזמן מלחמה.

באופן דומה, ניתן לחשוב על אפשרויות במובן הרפואי הפיזי. ככל שישנו פער רפואי שיסבר את האוזן של התקנות והנהלים הקיימים, ניתן לנסות ולפעול בערוץ זה. נציין בקצרה שבמקרים רבים, שיתוף פעולה עם המערכת הקיימת הוא זה שממית מחלות גופניות על האדם (שמקורן במקרים רבים הינו דחק נפשי). אם המשך עבודה במצב מסוים יוביל להידרדרות רפואית, מוטב למנוע אותה מראש. האם אדם שכרגע הוא בריא, אך בריאותו מידרדרת כתוצאה מפועלו, ראוי להיקרא "כשיר לעבוד"?

על-מנת לבחון ערוץ פעולה זה, עלינו לערוך היכרות עם החוק ומיצוי זכויותינו. במקרים רבים, האזרח במדינה הדמוקרטית המודרנית מודע לחובותיו יותר מאשר לזכויותיו. נערוך מחקר בנוגע לזכאות לקצבאות אבטלה, הבטחת הכנסה למיעוטי יכולת כלכלית, לקצבאות למתמודדי הנפש, לקצבאות של אתגרים רפואיים, וכיוב'.

תמיכה של אדם או ארגון

אפשרות זו יחסית נדירה. היא אפשרית על בסיס מערכת יחסים, או על בסיס ערכים משותפים.

במספר לא מבוטל של מקרים, אלו השואלים את עצמם שאלות חברתיות, עשויים להימצא בסביבה בעלת אמצעים מוניטריים (משפחה, מעגלים חברתיים, וכיוב'). במקרה זה, החסם היחיד המונע תמיכה חודשית הוא ערכים מיושנים, בנוגע ל"עצמאות הכלכלית" שתוארה לעיל. החסם עשוי להגיע מצד "התומך" או מצד "הנתמך". אדם שיש לו את האפשרות לקבל תמיכה שכזו על-מנת לקדם כלכלה מבוססת-רצון, ייאלץ ככל הנראה להסביר לתומכים הפוטנציאליים את הסיבות לכך (הוא יכול, למשל, לתת להם לקרוא חיבור זה).

נזכיר את המשמעות של כסף שמגיע אלינו "מעצמו". כאשר אני גובה תשלום מאדם, אני דורש ממנו לייצר דבר-מה למען אדם אחר, כדי שירוויח כסף. כאשר אני משלם לאדם אחר, אני מחליט מה הוא יעשה - בכך שאני מתגמל פעולה מסוימת. לכן, כאשר איני נאלץ לגבות תשלום, ומשתמש בכסף שכבר "קיים", לפחות הצלחתי להימנע מאחד הצדדים של הכלכלה מבוססת המדידה. כאמור, כסף הוא לא דבר שקיים כשלעצמו. המשמעות של מספר שכבר מצוי בחשבון בנק מסוים, מתממשת רק כאשר משלמים על משהו.

אם אני משתמש בכסף שמגיע לרשותי, לצורך מילוי צרכיי המכילים שעדיין לא נמצאה להם חלופה לא מוניטרית, לאור העקרונות של כלכלה מבוססת-רצון, אני קרוב מאוד ליצירת כלכלה מבוססת-רצון נטולת מדידה.

אם, במקרה, קורא את זה אדם שלרשותו אמצעים מוניטריים עודפים, ומעוניין לקדם את הרעיונות הללו, מומלץ שימצא לו בני-אדם הפועלים לקראת כלכלה מבוססת-רצון "לתת להם חסות מוניטרית".

חשבו על מעגלי התמיכה שלכם, מכרים, או ארגונים כמו קרנות. אפילו בעלי הון ששמעתם שהם בעלי זיקה חברתית. נסו לפנות אליהם, ולהסביר להם מה אתם מנסים לעשות. ייתכן שבעתיד, נתינת חסות לחסידי כלכלה מבוססת-רצון תהיה דבר שבשגרה. כיום, חסות שכזו ניתנת בעיקר לאנשי דת, אמנים, ופעילים חברתיים. ככל שיבינו שכלכלה מבוססת-רצון היא השינוי החברתי היסודי והעמוק ביותר, כך היא תהפוך לערוץ מקובל לתמיכה מוניטרית זמנית.

בכל מצב שבו כסף מגיע אלינו מקבלה חופשית, ולמעשה בכל מצב שהוא, עלינו לשמור על היושרה הפנימית לנו. כלומר, לוודא שאנו פועלים במלוא המרץ, לשיפור פני החברה ולקידום האנושות והטבע.

תיארנו שתי אפשרויות להכנסה מוניטרית: גבייה, או קבלה של ההכנסה חודשית. לצידן, קיימת אפשרות שלישית: לעשות דבר-מה שהולם את העקרונות באופן פחות ממושג, באופן זמני ובמינימום זמן. זאת על-מנת לכלכל את עצמנו בתהליך

הכיוול וההיפרדות ממערכת הכסף. למשל: לעבוד בתאגיד, לסחור בשוק ההון, להשכיר דירה.

על כל אדם לעשות חשבון אישי, מתוך יושרה, בנוגע לעלות והתועלת של המעשה. עליו להיות נאמן לעצמו, ולשאול בכנות האם המעשה אכן מפיך יותר תועלת מאשר נזק בטווח הארוך: לטבע, לאחרים, ולעצמו.

גם בחלופה בלתי מומלצת זו, יש מרחב לבחור בדרך פחות או יותר מכוילת. למשל, אם אני משכיר דירה, אני יכול לבחור להשכירה במחיר מוזל, לאדם שפועל לקראת כלכלה מבוססת-רצון. גם כאן, עולות שאלות שונות, שהתשובה עליהן אינה חד-משמעית. לדוגמא: האם הכנסה פסיבית משוק ההון, עדיפה מהשכרת דירה לאדם באופן ישיר? הראשונה לא כופה את הכורח לייצר על אדם אחר באופן ישיר, אך תומכת במערכת המופשטת והמדומה ביותר. השנייה אמנם כופה אדם לגבות תשלום ממישהו אחר ומהווה שיעבוד ישיר, אך שייכת יותר לכלכלה האמיתית.

על-מנת להיות נאמנים ליושרה הפנימית שלנו, עלינו לזכור בכל עת: השפעת המעשה כבירה מהשפעת הרעיון. כאשר המעשה סותר את הרעיון, הוא למעשה שומט תחתיו את הקרקע. אמנם, אנו בונים את החדש על יסודות הישן. אולם, לא ניתן לתמוך בתהליך באופן מתמשך באמצעות מעשים לקויים. במילים אחרות, אם אני משכיר דירה לאדם אחר, ובאמצעות החופש הכלכלי שמאפשרת השכירות אני פונה לכוון כלכלה מבוססת-רצון, אני מצוי תחת סתירה פנימית. שכן, שיעבדתי והכפפתי את רצונו של השוכר, והזנתי את המערכת הקלוקלת. הוא הדין לגבי השקעות בשוק ההון, ותשואות כאלו ואחרות.

סיכום

לסיכום, העקרונות של יישום התובנות התיאורטיות בהיבט הכלכלי-אישי, הינם:

- כיוול הצרכים והרצונות, וצמצום למינימום הנדרש לצורך רווחה ושביעות רצון מהחיים
- מישאוב של חלק גדול ככל האפשר מהמוצרים והשירותים הדרושים למענה על הצרכים והרצונות המכילים, לא באמצעות כסף
 - באמצעות עודפי הקפיטליזם
 - ישירות מן הטבע
 - באמצעות היקשרות בלתי-אמצעית עם בני-אדם אחרים, המבוססת על מערכות יחסים אותנטיות
- יישום של עקרונות כלכליים מכילים גם בנוגע למוצרים ושירותים שעדיין נרכשים בכסף
 - מעגליות, שקיפות, ביזוריות, מקומיות, ממשות, הגינות, שפע מינימליסטי, ביו-מימיקה, בינאישיות, וכיוב'
- מיצוי האפשרויות לקבלת תזרים מוניטרי מינימלי באופן מכיל ככל האפשר
- במקרה הצורך, העדפה של חליפין לא מוניטרי על פני חליפין מוניטרי
- ככל הניתן, צמצום גביית תשלום עבור מוצרים ושירותים
- יישום של עקרונות כלכליים מכילים בכל מוצר או שירות שמופקים לעולם, בין אם כרוך בכסף בין אם לאו

עלינו לצמצם ככל האפשר את התלות שלנו בכסף, באמצעות פעולות שתוארו לעיל. נשאף לכייל את הרצונות והצרכים שלנו למינימום הנדרש לשם רווחתנו, שביעות רצוננו, ואושרנו. ננסה למצוא חלופות לא מוניטריות לסיפוק הצרכים והרצונות האמיתיים שלנו. כך, נבין לכמה כסף אנו זקוקים באמת. בנוסף, נבין כמה כסף עומד לרשותנו בתור התחלה. כמו כן, נבין כמה נדרש לנו באופן שוטף בתחילת התהליך, עבור הצרכים המכילים שלא נמצאה להם חלופה לא מוניטרית. נמצא דרכים

לגייס את אותו הסכום, באופן שכופה אחרים לייצר כמה שפחות. באופן פרדוקסלי, לעתים זה יהיה באמצעות המערכת הכלכלית הקיימת - כאשר המקרה של מדינה שונה מאוד מהמקרה של שוק ההון או כל הכנסה פסיבית שהיא. התהליך כולו, וערכו הרוחני והממשי, תלויים ביושרה הפנימית שלנו.

השאיפה לצמצם את התלות בכסף איננה מעשה שרירות. היא אחד הביטויים האולטימטיביים למעבר מנפרדות לחיבור. לפיכך, היא אחד הביטויים הגבוהים והמאתגרים ביותר של ההתפתחות הרוחנית. ככל שנצמצם את התלות שלנו בכסף, נוכל להציע לאחרים יותר מכישורינו ללא התניה בתשלום. כך, במתכונת של "תעביר את זה הלאה", נוצרת כלכלה מבוססת-רצון. כאמור, התשלום הוא כדור שלג לשני הצדדים. דרישת תשלום גוררת דרישת תשלום ואת הכורך לייצר. נתינה חופשית גוררת נתינה חופשית.

עבור האדם המערבי הממוצע, ייתכן והמתואר לעיל נראה רחוק וקשה ליישום. נדמה שיש צורך לדקדק בפרטים הקטנים של חיינו. לשם כך, יש להשקיע בכך משאבים רבים. ראשית, כפי שתואר, אנו משקיעים בכך משאבים גם היום, רק במסווה. כאשר אנו לא מכיילים צורך חומרי כלשהו, אנו נדרשים להתמודד עם ההשלכות האישיות והחברתיות שלו. שנית, נוכל לפנות משבצת בלו"ז בכל שבוע, בה נקדיש זמן לכיול התודעתי והמעשי. בכל שבוע נטפל בנושא אחר, באופן הדרגתי.

כיצד נראים חיינו של אדם שמצליח ליישם רמה מספקת של הנכתב לעיל בחייו? הוא קם בבוקר. יש לו דברים שהוא יודע שהוא צריך לעשות ואוהב לעשות, למען קיומו וקיום הסביבה שלו. יש לו שלל כישורים שהוא מעוניין להפעיל. הוא מצוי במערכות יחסים עם אלו שהוא תלוי בהם לצורך שיתופי פעולה כלכליים. והוא כבול במידה מועטה ככל האפשר למערכות ריכוזיות ולצורך לגבות תשלום. הוא יודע שקיומו

הגשמי בטוח, והוא חופשי לחשוב כיצד הוא יכול לשפר את העולם ואת חייו באמצעות כישוריו.

נשים לב כי השחרור מתלות בכסף בכל הנוגע לצריכה, למעשה משחרר מהתלות לגבות כסף עבור כל דבר שאנו עושים. זוהי חירות שלא ניתן להשתוות אליה ברמה הגשמית. ברמה הרוחנית, ישנה חירות תודעתית שאינה תלויה בדבר - היא הייתה מנת חלקם גם של מתקדשים שהיו אסורים בצינוק. אך בכל הנוגע לחירות ברמה הארצית הממשית, כאשר אדם אינו כפוף למערכת הכסף, זוהי הרמה הגבוהה ביותר של חירות.

ישנה תחושת שחרור עילאית בידיעה שאינך נדרש לגבות כסף עבור מה שאתה עושה למען אחרים. אתה הופך בפעם הראשונה לאדון אמיתי על גורלך ברמה הגשמית. זוהי לידה מחודשת, יציאה ממטריקס, התעוררות. המקבילה התרבותית לכך היא היפטרות ממחשב-העל-הנייד-שנמצא-איתנו-24/7.

אנו מעוניינים להעניק את כשרונותינו ומתנותינו לעולם. גם אם קיום צרכינו הגשמיים מובטח, הצורך להגשים את עצמנו לעולם לא ייתן לנו מנוח. שכן, הוא חלק מטבענו. ככל שיתאפשר לנו לעשות זאת ללא תחשיבים כלכליים, מתוך המניע הנקי והטהור ביותר של נתינה והאהבה, נזין את התובנות שלנו לגבי הייעוד ולגבי תכלית חיינו.

שאל את עצמך, מה היית רוצה לעשות? מה היית עושה אילו היית יודע שמעתה ועד סוף חייך, ללא תלות במה שתעשה, סכום הכסף שתקבל יהיה זהה? בניסוח של הכלכלה האמיתית - אילו המוצרים והשירותים שתהיה רשאי לצרוך בכל חודש יהיו זהים, מה תעשה בזמנך היקר והקצוב על גבי האדמה?

יודגש כי בעצם הנתינה של דבר מה בחינם, האדם כבר עושה דבר-מה אדיר. יש לכך השפעה תודעתית עצומה על בני-אדם אחרים, ועל פירוק דפוסי המחשבה ההישרדותיים שלהם. לפתע הם מבינים שאין זה הכרחי לדרוש תמורה מאדם שאינך מכיר, עבור דבר-מה שאתה עושה עבורו. כך, במתכונת של "תעביר את זה הלאה", מתעוררת אט-אט כלכלה מבוססת-רצון.

אם אדם מסוים מתעקש להעניק תמורה, הדבר הטוב ביותר שניתן לבקש ממנו הוא שיעשה דבר-מה בחינם עבור אדם אחר. כאמור, כסף הינו מתווך, שלמעשה מבטיח את הדבר הזה בדיוק. כלומר, שאותו אדם שעשיתי דבר-מה עבורו, יעשה משהו עבור מישהו אחר, וכן הלאה, עד שמישהו יעשה משהו עבורי. רק שהכסף עושה זאת בצורה שמתהפכת לאגואיזם מלאכותי ומדידה קפדנית. כך, הוא פותח פתח למניפולציות אין קץ. כאן מתאפשר הדבר באופן נקי, מתוך רצון חופשי.

בתהליך הכיול והמעבר לעבר כלכלה מבוססת-רצון, מתעוררת השאלה: מה לגבי העובדה שנדמה שהעולם צועד בדיוק בכיוון ההפוך? האם זה לא שם אותנו בסכנה קיומית? האם לא צריך לדאוג לבטחונות בדמות המערכת הקיימת, כגון פנסיה, נדל"ן, מקצוע וצבירת ותק, וכיוב'? אמנם, הצורך להבטיח ביטחונות כלשהם במונחים של המערכת הקיימת קיים ולגיטימי. כמו כן, כאשר בונים את החדש, לא ישר הורסים את הקיים. כפי שתואר לעיל, אנו מבקשים להבטיח בראש ובראשונה בעלות על אדמה, שהיא הביטחון הגבוה ביותר מבחינה כלכלית, גם במונחים של המערכת הקיימת.

עלינו לזכור: אם אין באפשרותנו להגיע לעצמאות כלכלית במסגרת תהליך של כיול לעבר כלכלה מבוססת-רצון, כנראה שגם יהיה לנו קשה מאוד לעשות זאת במסגרת המערכת הקיימת. נניח שנחליט שאנו משתעבדים לחלוטין לעבודה הרווחית ביותר שנמצא, ונשכח מכל ההשפעות העקיפות השליליות עלינו. למשל, לרבות עלות כלכלית ישירה של טיפולים רפואיים. עדיין, ככל הנראה שלא נצליח לרכוש דירה. גם אדם החוסך 1000 יורו בחודש, כלומר - 12,000 בשנה, צריך לעבוד 10 שנים כדי להגיע לסכום שיאפשר לו לקחת משכנתא, אותה הוא יאלץ לשלם במשך 30 שנים נוספות (כאשר אפקטיבית הוא משלם פי 2 מהסכום שהוא לווה). כל זה בקושי יספיק לדירה ממוצעת בעיר בפררייה.

במילים אחרות, כפי שכבר תואר בחלק התיאורטי, עלינו לזכור שגם ההחלטה לעלות על הרכבת בכיוון שנדמה שרוב העולם נוסע בו, היא הימור. זהו הימור על מערכת המנווטת ברובה

על-ידי בני-אדם שהמניעים שלהם ככל הנראה יולידו אסון. כלומר, נדמה לנו שהמרה של החסכוניות המוניטרית שלנו באדמה חקלאית מהווה סיכון. עלינו לזכור שגם להפקיד את החסכוניות שלנו בידי הבנקים הינו סיכון, כפי שהוכיחה ההיסטוריה.

לבסוף, ברמה העמוקה ביותר, שאלת הביטחון והכדאיות היא בכלל שאלה רוחנית. לצד כל התחשיבים לכאן או לכאן, עלינו לזכור שהחיים גדולים יותר מאיתנו. הם נושאים חכמה עמוקה. במהלכם, אנו נעבור את מה שאנו צריכים לעבור על מנת ללמוד ולהתפתח, בלי קשר לניהול הסיכונים המחושב שלנו. ישנם חסכנים שלוקים בהתקף לב בגיל 40, וישנם פזרנים פזיזים שחיים בבריאות עד 120. גם המדד של תוחלת חיים הינו מטריאליסטי. נקודת הייחוס האמיתית היחידה היא ההתפתחות הרוחנית. עלינו ללמוד לבטוח בחיים, שיובילו אותנו במסלול הנכון לנו. הרחבה על כך תמצא בנספחים.

עלינו לפעול ככל האפשר לבטחוניות קונבנציונליים בדמות אדמה. אולם, נזכור שהביטחוניות הללו הם אשלייה במובן מסוים. המערכות הריכוזיות הנוכחיות מצויות בתהליך התפוררות, שסופו קריסה בצורה כזו או אחרת: מלחמה, אסון אקולוגי, השתלטות טכנולוגית, משבר כלכלי, מגפה, וכיוב'. ברמה הגשמית, המתואר כאן הוא הביטחון האמיתי. כסף וחסכוניות לא יכולים לשרת אותנו הרבה, אם אין אוכל שגדל בשדות. מוטב להשקיע באדמות, מים, מזון, מערכות יחסים, צבירת ידע, וכיוב'. ברמה הרוחנית, יש לשחרר את האשלייה לפיה יש לנו שליטה מוחלטת על מה שיקרה.

עלינו לחשוב לגבי כל מוצר שאנו צורכים: מניין הוא בא, וכיצד הוא משפיע על הטבע ועל האנרגיה האנושית שמושקעת בו. עלינו גם לחשוב על המוצרים והשירותים שאנו מייצרים או לוקחים חלק בייצורם. ככל הניתן, לעבור וליצור אך ורק דברים המתיישרים עם הערכים שלנו. כאלו שאינם תורמים לארגונים ריכוזיים, ולייצור עודף או מזיק. בכל הנוגע למסחר, עלינו לשוב, צעד צעד, לממשות של הכלכלה האמיתית. נשאף לצמצם ככל האפשר את הכלכלה המדומה, כאשר השאיפה

היא לא לסחור כלל. את כל הנ"ל עלינו לעשות בתוך צמצום השימוש בכסף, או בכל אמצעי מדידה שהוא.

התארגנויות והתאגדויות

כאשר קבוצה עברה כברת-דרך במעלה השביל, ניתן להתחיל
לכונן יוזמות כלכליות ותרבותיות ממשיות

כאמור, על-מנת לאפשר חופש פעולה, יש ליצור התאגדויות
של בני-אדם שעברו כברת-דרך מסוימת במספר היבטים:

- ברמה האישית:

- תלות מינימלית בכסף - כלכלה מבוססת-רצון
- כיול מקסימלי של הבחירות הכלכליות והתרבותיות הפרטיות עם טובת הטבע, האחרים, והעצמי
- הבחירות הכלכליות: מעגליות, מקומיות, ממשות, שקיפות, ביזוריות, שפע מינימליסטי, וכיוב'
- הבחירות התרבותיות: מפגשים חוצי-מגזר, צמצום ותיחום טכנולוגי, נייחות, תוכן עמוק ואמיתי, וכיוב'

- ברמה הקבוצתית:

- אמון, חברות, שותפות-גורל, שקיפות, ותמיכה ושיתוף רגשיים בין חברי-הקבוצה
- בסיס ידע רוחני משותף רחב ועולם מושגי משותף (לרבות עשר הנטיות, חוש-האמת, תכלית החיים, וכיוב')
- עבודה פנימית וקבוצתית מתמדת - תרגולים מדיטטיביים והכרתיים לתפיסה ישירה של אמיתות, עבודה עם נטיות לאגו מלאכותי, עיבוד רגשות, מתודולוגיות שיח וקבלת החלטות, ועוד

לאחר שהתגבשה קבוצה שכזו, ויצרה לעצמה שגרה של עבודת עומק קבוצתית, היא מוכנה להתחיל ביוזמה בתחום כזה או אחר. כאמור, פערים ומחלוקות ימשיכו להתגלע תדיר. אדרבא, ככל שהקבוצה תעמיק ותתפתח, כך הדיוקים שיידרשו ממנה ברמה הרוחנית והגשמית יהיו מאתגרים יותר. זאת בדומה לתהליך הפנימי של אדם מול עצמו. כאמור, עצם הקיום הוא תהליך. אין לשאוף למצב סטטי, בו הקבוצה הגיעה למנוחה ולנחלה, ומעתה והלאה תהיה רק בעמדה של השפעה ולא של מושפעת. רק כאשר חברי הקבוצה מבינים את התהליכיות האינסופית - הם מוכנים להתחיל במלאכה. זהו מעבר מתודעה הישגית, לתודעה של התהוות.

גם בנוגע ליוזמה רחבה יותר, אין נקודה ספציפית בה "נכון" עבור הקבוצה להתחיל בפעולה. על חברי הקבוצה לוודא בינם לבין עצמם האם הם בשלים לכך. אינדיקציה טובה היא איתנות מערכות היחסים, כמו גם איתנות ה"אני" העצמאי של כל אחד מהמשתתפים. מומלץ לעשות זאת באופן מודע ככל האפשר, ולא פשוט "להיקלע" ליוזמה מתוך רעיון שנולד במהלך המפגשים. כלומר, לחזור ולשוחח על מחלוקות פוטנציאליות. כאמור, אבני בוחן טובות לבשלות הקבוצה הן הרגשה של חברות, אמון, שקיפות ביחס לנושאים רגישים (בפרט כסף, מין, וכיוב'), ועצמאות יחסית של כל אחד מהחברים - רוחנית, רגשית, כלכלית, ומעשית.

ישנן יוזמות משני סוגים: יוזמות אוטרקיות ויוזמות ממוקדות. להן יתוארו בקווים כלליים מאפיינים של כל אחד מסוגי היוזמות. כמו קבוצה, גם יוזמה יכולה להיות מורכבת משני אנשים בלבד. הסוג השלישי של יוזמה הינו הטמעה בארגון קיים. סוג זה עשוי לטמון בחובו יתרונות מסוימים ולאפשר פעולה, אך גם מביא עימו אתגרים ממסדיים רבים. גם לגביו יורחב להלן.

בניגוד למודל הרווח של קהילות אלטרנטיביות, אין הכרח שחברי היוזמה יגורו בסמיכות גאוגרפית. אלא, מה שחשוב הוא סך הכישורים בקבוצה, כמו גם סך האדמות ומשאבי הטבע העומדים לרשותה. המרחק הגיאוגרפי אמנם מציב אתגרים התחבורה. אולם, כפי שתואר בחלק על התחבורה, אנו שואפים

לצמצם את התנועה, אך לא לבטלה. ניתן להסדיר זאת, במסגרת התארגנות שיש לה "סניפים" במקומות שונים.

יודגש, כי היוזמות האוטנטיות והמוצלחות ביותר הן אלו שיצמחו באופן טבעי מתוך היצירתיות של הקבוצה. כלומר, מתוך המפגש הייחודי של אוסף בני-האדם הספציפיים שבכל קבוצה. בפרק זה, נצביע על כמה אופני פעולה מעשיים, שיכולים להוות השראה לקבוצה שכזו. יחד עם זאת, כל קבוצה שתעשה עבודה לאור היסודות שתוארו לעיל, תגלה כיצד תובנות ורעיונות יצירתיים מגיעים לחברי הקבוצה, כאילו באורח פלא (זהו כוחה של האינספירציה).

כעת נתאר בקווים כלליים את שלושת סוגי היוזמות.

יוזמה אוטרקית

יוזמות אוטרקיות כוללות התארגנויות, המכוונות ליצור איגוד כולל, המהווה בעצמו כלכלה אוטונומית. כלומר, קבוצת אנשים שמסוגלת בעצמה לספק את כלל הצרכים הגשמיים שלה. ניתן לדמיין דוגמא פשטנית מאוד של חקלאי, בנאי, חייט, ומורה. להלן נרחיב את הדוגמא הפשטנית הזו לאפשרות ממשית, התואמת את המורכבות הכלכלית והתרבותית של זמננו.

יצוין, כי כל צעד לעבר שיתוף פעולה כלכלי בין בני-אדם, שאינו מבוסס על מדידה, הינה פעולה אוטרקית במהותה. לדוגמא: נניח ששני אנשים, חקלאי וטכנאי מחשבים, מחליטים לספק אחד לשני את שירותי המזון והחומרה ללא תשלום או מדידה. כך, הם הפכו חלק מכלכלתם לאוטרקי הלכה למעשה. נגדיל ונאמר שאפילו חבר שעוזר לחבר אחר לעבור דירה מגלם אוטרקיות (במקום מוביל שמשלמים לו במסגרת יחסים עסקתיים גרידא). עזרתם אי פעם לחבר או לקרוב באמצעות כישוריהם? ברכות, כינתם כלכלה מבוססת-רצון. יוזמה אוטרקית היא פשוט הרחבה של העיקרון הזה, לכמה שיותר תחומים של החיים, עם קבוצת מסוימת של אנשים.

ההתייחסות בסעיף זה הינה זהה בנוגע לשאיפה לאוטרקיות, אוטרקיות חלקית ואוטרקיות מלאה. כלומר, העיקר אינו

התאגדות שמקיימת את כל צרכיה בעצמה. אלא, אפילו את חלקם, או מרביתם. נתאר כיצד עשויה להיראות אוטרקיות מלאה, כיצד נראית אוטרקיות חלקית, ומהם הצעדים שיש לנקוט בדרך לשם.

בתחילת החלק המעשי, תיארנו כיצד האדם היחיד יכול לנקוט צעדים שיהפכו אותו בעצמו ליחידה אוטרקית עצמאית. כעת, אנו עוסקים באפשרות להרחיב את התובנות הנ"ל לכדי התארגנות רחבה יותר. כלומר, קבוצה שבין חבריה שוררים אמון ורצון לשותפות גורל כלכלית ותרבותית. נשים לב שככל שמספר האנשים שמעוניינים לשתף פעולה גדל, כך הכוח שלהם גדל מעריכית. כלומר, הפוטנציאל ליצירת כלכלה של ארבעה אנשים, גדול מסך הפוטנציאל של שתי כלכלות של שני אנשים, וכן הלאה. אי לכך, לקבוצה עשוי להיות כוח עצום בכינון כלכלה שאחוז גבוה ממנה הוא אוטרקי. זה נכון אפילו לגבי מספר בודד של אנשים/זוגות/משפחות.

יזכר כבר בשלב זה, כי השאיפה לעצמאות כלכלית ואוטרקיות איננה שאיפה בדלנית או ביקורתית כלפי הקיים והעולם. אלא, זוהי תנועה של קבוצות מאורגנות, שצומחת מלמטה למעלה. קבוצות אלו מעוניינות להחליף את המבנה הריכוזי הקיים במבנה ביזורי. לא אחד תלוש, אלא סדור ובעל תכנית מוגדרת. ככל שקבוצת אנשים תצליח לייצר עצמאות כלכלית באופן שלם יותר כך היא תוכל להתרחב עד להיקף מתאים. בנוסף, היא תוכל לעורר השראה בקרב קבוצות נוספות, לשתף איתן פעולה, ולהציע להן הדרכה. כזכור, אותן עצמאות כלכלית ושותפות גורל הינן בראש ובראשונה ביטוי להתפתחות רוחנית, חירות וחיבור בדרגה הגבוהה ביותר.

בשורה התחתונה, אנו מדברים על קבוצת אנשים שכישוריהם מקיפים את מרבית הצרכים והרצונות האישיים, ושסך האדמות, הנכסים, ומשאבי-הטבע הגולמיים והמעובדים העומדים לרשותם, מסוגל לכלכל את אותם צרכים ורצונות - בכפוף להפעלת אותם הכישורים.

מיפוי המשאבים, הצרכים והרצונות

הצעדים הראשונים בגיבוש היוזמה האוטרקית, דומים לשלבים שהאדם עבר כיחיד בכיול בחירותיו הכלכליות והתרבותיות. רק, במתכונת של קבוצה. כאמור, מתכונת זו מאפשרת כיול רחב ויסודי יותר.

לשלב הראשוני יש אפוא שני היבטים: מיפוי הצרכים והרצונות מחד, ומיפוי המשאבים (אדמות וכישורים) מאידך.

ראשית, יש לעסוק בשיתוף ומיפוי של הצרכים והרצונות האינדיבידואליים שכולו, ואלו שעדיין לא נמצא להם פתרון לא מוניטרי. בשלב קבוצות הלמידה, חברי הקבוצה היו אמורים לשתף זה את זה בתהליך הכיול ובאתגרים שלו - לרבות היישום המעשי של הכיול בכל תחום. כבר באמצעות החלפת רעיונות, ניתן יהיה לעזור לחברים אחרים, בתחומים בהם אינם מצליחים לכייל את חייהם, ולהיעזר בהם בתחומים אחרים.

במסגרת הקבוצה, נשאל: לאילו מהצרכים עדיין לא נמצא פתרון ברמה האישית, והקבוצה יכולה לעזור בכך? או, אילו מהפתרונות שנמצאו ברמה האישית עשויים להיות יעילים יותר, כאשר עוברים לרמה הקבוצתית?

למשל, ארבעה בני-אדם מגדלים לעצמם את האוכל, או מצילים מזון. הם יכולים להחליט ששניים מהם מגדלים או מצילים מזון עבור ארבעתם, כאשר השניים האחרים מתפנים לעשייה אחרת. דוגמא נוספת היא זו של גידול ילדים: קבוצה של חמש משפחות מתאגדת, ובוחרת שלא לגדל את ילדיה במסגרת מערכת ריכוזית קיימת. קבוצה כזו מסוגלת ליצור מסגרת עצמאית ביעילות גבוהה בהרבה מאשר זו שמסוגלת ליצור כל משפחה בנפרד. ניתן לחשוב על דוגמאות נוספות בכל תחום. ייתכן ואחד מחברי הקבוצה צלח במציאת פתרונות תשתית, והוא יכול לעזור לחברי הקבוצה בכך. אחר מצא פתרונות בתחום התרבות או התחבורה, וכן הלאה.

במילים אחרות, נחשוב כיצד יש ביכולתנו למלא את כל אחד מהצרכים והרצונות במסגרת הקבוצה, באופן עצמאי ככל הניתן. זה כולל מזון, תחבורה, ביגוד, חינוך, תרבות, רפואה, טכנולוגיה, וכיוב'.

במהלך מיפוי הצרכים והרצונות, מומלץ שתהיה לחברי הקבוצה תמונה ברורה של צרכיהם הכלכליים והתרבותיים.

בנוסף, מומלץ שיהיה ברור לאילו מהם ניתן לתת מענה במסגרת משאבי הקבוצה הקיימים (כישורים ואדמות). לשם כך, יש למפות גם את המשאבים הקיימים.

מבחינת כישורים, חברי הקבוצה ישאלו את עצמם מה הם אוהבים לעשות, במה הם טובים, מה הם מוכנים לעשות, ולאילו מכישוריהם זקוקה הקבוצה. ניתן לעשות זאת באמצעות שאלות מנחות. למשל, אדם מסוים עשוי לרצות להשקיע זמן רב באמנות. יחד עם זאת, יש לו גם כוח פיזי ורצון על מנת להשתתף פעם-פעמיים בשבוע בפעילות חקלאית, בבנייה, וכיוב'.

קו מנחה עיקרי הוא גיוון. במקום מקצוע ספציפי ומונוטוני, ראוי שלכל אדם תהיה דריסת רגל בשלל סוגים של עשייה, לצד התשוקה העיקרית שלו.

כך, ישאפו חברי הקבוצה להתאים כישור לצורך, באופן שיהיה דינמי, ומתוך בחירה חופשית. כלומר, מתוך המניע הבלתי-תלוי. כמובן שיש להימנע ממדידה, כפייה, ניהול ריכוזי, או שכנוע מכל סוג.

לצד מיפוי הכישורים, יש לערוך מיפוי של הזמן הפנוי, שניתן להקדיש לטובת היוזמה. אמנם, אנו דנים בשלב בו חברי הקבוצה מעוניינים להקדיש חלק נכבד מחייהם לבניית המתואר כאן. יחד עם זאת, ייתכן שבשלבם ראשוניים חלקם עדיין כבולים למחויבויות שונות של המערכת הקיימת.

כמו כן, יש לבצע מיפוי של המשאבים שאינם כישורים. על חברי הקבוצה להבין מהם סך האדמות והנכסים העומדים לרשותם, כמו גם סכומי הכסף ההתחלתיים שניתן לרכוש באמצעותם אמצעי ייצור (אדמות, כלים יד-שנייה, ידע, וכיוב').

במילים אחרות, כשם שמתבצע מיפוי של כלל הכישורים שכל אדם מציע מרצונו החופשי, כך יש לבצע מיפוי של כלל הנכסים וההסכונות העומדים לרשות הקבוצה. נזכור שזהו שלב בו שורר אמון גבוה בין חברי הקבוצה. אם חברי הקבוצה לא הצליחו עדיין לפרוץ את מחסום החדשנות לעבר השקיפות, ולדבר בחופשיות על המשאבים המוניטריים והנדל"ניים

העומדים לרשותם, הם ככל הנראה אינם בשלים להתאגד באופן שמהווה אלטרנטיבה ממשית למבנה החברתי הקיים.

לאחר מכן, יש להבין באיזו מידה ניתן לחלוק את השימוש באותם משאבים, וכיצד. זאת במסגרת ההתפתחות ההדרגתית, מכלכלה יחידנית-חשדנית לכלכלה מחוברת ברוח ערכות הדדית. נרחיב על כך בקצרה.

הרכוש הפרטי והמשותף

עבור התאגדויות רבות בעלות כוונות חיוביות, הרכוש הפרטי מהווה במובן מסוים את קצה גבול השיתופיות. כלומר, הכסף. חברי הקבוצה מוכנים ליצור קשרים רגשיים עמוקים, ואפילו לעשות הרבה פעולות אחד למען השנייה. אולם, הם אינם מסוגלים להעלות על הדעת מקרה בו אדם אחד פשוט יעניק חלק מרכושו לאדם אחר (שאינו מצוי עימו בקשר של דם).

כמובן שזהו מצב טבעי. הוא גם לא דווקא מעיד על חוסר בשלות של הקבוצה (לפחות בשלב הראשוני). יש לזכור שתהליך יצירת החדש הינו תהליך חלוצי ומאתגר. יהיה זה תלוש לדרוש מאדם שברשותו הון עודף מסוים, להעניקו לקבוצה ללא תנאים מקדימים ישר מההתחלה. שכן, לצורך כך נדרש אדם שדרגת האמון שלו במציאות הרוחנית המחוברת גבוהה ביותר. דבר זה אינו מעיד על חוסר המחויבות של אדם או על רמה מוסרית נחותה. אלא, על מציאות פשוטה, על מצב התודעה האנושי המודרני הנפרד, המשותף לכולנו.

יצוין כי מצב הקצה האידיאלי הוא לא "ביטול הרכוש הפרטי" במובן המרקסיסטי. במובן מסוים, בריא ואף הכרחי שיהיה קשר בין אדם מסוים לאדמה מסוימת ונכסים מסוים. חיוני שגם במסגרת השיתופיות והערבות ההדדית, כל אדם שומר על האינדיבידואליות שלו במובן הבריא. גם ביוזמה אוטרקית מפותחת מאוד, חשוב שכל אדם ידע מהו ביתו שלו. אחרת, הניהול של הרכוש עובר לגורם שלישי וריכוזי, כמו במקרה המרקסיסטי. זה נכון אפילו במקרה של קבוצה המכוונת לכלכלה שלמה ועצמאית, באמצעות האדמות והכישורים של חבריה.

אמנם, במסגרת האימון הרוחני הפנימי, יש לזכור את ארעיות החיים, ואת העובדה שאף אדמה לא שייכת לנו, אלא אנחנו לה. אולם, כעת הכוונה היא לתאר את היישום המעשי של התובנה הזו במובן היום-יומי. אדם ואדמה במובן הזה שייכים זה לזה.

בה בעת, עלינו לוודא שאנו זוכרים שבטווח הארוך, לא יכול להתקיים חיבור יסודי לאורך זמן, כל עוד לחבר קבוצה אחד יהיה יותר מדי, ולאחר פחות מדי. זה נכון גם ברמה הקולקטיבית הרחבה. כל עוד לחבר קבוצה אחד יהיו שני בתים, ולאחר אפס בתים, המצב לא יהיה בר-קיימא. הקבוצה לא חייבת להתחיל מהנקודה הזו, כל עוד היא מבינה שיש לשאוף לכך. שכן, אף אדם לא ימצא בביטחון מלא (במובן הקנייני הפשוט) כל עוד אין לו אופק לאדמה משלו. ואף אדם לא יהיה מחויב לגמרי לדרך הכיול, ולכלכלה מבוססת-רצון, אם הוא עדיין שומר לעצמו נכסים עודפים. יודגש כי אין כאן הכוונה בהכרח לשיוויון כלכלי. אלא, לטווח פערים שאינו מספיק גדול כדי לכלול מחסור מצד אחד ועודף מצד שני.

יצוין כי המתואר כאן עלול להישמע רחוק מהמציאות הנפרדת הנוכחית. אולם, לאזוניים אחרות הוא עשוי להישמע פשוט מאוד. שכל אדם יסתפק בחלקת האלוהים הקטנה שלו, בביטחונו וביטחון משפחתו הבסיסיים, ומעבר לכך יעסוק בעיקר בכיצד הוא משרת את החברה. אם היינו שואלים את בודהה או ישוע, הם היו אומרים שאפילו אותו בית בודד מהווה מחסום לאושר העילאי והבלתי תלוי. ניתן לדמיין בנקל חברה עתידית המסתפקת במועט ומרגישה חיבור לכלל הבריאה. עבודה, התוכן של חיבור זה אינו חדשני כלל, ואפילו בסיסי. יצוין כי המטרה של פסקה זו הינה לאפשר לקורא הספקן לצאת רגע מעצמו ומחישובי הרווח וההפסד הבורסאיים, ולהיזכר שהמתואר כאן בנוגע לרכוש הוא בסך-הכל ביטוי של מציאות רחבה בהרבה.

במילים אחרות, עלינו לשאוף למצב בו לכל אחד מחברי הקבוצה יש ביטחון קנייני בלתי-תלוי, ולאף-אחד מחברי הקבוצה אין עודף קנייני. למעשה, הכוונה היא להגינות ברמה מקיפה ועמוקה בין חברי הקבוצה, כך שהקבוצה שואפת לוודא שלכל יחיד יש ביטחון בסיסי משלו. למשל, אם לחלק

מהחברים יש נכסים עודפים ולחלק אין כלל, השאיפה היא להיות מסוגל לוותר על משהו ש"שווה מיליונים" (לאור עבודה פנימית עם התפיסות הנוגעות לכך, שתוארו באופנים שונים בחיבור זה). כך, לכל אדם תהיה לכל הפחות את ההבטחה הבסיסית לחלקת האלוהים הקטנה. כמו כן, נשאף לקיים שימוש משותף בנכסי הקבוצה שאינם משמשים למגורים.

ייתכן שתחילה, חברי הקבוצה יהיו ברובם כאלו שכל אחד בעצמו הוא בעל רכוש או בעל חירות קניינית. כך, לא יידרש מאף חבר להירתם לטובת ביטחונם הבסיסי של חבר אחר. ייתכן אפילו שזה יהיה קצה גבול היכולת של הקבוצה. אולם, כל עוד לא קיימת שאיפה מתמדת לדרגה רוחנית גבוהה יותר, במוקדם או במאוחר תגיע נסיגה. הדרגה הגבוהה ביותר, במובן זה, היא המוכנות לוותר על רכוש עודף לטובת חבר קבוצה חסר-רכוש.

גם בקבוצה בה לכלל חברי הקבוצה יש ביטחון קנייני עצמאי, יש לשאוף להרחבת הפעילות לחברים חדשים שאין להם את הביטחון הזה. ניתן לחשוב על מגוון דרכים מעשיות לעשות זאת. למשל, אם קיים חבר חסר רכוש על כל עשרה בעלי רכוש, אזי כל אחד מבעלי הרכוש יצטרך להפריש כעשירית מרכושו על-מנת לאפשר רכוש לאותו אדם. לחילופין, הקבוצה יכולה לסייע לאותו חבר לגייס את ההון הדרוש עבור אדמה או בית. כקבוצה, שלוש האפשרויות של לקנות, לקבל, או לקחת, הופכות לברות-השגה הרבה יותר מאשר עבור האדם היחיד. לכל הפחות, יש להפוך את שאלת "חלקת האלוהים הקטנה" לשאלה משותפת, לבעיה משותפת של חברי הקבוצה.

ברמה הבסיסית ביותר, אלו שלרשותם נכסים וחסכוניות עודפים עשויים להציע את השימוש בהם לחברי הקבוצה חסרי-הרכוש, אך לא בעלות מלאה עליהם. השימוש עשוי להיות למגורים או לצורך היוזמה. למשל: מחסן מזון ומטבח, או מעבדת תיקון מוצרים. ביחס לחברה המודרנית, זהו כבר צעד עצום. זאת למרות שביחס לחזון המתואר כאן, זהו במובן מסוים שלב ביניים.

לאחר מכן, חברי הקבוצה יתפתחו למצב בו הם מוודאים שלכל אחד מחברי הקבוצה יש זכות קניינית בסיסית. יתרה מכך – הם

ישאפו לוודא זאת בנוגע לחברי קבוצות אחרות, המעוניינים להתאגד באופן הנ"ל. כפי שיתואר להלן, בסעיף על יוזמה תחומית, חברי הקבוצה עשויים להקים ארגון, שמטרתו לגייס אדמות באופנים שונים, ולהקצותן לאלו שהוכיחו מחויבות רוחנית, חברתית, וסביבתית, ומעוניינים ליצור התאגדויות מכוילות.

בפרט, אפשר לחשוב על מצב בו צעירים, בהחלטה משותפת עם הוריהם, מחליפים את הנכסים הקיימים של ההורים באדמות רחבות יותר. כך, ההורים מתגוררים על האדמות שמעבדים הילדים, ומהווים את "זקני השבט" של היוזמה. במקום שהצעירים יניחו להוריהם להזדקן בבתי-אבות, במסגרת טיפולם של עובדים זרים, שעזבו את משפחותיהם בצד השני של העולם לשם כך. למגוון הבין-דורי יש יתרונות רוחניים ולוגיסטיים למכביר.

מן הסתם, יעלו חששות מבין חברי הקבוצה בנוגע למקרה בו תתפרק היוזמה - בפרט כאשר מדובר בקניין. עניינים אלו יש להסדיר באמצעות הסכמים וחוזים משפטיים שונים, בהתאם למערכת הנוכחית. מומלץ לבחון מהן ההסכמות שאין עליהן עוררין, למשל: כל אדם צריך להיות חופשי לעזוב את הקבוצה מבחינה קניינית, וכן הלאה. בה בעת, יש לשים לב לנטייה של התודעה לצייר תרחישי קצה קודרים, ולא להימנע מנקיטת פעולות אמיצה בעטיין. החיים קצרים. אפשר גם "לסכן" משאבים נוכחיים מסוימים למען יצירתו של דבר גדול.

כפי שתואר לעיל, המשאבים תמיד מגיעים משילוב של אדמה ו/או כישורים אנושיים. נוסף על הביטחון הקנייני הנוגע לבית או אדמה, תזדקק הקבוצה לאמצעים שונים באמצעות ניתן להפיק את הנדרש לכלכלתם. למשל: מכונות, ידע והשתלמויות, כלי נגינה, וכן הלאה.

ייתכן שתחילה חברי היוזמה יידרשו למשאב חלק מהמשאבים שאינם אדמות מעודפי הקפיטליזם. כלומר, באמצעות רכישה או ליקוט של חומרי גלם. בהמשך, ככל שירחיבו את המעגל ואת כישוריהם, כמו גם את האדמות ומשאבי הטבע אליהם יש

להם גישה חופשית, לא יצטרכו להסתמך עוד על עודפי המערכת הקיימת.

כאמור, אין מניעה להשתמש בכסף באופן חד-פעמי על-מנת לקבל גישה לאדמה ולמשאבי טבע. ראייה ילדותית בלבד תפרש את הכתוב לעיל כדמוניזציה של הכסף, או כסירוב להכיר במציאות הכלכלית הקיימת. חיבור זה לא מציע לירוק לבאר ממנה שתינו. אלא, לבנות את החדש על-גבי כתפיו, פירותיו, והריסותיו של הישן. במערכת הקיימת נדרש סכום מסוים של כסף על-מנת לרכוש אדמות, דירות, או כל אמצעי ייצור שהוא. אם ישנה גישה לסכום שכזה, השימוש בו הינו מבורך. אם אין גישה מיידית לסכום הנדרש, ניתן לנסות לגייסו מקרנות שונות, ואפילו מן הממשלה. כאמור, אין אף מניעה משימוש במערכת הקיימת לצורך בניית החדש בטווח הקצר. המניעה היחידה היא כאשר התכנון לטווח הארוך נשען עליה. ייתכן ואף סביר שחלקים מסוימים בחיים עדיין יהיו תלויים בכסף לאורך זמן. שכן, עלינו לזכור בכל עת: תהליך ההתפתחות הוא תהליך המתרחש לאורך אלפי שנים.

דוגמאות

להלן נפרוש מספר דוגמאות, ברמות שונות של אוטרקיות: דוגמא ראשונית ובסיסית, דוגמא בינונית, ואוטרקיות "מושלמת".

ראשית, נחשוב על שני זוגות בלבד, ולהם כמה ילדים. הם מעוניינים ליצור מציאות כלכלית ותרבותית אוטרקית ככל הניתן עבור עצמם. בהמשך, להרחיב זאת הלאה לסביבה. נניח לצורך העניין שזוג אחד גר בכפר, בבית עם חלקת אדמה, והזוג השני בעיר, בדירה. שני הנכסים נמצאים בבעלותם (בהמשך נתייחס למקרה בו לאחד הזוגות או לשניהם אין נכס בבעלותם). עוד נניח שהם עברו כברת דרך בשביל הכיול. הם יצרו ביניהם שיח עמוק, הצהרת כוונות, מטרות משותפות, וחברות.

כמובן שברמה הבסיסית, עליהם ליישם את כל הנכתב לעיל. נתאר כיצד נראה השבוע של ארבעת המבוגרים הללו, לאור העקרונות שתוארו עד כה. אלו הן כמובן הצעות, המתוארות בקווים כלליים.

שעות מסוימות בשבוע מוקדשות לטובת המזון, לרבות: חקלאות וגידול, ליקוט, הצלה, ברטר/רכישה, ובישול. לדוגמא, שני מבוגרים יוצרים קשר עם חווה אורגנית, ומגיעים להתנדב בה פעם בשבוע בתמורה לאספקת ירקות ופירות שבועית. השניים האחרים רוכשים ידע על ליקוט, ומשלימים חלק מצרכי המאכל מן הבר הסמוך. במקביל, הם חושבים כיצד לגדל מזון בשטחם, כשילוב בין פעולה מעשית לבין תחביב מהנה. כמו כן, הם יוצרים קשר עם צרכניות מקומיות ומבקשים לאסוף פעם בשבוע את התוצרת העודפת שעתידה להיזרק לפח. כך ניתן לענות על מרבית צרכי המזון, אם לא כולם. את המזון שלא הצליחו לגייס באופן זה, ואין ביכולתם לוותר עליו כרגע, הם מנסים לעשות באמצעות ברטר. כלומר, פנייה לבית-העסק ממנו רצו לרכוש דבר-מה, הסבר על אורח החיים שלהם, וניסיון להציע תמורה כלשהי במקום כסף. הם משתדלים לשמור על טריות המזון, ובכך לצמצם את השימוש במקרר. את עודף השפע שנוצר, הזוגות מציעים לחברים נוספים או שכנים. הם עשויים לעשות זאת במסגרת ברטר עם אדם שיש צורך בשירותים אחרים שלו (למשל: מכונאי, קוסמטיקאי, מטפל, וכיוב').

בנושא החינוך והטיפול בילדים: שניים, שלושה, או כל ארבעת המבוגרים חולקים זמני משמורת שונים על הילדים. למשל, במקומות שונים בטבע, באחד הבתים, ובאתרים שונים. הם מקימים מעין "חינוך ביתי משותף". הם אף מזמינים אליו ילדים נוספים, של חברים המעוניינים להצטרף אט-אט לעשייה (או לחילופין כברטר). הם מעבירים לילדים מכישוריהם, ומזמינים אנשים נוספים לחלוק מכישוריהם בעת הצורך - במתכונת של התרחבות הקבוצה ו/או ברטר כלשהו. בגלל שאינם גרים בסמיכות, המפגשים מתקיימים כל פעם במקום אחר. ההגעה נעשית בתחבורה ציבורית, בשעות מסוימות וקבועות (ניתן גם לחשוב על אירוח ללילה זה אצל זה, וכיוב'). נשים לב

שהיבטים שונים של החיים יכולים להסתנכרן. למשל, גידול המזון או ליקוטו, יכול להיות נדבך בחינוך הילדים.

יודגש כי המילה "ברטר" מתארת שלב ביניים, במעבר מתרבות של מדידה אינטנסיבית, לאי-מדידה ונתינה וקבלה חופשיות. במסגרת אפשרות הברטר, ישנו ספקטרום רחב. הוא עשוי להיות דומה מאוד לכלכלה עסקתית מחד, או לכלכלה מבוססת-רצון מאידך.

למשל: אני מגיע לעסק מסוים, ומציע לו לעבוד שם x שעות ביום. בעל העסק מודד את השכר שהיה אמור לשלם לי, ולאחר מכן מעניק לי סחורות ושירותים שווי-ערך לאותו סכום. במקרה זה, ההבדל בין היחסים הללו ליחסים עסקתיים-מוניטריים קטן. אמנם, יש סגולות לביטול המתווך של הכסף. כמו כן, באופן טבעי נוצר קשר עמוק יותר ביני לבין בעל העסק. ניתן אפילו לחשוב על מצב בו מרחיבים את האופרציה הזו לכלל תפקודו של העסק, כך שהוא למעשה מתפקד כקואופרטיב. אולם, קשה לכנות זאת כלכלה שאינה מודדת, או כלכלה מבוססת-רצון.

לעומת זאת: נניח שאני מגיע לחווה אורגנית פעם בשבוע. אני מאמין במה שהיא עושה ומייצגת. כמו כן, אני מפעיל את הגוף ומחזק אותו, מתחבר לאדמה, לומד כישורים, ולומד על עולם הצומח והאדמה. בה בעת, אני יוצר יחד ערך עבור עצמי ועבור אחרים. במצב זה, הדמיון לכלכלה מבוססת-רצון גדל. יתרה מכך – נניח שהמדידה איננה דקדקנית, ואינה מומרת בכסף. כלומר, אני מגיע ונותן מכישוריי כמה שמתאים לי, ובתמורה לוקח אליי את כמות המזון שאני זקוק לה. ההבדלים היחיד שנותרו בין מצב זה לבין כלכלה מבוססת-רצון הם: שאלת הבעלות על האדמה, העובדה שאותה חווה עדיין מתפקדת כעסק מוניטרי במובן הרחב, והעובדה שאם לא אגיע כלל לא אקבל את המזון ולהפך.

בשני המקרים הגורם המוניטרי מנוטרל. כמו כן, בשניהם נוצרות מערכות יחסים, וחוזרות להיות נדבך מרכזי בשאלה הכלכלית. למעשה, בעשותי כך, אני מכניס גם את בעל העסק למעגל האוטרכיות באופן חלקי-מזערי.

אותם ארבעה מבוגרים צריכים לחשוב: מה הם מעוניינים ויכולים להציע לאחרים, שהם זקוקים לשירותיהם? מהם כישוריהם? נשים לב שיש שני סוגים של כישורים. סוג אחד הוא הכישורים הייחודיים לכל אדם, לרבות תחומי העניין שלו. ואילו הסוג השני הוא הכישורים שהם מנת חלקם של בני-אדם רבים. למשל, הכושר הפיזי לבצע פעולות.

בנוסף, הם מסוגלים להציע שימוש בחלליהם (למשל: הם יוצאים לקמפינג לשני לילות, ומציעים אירוח בביתם לאדם שהם מעוניינים לייצר עימו יחסים כלכליים שאינם עסקתיים). כאמור, בכך נכנסים אחרים למעגל האוטרכיות של אותם זוגות.

בכל הנוגע לקמעונאות, ריהוט, ביגוד, וכיוב': הזוגות שואפים למשאב את צרכיהם ממסירה, מיד-שנייה, מליקוט ברחובות, או מהטבע. כך, הם רוכשים כישורים שגם הם רלוונטיים לכל אדם. למשל, כישורים אמנותיים ומעשיים של עבודה בעץ, של אמנות, וכן הלאה. הם יכולים ליצור רשימה משותפת של דברים שהם זקוקים להם, ולהקדיש יום מסוים בשבוע או בחודש לחיפושם.

שני הזוגות משתתפים באירועי תרבות מקומיים וחנימיים. כמו כן, הם מייצרים שיתופי-פעולה במסגרת אירועי תרבות שהם מעוניינים להשתתף בהם. למשל, עזרה בהקמה האירוע בתמורה לכניסה בחינם. בכך, הם הופכים מצרכנים פסיביים למשתתפים אקטיביים ביוזמה. כמובן שלפעמים ראוי להיות "צרכן פסיבי" של תרבות, ולמעשה של כל דבר. בכלכלה מבוססת-רצון, הדבר נעשה בזכות השפע שקיים, ומאפשר לאמן להציע את יצירותיו ללא התנייה בתמורה. בדרך לשם, ניתן לחשוב על ערבי תרבות של מכרים וחברים, שיחליפו אירועים מסחריים המוניים.

בתחום התשתיות, הם פועלים לחלופות למערכות הביוב, מים, חשמל וגז המוניציפליות/ריכוזיות. בתחום התחבורה, הם שואפים לתנועה מועטה, בשעות מוגדרות, ובתחבורה שיתופית. ייתכן שהם אף מסוגלים לתאם שימוש משותף ברכב פרטי אחד, החונה במקום נגיש לשניהם. הם מגיעים אליו בתחבורה ציבורית, במקרים המועטים בהם נזקקים לו. לצורך טיולים, ניתן להחליף בתים בין העיר לכפר, לצאת לקמפינג בטבע, או להחליף בתים עם אנשים במקומות אחרים.

הכוונה בדוגמא זו אינה להיכנס לדקויות של כל תחומי החיים. הכיוון הכללי אמור להיות ברור מהנכתב לעיל, בנוגע לכיול האישי. ההיבטים המעשיים של כל מקרה ספציפי יוסדרו באמצעות חשיבה ערה ושיח. תחילה יהיה זה קשה יותר, שכן, התודעה מסתגלת לחשוב באופן שונה מאוד מהאופן הצרכני-פסיבי בו התרגלה לחשוב. בהמשך, התהליך הופך טבעי.

במקביל, אותם זוגות פועלים להשגת סכום כסף חודשי מינימלי, באמצעים שתוארו לעיל. זאת על-מנת לענות על הצרכים והרצונות שעדיין לא ניתן למצוא להם חלופה לא מוניטרית. אותה פרנסה תהלוך ככל האפשר את טובת הטבע, טובת האחר, וטובת העצמי.

בנוסף, מומלץ לשלב התנדבות כלשהי עבור אלו הזקוקים לה. כלומר, נדבך מכריע של האוטרכיות הוא הקשר שלה עם העולם החיצוני. תנועה שפועלת רק למען מציאות חלופית משופרת עבור חברי הקבוצה, תוביל להסתגרות, ובהמשך לאגואיזם מסוגים שונים. על כל הישג בכיול הפנימי והקבוצתי, יש לפעול למען הרחבת הפעילות עבור אלו שזקוקים לכך. בפרט, הם פועלים למפגש עם האחרים האמיתיים שלהם.

אותם זוגות מיישרים קו בנוגע לשימוש בטכנולוגיה. בפרט, הם מחליפים את מחשב-העל-הנייד-הצמוד-אליהם-24/7 שלהם בטלפון פשוט. ההתגייסות המשותפת מאפשרת להם לעשות זאת מבלי להרגיש ניתוק מהסביבה. נהפוך הוא – הם מעוררים השראה ואף קנאה בריאה בקרב מעגליהם השונים.

למה כבר זקוק האדם? קורת גג; תשתיות נוחות; מזון; ריהוט, כלים, ומכשירים; חינוך; תרבות; תחבורה; טיולים. מעל לכל – קהילה הקשורה לכל הנ"ל. במשך אלפי שנים, האדם מישאב את כל הנ"ל באמצעים מקומיים וטבעיים. אמנם, זה נדמה לנו מופרך ורחוק. אולם, הכושר למשאב את כל הללו באמצעים מכוילים אינו מדע טילים, ככל שישנו רצון לצעוד בכיוון זה. התודעה האנושית היא כלי מופלא, ואין גבול לעושר וליופי שהיא מסוגלת ליצור.

יצוין כי במקרה הסביר בו לאותם זוגות אין נכס בבעלותם, יהיה עליהם לגשת לעניין הדיור באופן שתואר לעיל, ולמצוא

פתרונות באמצעים השונים שתוארו. שלוש האפשרויות של לקבל, לקנות, ולקחת, הופכות פשוטות יותר לביצוע ככל שעולה מספר בני-האדם המנסים להוציא אותן לפועל יחד.

מהי, למשל, דוגמא של אוטרקיות ברמה בינונית, רחבה יותר מזו של שני הזוגות?

כאמור, אופן ההתנהלות של אותם שני זוגות מכנים עוד בני-אדם למעגל האוטרקיות באופן חלקי.

ניתן כעת לחשוב על כ-5 משפחות, בעלי כישורים שונים, המשלבים שימוש משותף במשאבים העומדים לרשותם (אדמות וכישורים) לצד השתתפות בכלכלה הקיימת באופן מוניטרי (מכיל ככל האפשר).

ראשית, כל אחד מהם מקדיש חלק מסוים מהשבוע על-מנת להשיג סכום כסף מינימלי, הנדרש לצרכים והרצונות המכילים שטרם נמצאה להם חלופה לא מוניטרית. אחד עושה זאת באמצעות עבודה חיונית לחברה או לטבע בארגון גדול. השני, באמצעות קצבה ממשלתית. השלישי נותן שירות ליחידים וקבוצות על בסיס תרומה, וכן הלאה. את המוצרים והשירותים שהם רוכשים, הם רוכשים בהתאם לעקרונות של מקומיות, ביזוריות, מעגליות, בינאישיות, וכן הלאה. הם גם משלבים שיח אודות השאלה הכלכלית עם אלו שהם מצויים איתם ביחסים כלכליים, על-מנת להרחיב את מעגל האוטרקיות בעתיד. כ-20%-30% מהכלכלה שלהם מתנהלת באופן זה, שנכנה אותו "מוניטרי מכיל".

החלק הנותר של הכלכלה מהווה שילוב של מישאוב הצרכים והרצונות מהאדמה והנכסים שבבעלותם, מעודפי הקפיטליזם המצויים בכל עבר, ומהכישורים האינדיבידואליים של כל אחד (כישורים ייחודיים וכישורים אוניברסליים כאחד). אין יותר מדי מה להוסיף בעניין זה, מעבר למה שנכתב. בכל התחומים, חמש המשפחות משתפות פעולה, על-מנת לייצר את העושר החומרי והתרבותי הנדרש לקיומן האוטרקי.

מבחינה תרבותית, קבוצה כזו של אנשים מסוגלת להשיג תיאום גבוה יותר בנוגע לשאלת המפגש עם האחר האמיתי, לשאלת

התוכן התרבותי, ולשאלת הטכנולוגיה. מספר הילדים של חמש משפחות כבר מהווה "כיתה קטנה" כשלעצמה. הדבר מקל על ההורים לקבל החלטות משותפות בנוגע לשימוש במחשב-העל-הנייד-הצמוד-אלינו-24/7. הם מסוגלים לייצר מפגשים שבועיים קבועים עם קבוצת הורים וילדים ממגזר אחר, וכן הלאה. כאשר קיימת התארגנות קהילתית שכזו, היישום של אותם עקרונות הופך קל יותר גם עבור ההורים עצמם.

מספר האנשים הגבוה בדוגמא זו, מאפשר קשרי גומלין רחבים יותר של היחידה האוטרכית-למחצה עם העולם החיצוני. במילים אחרות, היעילות שבשיתוף הפעולה מאפשרת לקבוצה להציע מהידע שלה ומכישוריה לבני-אדם נוספים. חברי הקבוצה עושים זאת על בסיס תרומה, חליפין, מערכות יחסים, או ללא התנייה כלל. הם מסוגלים להציע מעודפי המזון, הנכסים, הידע, והכישורים, למי שיבחרו, ובכך להרחיב את המעגל בהדרגה.

כמו כן, ככל שגדל מספר החברים ביוזמה, כך הופך סביר יותר הסיכוי של חסר-הרכוש להתקשר עם בעל-הרכוש. כאשר יש שני זוגות, ולאחד מהם נכס בבעלותם ולשני אין - קשה לחשוב על אופן ישיר בו זוג אחד מסייע לזוג השני להגיע לעצמאות נדל"נית (למעט התגייסות משותפת לגיוס הון). אולם, כאשר מדובר ב-5 משפחות, ניתן כבר לתאר מצב בו בתנאים מסוימים, כל משפחה תפריש סכום מסוים, על-מנת לאפשר למשפחה שישית לרכוש נכס משלה. נזכור, שאנו מדברים על מצב בו קיים ארון גבוה ושותפות גורל ביניהן לבין משפחה נוספת חסרת-רכוש.

כעת נפרוש דוגמא ממשית של מקרה אוטרכי ב-100%:

כ-10 משפחות, ולהם 2 נחלות חקלאיות עם בתים ובהן כמה עשרות או מאות בודדות של דונם חקלאיים, 2 דירות עירוניות, חנות עירונית, ושלושה בתים ביישובים. את הנכסים הם השיגו באופנים שונים (קנו, קיבלו, או לקחו).

ביניהם כמה עם זיקה לחקלאות, כמה עם זיקה חברתית-שיווקית, כמה עם זיקה לעשייה טכנית, כמה עם זיקה לטיפול בילדים, כמה כלבויניקים המסוגלים ורוצים לעשות

משימות שונות, כמה עם זיקה אמנותית ורוחנית, כמה העוסקים בספורט-תזונה-קוסמטיקה, וכיוב'.

כלל החברים הגיעו לשלב מסוים בכיול תודעתם ובכיוול הבחירות הכלכליות והתרבותיות שלהם. הם יצרו עולם מושגים משותף, אמון בין חברי הקבוצה, הסכמים ומתודולוגיות שונות ליישוב סכסוכים, ושחררו את עצמם ככל האפשר מתלות בכסף ברמה האישית.

כעת, הכישורים בקבוצה מאפשרים להם ללמוד יחד כיצד לנהל את המשאבים העומדים לרשותם. הם שואפים להפיק מהם ערך כלכלי (שאינו מוניטרי) עבורם ועבור מי שיחפצו להציע לו את התוצר של עמלם. בנוסף, הם לומדים לגייס משאבים נוספים בשלל צורות (חומרים למסירה ויד-שנייה, ליקוט מהטבע, גיוס מתכניות ממשלתיות, וכיוב'). לכל צורך ממשי שמתעורר, הנדרש לקיום החיים, ונכון לרגע זה אין דרך לענות עליו שלא באמצעות הכישורים והאדמות הקיימים, חברי הקבוצה מפתחים פתרונות לטווח קצר וארוך שיהוו חלופה למצב הקיים.

לצורך העניין, האדמות מפיקות מזון, בדים, חומרים טבעיים לבנייה וליצירה, וכיוב'. כמה חברים עוסקים בליקוט סדור. למשל, בעונה המתאימה, הם מוסקים זיתים, ומפיקים שמן לכל השנה עבור כולם. את היתרה הם מוסרים באופנים שתוארו לעיל. בעלי הזיקה הטכנולוגית דואגים לכל הכרוך בתשתיות מעגליות, בתחבורה מעגלית ושיתופית, בבנייה, וכיוב'. הם גם עוסקים בתחום הטכנולוגיה והתקשורת, מתוך משאבים קיימים, יד שנייה, או פתרונות חדשניים. למשל, הם אוספים מכשירי חשמל או רכבים, מפרקים אותם לחומרי הגלם, ותודות לכך מסוגלים לתקן מכשירים תקולים. הם מחליטים, למשל, שכלל חברי הקבוצה משתמשים באותו רכב או אותו מחשב – מה שמקל על התיקון ומציאת חלפים. בעלי הזיקה החינוכית דואגים לחינוך הילדים, כפי שתואר לעיל. כאשר מתעורר רצון לחופשה, ישנה החלפת בתים בין היישובים השונים, או אירוח הדדי. כאמור, היקף הקבוצה הגדל מאפשר העמקה של הדוגמאות שתוארו לעיל.

חברי הקבוצה מנסחים לעצמם מספר כללים והסכמים, בהם הם בוחרים במובן מסוים בכל יום בחדש. למשל, הם בוחרים שלא לחשוף ילדיהם למחשב-העל-הנייד-הצמוד-אלינו-24/7, לצמצם את זמן המסך באופן כללי, ולהגביר זמן בעולם האמיתי. כאמור, צעד זה עשוי להישמע רדיקלי או דוגמטי. נזכור כי קיצוניות נמדדת אך ורק ביחס לנורמה, והנורמה היא שרירותית ותלויה זמן ומקום. לאורך ההיסטוריה מתברר תדיר שהנורמה הייתה למעשה בעצמה קיצונית. כמו כן, אין ליישם דבר מן הנאמר בכתב זו, או בכלל, באופן עיוור, אלא לבחון זאת מתוך התודעה הערה של האדם.

חברי הקבוצה בונים דבר-מה חדש, הכולל אמון, חיבוריות, ושיתוף פעולה, בתוך עולם של חשדנות, נפרדות ותחרות. בתוך התודעה של חברי הקבוצה ימשיכו להתגלע תדיר שלושת אלו האחרונים. עלינו להכיר בכך, ולא להתכחש לכך. לכן, כל צעד כלכלי שהקבוצה תנקוט, יהיה חייב להיות גם הגיוני מבחינה כלכלית קרה. העשייה צריכה להיות מעוגנת, לפחות בהתחלה, בהסכמים משפטיים קונבנציונליים הולמים. כאמור, הסכם חיצוני לעולם לא יחליף את העבודה הפנימית של האדם עם פחדיו ותאוותיו, בייחוד בכל הנוגע להישרדות וכסף. יחד עם זאת, עלינו לשאוף לטוב ביותר האפשרי. מספר מצומצם של חוקים הכרחיים, מספיק על-מנת להבטיח ביטחון נאות, מבלי לתבוע בתוך סחבת בירוקרטית.

ייתכן ונדמה לנו ששיתוף הפעולה הכלכלי כרוך בויתור מסוים. שמוטב היה אם היה ברשותנו הכסף על-מנת לרכוש אדמות בעצמנו, ולייצר כלכלה עצמאית ללא התלות באחרים. זאת בשל הסיכון הכרוך בשיתוף הפעולה. השקפה זו, טבעית ככל שתהיה, טעות ביסודה. כאמור, עצם עולם החומר והפערים בו קיימים על-מנת שנלמד להתחבר - לא באופן פרקטי ותועלתני שיאפשר לנו להגיע למטרה כלשהי, "רוחנית" ככל שתהיה.

בנוגע לקשר עם העולם החיצוני, ישנו תחום של פיתוח, בכל הנוגע להשפעה חיובית על החברה. חברים, משפחה, ומכרים מחוץ לקבוצה, מוזמנים לקחת חלק בפעילות הקבוצה. דוגמא בסיסית היא שיעורי התפתחות אישית למיניהם, סדנאות, וכן הלאה. ככלל: החינוך, המזון, החדשנות, והתרבות, מוצעים לקהל הרחב, לפי בחירת הקבוצה, ומייצרים עבורו ערך כלכלי.

באופן טבעי, הקהל הרחב, שאינו משלם עבור כל השפע, מעוניין לתרום חזרה מכישוריו, או מההון העומד לרשותו, להמשך קיומה של פעילות הקבוצה והרחבתה. למשל, הקבוצה מפעילה מרכז לריטריטים בטבע, כמו גם חנות אורגנית חנימית בעיר למעין "חברי מועדון". יצוין כי הקבוצה לא מתפקדת כיחידה כלכלית בתוך המערך הקפיטליסטי ומערכת הכסף (כמו הקיבוצים למשל). שכן, בכך לא יהיה שום חידוש - רק שינוי כמותי מיחיד או משפחה שמתפקדת כיחידה כלכלית, לכדי קבוצה רחבה יותר. אלא, בכך שהיא מצליחה לענות באופן כמעט מלא על צרכיה ורצונותיה, הקבוצה מסוגלת להציע שלל מוצרים ושירותים בחינם - על בסיס היכרות ומערכת יחסים, ברטר, תרומה, או ללא תנאי. כך, היא תורמת להרחיב את מעגל הכלכלה מבוססת-הרצון. כמו כן, הקבוצה דואגת לשמור על קשר עם חתכי אוכלוסיה שונים. היא מפעילה מרכזי שיקום, או פועלת בתוך ארגונים הומניטריים קיימים, בערים ובכפר. הקבוצה שומרת על מחויבות פנימית כלפי אוכלוסיות כמו נוער בסיכון, בעלי מוגבלויות, אסירים משוחררים, וכן הלאה.

חברי הקבוצה מכוננים חיים תרבותיים, אמנותיים, ורוחניים, עבורם ועבור אחרים. הם עושים זאת באמצעות הכישורים המצויים בקבוצה, ובאמצעות קשר עם העולם החיצוני.

כמובן שזוהי רק דוגמא ספציפית לדבר שעשוי ללבוש מספר צורות, לפי אותם עקרונות מהותיים.

ניתן היה לתאר כעת תמונה מעשית ומפורטת של עיר, כפר, או מדינה, המתנהלים לאור העקרונות של כלכלה מבוססת-רצון. כלומר, תמונת קצה של חברה שמתנהלת באופן הנ"ל. למשל, כיצד נשתלו מספיק יערות מאכל, כך שבני-האדם צועדים ברחובות, והאוכל המזין זמין בכל עבר. כיצד מספר כבישים ראשיים נשמרים לצורך תנועה יעילה של רכבות, ובשאר העצים בוקעים את האספלט. כיצד פועלים בני-האדם בשיתוף פעולה, ותודות לעודפי הקפיטליזם, יוצרים עודף מקומי חסר תקדים. כיצד מנגנים ברחובות ומשחקים במשחקי קופסא, במקום למהר לאנשהו או לבהות במסך. כיצד מבני תעשייה

רבים מתייתרים. כיצד תופעת השכירות חולפת מן העולם, כך שלכל אדם מובטחת חלקת אלוהים קטנה. ניתן היה לעשות זאת בתיאור מפורט של התשתיות המקומיות, סדר-היום, וכן הלאה - ולא רק בקווים כלליים ובמשפטים סתומים.

אולם, תיאור זה אינו מעניינו של חיבור זה. עולם שכזה הינו אפשרי, לפחות כמו העולם הנוכחי. הוא יהווה תוצאה טבעית של כל חברה שתבחר לצעוד בשביל הכיול התודעתי, כיול הבחירות הכלכליות והתרבותיות, ולאחר-מכן בניית קבוצות המתאגדות מלמטה למעלה.

יש לוודא שמספר החברים ביוזמה אינו קטן מדי ואינו גדול מדי. יש להעריך שכעשרת אלפים איש לכל היותר, בעלי גישה מספקת לאדמות ומשאבי טבע, יכולים לכונן כלכלה אוטרקית ברווחה, כזו שהינה מורכבת כמו הכלכלה המודרנית. יחד עם זאת, כפי שתואר, גם מספר ספור ומצומצם של משפחות מסוגלות לכלכל בעצמן את מרבית צרכיהן. זאת ועוד: כל יוזמה, בין אם אוטרקית, בין אם כזו הנוגעת לתחום מסוים, ראוי שתחבור ליוזמות נוספות, ותיצור שיתופי פעולה רבים ככל האפשר. כלומר, כאלו שאינם מבוססים על כסף או חליפין, אלא על נתינה וקבלה חופשית ושקופה.

מומלץ לשאוף להימנע מלמדוד את מה שעושה כל אחד מחברי הקבוצה. אם וכאשר קבוצת הגרעין חזקה דיה, ניתן לייצר שפע חסר-תקדים אך ורק על בסיס עשייה מרצון חופשי. זוהי למעשה הטענה היסודית של כלכלה מבוססת-רצון. ייתכן שתחילה יהיה שלב ארוך של שחרור מהרגלי צריכה ועצלות בלתי-בריאים. כאמור, זהו הכיול התודעתי, המהווה תנועה מתמדת.

על חברי הקבוצה ללמוד שוב ושוב מכל התורות הרוחניות והפרקטיקות הקיימות, וליישמן. עליהם לעמוד על המשמר, וללמוד מטעויות העבר של התארגנויות דומות - בכל הנוגע להיבדלות, רגשות בלתי-פתורים וחוסר שקיפות, נטייה לדוגמטיות או לגורר כזה או אחר, סכסוכים בנוגע לכסף או מין, וכיו"ב.

בהמשך, ניתן לחשוב על התארגנויות רחבות יותר, שמסוגלות לייצר גם סחורות ושירותים כמו רכבים וטיסות, מחשבים ותוכנה, וכן הלאה. גם אם שלב זה נראה תלוש ורחוק, נזכור שהוא למעשה קיים כבר היום. שכן, את כל הללו יצרו ויוצרים בני-אדם. כל תופעה חברתית או כלכלית במציאות הינה התארגנות של בני-אדם. ההבדל היחיד הוא הגורם שמאפשר את הסנכרון בין אותם בני-אדם. הגורם המפריד, שרותם את המניע התלוי לצורך שיתוף הפעולה, הוא הכסף. במקומו, אנו מכוונים למעבר הדרגתי לעבר הרצון החופשי והמכוייל, שיסנכרן את אותו שיתוף הפעולה. כבר בימינו, ישנם ארגונים התנדבותיים בסדר גודל עצום, שברמה מסוימת פועלים לפי העקרונות הנ"ל.

אילו היינו מתארים לאדם, לפני כ-150 שנה, את הפיתוחים הכלכליים והתרבותיים של ימינו, הם היו נדמים לו כמעשה כשפים, כדבר בלתי-אפשרי. עלינו לזכור שבמציאות פועלים כוחות סמויים שאין להם גבול. במקום בו נשים את כוונתנו, ונפעל באופן מעשי בשיתוף פעולה עם אחרים, תוכל להיווצר מציאות שאותה ניתן רק לדמיין כיום. גם כזו שנכון להיום, אפילו לא ניתן לדמיין. לטוב ולרע, כמובן.

השפעה

יודגש שניתן כי הקשר עם העולם, וההימנעות מהיבדלות, חשובים לאין שיעור. הקבוצה עומדת בקשרים כלכליים ותרבותיים עם בני-אדם נוספים, לפי ראות עיניה, ופועלת לפגוש את העולם יום יום. זאת בניגוד לנטייה הספיריטואליסטית, של נזיר המודט על הר, או של כתות שונות, המבקשות להגיע להארה או לרווחה רק עבור עצמן. בכל שלב שמתקדמים כיחידים או קבוצה לעבר חיים מכויילים יותר, כך יש "לרדת חזרה" ולפגוש את העולם.

הקבוצה מייצרת ערך כלכלי ותרבותי לא רק עבור עצמה, אלא עבור העולם כולו. היא מוודאת שהיא מאפשרת חשיפה והשראה לדרך בה היא הולכת. כאמור, המבנה החברתי החדש מתפתח מלמטה למעלה. ההשפעה של הקבוצה על העולם

מגיעה אפוא בצורת שכול. כלומר, הקבוצה לא פועלת להחיל את השקפתה על אחרים מלמעלה – אמיתית ומיטיבה ככל שתהיה. היא לא פועלת בצורת פירמידה, באמצעות מפלגה, יוזמה עסקית, או תעמולה. אלא, היא מציעה את הידע שנצבר אצלה לכל מי שבאמת מעוניין בו, כל מי שלא עושה בו ניצול או שימוש לרעה. כך שיחידים וקבוצות נוספות יוכלו לפעול לאור התובנות.

הערך הכלכלי והתרבותי שהקבוצה מייצרת פוגש את העולם. לדוגמא, ילדים ממשפחות שאינן חלק ישיר מהקבוצה, מוזמנים להשתתף ביוזמות החינוכיות. לחילופין, ישנם ריטריטים והרצאות, ואף הצעה של התוצר החקלאי והגשמי. כך, באמצעות השראה, הקבוצה מקלה על העול הכלכלי של יחידים נוספים. אלו בתורם מסוגלים להתחיל לצעוד בדרך זו. יודגש כי באופן טבעי, האנשים שיקבלו ערך כלכלי שאינו מוניטרי מפעילות הקבוצה, יבקשו להירתם ולתרום לה חזרה. אם לא באמצעות כסף, אז באמצעות תרומה מכישוריהם, מחפציהם, או מאדמותיהם.

לסיכום: כשם שהכלכלה האמיתית הגלובלית מורכבת מאדמות וכישורים, כך, על-מנת לכונן מיקרוקוסמוס כלכלי, יש צורך בשני דברים בלבד: אדמות ואנשים. יחד עם עודפי הקפיטליזם, קבוצה שכזו מסוגלת לכונן כלכלה עצמאית ברובה. זאת בתנאי שעברה כברת דרך בעבודה הרוחנית הפנימית, האישית והקבוצתית, וממשיכה לעשות זאת באופן מתמיד. השימוש בכסף מצטמצם באופן הדרגתי. כמו כן, הקבוצה יוצרת השפעה כלפי חוץ, על הסביבה הקרובה לה, כמו גם על קהל הרחב – לפי ראות עיניה, באופן בו היא מוצאת לנכון.

יוזמה תחומית

לצד היוזמות האוטרקיות, ניתן להתגבש לקבוצות שיכוננו יוזמה בתחום מסוים.

היזמים מזהים תחום כלכלי או תרבותי מסוים, שחסר בו פתרון מכויל. כלומר, פתרון העולה בקנה אחד עם העקרונות הכלכליים של כלכלה מבוססת-רצון. הם מבקשים למצוא בעצמם פתרון שכזה. ליזמים החלוצים מצטרפים בני-אדם נוספים שמעוניינים לקחת חלק בפרויקט. הפתרון משמש אותם, את קרוביהם, את חברי התארגנויות אחרות, ואת הקהל הרחב – על בסיס תרומה, חליפין, מערכות יחסים, או ללא התנייה.

ניתן לחשוב על יוזמה תחומית, כמקבילה הבריאה של סטארט-אפים למיניהם. הסטארט-אפים הקונבנציונליים מפטמים את כלכלת הכסף והטכנולוגיה, בעיקר לצורך רווח עבור המשקיעים. בסטארט-אפים אלו פועל חוק ההיפוך. צעירים רוצים לממש את עצמם בעולם, ולתרום לו באופן חדשני ומרגש – זהו אידיאל רוחני גבוה ואמיתי. לבסוף, הם מוצאים את עצמם כמשרתים של אותו האדון של הכסף. יוזמה תחומית מבוססת-רצון רותמת את האידיאליזם הצעיר למעשיות הכלכליות. היא מאפשרת חדשנות מתמדת, לצד הלימה בין טובת הטבע, טובת האחר, וטובת העצמי.

באופן דומה, יוזמה תחומית עשויה להציע חלופה למכוני הכשרה, בתי-חינוך, ואמנות מסחרית.

זהו השלב בו הקבוצה נכנסת לעמדה של השפעה כלפי חוץ. היא עושה זאת באמצעות פתרון לוגיסטי או תעמולה, ולעתים רחוקות – חקיקה. בשלב זה, אמור להישמר כלל הזהב. שכן, כבר ננקטו מספיק צעדים בכיול האישי והקבוצתי, שיאפשרו פעולה אותנטית כלפי חוץ.

יוזמה שכזו מבקשת לתת מענה לצורך מסוים. היא יכולה לקבל את ביטויה בשלל תחומים. להלן נפרוש כמה דוגמאות. יצוין כי מאגר הרעיונות אינו מפורט בכוונה תחילה. שכן, בראש ובראשונה, המטרה היא שהקורא יפתח את החשיבה העצמאית שלו. על הקורא להבין שהוא בעצמו, באמצעות תודעתו וכפות ידיו, ובשיתוף פעולה עם בני-אדם נוספים, מסוגל למצוא פתרונות יצירתיים לכלל האתגרים שמציבות הכלכלה והתרבות המודרניות.

יוזמה כלשהי תציע את הידע והשירותים שלה לפי ראות עיניה. לכל הדורש, למכרים ולקרובים, לחברי הקבוצה, או

למועדון חברים כלשהו. הקבוצה תחליט איזה חלק מהעשייה שלה יתוגמל בכסף (רצוי על בסיס תרומה). חלק נוסף יוצע עבור תמורה שאינה מוניטרית (כלומר, חליפין). הקבוצה תשאף להציע כמה שיותר מתרומתה במתכונת של נתינה חופשית, ללא התניה.

נשוב ונדגיש: אין הכוונה כאן לפרוש תכנית מפורטת ליישום העקרונות שתוארו לעיל. כזו שלאחר מכן, תמצא חן בעיני כמה מופרעים, שינסו לכפות אותה על הכלל באמצעות מהפכה חיצונית וחוקים. חיבור זה מצביע בדיוק על הצורך המשוע לעבור למצב תודעה של תהליכיות אינסופית, במקום מטרותיות ותועלתניות. לפיו, הדרך היא המטרה. היוזמות צריכות לצמוח מתוך התודעה החופשית, והיוזמה הפנימית של היוזמים. כאמור, ההשפעה על החברה בסדרי גודל גבוהים יותר תיעשה באמצעות שכפול והחלפה של ידע בין עמיתים - לא על-ידי כפייה מלמעלה למטה.

כבר כיום, קיימים יישומים רבים של עקרונות אלו בפרויקטים שונים. בהתאם, קיים ידע רחב בנוגע לאתגרים ולתוצאות של ניסיונות אלו. יחד עם זאת, המטרה של חיבור זה הינה להצביע על הכיוון בו יש ללכת. לכן, מתוארים בו עקרונות, אשר מעוררים את המחשבה, ומכילים אותה חזרה מן הכיוון המטריאליסטי אליו היא נוטה בימינו. המשימה - להבין כיצד כל אדם או קבוצה תיישם את העקרונות הללו בהקשר התרבותי והכלכלי שלה - מוטלת אפוא על הקורא. שכן, לא ייתכן אחרת. כאמור, החוקים הפועלים במציאות התודעתית והכלכלית-תרבותית הנוכחית, דורשים יוזמה אישית.

מה קורה כאשר נבחן את היוזמות מנקודת המבט של הכלכלה המדומה? חלקן תהיינה כדאיות מאוד מבחינה מוניטרית. שכן, קיים כיום צורך משוע לפתרונות קהילתיים, מקומיים, ומבוססי-רצון, בכל התחומים. יחד עם זאת, חלק מהיוזמות עשויות להיות מאוד לא כדאיות מבחינה מוניטרית צרה. למשל: אם נבקש להקים קואופרטיב חלפים ותיקון למוצרים אלקטרוניים, במקרים רבים יהיה "זול יותר" לרכוש מוצר חדש המיוצר בסין. אולם, כאשר מוסיפים למשוואה את המשמעות שבעשייה, את ההאטה הכלכלית ששואפים אליה, את האתגר

הכרוך בכך, ואת השותפות הרעיונית, הכדאיות מקבלת משמעות אחרת לגמרי.

להלן נפרוש כמה דוגמאות במגוון נושאים, לרבות: דיור, תשתיות, מזון, תחבורה, מחשוב, מדיה וטכנולוגיה, ביגוד, ארכיטקטורה, מוזיקה ואמנות, חינוך, דת, רווחה, משפט, ממשל, אכיפה, מיסוי. ניתן לערוך מחקר עצמאי על יוזמות קיימות ורעיונות נוספים.

דיור

- יוזמת "בית לכל אדם" - מגייסת כספים, בתים, ואדמות, מקרנות ויחידים בעלי-הון. לחילופין, יוצרת קשר עם תכניות ממשלתיות, על-מנת להקנות אדמות ובתים לאנשים הפועלים למען כלכלה מבוססת-רצון.
- "קבוצות רכישה" של צעירים אידיאליסטים באזורים נחשלים. רכישה של דירות זולות, במטרה לטפח את המקום, ליצור קשרים עם האוכלוסיה המקומית, וכן הלאה. רכישה של בניינים שלמים, המאפשרת פיתוח יצירתי של המבנה והתשתיות.
- יוזמות בנייה ו/או שיפוץ מחומרים טבעיים מקומיים (למשל: טכניקות בנייה באדמה ובאבן). דוגמא ליוזמה קיימת: earthship. לרבות: יוזמה אדריכלית המתחשבת במשתני הטבע המקומיים: שמש, מים, רוח, וכיוב'.
- יוזמה המאגדת אנשים המעוניינים ליצור כלכלה מבוססת-רצון, ומוצאת עבורם קונסולציות שונות, המתאימות לרכישה משותפת של נכס, באופן שמוזיל את הרכישה עבור כל אחד מהרוכשים. למשל: רכישה משותפת של נחלה חקלאית, וחלוקת זכויות הבנייה. בין היתר: הסדרה משפטית של הרכישה, וכיוב'.
- יוזמות שונות של דיור ציבורי, או שכירות מוזלת לטווח ארוך. מיועדות לאנשים העוסקים בתרומה

חיובית לחברה, ומעוניינים להפחית את השימוש בכסף, אך אינם מסוגלים לרכוש שטח משלהם. זאת באמצעות יצירת קשרים עם בעלי נכסים עודפים, להם ערכים משותפים עם כלכלה מבוססת-רצון. לחילופין, דרך לובי בממשלה או בעירייה.

- הסבה של מבנים שאינם בשימוש למגורים באופן פרטיזני (סקוואטינג). לרבות ההסדרים המשפטיים.
- יוזמות של מגורים ארעיים ו/או מחאתיים. לדוגמא: קהילה נודדת, באופן שמאפשר רווחה לטווח ארוך - למשל מגורי "גלאמפינג" עם תשתיות ניידות.

תשתיות

- יוזמה העוסקת בהחלפת תשתיות ריכוזיות קיימות - ברמת הדירה, הבית, או הבניין. למשל, יוזמה שמתמקדת בתשתית אחת ספציפית: מים, חשמל, ביוב, וכיוב'. לחילופין, יוזמה שיוצרת מערכת עצמאית כללית ומעגלית של כלל התשתיות. דוגמא קיימת וראשונית לתשתית המשלבת פסולת אורגנית, ביוב, וגז, היא home biogas. יוזמה שכזו בעצם מקנה ליחידים או לקבוצות עצמאות של תשתיות, לרבות חסכון בהוצאות.
- יוזמות שקשורות להדרכה ויצירת תוכן, בנוגע למתודולוגיות תשתית שונות. למשל, מדריך: כיצד לחיות בלי מקרר או עם מקרר קטן יותר. או: כיצד ניתן להימנע ממי שפכים, באמצעות שירותים אקולוגיים, שיהיו אסתטיים כמו שירותים קונבנציונליים. וכיוב'.

מזון

- הקמה של קואופרטיב מזון מקומי, הממשאב מזון בשלל אופנים. הקואופרטיב מקנה ביטחון תזונתי בלתי-תלוי עבור חבריו ו/או עבור הציבור הרחב (תמורת תרומה, ברטר, הצטרפות לעשייה, או ללא התנייה). חברי הקואופרטיב הופכים אחראיים למקור התזונה שלהם בשילוב של כמה פרקטיקות: גידול עצמאי (בעיר ובכפר), שת"פ עם חווה מקומית, ליקוט מהבר, והצלת מזון. זאת במקום הרכישה היחידנית בסופרמרקט וכל הכרוך בה (ייצור תעשייתי, פגיעה בטבע, ניצול של אחרים מארצות רחוקות, בזבוז של אנרגיה, ערך תזונתי דל יותר, תמיכה בתאגידים ריכוזיים, וכן הלאה). למשל, חברי היוזמה ממפים את עצי הפרי המקומיים באזור מסוים שאינם שייכים לאף אחד, ואת העונות בהן ניתן לבצע בהם קטיף. הם לומדים להכיר את שלל מיני הצמחים למאכל המצויים בכל סביבה שהיא – בעיר ובכפר. הם יוצרים קשר עם חנויות ומסעדות מקומיות, על מנת לאסוף את המזון שעתיד להיזרק.
- רכישה משותפת של שטח חקלאי והקמת יער מאכל. חברי הקבוצה מנהלים ומתפעלים אותו יחד. עם הידע המתאים, האנרגיה הנדרשת מכל חבר לתפעול השוטף של יער המאכל, נמוכה בהרבה מזו הנדרשת ממנו לשם קבלת תנובה זהה בערוצים קונבנציונליים. בנוסף, היא מהנה, מלמדת, וניתן לשלב בה פעילויות חינוכיות ושיקומיות.
- יוזמות תוכן הכוללות מדריכים בנוגע לאורח החיים והתזונה, השואבות משלל מקורות כתובים ומצולמים בנושא, באופן נגיש וסדור.

קמעונאות

- הקמה של האנגר יד-שנייה, אליו מגיעים רהיטים, חפצים, ומכוונות מכל הסוגים. חלקם משופצים, ומועברים הלאה. חלקם מפורקים לחומרי הגלם

שלהם, וממוינים. במסגרת ההאגרה, יוכלו אנשים להצטרף לעשייה, וללמוד כישורים שונים של עשה-זאת-בעצמך, עבודה בעץ ובמתכת, וכן הלאה.

קואופרטיב שכזה יכול להתגבש מאמנים ואנשי-כפיים במקצועות שונים, וליצור יחסי-גומלין עם קואופרטיב מזון, למשל.

- בפרט, בתחום האופנה: מלבד חנויות יד שנייה, ניתן לכוון יוזמות המשתמשות בעודף הטקסטיל האדיר הקיים בחברה המערבית, ומפיקות ממנו בגדים ומוצרי טקסטיל חדשים. במקום שבוגרות בתי-הספר לאופנה יפנו לעבוד בתאגידי הענק של האופנה המהירה, על כל חולאיהם, הן ישתמשו בידיהן בתפירת הבגדים לקהילות שלהן, ואף ידריכו קהילות אחרות כיצד לעשות זאת. ניתן גם לחשוב כיצד לייצר בגדים מסורתיים לפי התרבות והאופי של מקום מסוים.

תחבורה

- יוזמה המאגדת בני-אדם הגרים בסמיכות, ומעוניינים להפחית את השימוש ברכבם הפרטי. באמצעות תיאום לו"ז, והסדרים כלכליים ובירוקרטיים, הם מוותרים על חלק מהרכבים בבעלותם, לטובת שימוש משותף במספר קטן יותר של רכבים. למשל: יוזמה המאגדת שכנים המעוניינים לוותר על הרכב הפרטי, מתוך התחשבות בלוח הזמנים שלהם, באופן שיאפשר להם לוותר על 70% מרכביהם ולהשתתף בהוצאות של ה-30% הנותרים.

- פתרונות כמו תחבורה שיתופית קהילתית – למשל: הסעות משותפות, שימוש משותף ברכבים, וכיוב'. לא כאפליקציה השואפת לרווח ולמספר גבוה של משתמשים. אלא, כפתרון קהילתי מבוסס שכונה.

- מוסך חינוכי, אמנותי, ויצירתי, בו מתאגדים כמה בעלי תשוקה למכונאות, לבנייה, ולריתוך. מעין

"קואופרטיב מכונאות". ניתן לחשוב על תיקון של רכבים קיימים, ואף בנייה של רכבים חדשים, המונעים על-ידי אנרגיה מתחדשת. את חומרי הגלם ניתן למשאב מעודפי הקפיטליזם.

- מדריכים תיאורטיים בנוגע לפתרונות תחבורה מבוססי רכבות. אלו שמים דגש על כך שהאדם לומד להתאים את עצמו ללוח זמנים קיים ומצומצם, ולא לנוע בכל רגע נתון לכל מקום. כשם שהציפור מחכה לזרמי הרוח המתאימים ונישאת על גבם, כך גם האדם מייצר טכנולוגיות המחקות את הטבע. שכן, כאשר הוא מבקש להכפיף את הטבע למרותו, הוא סובל מכך.
- יוזמות לצמצום התנועה, באמצעות יצירת קשרים מקומיים בין בני-אדם. לרבות כתיבת מדריכים בנושא, ייעוץ, וליווי של קבוצות.

חומרה ותוכנה

- מעבדת תיקונים חינוכית של מחשבים וציוד גלוי, המשתמשת בפסולת אלקטרונית, המפורקת לחומרי הגלם שלה.
- יוזמה המדריכה קבוצות כיצד לבחור במותג אחד ספציפי של חומרה – על מנת לייעל את תהליכי התיקון והחלפים.
- חוות שרתים מקומיות, המופעלות על אנרגיה מתחדשת. אלו נותנות מענה חינוכי לאירוח של אתרים, אי-מייל, וכן הלאה. ניתן לחשוב על שרתים שפועלים רק בשעות מסוימות ביום. כך, הם יוצרים אינטרנט שתחום בזמן הלכה למעשה.
- מאגר מידע והדרכה בנוגע לחלופות תוכנה שקופות, עם קוד פתוח, שאינן למטרות רווח, בכלל התחומים: מייל, מנוע חיפוש, דפדפנים, מעבדי תמלילים, וכן הלאה.

- יוזמות שמטרתן הדרכה, הסברה, וליווי בנוגע לכיצד להיפטר ממחשב-העל-הנייד-הצמוד-אלינו-24/7. למשל, התארגנות של הורים באזור מסוים או בבית-ספר מסוים, שמחליטים לוותר יחד על מחשב-העל-הנייד-הצמוד-אלינו-24/7, על-מנת לגדל את ילדיהם בסביבה שלמה הנקייה ממנו, ללא רגשי נחיתות וקיפוח בין הילדים.
- יוזמות שמסייעות לתחום את זמן המסך ומיקומו.

חינוך

- בניית מתודולוגיה, ואיגוד קבוצות של הורים, למעין חינוך ביתי-טבעי משותף. תכנית הלימודים תשאב ממגוון מתודות (חינוך אנתרופוסופי, חינוך יער, וכן הלאה), עם דגש על חינוך לכיול הבחירות הכלכליות והתרבותיות.
- הקמה של חינוך על-יסודי חלופי לאקדמיה. במסגרתו, נלמדים הכישורים הנדרשים לשם החיים החברתיים והרוחניים שתוארו לעיל (לרבות למידה מתוך עשייה, למידה בקהילה, וכיוב'). לדוגמא: The International Youth Initiative Program.
- יצירת רשת של קשרים עם ערוצי תעסוקה, המעוניינים לקבל לשורותיהם את הבוגרים של החינוך האלטרנטיבי. זאת על מנת לאפשר את הבחירה לזנוח את הערוצים הקונבנציונליים, במקרים בהם אלו משרתים אך ורק קבלה של תעודה רשמית.
- בנייה של תכניות לימודים, והטמעתם בבתי-ההכשרה קיימים. לרבות: עקרונות של מפגשים קבועים בין תלמידים ממגזרים שונים, שאלת התוכן והטכנולוגיה, ולימוד על המקור הטבעי של המוצרים והשירותים הנדרשים לכינון בית-ההכשרה.
- בפרט: תכנית "כיתות אחיות". לפיה, לכל כיתה א' ממגזר מסוים, ישנה כיתת אחות ממגזר המייצג את

"האחר האמיתי". תלמידי הכיתות נפגשים מספר פעמים בשנה לפעילות משותפת, במשך כל שנות לימודיהם.

- ליווי וייעוץ לסדר יום מכויל ולאורח-חיים מכויל, לאלו המבקשים ליישם מסקנות ברוח חיבור זה בחייהם, וזקוקים לתמיכה בכך. לרבות: ליווי ביישום של מינימליזם בבית, בניית לו"ז, וכן הלאה.

אמנות ותרבות

- הקמת קואופרטיב אמנים מקומי, המציע את אמנותו ללא התנייה בתשלום (על בסיס תרומה, ברטר, מערכות יחסים, או חינוך לכל דורש). ניתן לחשוב על קואופרטיבים בתחומי המוזיקה, האמנות החזותית, וכיוב'.
- ערבי סרט קהילתיים, ערבי משחקי קופסא, וכן הלאה.
- קואופרטיב הדרכה והכשרה, המציע הדרכות בשלל חוגי יצירה ואמנות, מכישוריהם של החברים לציבור הרחב. כך, הוא מרחיב את מעגל האוטרקיות.
- כלבו לחומרי אמנות טבעיים, המופקים באופן מקומי ישירות מהטבע (חימר, פיגמנטים, נייר, כלי נגינה, וכן הלאה).

טיפול ורפואה

- קואופרטיבים של אנשי רפואה קונבנציונלית ומשלימה, המציעים מרפא בחינם, על בסיס מערכות יחסים, ברטר, תרומה, או לכל דורש. דוגמא פופלרית, בסדר גודל עצום, היא "רופאים ללא גבולות".

- התארגנויות אזרחיות סוציאליות, שמעניקות מענה לאוכלוסיות ייעודיות. למשל, באמצעות איתור אוכלוסיות נזקקות, הקמת מכוני שיקום, וכן הלאה. לרבות: נוער בסיכון, נשים בסיכון, בעלי מוגבלויות, אסירים משוחררים, וכן הלאה.

משפט, ממשל, ומיסוי

- סיירות משפטיות, שלומדות לעומק כיצד להשתמש במערכת הקיימת "נגדה". כלומר: לרתום את הזכויות האזרחיות לכדי שחרור ממערכת הכסף, וכיוב'.
- התארגנויות הפועלות כשדולות, לצורך קידום העקרונות של כלכלה מבוססת-רצון באמצעות חקיקה מקומית ו/או לאומית.
- כתיבת מדריכים תיאורטיים, וכינון יוזמות ממשיות, בנושא יישוב סכסוכים - כאלו שיהוו חלופה למערכת המשפט, האכיפה, והכליאה הקיימות. כלומר: יש לשאוף ליישב את הסכסוכים במסגרת הקהילה, ולעבור לנקודת מבט שיקומית במקום מענישה.
- סיוע ליחידים ולקבוצות בצמצום המיסוי, באמצעות היכרות עם "פרצות" בחוק הקיים, ועם זכויות אזרחיות.

כל יוזמה בתחום מסוים תימצא בתקשורת עם יוזמות נוספות. כך, תתאפשר כלכלה מבוססת-רצון בין הלוקחים חלק ביוזמות. כלומר, השפע שנוצר במסגרת כל יוזמה, יוצע לאלו הפועלים במסגרת יוזמות נוספות, ולהפך. בנוסף, כל יוזמה תפעל לשכפול והעברת הידע לקבוצות נוספות המעוניינות בכך. זאת באמצעות כתיבת מדריכים מעשיים, הפצה מפה לאוזן, וניסוח מתודות. מתודות אלו עשויות להיות בכל תחום אנושי, קטן כגודל: החל בטכניקות לשטיפת כלים וכלה במערך התחבורה העירוני.

באופן כללי, יוזמה תחומית היא כל יוזמה המקדמת כלכלה מבוססת-רצון בתחום ספציפי. בניגוד ליוזמה אוטרקית, היא מנגישה שירות מכויל ספציפי עבור הציבור הרחב, שאינו חלק מהקבוצה המפעילה את היוזמה. כאמור, כל מתנה כלכלית או תרבותית שתציע הקבוצה לאנשים נוספים, תאפשר להם להיכנס למעגל האוטרקיות, ולצעוד בעצמם צעד נוסף לעבר כלכלה מבוססת-רצון.

ככל שהנתינה לכלל בכל התחומים תהיה חופשית יותר, ותהיה מבוססת על מערכות יחסים בין הנותן למקבל, באופן טבעי יעמדו לרשות הקבוצה יותר משאבים של כישורים ואדמות. שכן, מרבית בני-האדם מעוניינים לתת ולהירתם למי שנותן להם, לא בגלל שהם חייבים. כמובן, כל עוד הם לא מצויים בפחד הישרדותי, או במצב תודעה של חמדנות.

האדם הבוגר מעוניין לתת, ולא יהיה שבע-רצון מהחיים עד שימצא כיצד לתת ולמי.

הטמעה בארגון קיים

החתירה לקראת כלכלה מבוססת-רצון הינה אבולוציה, ולא רבולוציה. היא עומדת על כתפי הקיים, ומשתמשת בפירות הגשמיים והרוחניים של ההיסטוריה האנושית. בפרט, ההיסטוריה הכלכלית.

נחשוב על ארגון קיים, העוסק ביוזמה כלשהי עבור בני-אדם, ומספק להם שירות. בימינו, קשה לחשוב על ארגון שפועל באופן מלא לפי העקרונות של כלכלה מבוססת-רצון. כאמור, אין צורך לשרש מהיסוד כל ארגון קפיטליסטי, ולהקים מערך כלכלי חדש יש מאין. אלא, ניתן להטמיע עקרונות של כלכלה מבוססת-רצון בארגון קיים.

ההיבט הראשי של הטמעה בארגון קיים הינו צמצום השימוש שלו בכסף. ככל שהארגון יוכל לבסס את פועלו על נתינה וקבלה חופשיות, כך הוא יהפוך באופן אוטומטי לארגון מבוסס-רצון. באופן כללי, על-מנת לעשות זאת, הארגון צריך לכייל את ההוצאות וההכנסות שלו, לפי העקרונות שתוארו

לעיל. כלומר: עליו לחשוב, כיצד ניתן להשיג את המשאבים הנדרשים לתפעול, ללא תלות בכסף. כך, הוא יוכל להציע את פירותיו שלא בתמורה לכסף. אט-אט, מעגל הפעילות הלא-מוניטרית שלו יתרחב.

שאר ההיבטים כוללים יישום של העקרונות שתוארו לעיל במסגרת פעילות הארגון, בשלל דרכים. כל ארגון, שהאנשים שמובילים אותו מעוניינים באמת ובתמים ליישם עקרונות של כלכלה מבוססת-רצון, מסוגל לעשות זאת באותו האופן שתואר לעיל (בהקשר של כיול אישי וקבוצתי).

גריין-ווישינג

יחד עם זאת, יש להישמר מפני צביעות ומס שפתיים. ארגונים רבים בימינו חורטים על דגלם "מודעות חברתית וסביבתית", על מנת לסבר את אוזניהם של הצרכנים או המצביעים. כלומר, על מנת לזכות בדעת הקהל. הקהל, מבחינתו, מסתפק בשינוי מזערי של הארגון על מנת להשקיע את מצפונו. כך, הוא ממשיך לתמוך באותו ארגון.

למשל: חברה כלשהי שוכרת את שירותיה של חברה אחרת, המעניקה "תו תקן מוסרי" כלשהו (למשל: אורגני, סחר-הוגן, וכן הלאה). אולם, גם לחברה המעניקה את הגושפנקא המוסרית, יש אינטרסים משלה. יש לה מערך כלכלי שלם שיש לתפעל, ומנכ"לים שמרוויחים הון עתק.

הסיבה לדגש זה הינה שלעיתים קרובות, יש ניסיונות להטמיע חלק מהעקרונות שתוארו לעיל בארגון קיים. אולם, זה נעשה באופן שהינו בלתי אפשרי. מושג זה מכונה לעיתים "גריין-ווישינג". להלן נפרוש דוגמא ממשית.

חברה של אופנה מהירה, כמו למשל אייץ' אנד אם, מבקשת להטמיע עקרונות של אחריות חברתית וסביבתית בארגון. למשל: לשפר את תנאי השכר של העובדים במדינות המתפתחות, להעדיף כותנה אורגנית, וכיו"ב. ראשית, נשים לב שהמניע שלה הוא קודם כל רווח כלכלי. החברה נוקטת בפעולות אלו לאור דעת הקהל המשתנה (אפרופו הטענה לפיה

כיול הבחירות הכלכליות של היחיד משפיע על המרחב הכלכלי והפוליטי, ולא להפך). שנית, עצם המבנה של האופנה מהירה, והמבנה של רווח וצמיחה תמידית, אינו אפשרי ללא ניצול ובזבוז. לפיכך, נסיונות אלו הם עקרים משורשים. זהו גרין-ווישינג במובנו הרחב. הוא מאוד ערמומי, ומגיע בשלל צורות. הדבר נכון גם לגבי יועצים אקולוגים או חברתיים למיניהם. במקרים רבים, הם מעוניינים לסגל לעצמם דימוי עצמי של אלו הפועלים בשם החיבור, אך לא באמת מוכנים לוותר על היתרונות של כלכלת הנפרדות ברמה האישית.

במילים פשוטות, חברה כמו אייץ' אנד אם פשוט לא יכולה להתקיים במצב של חיבור כלכלי עם הטבע, עם אחרים, וגם עם העצמי. למשל: חלק ניכר מן הצורך לרכוש עוד ועוד בגדים יושב על פערים בדימוי העצמי; מיסוך של הפער הרגשי האמיתי באמצעות הרכישה לא מיטיב גם עם הרוכש. זה עלול להישמע קיצוני. הרבה יותר פופולרי לשמוע שאפשר גם וגם – להיות אקולוגי וחברתי, ולהמשיך לרכוש; לאכול את העוגה ולהשאיר אותה שלמה. אך למעשה, כיום, הנורמה היא בעצמה קיצונית. התנועה לעבר האיזון עלולה להתפס כקיצונית ביחס אליה.

למעשה, לא רק שהגרין-ווישינג אינו משפר את המצב, אלא אף תורם להחמרתו. למשל: ארגון מסוים מעוניין לקבל תדמית של חיבור עם אחרים ועם הטבע, אך לא מוכן לוותר על ההתמכרויות הקיימות. למשל, על עושר מופלג של הבעלים או של המשקיעים, על מיקסוס רווחים, וכיוב'. ניקח לדוגמא את המיחזור, לעומת הפחתת אשפה. מיחזור הוא הרעיון לפיו אפשר להתמיד באותם הרגלי נוחות לא-נוחה של שימוש באשפה מהירה, מבלי לשאת בתוצאות הבלתי-רצויות של הזבל המצטבר. באמצעות תעמולה, בני-אדם רבים מאמינים שאכן כך הדבר. לכן, הם למעשה מתרחקים יותר מפתרון אמיתי של הבעיה, שהוא הפחתה במקור של ייצור האשפה. הם מייצרים את אותה כמות של אשפה, רק בלי רגש האשמה, שעשוי לעורר אותם לכיול ההרגלים.

טרם הניסיון להטמיע עקרונות של כלכלה מבוססת-רצון בארגון קיים, עלינו להיות כנים עם עצמנו. נזכור שבמקרים

רבים, יש ליקוי בעצם המבנה הארגוני של הארגונים הקיימים כיום. כך נוכל להיזהר מגרין-ווינג לסוגיו.

בפרט, עלינו לבחון את אורח החיים של מובילי הארגון ואת בחירותיהם הכלכליות והתרבותיות. האם אלו נמצאות בהלימה עם עקרונות כלכלה מבוססת-רצון? זהו השלב הראשון, לפני שנשאל האם הארגון כולו יכול לפעול לפי עקרונות אלו. כזכור, כל ארגון מורכב מסך של בני-אדם.

הכוונה איננה להפוך את הקערה על פיה בן לילה. אין צורך שהשינוי יהיה מושלם ומוחלט ברגע אחד. אך על-מנת לשמור על אותנטיות, ולאפשר התפתחות אמיתית, יש להבין שצועדים בכיוון הנכון. עלינו לוודא שאנו מביטים נכוחה לעבר מה שבאמת נדרש, במקום לנסות לקיים פנטזיה שאיננה אפשרית.

המצב הרצוי

כאשר ברצוננו להטמיע את העקרונות של כלכלה מבוססת-רצון בארגון קיים, עלינו לוודא שאנו מסוגלים לפחות לדמיין מצב אידיאלי, אליו אנו שואפים. כלומר, מצב בו הארגון מתקיים, ויחד עם זאת מקיים את כלל העקרונות באופן שלם. צעד אחר צעד, תתבצע ההתמרה של ההיבטים השונים של הארגון.

לדוגמא: נוכל לחשוב כיצד הארגון יחדל כליל מלייצר פסולת. או: כיצד כלל חברי הארגון יבינו את ההשפעה הטבעית והחברתית של כלל הרכיבים בשרשרת הייצור. מובילי הארגון ישאלו את עצמם: כיצד נעבור ממבנה היררכי של עובד-מעביד, לכדי שותפות קואופרטיבית? כיצד נוכל להציע לפחות חלק מהתוצר שלנו ללא התנייה בתמורה? וכיצד נוכל לעשות זאת עם כל התוצר? כיצד נבחר למי למכור את התוצר שעדיין תלוי בכסף? כיצד נחשוף לא רק את הדו"חות הפיננסיים, אלא גם את כלל רכיבי הארגון באופן שקוף? וכן הלאה.

התנועה לעבר כלכלה מבוססת-רצון כוללת שילוב של שלושת הרכיבים: יוזמות אוטרקיות, הצומחות מלמטה למעלה, ומכות

גלים באמצעות שכפול והכשרה; יוזמות בתחום מסוים, המספקות מענה מבוסס-רצון ומכויל בנושא כלשהו, עבור קבוצה של אנשים; והטמעה בארגונים קיימים, והתמרתם לכדי ארגון מבוסס-רצון.

באמצעות השילוב, יתפתח המבנה החברתי הקיים – ההיררכי ומבוסס רווח – לכדי התארגנויות אזרחיות ביזוריות, שיתקשרו זו עם זו באופן חופשי. אלו יכוננו את החברה בעצמן הלכה למעשה.

מבנה זה יהווה אך ורק תפאורה, עבור המשך התפתחות התודעה האנושית לעבר חירות וחיבור, ועבור ההודיה והאהבה לאלוהי על שלל ביטוייו.

לסיכום החלק המעשי:

אנו מבקשים ליצור כלכלה מקומית, שאינה מבוססת על מדידה של הנתינה והקבלה. בנוסף, אנו שואפים ליצור תרבות של חיבור בין בני-אדם, בינם לבין עצמם, בינם לבין הטבע, ובינם לבין הרוח.

על-מנת לעשות זאת, עלינו להפחית ככל הניתן את השימוש שלנו כסף, להגיע לריבונות מבחינת בעלות על אדמה, ולייצר כלכלות מקומיות עם הסביבה שלנו, המבוססות על נתינה וקבלה חופשיות. כמו כן, עלינו לצאת ולפגוש בני-אדם שונים, ולהגביל את הקשר שלנו עם תופעות שמרחיקות אותנו מהאחר (למשל: תוכן רדוד, וטכנולוגיה באופן כללי). הנ"ל תלוי באופן בו נוכל לשכלל את תודעתנו, ולהתפתח לקראת חירות וחיבור. כלומר, עד כמה נלמד להיות אנשים אוהבים. לצורך כך יש לשאוב מכתבים שונים, ולבצע תרגילים תודעתיים שונים.

אנו מיישמים זאת ראשית בחיינו האישיים, לאחר מכן עם קבוצות, ולבסוף בהתארגנויות והתאגדויות רחבות יותר.